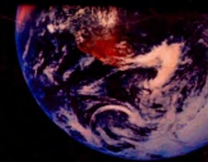

Julian Barnes

10 1/2 pasaulio istorijos skyrių

ROMANAS

IŠ ANGLŲ KALBOS

VERTĖ RASA DRAZDAUSKIENĖ

LIETUVOS RAŠYTOJŲ

SĄJUNGOS LEIDYKLA

VILNIUS

JULIAN
BARNES

10 1/2 PASAULIO ISTORIJOS SKYRIŲ

UDK 820-3
Ba445

KNYGOS LEIDIMĄ RĖMĖ
KULTŪROS IR SPORTO
RĖMIMO FONDAS

Versta iš:
JULIAN BARNES,
*A HISTORY OF THE WORLD
IN 10 1/2 CHAPTERS,*
Picador, Pan Macmillan Ltd.,
London, 1990

ISBN 9986-39-431-7

Skiriama Pat Kavanagh

turinys

1

) SKYRIUS (

keleivis be bilieto

BEGEMOTUS nuvedė į triumą – kartu su raganosiais, hipopotamais ir drambliais. Protingas sprendimas panaudoti juos kaip balastą; bet galite įsivaizduoti, kokia tvyrojo smarvė. O juk nebuvo kam mėžti. Vyrams per akis pakako darbo šerti visus gyvulius, o jų moterys, kurios po šokčiojančiais tarsi liepsnos liežuviai kvepalų šydais neabejotinai dvokė ne geriau už mus, buvo pernelyg gležnos. Taigi mėžti mėšlą teko imtis patiems. Kas keletą mėnesių jie gerve pakeldavo storą dangtį nuo skylės užpakaliniame denyje ir įleisdavo paukščius valytojus. Ne, pirmiausia išleisdavo smarvę (savanorių valdyti gervę paprastai nebūdavo daug), o tada šešetas ar aštuonetas labiau užsigrūdinusių paukščių kokią minutę paplazdendavo viršum skylės ir nerdavo vidun. Nebeatsimenu, kaip juos vadino, – tiesą sakant, vienos poros jau nebėra, – bet patys žinote, kokius paukščius turiu galvoje. Esate matę, kaip hipopotamai guli, plačiai išžioję nasrus, o ryškiaspalviai paukštukai kažką lesioja iš jų tarpdančių tarsi susinervinę dantų gydytojai? Įsivaizduokite tokį patį vaizdą, tik didesniu masteliu ir nešvarumų daugiau. Nesu liguistai jautri purvams, tačiau, pažvelgusi į triumą, vis dėlto krūpteldavau: paplavų duobė, pilna eilėmis sugulusių prisimerkusių pabaisų, kurioms daromas manikiūras.

Pirmiausia reikia aiškiai pasakyti: arkoje griežtai laikytasi drausmės. Laivas nė iš tolo nebuvo panašus į ryškiai dažytus medžio žaislus, su kuriais jums gal vaikystėje teko žaisti – kur patenkintos gyvulių poros linksmai spokso į tolį iš patogių,

švarutėlaičių gardelių. Neįsivaizduokite, jog tai buvo koks nors kruizas po Viduržemio jūrą: keleiviai vangiai lošia rulete ir būtinai persirengia pietums; arkoje frakus vilkėjo tik pingvinai. Atminkite: kelionė buvo ilga ir pavojinga, nors kai kurios taisyklės jau nustatytos iš anksto. Dar nepamirškite, kad laive turėjome visą gyvūnijos pasaulį: ar jums būtų šovę į galvą įkurdinti gepardus šalia antilopių? Neišvengiamai teko laikytis tam tikrų saugumo reikalavimų: susitaikėme su dvigubais užraktais, privalomais gardų tikrinimais ir komendanto valanda. Deja, buvo ir bausmės, ir karceriai. Kažin ką pačiame viršuje apsėdo informacijos rinkimo aistra, ir kai kurie keleiviai sutiko padirbėti informatoriais. Apgailestaudama pranešu, kad pasitaikydavo laikotarpių, kai beveik visi vieni kitus skųsdavo valdžiai. Ta mūsų arka anaiptol nebuvo gamtos draustinis; kartais ji labiau priminė kalinių laivą.

Na, aš suprantu, kad kiekvienas pasakoja savaip. Jūsų rūšies atstovai seniai kartoja savo versiją, kuri iki šiol žavi net skeptikus; gyvūnai prisimena įvairius sentimentalius mitus. Bet jiems juk verčiau nesiginčyti, ar ne? Kam to reikia, juk buvo paskelbti didvyriais – dabar kiekvieno iš jų išdidumas reikalauja atkurti giminės medį iki pat arkos laikų. Jie buvo išrinkti, jie viską ištvėrė ir išliko gyvi: suprantama, kad dabar nori užglaistyti kai kuriuos nesmagumus ir patogiai kai ką pamiršta. Tačiau manęs tai nevaržo. Manęs niekas nepasirinko. Iš tiesų manęs, kaip keleto kitų rūšių atstovų, buvo aiškiai nuspręsta neimti. Keliavau zuikiu, be bilieto; išlikau gyva; paskui pasprukau (ištrūkti iš laivo pasirodė nė kiek ne lengviau negu į jį patekti); vėliau suklestėjau. Laikausi atokiai nuo gyvūnų draugijos, vis dar rengiančios nostalgiškus susitikimus: įkurtas net Jūrininkų klubas rūšims, kurių nė karto nekamavo jūros liga. Prisimindama kelionę, nejuntu jokių pareigos suvaržymų; dėkingumas neverčia į viską žvelgti pro palankumo miglą. Mano pasakojimu galite tikėti.

Turbūt jau supratote – „arka“ buvo ne vienas laivas. Šis vardas duotas visai flotilei (nejau įsivaizdavote, kad visą gyvūnijos pasaulį galima sugrūsti į plūdurą, siekiantį viso labo tris šimtus uolekčių ilgio?). Lijo keturiasdešimt dienų ir keturiasdešimt naktų? Na, suprantama, ne – tai būtų viso labo įprasta angliška vasara. Ne, mano apskaičiavimais, lijo kokius pusantrų metų. Žemę aptvindę vandenys laikėsi šimtą penkiasdešimt dienų? Pratęskite iki kokių ketverių metų. Ir taip toliau. Jūsų rūšies atstovai visiškai nesugeba atsiminti datų. Mano galva, tai galima paaiškinti jūsų keistu susižavėjimu skaičiumi „septyni“ ir jo kartotiniais.

Iš pradžių arką sudarė aštuoni laivai: Nojaus galionas, iš paskos tempiantis laivą sandėlį su atsargomis, paskui dar keturi kiek mažesni laiveliai, valdomi visų Nojaus sūnų, o dar toliau už jų, laikydamasis saugaus atstumo (šeima prietaringai bijojo ligų), plaukė laivas ligoninė. Apie aštuntąjį laivą gana ilgai visi spėliojo: manevringas mažutis burlaivis ažūriniais sandalmedžio raižiniais puoštu laivagaliu tarsi koks pakalikas nesitraukė nuo Chamo arkos. Stovint pavėjui, kartais pajusdavai nuo jo atsklindant keistus, erzinančius aromatus; retsykiais naktimis, audrai aptilus, nugirsdavai triukšmingą muziką ir šaižų juoką – stebėjomės šiais garsais, nes manėme, kad visų Nojaus sūnų žmonos saugiai įsitaisiusios savo laivuose. Vis dėlto tas kvapnus, jukus laivelis pasirodė nepatvarus: staiga kilęs škvalas jį nuskandino, ir Chamas po to kelias savaites vaikščiojo susimąstęs.

Vėliau praradome laivą sandėlį: bežvaigždę naktį, kai vėjas nurimo, o stebėtojai prisnūdo. Rytą iš paskos Nojaus flagmanui vilkosi tik storas lynas, pergraužtas padaro, turinčio aštrius kaplius ir sugebančio laikytis įsikibus šlapios virvės. Tada tai jau pasipylė kaltinimai, nenuslėpsi; tiesą sakant, tai turbūt pirmas atvejis, kai visa gyvūnų rūšis buvo išmesta už borto. Neilgai trukus praradome ir laivą ligoninę. Sklido murmesiai, kad šie du

įvykiai susiję; neva Chamo žmona – jai kiek trūko santūrumo – nutarusi atkeršyti gyvuliams. Neva laive sandėlyje paskendę jos visą gyvenimą siuvinėti užtiesalai. Bet nieko taip ir nepavyko įrodyti.

Vis dėlto didžiausia katastrofa buvo Varadžio netektis. Jūs žinote Chamą, Semą ir tą trečią, kurio vardas prasideda J raide; bet Varadis jums nežinomas, tiesa? Jis buvo jauniausias, stipriausias Nojaus sūnus; visai suprantama, kad netapo šeimos numylėtiniu. Be to, jis turėjo humoro jausmą – bent jau dažnai juokdavosi, o jūsų rūšiai dažniausiai pakanka tokio įrodymo. Taip, Varadis visad buvo gerai nusiteikęs. Vis matydavom, kaip jis žingsniuoja deniu, pasitupdęs ant kiekvieno peties po papūgą; keturkojams meiliai pliaukšėjo per pasturgalį, o šie atsakydami draugiškai maurojo; kalbėjo, kad jo laive galioja anaiptol ne tokia tironiška tvarka. Bet taip jau būna: vieną rytą prabudę pamatėme, kad Varadžio laivas dingo iš horizonto, o su juo – ir penktoji gyvūnijos pasaulio dalis. Manau, jums būtų patikęs simurgas sidabro galva ir povo uodega; bet paukštis, sukęs lizdą Pažinimo medžio šakose, prieš bangas pasirodė toks pat beginklis kaip ir rudmargis kurmis. Vyresnieji Varadžio broliai kaltino netikusią navigaciją; jie kalbėjo, kad Varadis per daug broliavosi su įvairiais galvijais; net užsiminė, kad gal tai Dievas jį nubaudė už kokį nors smulkų nusižengimą, padarytą vaikystėje, vos sulaukus aštuoniasdešimt penkerių. Tačiau kad ir kokia būtų buvus tikroji Varadžio dingimo priežastis, jūsų rūšiai tai didelis praradimas. Jo genai jums būtų labai pravertę.

Jei jums rūpi mūsų nuomonė, tai mums kelionė prasidėjo, kai buvome pakviesti tam tikru laiku prisistatyti į tam tikrą vietą. Tik tada sužinojome planą. Politinės jo prasmės neišmanėme. Pirmą kartą išgirdome, kad Dievas užsirūstino ant savo kūrinių; įsipainiojome į visa tai prieš savo valią. Mūsų nebuvo už ką kaltinti (nejau vis dar tikite ta istorija apie žaltį? – juk tai tik niekšiška

Adomo propaganda), tačiau patyrėme nė kiek ne švelnesnes pasekmes: buvo išnaikinti visų rūšių gyvūnai, palikta tik po vieną vislią kiekvienos rūšies porą, ir tos paleistos į siautėjančias jūras, pavedus globoti senam nenaudėliui, žinomam girtuokliui, jau įpusėjusiam septintą gyvenimo šimtmetį.

Žinia, aišku, pasklido; bet jie, kaip visada, teisybės mums nepasakė. Gal jūs įsivaizduojate, kad greta Nojaus rūmų (o, jis nebuvo skurdžius, tas Nojus) patogiai gyveno po porą visų žemės gyvulių? Na jau, na jau. Ne, jiems teko viską paskelbti viešai, o paskui iš visų atvykusiųjų išrinkti geriausias poras. Kadangi nenorėjo sukelti visuotinės panikos, paskelbė porų konkursą – savotiškas grožio ir sykiu intelekto varžytuves, – liepę pretendentams tam tikrą mėnesį prisistatyti prie Nojaus rūmų vartų. Galite įsivaizduoti, kokių kilo problemų. Pirmiausia anaiptol ne visi iš prigimties linkę konkuruoti, tad gali būti, kad atvyko tik godžiausieji. Gyvuliai, kuriems nepakako sumanumo įspėti, kas liko nepasakyta, nutarė: labai ačiū, mums visai nereikia prabangaus kruizo dviem asmenims už dyką. Be to, Nojus ir jo darbuotojai nepagalvojo, kad kai kurios rūšys tuo metų laiku miega žiemos miegu; jau nekalbu apie savaime suprantamą faktą, jog vieni gyvūnai keliauja greičiau, kiti – lėčiau. Pavyzdžiui, buvo toks ypač lėtas tinginys – tobuliausias padaras, pati galiu paliudyti, – kuris vos spėjo nusileisti nuo medžio ir tuojau pat buvo nuplautas didžiulių Dievo keršto bangų. Kaip jūs tai pavadinsite – natūralia atranka? Mano galva, gryniausias neprofesionalumas.

Atvirai pasakysiu, suorganizuota viskas be galo atmestinai. Nojus gerokai uždelsė statydamas arką (neišėjo į naudą ir tai, kad statytojai netrukus apskaičiavo, jog jiems patiems joje vietų neužteks); todėl gyvuliams atrinkti nebuvo skirtas reikiamas dėmesys. Paimtos pirmos iš atvykusių padoriai atrodančių porų – netrukus tai virto sistema; į kilmę apskritai žiūrėta pro pirštus.

Na ir, žinoma, jie tik *sakė*, kad paims po porą kiekvienos rūšies, bet kai teko spręsti... Kai kurie gyvuliai kelionėje buvo tiesiog **nepageidaujami.** Taip atsitiko mums; todėl ir turėjome įsmukti slapčia. Nepavyko prasiveržti ir dar kelioms rūšims, turinčioms teisinius savo rūšies atskirumo įrodymus. Ne, jūsiškių porą mes jau turime, atsakydavo jiems. Na ir kas, kuo jau tokie ypatingi keli žiedai aplink uodegą ar plaukų kuokštai ant nugaros? *Jūsiškius* jau turime. Atsiprašome.

Buvo nuostabiausių gyvulių, kurie atvyko be poros ir dėl to turėjo pasilikti žemėje; buvo šeimų, kurios atsisakė palikti savo jauniklius ir pasiryžo žūti drauge su jais; įvesti medicininiai patikrinimai, neretai labai žiaurūs ir intymūs; per naktis už statinių tvoros, juosiančios Nojaus rūmus, garsiai aidėjo atstumtųjų aimanos. Ar galite įsivaizduoti visų nuotaiką, kai galiausiai pasklido žinia, kodėl buvome iškviesti žaisti šio konkurso? Patys suprantate, netrūko nei pavydo, nei piktadarybių. Kai kurie kilniųjų rūšių gyvuliai tiesiog nupėdino į mišką, atsisakę išlikti tokiomis niekingomis sąlygomis, kurias jiems siūlė Dievas ir Nojus – jie verčiau nutarė žūti vandenyse. Piktai ir pavydžiai kalbėta apie žuvis; amfibijos regimai pasipūtė; paukščiai ėmė treniruotis kuo ilgiau išbūti ore. Kartais matydavai, kaip tam tikrų rūšių beždžionės mėgina savo jėgomis sukalti palaikius plaustelius. Vieną savaitę Išrinktųjų aptvare kilo apsinuodijimų maistu epidemija ir kai kurių mažiau atsparių rūšių atrankos procesą teko pradėti iš naujo.

Kartais Nojus ir jo sūnūs visiškai pasiduodavo isterijai. Tai nesutampa su jūsų turima įvykių versija? Jus visą laiką skatino tikėti, kad Nojus buvo išmintingas, teisus ir dievobaimingas, o aš jį apibūdinu kitaip – isteriškas nenaudėlis, nevaldantis potraukio alkoholiui? Šie du požiūriai nėra visai nesuderinami. Pasakysiu šitaip: Nojus buvo ne kažin koks, bet *jei jūs būtumėte matę kitus!* Mes nelabai nustebome sužinoję, kad Dievas nutarė pradėti

iš naujo; tik niekaip nesupratome, kodėl išvis nutarė išsaugoti rūšis, kurių egzistavimas nedarė jų Kūrėjui didelės garbės.

Kartais Nojus vos laikydavosi. Arkos statyba vėlinosi, amatininkus reikėjo plakti rimbais, aplink rūmus įsikūrė šimtai persigandusių gyvulių, o dar niekas nežinojo, kada prasidės liūtys. Dievas jam net to nepasakė. Kiekvieną rytą žvalgydavomės į debesis: ar lietų, kaip visada, atneš vakarų vėjai, o gal šią ypatingą liūtį Dievas atsiųs iš kitos pusės? Orui pamažu niaukiantis, gausėjo maišto galimybių. Vieni atstumtieji norėjo užimti arką ir patys išsigelbėti, kiti troško visai ją sunaikinti. Mąslesni gyvuliai ėmė siūlyti kitus atrankos principus, susijusius ne su rūšių skaičiumi, o su gyvūnų dydžiu ar teikiama nauda; bet Nojus išdidžiai atsisakė derėtis. Tas žmogus turėjo savų teorijėlių, jam nereikėjo kitų.

Kai flotilė jau buvo beveik baigta, laivus pradėta saugoti visą parą. Buvo daugybė mėginimų prasibrauti be bilieto. Vieną dieną aptiko amatininką, skobiantį slėptuvę apatiniame atsargų laivo denyje. Pasitaikė pasigailėtinų vaizdelių – jaunas briedis, pasismeigęs ant Chamo arkos denio aptvaro, paukščiai, tarsi kulkos krintantys iš aukštybių tiesiai į apsauginį tinklą, – ir panašių. Aptiktus „zuikius“ tuoj pat galabydavo; tačiau net viešos bausmės nesustabdė tų, kurie neturėjo kitos vilties. Galiu didžiuotis, kad mūsų rūšis pateko į laivą be kyšių ir smurto; tiesa, mes ne taip krintame į akis kaip jaunas briedis. Kaip mums tai pavyko? Protėviai turėjo numatymo dovaną. Kai Nojus ir jo sūnūs šiurkščiai grabaliojo gyvulius, lipančius trapu į laivus, sugrubusiomis rankomis draikė įtartinai pasipūtusias kailio vietas ir atliko pirmąsias visiškai nehigieniškas prostatos apžiūras, mes jau seniai buvome nepasiekiamos jų žvilgsniams, saugiai įsitaisiusios savo vietose. Mus vidun įnešė vienas laivo dailidė, nė pats nežinodamas, ką padarė.

Dvi dienas vėjas pūtė susyk iš visų pusių; paskui prasidėjo

lietus. Vanduo srūte sruvo iš apsiniaukusio dangaus nuplauti pagedusio pasaulio. Didžiuliai lašai tiško ant denio tarsi balandžių kiaušiniai. Išrinktieji kiekvienos rūšies atstovai iš Išrinktųjų aptvaro buvo perkelti į atitinkamus laivus; vaizdas priminė prievarta atliekamą masinę santuoką. Paskui buvo užsukti liukai, ir mes ėmėme pratintis prie tamsos, ankštumos ir smarvės. Tiesa, iš pradžių dėl to pernelyg nesijaudinome: labai džiūgavome, kad likome gyvi. Lietus vis nesiliovė, protarpiais į denį barbendavo kruša. Kartais išgirsdavome iš lauko griaustinio grumėjimą, dažnai atsklisdavo paliktų gyvulių vaitojimai. Po kurio laiko jų šauksmai praretėjo: supratome, jog vandenys pradėjo kilti.

Galiausiai atėjo diena, kurios taip nekantriai laukėme. Iš pradžių manėme, kad gal tai paskutinis išprotėjusių storaodžių puolimas, gal jie taip stengiasi įsilaužti į arką ar bent jau ją parversti. Bet ne: tai krypo laivas, vandens stumiamas nuo pastolių. Jei jums įdomi mano nuomonė, ši kelionės dalis buvo labiausiai jaudinanti; gyvulių brolybės jausmas ir jų dėkingumas žmogui liejosi tarsi vynas prie Nojaus stalo. Paskui... bet gal gyvuliai patys kalti, kad buvo tokie naivūs ir patikėjo Nojumi bei jo Dievu.

Nesmagumo netrūko ir anksčiau, dar prieš pakylant vandenims. Žinau, kad jūsų rūšies atstovai į mūsiškius linkę žvelgti iš aukšto, laikydami mus žiauriais, klastingais kanibalais (nors vargiai galėtumėte nesutikti, jog tai mus tik priartina prie jūsų, užuot visai atskyrę). Bet mūsiškius visą laiką, nuo pat pradžių, siejo lygybės jausmas. Ak, žinoma, mes ėdėme vieni kitus ir taip toliau; silpnesniųjų rūšių atstovai puikiai žinojo, kas jų laukia, netyčia susidūrus su didesniu ir alkanesniu padaru. Bet mes pripažinome tokią tvarką. Jei vienas gyvulys gali sudraskyti kitą, tai dar nereiškia, kad pirmasis už antrąjį viršesnis – ne, tik pavojingesnis. Gal jums sunku suprasti tokią sąvoką, bet mus siejo abipusė pagarba. Ėsti kitos rūšies gyvulius dar nereiškė, kad juos

niekini; o pavojus būti suėstai anaiptol neįkvėpė aukai – nei jos šeimos nariams – perdėto žavėjimosi ėdančiosiomis rūšimis.

Nojus – ar Nojaus Dievas – viską pakeitė. Jūs išgyvenote Nuopuolį, mes irgi. Tik mes ne nupuolėme, o buvome nustumti. Pirmą kartą tai pastebėjome, kai prasidėjo atranka į Išrinktųjų aptvarą. Teisybė, rinko kiekvienos rūšies po porą (buvo aiškiai matyti, kad šis požiūris turi prasmę); bet tuo viskas nesibaigė. Aptvare pastebėjome, jog kai kurių rūšių atrinkta ne po vieną porą, o po septynias (vėl ta aistra septynetams). Iš pradžių manėme, kad likusios poros paimtos kaip savotiški atsarginiai, jei kartais susirgtų atrinktoji. Bet pamažėliais tiesa ėmė aiškėti. Nojus – ar Nojaus Dievas – paskelbė, esą gyvuliai yra dvejopi: švarūs ir nešvarūs. Švariųjų rūšių į arką reikėjo paimti po septynias poras, nešvariųjų – po vieną.

Patys puikiai suprantate, kad toks Dievo paskelbtas gyvulių suskaldymas sukėlė didžiulį pasipiktinimą. Tiesą sakant, iš pradžių nesmagiai jautėsi net švarieji gyvuliai; jie žinojo niekuo nenusipelnę tokios ypatingos globos. Nors netruko pamatyti, kad būti „švariam" anaiptol nėra vien privilegija. „Švarius" gyvulius žmonėms buvo galima valgyti. Į laivą priimtos septynios poros gyvulių, bet šešios iš jų buvo skirtos virtuvei. Keistas būdas pareikšti joms pagarbą. Vis dėlto bent iki apeiginio skerdimo dienos šie gyvuliai gyveno patogiausiuose garduose.

Kartais suvokdavau, kokia juokinga padėtis, ir pratrūkdavau atstumtosios juoku. Tačiau rūšis, kurios į save žvelgė rimtai, pjovė įvairiausi sudėtingi pavydo priepuoliai. Kiaulė, neturėdama didelių visuomeninių pretenzijų, pernelyg nesigraužė, bet buvo ir tokių gyvulių, kuriems „nešvarumas" prilygo asmeniniam įžeidimui. Reikia pabrėžti, kad toji sistema – ar tai, kaip Nojus ją suprato, – neatrodė labai logiška. Kuo jau tokie ypatingi skeltanagiai atrajotojai, leiskite paklausti? Kodėl kupranugariai ir kiškiai pavadinti antrarūšiais? Kam reikėjo atskirti žvynuotas žuvis

nuo nežvynuotų? Gulbė, pelikanas, garnys, kukutis: ar tai ne puikiausios rūšys? Tačiau jie negavo „švarumo“ žymės. Kam užsipulti pelę ar roplį – atrodytų, jiems ir taip vargo nestinga, – kam dar tyčia trypti jų savigarbą? Jei bent būtume čia įžvelgę kokią nors logiką; jei Nojus bent būtų šį tą paaiškinęs! Bet jam rūpėjo tik aklai paklusti. Nojus, kaip jums jau ne kartą sakyta, buvo labai dievobaimingas žmogus; prisiminus Dievo būdą, taip turbūt ir buvo saugiausia elgtis. Bet jei jūs būtumėte girdėję, kaip raudojo moliuskai, koks sutrikęs patirta skriauda skundėsi omaras, jei būtumėte matę, kaip gedėjo ir sielvartavo gandras, būtumėte iškart supratę, kad mūsų tarpusavio santykiai jau niekada nebebus tokie kaip anksčiau.

Buvo dar vienas smulkus nesmagumas. Taip negerai išėjo, kad mūsų rūšies atstovų į laivą prasismelkė septynios poros. Mes ne tik buvome įsmukusios be bilietų (kai kas tuo piktinosi), ne tik nešvarios (kai kas visus nešvariuosius jau pradėjo niekinti), bet dar pasityčiojome iš teisėtai priimtų, švariųjų rūšių, pamėgdžiodami šventą jų skaičių. Greitai sutarėme nesakyti teisybės, kiek mūsų yra, ir niekada nesirodėme visos kartu. Sužinojome, kuriose laivo dalyse mumis džiaugiasi, o kurių verčiau vengti.

Taigi patys matote, kad keleiviai nuo pat pradžių nesijautė patenkinti. Vieni gedėjo tų, kuriuos buvo priversti palikti; kiti graužėsi dėl savo statuso; treti, nors oficialiai pamaloninti švarumo žyme, ne be pagrindo būgštavo neišvengsią krosnies. Ir tai ne viskas – dar buvo Nojus ir jo šeima.

Nežinau, kaip geriausia jums tai pranešti, bet Nojus nebuvo geras žmogus. Suprantu, kad jums tokia mintis atrodo nemaloni, juk visi esate iš jo kilę; vis dėlto taip jau yra. Jis buvo pabaisa, pasipūtęs patriarchas, kuris per dienų dienas arba keliaklupsčiavo prieš Dievą, arba liejo susikaupusį apmaudą ant mūsų. Jis turėjo gofero medžio vėzdą, kuriuo... na, yra gyvulių, kurie iki šiol išsaugojo dryžius. Neįtikėtina, ką gali padaryti baimė. Esu

girdėjusi, kad jūsų rūšies atstovams nuo baisaus sukrėtimo kartais per kelias valandas visiškai pražyla plaukai; arkoje baimės padariniai buvo dar ryškesni. Pavyzdžiui, tokia porelė roplių, tik išgirdę laiptais atkaukšint Nojaus sandalus gofero medžio padais, iš baimės keisdavo spalvą. Pats mačiau: jų oda prarasdavo prigimtinį atspalvį ir susiliedavo su aplinka. Nojus stabtelėdavo prie jų gardo, nusistebėdavo, kad jis tuščias, ir drožėdavo toliau; tolstant jo žingsnių garsui, persigandę ropliai palengva atgaudavo normalią spalvą. Vėliau, jau išlipus iš arkos, tas jų triukas, atrodo, pravertė; bet jis prasidėjo kaip chroniška reakcija į „admirolą“.

Šiaurės elnių elgesys buvo sudėtingesnis. Jie visko baidėsi, bet ne tik dėl to, kad bijojo Nojaus – jų baimė turėjo gilesnes priežastis. Žinote, jog kai kurie gyvuliai turi numatymo galią? Net jums galiausiai pavyko tai suprasti, tūkstančius metų stebėjus mūsų įpročius. „O, žiūrėk, – sakote jūs, – karvės pievoje sugulė, vadinasi, netrukus lis“. Na, žinoma, tai kur kas subtiliau, negu jūs pajėgiate įsivaizduoti, ir niekas tikrai nesistengia tapti vėjarodžiais žmonėms. Tai štai... elnius trikdė gilesnis jausmas negu Nojaus baimė, keistesnis negu audros keliamas nerimas, kažkokia... ilgalaikė nuojauta. Jie prakaitavo ir nervingai rėkė, užėjus slogaus karščio laikotarpiams; spardė gofero medžio pertvaras, nors nebuvo matyti jokio pavojaus – ir vėliau pasirodydavo, kad bijoti nebuvo ko, – o Nojus elgėsi stebėtinai santūriai, kiek jam įmanoma. Tačiau elniai kažką jautė. Jų nuojauta toli pranoko viską, ką tada žinojome. Tarsi būtų sakę: „Manote, tai jau blogiausia? Nesitikėkite“. Tačiau koks tai bus pavojus, net šiaurės elniai nesugebėjo konkrečiai pasakyti. Kažkoks tolimas, didžiulis... ilgai truksiantis.

Likusieji, suprantama, labiau rūpinosi tuo, kas vyksta dabar. Pavyzdžiui, su pasiligojusiais gyvuliais būdavo negailestingai susidorojama. Čia jums ne plaukiojanti ligoninė, nuolat kartodavo

valdovai; čia neturi būti nei ligų, nei simuliacijos. Mums tai neatrodė nei teisinga, nei realistiška. Bet niekam nė į galvą neatėjo apsimesti sergančiam. Pakaks mažiausio niežų požymio, ir lėksi per bortą, dar nespėjęs iškišti liežuvio apžiūrai. O kaip manote, koks likimas laukia jūsų geresniosios pusės? Kokia nauda iš veislei skirtos poros, kurios liko tik penkiasdešimt procentų? Nojus tikrai nebuvo toks sentimentalus, kad leistų gedinčiam partneriui nugyventi visą jam skirtą amželį.

Pasakysiu kitais žodžiais: po velnių, kuo, jūsų manymu, Nojus su šeima arkoje maitinosi? Suprantama, jie valgė *mus*. Klausykite, kai jūs šiais laikais pasidairote po gyvūnijos pasaulį, juk nemanote, kad tik tiek mūsų ir buvo? Daugybė labai panašių gyvulių, paskui didelis tarpas, paskui vėl daugybė labai panašių gyvulių? Žinau, turite kažkokią teoriją, kuria tai paaiškinate – neva tai dėl jų santykio su aplinka, paveldėtomis savybėmis ar dar kuo nors, – bet keistas spragas kūrinijos visumoje galima paaiškinti daug paprasčiau. Penktadalis visų žemės gyvūnų rūšių nuskendo Varadžio laive; o kitus, kurių trūksta, suvalgė Nojus su savo kompanija. Taip, suvalgė. Pavyzdžiui, porelė Arkties putpelių – labai dailūs paukščiai. Tik atsidūrus laive, jų plunksnos buvo melsvos su rusvomis dėmelėmis. Po keleto mėnesių jos pradėjo šertis. Tai visiškai normalu. Nusišėrus vasaros plunksnoms, ėmė ryškėti žieminės, skaisčiai baltos. Aišku, mes plaukėme ne Arkties platumomis, taigi permaina nebuvo reikalinga; bet gamtos nesustabdysi, tiesa? Nojaus, atrodo, irgi. Vos pamatęs, kad putpelės bąla, jis nutarė, esą jos susirgo, ir jaudinamai rūpindamasis kitų laivo keleivių sveikata liepė paukščius išvirti, pridėjus truputį jūržolių. Šis žmogus daug ko neišmanė, o jau ornitologijos tai tikrai. Mes surašėme peticiją, kurioje paaiškinome apie šėrimąsi bei panašius dalykus. Galiausiai, regis, jis tai suprato. Bet Arkties putpelių nebegrąžinsi.

Žinoma, tuo viskas nesibaigė. Nojui ir jo šeimos nariams mes

buvome tik plaukiojantis restoranas. Arkos valdovams nerūpėjo, švarūs mes ar nešvarūs: pirma pietūs, paskui pamaldumas – tokia buvo jų taisyklė. Jūs nė neįsivaizduojate, kokią gausybę laukinių gyvūnų rūšių iš jūsų atėmė Nojus. Tiksliau, įsivaizduojate: tik vaizduotėje tegalite jas pamatyti. Pamenate mitinius žvėris, kuriuos praėjusiais amžiais apdainavo jūsų poetai: juk manote, kad jie arba tyčia išgalvoti, arba aprašyti po pernelyg gausių medžioklės pietų, kai miške vaidenasi visokiausi keisti padarai? Deja, paaiškinimas paprastesnis: juos sušlamštė Nojus su savo gentainiais. Jau sakiau, kad kelionės pradžioje mūsų triume buvo pora begemotų. Pati jų taip ir neapžiūrėjau, bet girdėjau, jog tai buvę įspūdingi žvėrys. Tačiau Semas, Chamas ir tas trečiasis, kurio vardas prasideda raide J, šeimos taryboje neva pasiūlę apsieiti be begemotų, juk yra drambliai ir hipopotamai; juo labiau kad – argumentas, skirtas suderinti principą su nauda, – dvi tokios didžiulės skerdenos garantuos Nojaus šeimai maistą daugeliui mėnesių.

Žinoma, paskui susiklostė visai ne taip. Po kelių savaičių pasigirdo skundų, kad pietums kiekvieną dieną duoda begemoto mėsą, todėl – tik mitybai paįvairinti – teko paaukoti kelias kitas rūšis. Kartais dar būdavo kaltai primenama būtinybė ekonomiškai tvarkyti ūkį, bet štai ką aš jums pasakysiu: kelionei pasibaigus, buvo likę krūvos sūdytos begemotienos.

Tas pats likimas ištiko ir salamandrą. Kalbu apie tikrąją salamandrą, ne apie tą blausų padarą, kurį iki šiol taip vadinate; mūsiškė salamandra gyveno liepsnose. Tas gyvūnas tai tikrai buvo unikalus, čia jau nieko nepridursi; ir vis tiek Chamas, Semas ar tas trečiasis vis zyzė, kad mediniame laive tai per didelė rizika, todėl teko atsikratyti ir abiem salamandromis, ir liepsnomis, kuriose jos gyveno. Išnyko ir karbunkulas – vien tik dėl paikos istorijos, kurią buvo girdėjusi Chamo žmona, neva jo kaukolėje esąs brangakmenis. Ta Chamo žmona buvo tikra puošeiva.

Tad pagavo vieną karbunkulą ir nukirto jam galvą; perskėlę kaukolę, nieko ten nerado. Gal brangakmeniai būna tik patelių kaukolėse, tarė Chamo žmona. Perskėlė ir antro karbunkulo kaukolę, vėl tas pats rezultatas.

Kitą savo mintį formuluoju gana nedrąsiai; bet jaučiu privalanti ją išsakyti balsu. Kartais mes pradėdavome įtarti, kad žudymai vyksta pagal tam tikrą sistemą. Buvo akivaizdu, naikinta daugiau gyvūnų, negu jų reikėjo tik mitybos tikslams – daug daugiau. Nepamirškime – kai kurių išgalabytų rūšių gyvuliai turėjo labai mažai mėsos. Be to, žuvėdros kartais pranešdavo mačiusios, kaip nuo laivūgalio į vandenį išmetami kaulai, storai apaugę mėsa. Pradėjome įtarti, jog Nojus ir jo gentainiai nekentė kai kurių gyvulių vien už tai, kad jie yra tokie, o ne kitokie. Pavyzdžiui, baziliskas buvo išmestas iš laivo pačioje kelionės pradžioje. Na, žinoma, į jį nelabai malonu žiūrėti, bet jaučiu pareigą priminti, kad, nulupus žvynus, ten tikrai beveik nebuvo ką valgyti, o ir pats paukštis tuo metu tikrai nesirgo.

Tiesą sakant, kai jau viskam pasibaigus pradėjome galvoti, įžvelgėme tam tikrą principą, kuris prasidėjo nuo bazilisko. Jūs, žinoma, jo niekada nematėte. Bet jei pasakysiu, kad tai keturkojis gaidys su gyvatės uodega, pridursiu, jog jo žvilgsnis buvo ypač nemalonus, o pats paukštis dėjo keistos formos kiaušinius, kuriuos paskui atiduodavo išperėti rupūžei, tai patys suprasite – jis nebuvo pats patraukliausias gyvūnas arkoje. Vis dėlto turėjo tokias pat teises kaip kiti, ar ne? Po bazilisko atėjo grifono eilė, po grifono – sfinkso, po sfinkso – hipogrifo. Jūs gal manote, kad tai tik ryškūs vaizduotės kūriniai? Anaiptol. Ar jau įžvelgiate, ką jie turi bendra? Visi jie mišrūnai. Mūsų manymu, kaltas Semas – nors galėjo būti ir pats Nojus, – kuris galvą buvo pametęs dėl rūšių grynumo. Aišku, tai paistalai; pamenu, mes dar kalbėdavomės, kad pakanka pažvelgti į Nojų ir jo žmoną arba į tris jų sūnus bei marčias, idant pamatytum,

kokia genetinė sumaištis ištiks žmonių giminę. Tai ko jiems dabar taip bjaurėtis mišrūnais?

Vis dėlto labiausiai liūdėjome vienaragio. Ilgus mėnesius buvome prislėgti. Žinoma, pasklido įprasti bjaurūs gandai – kad Chamo žmona naudojosi jo ragu nedoriems tikslams, o valdžia nepraleido progos surengti eilinę pomirtinę žvėries juodinimo akciją; bet mus tai tik dar labiau piktino. Niekur nedingsi nepripažinęs, kad Nojus jam pavydėjo. Mes visi paklusome vienaragiui, o senis to negalėjo pakęsti. Nojus – kokia prasmė slėpti nuo jūsų tiesą? – buvo bjauraus būdo, kiaurai pradvokęs, nepatikimas, bailus ir pavydus. Net jūreivis prastas: įsiūžus audrai, užsidarydavo savo kajutėje ir dribdavo į gofero medžio lovą, iš kurios pakildavo tik išsivemti į gofero medžio dubenį; jo vėmalai dvokdavo per visą denį. O vienaragis buvo stiprus, garbingas, bebaimis, švarutėlaitis, apsigimęs jūrininkas, nė akimirkos per visą laiką nesublogavęs. Kartą per audrą Chamo žmona paslydo prie pat laivo borto ir vos neiškrito į jūrą. Vienaragis – jam visuotinio lobizmo dėka buvo išrūpintas leidimas išeiti iš triumo, – tuoj pat atšuoliavo, ragu pervėrė jos apsiaustą ir prismeigė jį prie denio. Gražiai jie jam atsidėkojo už narsą; išsilaipinimo sekmadienį Nojai liepė išvirti iš jo troškinį. Galiu prisiekti. Pati kalbėjausi su pasiuntiniu, vanagu, nunešusiu dar šiltą puodą į Semo arką.

Jūs, žinoma, neprivalote manimi tikėti; bet ką rasite savo pačių archyvuose? Imkime pasakojimą apie Nojaus nuogybę – atsimenat? Tai įvyko jau po Išsilaipinimo. Nenuostabu, kad Nojus dar labiau didžiavosi savimi negu anksčiau – jis išgelbėjo žmonių giminę, užtikrino savo dinastijos sėkmę, sudarė su Dievu oficialią Sandorą – todėl likusius tris šimtus penkiasdešimt gyvenimo metų nutarė nebesivarginti. Ant kalno šlaito jis įkūrė kaimą (kurį jūs vadinate Arguriu) ir leido dienas galvodamas sau vis naujus garbės vardus bei apdovanojimus: Šventasis audros

riteris, Didysis škvalų komandoras ir taip toliau. Jūsų šventieji raštai sako, kad savo žemėje jis įsiveisęs vynuogyną. Cha! Net bukiausias protas pajėgs iššifruoti šį eufemizmą: nuo tos dienos jis neišsiblaivė. Vieną naktį po ypač smarkaus gėrimo jis nusirengė ir parvirto ant miegamojo grindų – nieko neįprasto. Pro jo „palapinę“ (savo rūmus jie ir toliau vadino sentimentaliu, dykumas primenančiu vardu) ėjo Chamas su broliais ir užsuko patikrinti, ar girtuoklis tėvas nepasidarė kokios žalos. Chamas užsuko į miegamąjį ir... na, šešis šimtus penkiasdešimt metų peržengęs girtas senis, be sąmonės gulintis ant grindų, yra ne kažin koks vaizdas. Chamas pasielgė, kaip dera padoriam žmogui, kaip dera sūnui: jis liepė broliams apkloti tėvą. Stengdamiesi rodyti pagarbą, – nors jau tais laikais toks paprotys buvo beišnykstąs, – Semas ir tas, kurio vardas prasideda raide J, atbuli įžengė į tėvo miegamąjį ir užkėlė jį ant lovos, sugebėję nepamatyti tų kilmės organų, kurie nežinia kodėl kelia tokią gėdą jūsų rūšies atstovams. Dievobaimingas ir garbingas darbas, pasakysite. Bet kaip pasielgė Nojus, kai rytą prabudo, kamuojamas rėžiančių tarsi peilis pagirių nuo jauno vyno? Ogi prakeikė sūnų, kuris jį atrado, pareiškęs, kad jo vaikai bus žemiausi vergai tiems dviem broliams, kurie įėjo kambarin pasturgaliais į priekį. Kokią jūs čia matote prasmę? Galiu spėti, kaip aiškinsite: jo protą sumaišė gėrimas, todėl turėtume užjausti žmogų, o ne kaltinti. Na, gal. Bet noriu tik priminti: *mes* jį pažinojome dar arkoje.

Nojus buvo stambus vyras, dydžiu prilygstąs gorilai, nors tuo panašumas ir baigėsi. Flotilės kapitonas – kelionei įpusėjus, jis paaukštino save ir pasivadino admirolu, – buvo bjaurus senis, nerangių judesių, nesirūpino asmens higiena. Jis net nesugebėjo užsiauginti plaukų kitur, išskyrus veidą; norėdamas prisidengti kūną, turėjo naudotis kitų rūšių kailiais. Pastatę jį greta gorilos, iškart pamatytumėte, kuris padaras viršesnis: grakščių judesių, kupinas tramdomos jėgos ir iš prigimties pratęs utinėtis. Arkoje

mes nesiliovėme spėlioję, kaip čia atsitiko, kad Dievas pasirinko savo globotiniu žmogų, paniekindamas daugelį tinkamesnių kandidatų. Beveik visų kitų rūšių atstovai būtų parodę daugiau ištikimybės. Jei Jis būtų išsirinkęs gorilą, abejoju, ar ši būtų buvus tokia neklusni – gal nė Tvano nebūtų prireikę.

O kaip tas senis dvokė... Vienas dalykas, kai sušlampa kailis gyvūno, kuris iš prigimties mėgsta švarą; bet sumuręs, druska apgargėjęs, niekada nevalomas kailio gabalas, tabaluojantis ant kaklo abejingam padarui, kuris jį atėmė iš kitų, – visai kas kita. Net kai atėjo ramesni laikai, senis Nojus, regis, niekada neišdžiūdavo (atpasakoju tik tai, ką man kalbėjo paukščiai, o jais galima pasitikėti). Drėgmę ir audras jis nešiojosi su savimi tarsi kaltės prisiminimą ar būsimų darganų pažadą.

Kelionėje mūsų tykojo ir daugiau pavojų, ne tik būti išvirtiems pietums. Štai kad ir mūsų rūšis. Kai įsikraustėme į laivą ir pasislėpėme, pasijutome gana išdidžios. Suprantate, juk tais laikais nebuvo švirkštų su ilgomis adatomis, pripildytų alkoholyje ištirpdytos karbolio rūgšties, nebuvo kreozoto ir nafteno junginių, nebuvo pentachlorfenolio, benzino, paradichlorbenzino ar ortodichlorobenzino. Laimei, nepriklausėme nei *Cleridae,* nei *Pediculoides* šeimai, nei *Braconidae* šeimos parazitėms vapsvoms. Tačiau mes irgi turėjome priešą, galingą priešą: laiką. Kas bus, jei laikas pareikalaus iš mūsų neišvengiamų permainų?

Rimtas įspėjimas pasigirdo tą dieną, kai supratome, kaip laikas ir prigimtis veikia mūsų pusbrolį *xestobium rufo-villosum.* Kilo, galima sakyti, panika. Tai atsitiko kelionei baigiantis, ramesniais laikais, kai mes jau tik skaičiavome dienas ir laukėme Dievo malonės. Vidury nakties, arkai nurimus, įsiviešpatavus tylai – tyla buvo tokia reta ir sodri, kad sukluso visi gyvuliai, dar ją sustiprindami, – didžiausiai savo nuostabai išgirdome skrebenant *xestobium rufo-villosum.* Ketvertas ar penketas sausų trakštelėjimų, pauzė, paskui iš toliau atsklindantis atsakas. Mes – kuklios, atsargios,

niekieno nepastebimos, tačiau apdairios *anobium domesticum*, – negalėjome patikėti savo akimis. Kiaušinėlis virsta lerva, lerva – kokonu, o kokonas – lėliuke; tai nepajudinamas mūsų pasaulio dėsnis: niekas nepriekaištauja dėl virtimo lėliuke. Bet kad suaugę mūsų pusbroliai pasirinktų šią akimirką, kaip tik šią, savo seksualiniams ketinimams paviešinti, atrodė beveik neįtikėtina. Kelionė pilna pavojų, kasdien baiminamės, kad visiškai išnyksim, o *xestobium rufo-villosum* negali galvoti apie nieką kitą, išskyrus seksą. Turbūt jie taip neurotiškai reaguoja į baimę išnykti ar panašiai. Bet vis tiek...

Vienas iš Nojaus sūnų atėjo patikrinti, koks čia triukšmas, o mūsų kvailieji pusbroliai, užsidegę beviltiška erotinio viešumo aistra, žandikauliais grikšėjo savo urvų sienas. Laimė, „admirolo“ atžalos labai nedaug išmanė apie jiems patikėtą gyvūnijos pasaulį, tad ritmingą skrebenimą palaikė laivo lentų girgždesiu. Netrukus vėl pakilo vėjas, ir *xestobium rufo-villosum* galėjo ramiai tęsti savo meilės nuotykius. Tačiau po to nutikimo mes, likusieji, pasidarėme kur kas atsargesni. Septyniais balsais prieš vieną *anobium domesticum* nutarė iki Išsilaipinimo nevirsti lėliukėmis.

Reikia pasakyti, kad Nojus nebuvo geras jūrininkas nei per audrą, nei saulei šviečiant. Jį pasirinko už pamaldumą, o ne už navigacinius įgūdžius. Siaučiant audrai jis buvo niekam tikęs, ne kažin ką sugebėjo ir ramioje jūroje. Iš ko aš sprendžiu? Ir vėl atpasakoju, ką sakė paukščiai – paukščiai, kurie ištisas savaites gali išsilaikyti ore, kuriems atrasti kelią iš vieno planetos galo į kitą padeda navigacinės sistemos, įmantrumu nenusileidžiančios jūsų išrastosioms. Taigi paukščiai kalbėjo, kad Nojus neišmano, ką darąs – jis tik blaškosi ir meldžiasi. Juk tai, ką jam pavedė, nebuvo pernelyg sunku atlikti, teisybė? Per audrą reikėjo išsilaikyti, stengiantis išvengti didžiausių verpetų; o vėjui nurimus pakako tikrinti, ar pernelyg nenukrypome nuo žemėlapyje

pažymėto kurso, kad netektų išsilaipinti kur nors negyvenamoje Sacharos dykumoje. Daugiausia, ką galima pasakyti apie Nojų – jis ištvėrė audras (tiesa, jam nereikėjo nerimauti dėl rifų ir kranto apybraižų, taigi darbas nebuvo jau toks sunkus), ir kai vandenys galiausiai nuslūgo, mes per klaidą neatsidūrėme vidury plataus vandenyno. Jei taip būtų nutikę, kas žino, kiek laiko dar būtume praleidę jūroje.

Be abejo, paukščiai pasisiūlė Nojui pagelbėti savo žiniomis; tačiau jis pasididžiavo. Davė jiems vieną kitą paprastutę žvalgybos užduotį – patikrinti, ar aplink nėra sūkurių bei tornadų, bet jų įgūdžiais kaip reikiant nepasinaudojo. Tik pasiuntė ne vieną rūšį į tikrą mirtį, liepęs skristi iš laivo siaubingu oru, nors paukščiai nebuvo tinkamai pasirengę. Kai Nojus išsiuntė žąsį kryklę į devynių balų štormą (na taip, to paukščio kryksmas iš tiesų erzina, ypač jei kaip tik mėgini užmigti), į jos vietą pamėgino pasisiūlyti audrapaukštis. Bet jo pasiūlymas buvo atmestas – o žąsies kryklės nuo to laiko niekas nebematė.

Na, tiek to, Nojus turėjo ir gerų savybių. Jis atkakliai kovojo už išlikimą – beje, ne tik kelionėje. Be to, buvo perkandęs ilgaamžiškumo paslaptį, kurią jūsiškiai vėliau prarado. Tačiau geru žmogumi jo nepavadinsi. Ar žinote, kaip jis kartą nubaudė asilą jūrininkų bausme? Tai aprašyta jūsų archyvuose? Viskas įvyko antraisiais metais, kai taisyklių laikytasi nebe taip griežtai ir kai kuriems keleiviams leista bendrauti tarpusavyje. Tai štai, Nojus kartą užklupo asilą, besistengiantį užlipti ant kumelės. Senis tiesiog pašėlo, ėmė rėkti, kad iš tokio ryšio nieko gero nebus – tuo, beje, tik patvirtindamas mūsų teoriją, jog jis nekenčia mišrūnų, – ir pareiškė taip parodysiąs gyvuliui, kad visi prisiminsią. Taigi liepė virve surišti jo kanopas, išmesti jį per bortą ir pertempti po kiliu banguojančioje jūroje. Mūsiškiai beveik visi aiškino, kad viskas iš seksualinio pavydo. Tačiau reikėjo tik stebėtis, kaip bausmę pakėlė asilas. Tų padarų nereikia mokyti ištvermės.

Kai asilą užtempė per bortą atgal, jis atrodė baisiai. Vargšelio ausys priminė gleivėtų jūržolių kuokštus, o uodega – permirkusį virvagalį; aplink susirinko keletas gyvulių, kurie jau tada nebe labai žavėjosi Nojumi, ir, man atrodo, ar tik ne ožys atsargiai kumštelėjo asilui į šoną, tikrindamas, gyvas šis ar ne: asilas pramerkė vieną akį, apžvelgė ratu susispietusius susirūpinusius snukius ir tarė: „Dabar žinau, kaip gyvena ruoniai".Tokiomis aplinkybėmis visai neblogai, ką? O juk primenu – šios rūšies tik per plauką nepraradote.

Tikriausiai Nojus nėra dėl visko kaltas. Na, suprantate, tas jo Dievas buvo tikrai slogus pavyzdys. Nojus nė piršto negalėjo pajudinti neapsvarstęs, ką *Jis* apie tai pagalvos. Na, ar taip galima? Amžinai dairytis aplinkui, laukiant padrąsinimo – ar tai suaugusio žmogaus elgesys? O Nojus net negalėjo pasiteisinti jaunyste. Jam buvo šeši šimtai su trupučiu metų, skaičiuojant taip, kaip pratę jūsų rūšies atstovai. Per šešis šimtus metų galėjo išsiugdyti bent šiokį tokį proto lankstumą, sugebėjimą įžvelgti abi klausimo puses. Nieko panašaus. Prisiminkime arkos statybą. Ką gi jis darė? Viską pastatė iš gofero medžio. Gofero? Net Semas tam prieštaravo, bet ką ten, Nojus užsimanė gofero, vadinasi, statys iš jo. Jam nė kiek nerūpėjo, kad aplinkui auga vos keletas gofero medžių. Jis, be abejo, tik klausė savo šeimininko nurodymų; tačiau vis tiek... Bet kas, išmanantis apie medieną – o aš galėčiau pasigirti šį tą išmanantì, – būtų jam pasakęs, kad nė kiek ne blogiau, o gal net geriau tam tiks bent pustuzinis kitų medžio rūšių; maža to, sumanymas statyti visą laivą iš vienos rūšies medienos tiesiog juokingas. Medžiagą reikia rinktis taip, kad ji geriausiai tiktų numatomai paskirčiai; visi tą žino. Bet senis Nojus pasielgė kaip visada – nepakeitė įsakymo nė per nago juodymą. Jam rūpėjo tik viena. Santechnika iš gofero medžio – ar esate girdėję didesnį absurdą?

Jau sakiau, Nojus tai perėmė iš savo pavyzdžio ir šeimininko.

Ką Dievas pagalvos? Jam nuolat rūpėjo šis klausimas. Nojaus atsidavimas Dievui buvo kažin koks truputį nemalonus; suprantate, nesveikas. Bet negali paneigti – Nojus puikiausiai matė, kas jam naudingiausia; suprantate, būti išrinktam, paskelbtam, kad esi vertas išlikti, žinoti, kad tavo pradėta dinastija bus vienintelė žemėje – tokie dalykai susuka galvą, ar ne tiesa? O kalbant apie sūnus – Chamą, Semą ir tą trečiąjį, kurio vardas prasideda J raide, – jiems tai irgi neišėjo į naudą. Šlaistėsi puikuodamiesi po denį tarsi karališkosios šeimos nariai.

Suprantate, štai ką norėjau aiškiai pasakyti. Tas visas sumanymas su arka. Jūs turbūt iki šiol tebemanote, esą Nojus, nors ir turėjo įvairių trūkumų, iš esmės buvo pirmasis gamtosaugininkas, kad jis surinko visus gyvulius, nes nenorėjo jų pražūties, kad negalėjo nė pagalvoti daugiau niekada gyvenime nebematysiąs žirafos – žodžiu, darė visa tai dėl *mūsų*. Anaiptol. Jis surinko mus į daiktą, nes taip jam liepė šeimininkas, tačiau sykiu ciniškai pamatė, jog jam tai bus naudinga. *Jis norėjo turėti ką valgyti po to, kai Tvanas nuslūgs.* Pusšeštų metų po vandeniu išplovė visus daržus, patikėkite manimi; tarpo tik ryžiai. Taigi daugelis mūsų žinojome, kad Nojaus akyse esame tik būsimi pietūs, kol kas vaikštantys dviem, keturiomis ar daugiau kojų. Jei ne dabar, tai vėliau; jei ne mes, tai mūsų palikuonys. Nelabai malonus jausmas, patys galite įsivaizduoti. Toje Nojaus arkoje viešpatavo paranojos ir teroro dvasia. Kurio iš mūsiškių jis dabar ateis pasiimti? Šiandien neįtikai Chamo žmonai – ryt vakarienei iš tavęs išvirs frikasė. Toks nesaugumas gali sukelti keisčiausias elgsenos formas. Pamenu, kartą sučiupo porelę lemingų, besistengiančių prisibrauti prie laivo borto – jie pareiškė norį galiausiai padaryti viskam galą, kadangi nebepajėgią pakelti įtampos. Bet Semas laiku spėjo juos pagauti ir užrakino drabužių skrynioje. Kartkartėmis, užėjus nuoboduliui, pakeldavo skrynios dangtį ir imdavo joje mataruoti didžiuliu peiliu. Šitaip jis juokavo. Labai

nustebčiau sužinojęs, kad panašūs juokeliai netapo didžiule trauma visiems būsimiems lemingams.

Na, o kelionei pasibaigus Dievas patvirtino Nojaus teisę į sočius pietus. Už klusnumą jam buvo atlyginta leidimu visą likusį gyvenimą valgyti kokius tik nori gyvulius. Tai įrašyta kažin kokioje sutartyje ar sandoroje, kurią abudu sudarė. Man ta sutartis neatrodo labai teisėta. Juk Dievas, sunaikinęs visus kitus žemės gyventojus, turėjo ką nors daryti su vienintele jam likusia garbintojų šeima – ar aš klystu? Negi ims ir pasakys: ne, jūs man irgi neatrodot ko nors verti. Nojus tikriausiai suprato pergudravęs Dievą (koks nevykėlis šis būtų pasirodęs, jei iš pradžių būtų sukėlęs Tvaną, o paskui ėmęs ir atsikratęs išrinktąja šeima), o mes nujautėme, kad senis vis tiek mus suvalgys, leis jam tai sutartis ar neleis. Iš tos vadinamosios sandoros mums jokios naudos – ji buvo mūsų mirties nuosprendis. A, taip, vieną menkutę paguodą gavome – Nojui ir jo bendrams buvo uždrausta valgyti vaikingas pateles. Toji įstatymo spraga lėmė karštligišką veiklą arkoje, šiai sustojus, taip pat sukėlė keistą psichologinį šalutinį poveikį. Ar kada pagalvojote, kaip atsirado isterinis nėštumas?

Kaip tik prisiminiau tą reikalą su Chamo žmona. Kalbėjo, jog tai tik gandai, ir visiems aišku, kokiu būdu panašūs gandai pasklinda. Chamo žmona arkoje nebuvo mėgstama; jau minėjau, kad dauguma ją kaltino dėl ligoninės laivo netekties. Moteris atrodė dar labai patraukli – per Tvaną jai buvo kokie pusantro šimto metų, – tačiau užsispyrusi ir karšto būdo. Vargšas Chamas buvo po jos padu. Na, o faktai tokie. Chamas ir jo žmona turėjo du vaikus – tai yra du berniukus, nes jie taip skaičiavo, – Kušą ir Egiptą. Paskui susilaukė trečio sūnaus, Puto, gimusio arkoje, o ketvirtasis, Kanaanas, gimė jau po išsilaipinimo. Ir Nojaus, ir jo žmonos plaukai buvo tamsūs, o akys rudos; tokie pat plaukai ir akys buvo Chamo ir jo žmonos; tokie pat – Semo, Varadžio ir ano, vardu iš J raidės. Be to, visi Semo, Varadžio ir ano, kurio

vardas prasideda raide J, vaikai buvo tamsiaplaukiai rudakiai. Lygiai kaip ir Kušas, Egiptas ir Kanaanas. Užtat Putas, gimęs arkoje, buvo rudaplaukis. Rudaplaukis žaliomis akimis. Tai faktas.

Na, o dabar iš saugaus faktų uosto leiskimės į neramias gandų jūras (beje, būtent tokiu stiliumi buvo pratęs kalbėti Nojus). Manęs Chamo laive nebuvo, todėl aš tik nešališkai perduodu žinias, kurias atnešdavo paukščiai. Iš esmės istorijos buvo dvi, palieku jums pasirinkti, kuri labiau patinka. Atsimenate, kaip vienas amatininkas atsargų laive išsiduobė slėptuvę? Tai štai, sklido kalbos – nors oficialiai to niekas nepatvirtino, – kad apieškojus Chamo žmonos kambarius buvo rasta slapta užuoglauda, apie kurią niekas nieko neįtarė. Planuose ji tikrai nebuvo pažymėta. Chamo žmona neigė ką nors apie ją žinanti, tačiau teko girdėti, kad užuoglaudoje rado kabančius ant vagio jos apatinius marškinius iš jako odos, o atidžiai apžiūrėjus grindis, aptikta keletas lentų tarpuose įstrigusių rudų plaukų.

Antra istorija – ją irgi perteikiu be komentarų – susijusi su subtilesniais dalykais, bet kadangi ji turi tiesioginę įtaką nemenkai jūsų rūšies atstovų daliai, privalau ją papasakoti. Chamo laivu plaukė pora neregėto grožio ir dailumo beždžionių. Visi kalbėjo, kad jos be galo protingos, pavyzdingai švarios, o jų išraiškingi snukiai, galėjai prisiekti, tuojau prabils. Be to, jų purus kailis buvo rudas, o akys žalios. Ne, ši rūšis nebeegzistuoja: nepajėgė ištverti kelionės, o jų mirties laive aplinkybių taip iki galo niekas ir neišsiaiškino. Tarsi netyčia nukritęs rangautas... Bet koks atsitiktinumas, galvojome mes, kad vienas nukritęs rangautas užmušė išsyk du ypač judrios rūšies gyvulius.

Viešai viską, žinoma, paaiškino visai kitaip. Nebuvo jokių slaptų užuoglaudų. Nebuvo rūšių maišymosi. Rangautas, nudobęs beždžiones, buvo milžiniško dydžio: jis dar nusinešė purpuraspalvės muskusinės žiurkės, dviejų stručių pigmėjų ir porelės plokščiauodegių ardvarkų gyvybes. Keista Puto plaukų ir akių spalva

buvo Dievo duotas ženklas – nors ką jis reiškė, žmogiškajam protui tuomet nebuvo įmanoma suvokti. Vėliau jo reikšmė tapo aiški: tai buvo ženklas, kad kelionė įpusėjo. Taigi Putas yra palaimintas kūdikis, ir nėra jokio pagrindo gąsdintis ar ką nors bausti. Tai paskelbė pats Nojus. Sapne jam apsireiškė Dievas ir prisakė nė pirštu neliesti kūdikio; kadangi Nojus, kaip pats priminė, yra doras žmogus, tai jis taip ir padarė.

Nemanau, kad verta jums pasakoti, kaip gyvuliai skilo į grupes, ieškodami, kuo patikėti. Pavyzdžiui, žinduoliai atsisakė net svarstyti idėją, kad rudakailių, žaliaakių beždžionių poros patinas galėjo kūniškai pažinti Chamo žmoną. Be abejo, niekada nesame tikri, kas slypi net artimiausio draugo širdyje, bet žinduoliai buvo pasirengę prisiekti savo žinduoliška prigimtimi, kad tokio dalyko tiesiog negalėjo būti. Jie sakė pernelyg gerai pažinoję beždžionių patiną ir galį užtikrinti jį kėlus didžiulius reikalavimus asmens švarai. Net užsiminė, kad jis buvo truputį snobas. Įsivaizduokime – sakau, tik įsivaizduokime, – kad užsimanė šiek tiek pašėlti su žemesniais už save: aplink buvo kur pas patrauklesnių padarų už Chamo žmoną. Pavyzdžiui, dailutės geltonuodegės beždžionėlės, kurios ką tik nori padarys už saują grūstų muskato riešutų.

Štai beveik ir visos paslaptys, kurias ketinau atskleisti. Juk suprantate – pasakoju tik iš draugiškumo. Jei jums atrodau priekabi, tai veikiausiai dėl to, kad jūsų rūšies atstovai – tikiuosi, neįsižeisite, – yra beviltiški dogmatikai. Jūs tikite tuo, kuo norite patikėti, ir vėliau nesiliaujate tikėję. Na žinoma, juk visi turite Nojaus genų. Be abejo, tuo aiškintina ir tai, kad dažnai pasirodote keistai nesmalsūs. Pavyzdžiui, nagrinėdami ankstyvąją istoriją, nė karto nepaklausėte: o kas nutiko varnui?

Kai arka sustojo ant kalno viršūnės (iš tiesų viskas buvo daug sudėtingiau, bet nebesismulkinsime), Nojus išleido varną ir balandį pasižiūrėti, ar žemėje išdžiūvo vandenys. Tai štai, jus pasie-

kusioje pasakojimo versijoje varnui skirtas visiškai menkas vaidmuo; jis tik skraidžioja šen ir ten, tačiau, kaip jums siūloma susiprasti, be didesnės naudos. Užtat trys balandžio kelionės virto tikro didvyriškumo įrodymu. Mes raudame, kai jis neranda vietos pailsėti; džiūgaujame, kai grįžta į arką su alyvmedžio lapu snape. Jūs, kiek supratau, pavertėte šį paukštį svarbiu simboliu. Tad leiskite man kai ką pasakyti: varnas iš pat pradžių tvirtino pats radęs alyvmedį, pats parnešęs lapą atgal į arką, bet Nojus nutarė, jog bus „tinkamiau", jei nuopelnus priskirs balandžiui. Aš pati visad tikėjau varnu, nes jis skraidė daug geriau už balandį, jau nekalbant apie visa kita; be to, Nojus (ir vėl sekdamas to savo Dievo pavyzdžiu) negalėjo susilaikyti nekiršinęs gyvulių. Nojus paskleidė gandą, neva varnas, užuot paskubėjęs grįžti į laivą su įrodymais, kad žemė išdžiūvo, nutarė patinginiauti ir buvo pastebėtas (kieno pastebėtas? net karjeristas balandis nebūtų nusileidęs iki tokio niekingo šmeižto) smaguriaujantis maita. Turbūt nėra reikalo pridurti, kad varnas pasijuto įžeistas ir išduotas dėl tokio skubaus istorijos perrašymo; tie, kurių ausys geresnės už manąsias, kalbėjo, kad jo balse iki šių dienų girdėti liūdnas nepasitenkinimo girgždesys. Balandis, priešingai, nuo pat Išsilaipinimo ėmė nepakeliamai pūstis. Jis jau regėjo savo atvaizdą pašto ženkluose bei ant rašomojo popieriaus.

Prieš nuleidžiant trapus, „admirolas" pasakė kalbą, skirtą visiems jo laive esantiems gyvuliams, kurią perdavė ir į kitus laivus. Jis mums padėkojo už bendradarbiavimą, atsiprašė, kad kartais maisto davinys būdavo kuklus, o už tai, kad visi laikėmės įsipareigojimų, pažadėjo būsimose derybose su Dievu išgauti palankiausias sąlygas. Kai kurie mūsiškiai nepatikliai iš to pasijuokė: prisiminėme, kaip po laivo kiliu buvo pervilktas asilas, kaip netekome ligoninės laivo, kaip nuosekliai naikinti mišrūnai, kaip žuvo vienaragis... Puikiai supratome, kodėl Nojus staiga puolė apsimetinėti geruoju šeimininku – jis suprato, ką bet kuris sveiko

proto nepraradęs gyvūnas padarys tą pačią akimirką, vos tik jo koja palies sausą žemę: neatsigręždamas spruks į miškus ir kalvas. Aišku, kad jis stengėsi mus įkalbėti pasilikti netoli naujųjų Nojaus rūmų, apie kurių statybą kaip tik tada ir pranešė. Rūmuose gyvuliai bus už dyką aprūpinami gėlu vandeniu, o užėjus žiemos šalčiams – papildomu maistu. Buvo matyti, kaip jis bijo netekti mėsos davinio, prie kurio įprato laive ir kuris netrukus lėks nuo jo tolyn, kiek tik įkabina jo dvi, keturios ar daugiau kojų; tada Nojaus gentainiams vėl teks misti uogomis ir riešutais. Neįtikėtina, tačiau kai kuriems gyvuliams Nojaus pasiūlymas pasirodė priimtinas: juk jis nepajėgs suvalgyti mūsų visų, ginčijosi jie, tikriausiai skers tik senus ir ligotus. Taigi kai kurie gyvuliai – ne patys protingiausi, reikia pripažinti, – pasiliko laukti, kol rūmai bus pastatyti ir geriamasis vanduo liesis tarsi vynas. Kiaulės, galvijai, avys, keletas paikesnių ožkų, vištos... Mes juos įspėjome – na, bent jau mėginome įspėti. Niekinamai murmėjome: „Norėsite būti iškepti ar išvirti?“, tačiau bergždžiai. Jau sakiau, tie gyvuliai nebuvo itin protingi ir veikiausiai bijojo grįžti atgal į laisvę; jie prisirišo prie savo kalėjimo ir jo šeimininko. Tai, kas ištiko jų palikuonis, buvo nesunku numatyti: jie virto ankstesnių savo rūšies kartų šešėliu. Kiaulės ir avys, kurias matote šiandien, tėra zombiai, palyginti su žvaliais ir gyvybingais jų protėviais laive. Jie pasidarė tarsi tuščiaviduriai. Kai kam, pavyzdžiui, kalakutams, tenka iškęsti dar didesnį pažeminimą: leistis, kad į jų tuščią vidų vėl prikimštų įdaro, o tada iškeptų arba išvirtų.

Na ir, tiesą pasakius, ką Nojui pavyko išgauti pagal garsiąją Išsilaipinimo sutartį su Dievu? Ką jis gavo už savo genties pasiaukojimą ir ištikimybę (aš jau nekalbu apie kur kas didesnes gyvūnijos pasaulio aukas)? Dievas pasakė – ir nepamirškime, kad Nojus pasistengė kuo palankiau paaiškinti Jo žodžius, – esą pažada daugiau tvanų nebesiųsti ir patvirtindamas šį ketinimą sukurs mums vaivorykštę. Vaivorykštę! Cha! Na taip, ji labai graži,

ir kai pasirodė pirmą kartą – spinduliuojantis puslankis ir greta blyškesnis jo dvynys, švytintys ryškiai mėlyname danguje, – ne vienas iš mūsiškių trumpam liovėsi ėdęs žolę ir pažvelgė aukštyn. Buvo aišku, ką ji reiškia: kiekvieną kartą, kai lietus nenoromis užleis vietą saulei, šis spalvingas simbolis mums primins, jog liūtys nesitęs ilgai ir nevirs tvanu. Ir vis dėlto... Ne kažin kokia sutartis. Ar ją galima patvirtinti teisme? Pamėginkite iškviesti į teismo posėdį vaivorykštę.

Sumanesni gyvūnai iškart permanė, ko siekia Nojus, siūlydamas mitybą ir pastogę; jie spruko į kalvas ir miškus, pasikliaudami savo sugebėjimais susirasti vandens ir maisto žiemą. Negalėjome nepastebėti, kad šiaurės elniai, turį paslaptingų blogio nuojautų išlėkė bene pirmieji, stengdamiesi atsidurti kuo toliau nuo „admirolo" ir visų jo būsimų palikuonių. Tarp kitko, jūs visai neklystate, laikydami pabėgusius gyvūnus – arba, kaip sakė Nojus, nedėkingus išdavikus, – kilnesnėmis rūšimis. Ar kiaulė gali būti kilni? O avis? Višta? Bet jei būtumėte matę vienaragį... Štai dar vienas ginčytinas Nojaus kalbos, skirtos gyvuliams, po išsilaipinimo tebeslankiojantiems aplink statinių tvorą, aspektas. Jis pasakė, kad Dievas, dovanodamas vaivorykštę, iš esmės pažadėjo ir toliau aprūpinti pasaulį stebuklais. Aiškiausia užuomina į daugybę jau padarytų stebuklų, kurie per kelionę buvo išmesti pro Nojaus laivų bortus arba pradingo jo šeimynykščių pilvuose. Vaivorykštė vietoj vienaragio? O kodėl Dievas negrąžino vienaragio? Mums, gyvūnams, tai būtų patikę labiau už milžinišką Dievo didybės įrodymą, nušvintantį danguje kas kartą, kai tik nustoja lyti.

Man rodos, jau esu sakiusi, kad išsprukti iš laivo pasirodė nė kiek ne lengviau, negu į jį patekti. Deja, kai kurie išrinktųjų rūšių atstovai priskundė kitus, tad nebuvo ko tikėtis, kad Nojus paprasčiausiai permes trapus ir sušuks: „Sveiki parplaukę!" Prieš išleidžiant gyvulius iš laivo, visi buvo atidžiai apieškoti;

kai kuriuos net panardino į kubilus, pilnus degutu dvokiančio vandens. Kelios patelės skundėsi, kad Semas jas begėdiškai grabaliojo. Buvo aptikta nemažai pasislėpusių keleivių: pora labiau į akis krentančių vabalų, kelios kelionėje neapdairiai apsirijusios ir pernelyg nutukusios žiurkės, net viena kita gyvatė. Mums pavyko ištrūkti – nemanau, kad beverta saugoti šią paslaptį, – tuščiaviduriame avino rago smaigalyje. Tai buvo didžiulis, niaurus, priešiškas gyvulys, kurio palankumo sąmoningai siekėme paskutiniuosius trejus plaukiojimo metus. Avinas negerbė Nojaus ir mielai sutiko jį pergudrauti išlipant.

Kai mes, visos septynios poros, išrėpliojome iš to avino rago, tiesiog netvėrėme džiaugsmu. Mums pavyko išgyventi. Pasislėpėme kaip keleiviai be bilieto, atlaikėme kelionę ir paspmkome – neprireikė jokių abejotinų sandorų nei su Dievu, nei su Nojumi. Viską padarėme pačios. Pasijutome priklausą didikų rūšiai. Jums tai gali pasirodyti komiška, bet taip buvo: jautėmės tikros didikės. Mat kelionėje daug ką sužinojome, o svarbiausia buvo štai kas: žmonių rūšis, palyginti su gyvuliais, yra labai neišsivysčiusi. Žinia, mes neneigiame nei jūsų proto, nei pastebimų tobulėjimo galimybių. Bet kol kas esate pasiekę ankstyviausią raidos etapą. Pavyzdžiui, mes visada esame savimi: štai ką reiškia būti išsivysčiusiems. Esame tas, kas esame, ir puikiai žinome, kas tai yra. Juk nesitikite, kad katė staiga pradės loti arba kiaulė – mykti, tiesa? O būtent to, jei taip galima pasakyti, keliaudami tuo laivu įpratome tikėtis iš jūsų rūšies. Tai jūs lojate, tai kniaukiate; tai trokštate lakstyti laisvai, tai geidžiate būti prijaukinti. Vienintelio dalyko visada galėjome tikėtis iš Nojaus: kad niekada negali žinoti, ko iš jo galima laukti.

Be to, jūs, jūsų rūšis, nelabai mokate elgtis su tiesa. Nuolatos ką nors pamirštate arba apsimetate, kad pamiršote. Varadžio ir jo laivo netektis – ar kas nors dabar apie tai kalba? Suprantu, taip sąmoningai užmerkti akis kartais būna naudinga: jums lengviau

gyventi, nekreipiant dėmesio į tai, kas bloga. Bet jei nepaisote to, kas bloga, galiausiai pradedate tikėti, jog nieko blogo nė nebuvo. Blogis nuolat jus stebina. Jūs stebitės, kad ginklai šaudo, kad pinigai žmogų gadina, o žiemą sninga. Toks naivumas gali pasirodyti žavus; deja, kartais jis būna labai pavojingas.

Pavyzdžiui, niekaip nepripažįstate, koks iš tiesų buvo Nojus, jūsų pirmasis protėvis – pamaldusis patriarchas, pasiaukojantis gamtosaugininkas. Girdėjau, viena iš ankstyvųjų hebrajų legendų tvirtina, neva Nojus apsvaigimo paslaptį perprato stebėdamas ožį, priėdusį surūgusių vynuogių. Koks įžūlus mėginimas permesti kaltę gyvuliams; deja, tai jums visiškai įprasta. Dėl Nuopuolio kaltas žaltys, dorasis varnas buvo tinginys ir ėdrūnas, ožys pavertė Nojų girtuokliu. Klausykite: galit manimi patikėti, Nojui vyno paslapčių tikrai nereikėjo mokytis iš skeltanagio.

Pirma jūsų mintis visada ta pati: apkaltinti ką nors kitą. O jei negalite nieko apkaltinti, tada pradedate tvirtinti, kad problemos išvis nėra. Perrašote taisykles, perkeliate riboženklius. Keletas iš mokslininkų, kurie visą gyvenimą paskyrė jūsų šventiesiems tekstams nagrinėti, net mėgino įrodyti, jog laive plaukęs Nojus buvo ne tas pats žmogus, kaip tas Nojus, kuris pagarsėjo girtuoklystėmis ir nepadoriu nuogumu. Kaip Dievas išvis galėjo pasirinkti girtuoklį? A, bet juk jis ir nepasirinko, aišku? Tai buvo *kitas* Nojus. Paprasta – juos supainiojo. Ir nebėr problemos.

Kaip Dievas galėjo pasirinkti girtuoklį? Aš juk jau sakiau – kiti buvo kur kas blogesni. Nojus buvo pats geriausias iš itin bjaurios kompanijos. O apie jo gėrimą: tiesą pasakius, kelionė galutinai jam sudrumstė protą. Senis Nojus dar prieš lipdamas į laivą mėgo išgerti vieną kitą ragą rauginto gėrimo. O kas nemėgo? Tačiau prasigėrė tik kelionėje. Paprasčiausiai nesugebėjo susidoroti su atsakomybe. Padarė keletą labai rimtų navigacijos klaidų, prarado keturis laivus iš aštuonių ir beveik trečdalį jam patikėtų gyvūnų rūšių – už tokius darbus būtų teisiamas karo lauko

teisme, jei būtų kam tą teismą surengti. Kad ir kaip šiaušėsi, vis dėlto jautė kaltę už dingusius laivus. Kaltė, nesubrendimas, nuolatinės pastangos atlikti darbą, toli pranokstantį sugebėjimus – tai derinys, galintis sužlugdyti daugelį jūsų rūšies atstovų. Turbūt galėtumėte tvirtinti, kad Dievas pavertė Nojų girtuokliu. Gal todėl jūsų mokslininkai tokie neramūs, gal todėl jie taip stengiasi atskirti pirmąjį Nojų nuo antrojo: juk pasekmės labai nesmagios. Tačiau visa ta „antrojo" Nojaus istorija – girtuoklystė, nepadorus elgesys, akimirkos užgaida nubausti pareigingąjį sūnų – mūsų, laive pažinojusių „pirmąjį" Nojų, nė kiek nenustebino. Deja deja, liūdna alkoholiko degradacija, tačiau nieko kito nebuvo galima tikėtis.

Kaip jau sakiau, ištrūkusios iš laivo mes nesitvėrėme džiaugsmu. Jau nekalbant apie visa kita, buvome visam gyvenimui atsivalgiusios gofero medžio. Tai dar viena priežastis, dėl kurios troškome, kad, statydamas laivyną, Nojus nebūtų taip davatkiškai laikęsis nurodymų: bent kai kuriems iš mūsų tai būtų suteikę galimybę įvairiau maitintis. Žinoma, Nojui tai nerūpėjo, nes mūsų ten išvis neturėjo būti. Dabar, kai žvelgiame į viską iš kelių tūkstantmečių perspektyvos, toks sprendimas atrodo dar žiauresnis, negu atrodė tada. Mūsų, pasislėpusių ir keliaujančių be bilieto, buvo septynios poros, bet jei būtų buvę pripažinta, kad esam vertos atsidurti laive, būtume gavusios tik du bilietus ir su tuo sprendimu būtume susitaikiusios. Teisybė, Nojus juk nežinojo, ar ilgai truks kelionė, bet, pagalvojus, kiek mažai mes suėdėme per tuos pusšeštų metų, tikrai atrodo, jog vertėjo rizikuoti ir įsileisti į laivą bent porelę mūsiškių. Juk ne mūsų kaltė, kad esame kirvarpos.

2

) SKYRIUS (

svečiai

FRANKLINAS Hjugas užlipo į laivą valanda anksčiau, nes jam reikėjo susibičiuliauti su tais, kurie ateinančias dvidešimt dienų padės jam dirbti. Tad atsirėmė į turėklus ir stebėjo, kaip trapu lipa keleiviai: daugiausia vidutinio amžiaus ir pagyvenusios poros, vienos jų aiškiai paženklintos tautybės antspaudu, kitos, subtilesnės, kol kas gudriai saugančios kilmės paslaptį. Franklinas, lengvai, tačiau ryžtingai užmetęs ranką ant bendrakeleivės peties, žaidė tą patį žaidimą kaip kiekvienais metais: spėliojo, iš kur atvykę jo klausytojai. Amerikiečius atpažinti buvo lengviausia – vyrai madingais pastelinių spalvų laisvalaikio drabužiais, moterys, nepaisančios siūbuojančių pilvų. Nesunku atskirti ir britus – vyrai senamadiškais tvido švarkais ant ochros ar kremo spalvos trumparankovių marškinių, moterys tvirtais keliais, pasiryžusios įkopti į aukščiausius kalnus, jei tik užuos viršuje stovinčią graikų šventyklą. Buvo dvi poros kanadiečių, ant kurių frotinių kepuraičių ryškiai švietė klevo lapas; aukštų ir liesų švedų šeimyna – keturios šviesiaplaukės galvos; labai panašių vieni į kitus prancūzų bei italų, kuriuos Franklinas identifikavo, sumurmėjęs *baguette* ir *macaroni;* galiausiai šeši japonai, paniekinę tautinius stereotipus ir neturintys nė vieno fotoaparato. Visi, išskyrus kelias šeimas ir vieną kitą esteto išvaizdos anglą, klusniai kilo trapu poromis.

– Iš visų gyvūnų, visų gyvų būtybių, įlaipink į laivą po du, – pratarė Franklinas. Jis buvo aukštas, stambus keturiasdešimtį perženges vyriškis blausiai auksiniais plaukais, gan raudono veido,

kurio spalvą pavyduoliai aiškino vyno, o palankiai nusiteikusieji – saulės pertekliumi; jo veidas atrodė toks pažįstamas, kad pamiršdavai savęs paklausti, gražus jis ar ne. Jo bendrakeleivė ar padėjėja – bet jokiu būdu, kaip sakė ji pati, ne sekretorė, – buvo liekna tamsiaplaukė mergina, besipuikuojanti specialiai kruizui įsigytais drabužiais. Franklinas, tyčia pabrėždamas esąs ne naujokas, vilkėjo slepiamosios spalvos kariško kirpimo marškinius ir mūvėjo sulamdytus džinsus. Nors ne visai tokios aprangos kai kurie keleiviai tikėjosi iš garsaus atvykėlio dėstytojo, ji tiksliai rodė Franklino pasiektos šlovės kilmę. Jei jis būtų amerikietis mokslininkas, gal būtų kur nors susiradęs dryžuotos medvilnės kostiumą; jei britas – kokį nors suglamžytą vaisinių ledų spalvos lino švarką. Bet Frankliną išgarsino televizija (nors ne taip plačiai, kaip jis pats mėgo įsivaizduoti). Karjeros pradžioje jis atpasakodavo kitų žmonių nuomones – buvo toks jaunuolis velveto kostiumu, sugebantis draugiškai ir prieinamai išaiškinti kultūros reiškinius. Po kurio laiko gimė mintis, kad jei jau jis sugeba apie tai kalbėti, tai kodėl nepamėginus pradėti rašyti. Iš pradžių jo pavardė buvo minima tik tarp laidos rengėjų, vėliau – tarp bendraautorių ir galiausiai pavyko pasiekti viršūnę – „laidos autorius ir vedėjas Franklinas Hjugas“. Niekas nebūtų galėjęs tiksliai pasakyti, kokios jis srities specialistas, bet jis vienodai laisvai nardė archeologijos, istorijos ir lyginamosios kultūrologijos srityse. Jo specializacija buvo sąryšis su dabartimi, vidutinio žiūrovo akyse išlaisvinantis ir atgaivinantis tokias senovės nuobodybes kaip Hanibalo žygis per Alpes, vikingų lobynai Rytų Anglijoje arba Erodo rūmai. „Hanibalo drambliai buvo tų laikų tankų divizijos“, skelbė jis, įnirtingai žingsniuodamas svetimomis žemėmis; arba: „Tiek pėstininkų, kiek jų tilptų Vemblio stadione per finalines čempionų taurės rungtynes“, arba: „Erodas buvo ne tik tironas ir šalies suvienytojas, jis dar buvo ir menų globėjas – veikiausiai galime jį palyginti su Musoliniu, tik turinčiu gerą skonį“.

Televizijos šlovė netrukus dovanojo Franklinui antrą žmoną, o dar po poros metų – antrą ištuoką. Dabar jo sutartyse su „Afroditės kultūrinėmis ekskursijomis" visada būdavo numatyta atskira kajutė padėjėjai; „Šventosios Eufemijos" laivo įgula susižavėjusi pastebėjo, kad padėjėjos dažniausiai imamos tik vienai kelionei. Franklinas buvo dosnus padavėjams ir mėgstamas tų, kurie už tas dvidešimt dienų būdavo sumokėję porą tūkstančių svarų. Jis turėjo simpatišką įprotį kartais taip karštai užsišnekėti kokiu nors jam ypač įdomiu klausimu, jog netyčia staiga nutildavo, sutrikęs nusišypsodavo ir apsidairydavo, kad prisimintų, pagrindinę temą. Daugelis keleivių tarpusavyje aptarinėjo neabejotiną Franklino susidomėjimą savo darbu: koks jis maloniai neįprastas šiais cinizmo laikais ir kaip jo dėka istorija iš tiesų atgyja. Jo kariško sukirpimo marškiniai dažnai būdavo užsagstyti bet kaip, o džinsinės kelnės išterliotos omaro padažu, tačiau tai tik dar kartą patvirtino jaudinantį jo susižavėjimą savo darbu. Be kita ko, tokie drabužiai tarsi darė užuominą į pasigėrėtiną mokslo demokratiškumą šiais laikais: buvo akivaizdu, jog ne tik pasipūtę profesoriai kietai iškrakmolytomis apykaklėmis pajėgia suprasti graikų architektūros principus.

– Susipažinimo vakarienė aštuntą valandą, – pasakė Franklinas. – Manau, dabar kokias porą valandų padirbėsiu, pasiruošiu rytojaus pasirodymui.

– Bet juk tu darei tai begalę kartų? – Trišija puoselėjo viltį, kad jis pastovės su ja ant denio, laivui išplaukiant į Venecijos įlanką.

– Kasmet reikia ko nors kito. Kitaip viskas nusibos. – Jis lengvai palietė jos alkūnę ir nusileido apačion. Iš tikrųjų jo sveikinimo kalba rytoj dešimtą valandą ryto bus lygiai tokia pat kaip visus kitus kartus per pastaruosius penkerius metus. Vienintelis skirtumas – vienintelis elementas, dėl kurio Franklinui dar ne viskas nusibodo, – buvo Trišija vietoje tos... na, kuo gi vardu buvo ana mergina? Tačiau jis mėgo sudaryti įspūdį, kad iš anksto

ruošiasi paskaitoms, be to, nė kiek nesigailėjo praleisiąs galimybę dar kartą pasigėrėti, kaip iš akių dingsta Venecija. Kitąmet ji ir vėl bus kur buvusi, tik vienu ar dviem centimetrais giliau nugrimzdusi į vandenį, o jos rausvumas, kaip ir paties Franklino, kiek ryškiau apsilupęs.

Stovėdama ant denio, Trišija žiūrėjo į miestą, kol Šv. Morkaus varpinė pasidarė panaši į pieštuko nuograužą. Ji susipažino su Franklinu prieš tris mėnesius, jam dalyvaujant pokalbių laidoje, kurioje ji dirbo redaktorės padėjėja. Jie permiegojo, bet kol kas nelabai daug kartų. Buto kaimynėms ji pasakė važiuojanti su mokyklos drauge; jei viskas gerai susiklostys, grįžusi pasipasakos, o kol kas prietaringai baiminosi. Franklinas Hjugas! Bet iki šiol jis elgėsi labai draugiškai, net skyrė jai šiokias tokias pareigas, kad neatrodytų vien tik jo draugužė. Daugelis televizijoje dirbančių žmonių Trišijai pasirodė šiek tiek nenatūralūs – žavingi, tačiau nelabai tikri. Franklinas ir ekrane, ir gyvenime buvo toks pat: atviras, mėgstantis juokauti ir pasakoti įvairiausius dalykus. Juo norėjosi tikėti. Televizijos kritikai šaipėsi iš jo drabužių, iš kuokšto plaukų, kyšančio pro atlapus marškinius, kartais net tyčiojosi iš to, ką jis kalbėjo, bet taip darė tik iš pavydo; kažin, kaip tie kritikai pasirodytų, jei jiems reikėtų patiems stoti prieš kamerą, kaip Franklinui. Padaryti, kad viskas atrodytų lengva, aiškino jis jai per pirmus bendrus jų pietus, yra užvis sunkiausia. Antra televizijos paslaptis, kalbėjo jis, – tai sugebėjimas laiku užsičiaupti ir leisti veikti vaizdui: „Reikia labai subtiliai jausti žodžio ir vaizdo pusiausvyrą“. Franklinas patyliukais tikėjosi sulauksiąs aukščiausios garbės – „laidos autorius, vedėjas ir prodiuseris Franklinas Hjugas“. Svajonėse jis kartais filmuodavo grandiozinę savo kelionę pėsčiomis per forumus – nuo Septimijaus Severo arkos iki Vestos šventyklos. Kamavo tik vienintelė problema – kur pastatyti kamerą.

Pirmoji kelionės dalis praėjo kaip įprastai, pūkšint per Adrijos

jūrą. Įvyko susipažinimo vakarienė, per kurią įgulos nariai apžiūrėjo keleivius, o keleiviai atsargiai sukiojosi vieni aplink kitus; įžanginė Franklino paskaita, kurioje jis atvirai pataikavo klausytojams, menkino savo televizinę šlovę ir paskelbė, jog jam labai smagu vėl kreiptis į gyvus žmones, o ne į stiklinę akį ir operatorių, šaukiantį: „Plaukas objektyve, bičiuli, gal galima viską pakartoti?" (dauguma jo klausytojų nesupras techninio žargono, bet to Franklinas ir siekė: taip, jie snobiškai niekina televiziją, bet tegu nemano, jog ten dirba vieni idiotai); paskui dar viena įžanginė Franklino paskaita, kurioje irgi labai reikėjo gerai pasirodyti ir kurioje jis išaiškino savo padėjėjai, jog svarbiausia šioje kelionėje – smagiai leisti laiką. Aišku, dirbti jam teks – tiesą sakant, pasitaikys tokių dienų, kai visiškai to nenorėdamas privalės užsidaryti kajutėje su savo užrašais, – bet šiaipjau derėtų elgtis tarsi išplaukus trims savaitėms atostogų, pabėgus nuo šlykštaus angliško oro ir tarpusavio kandžiojimosi Televizijos centre. Trišija pritardama linksėjo galva, nors būdama redaktorės padėjėja kol kas nebuvo nei mačiusi, nei juo labiau patyrusi jokio kandžiojimosi. Daugiau gyvenimo mačiusi mergina būtų lengvai supratusi, kad Franklinas nori pasakyti: „Daugiau nieko iš manęs nesitikėk". Trišija, būdama rami optimistė, sušvelnino jo prakalbėlę iki minties: „Neskubėkime kurti tuščių vilčių" – reikia pasakyti, būtent tai Franklinas Hjugas ir turėjo galvoje. Kasmet jis po kelis kartus lengvai įsimylėdavo, šį savo polinkį retkarčiais apgailėdavo, bet visada jam pasiduodavo. Tačiau anaiptol nebuvo beširdis ir vos tik pajusdavo, kad merginai – ypač mielai merginai – jo ima reikėti labiau negu jam jos, imdavo karščiuotis, kamuojamas blogos nuojautos. Paprastai trikdomas tokios panikos pasiūlydavo merginai viena iš dviejų – ateiti pas jį gyventi arba visai išnykti iš jo gyvenimo, nors nei vieno, nei antro pats nenorėdavo. Taigi įžanginės kalbos Dženei, Ketei ar – šiuo atveju – Trišijai būdavo nulemtos veikiau apdairumo negu cinizmo,

nors, kai vėliau reikalai, kaip ir buvo tikėtasi, sugesdavo, nenuostabu, jog ir Dženės, ir Ketės, ir – šiuo atveju – Trišijos atmintyje jis likdavo gudresnis, negu buvo iš tiesų.

Minėtas apdairumas, atkakliai kreipęs Franklino Hjugo dėmesį į gausias naujienas apie kruvinus įvykius, paskatino jį įsigyti airišką pasą. Pasaulis jau nebebuvo ta svetinga erdvė, kurioje senasis tamsiai mėlynas britiškas dokumentas, palydėtas žodžių „žurnalistas“ ir *BBC*, atverdavo visas duris. „Jos Britiškosios didenybės valstybės sekretorius, iš atminties citavo Franklinas, Jos didenybės vardu prašo ir reikalauja visų, į kuriuos bus kreipiamasi, suteikti šio dokumento savininkui reikiamą pagalbą bei apsaugą“. Svajonės. Dabar Franklinas kelionėse vežiojosi žalią airišką pasą su aukso arfa ant viršelio, kurį rodydamas kaskart pasijusdavo kaip *Guinness* bendrovės atstovas. Šiaip gana tiksliame Hjugo savo veiklos aprašyme trūko ir žodžio „žurnalistas“. Pasaulyje buvo šalių, kuriose žurnalistų nemėgo; jose buvo manoma, kad baltaodžiai žurnalistai tik apsimeta besidomintys archeologiniais kasinėjimais, o iš tikrųjų yra britų šnipai. Mažiau kompromituojantis titulas „rašytojas“ buvo ir savotiškas pasidrąsinimas. Pavadinęs save rašytoju, Franklinas gal ir pasiryš ką nors parašyti. Kitais metais jau tikrai atsiras galimybė parašyti knygą televizijos laidų pagrindu; jo galvoje sukosi mintelė vėliau sukurti ką nors rimto, bet patrauklaus – pavyzdžiui, pasaulio istoriją savo paties akimis, – kuri galėtų mėnesių mėnesius puikuotis bestselerių sąraše.

„Šventoji Eufemija“ buvo senas, tačiau patogus laivas, jo kapitonas – mandagus italas, įgulos nariai – sumanūs graikai. „Afroditės ekskursijų“ klientai visad būdavo labai panašūs, skyrėsi tik jų tautybės, bet ne skoniai. Tai žmonės, kurie labiau mėgo skaityti, negu svaidyti žiedus ant denio, ir mieliau deginosi saulėje, negu eidavo į diskotekas. Jie visur sekiojo paskui mokslininką, užsisakydavo beveik visas papildomas ekskursijas

ir niekino šiaudinius asiliukus, parduodamus suvenyrų krautuvėlėse. Jie atvykdavo ne romantikos ieškoti, nors užgrojus styginių trio kartais prasidėdavo senamadiški šokiai. Jie paeiliui sėdėjo prie kapitono stalelio, išradingai apsirengdavo maskaradui ir pareigingai skaitė laivo dienraštį, kuriame šalia sveikinimų su gimtadieniu ir informacijos apie ramesnius įvykius Europos žemyne kasdien būdavo spausdinamas kelionės maršrutas.

Atmosfera Trišijai atrodė kiek apsnūdusi, tačiau apsnūdimas buvo puikiai suorganizuotas. Įvadinėje paskaitoje keleiviams, kaip ir padėjėjai, Franklinas buvo pabrėžęs, kad ateinančias tris savaites jų visų tikslas – maloniai atsipalaiduoti. Jis taktiškai užsiminė, kad ne visi žmonės vienodai domisi antika, pažadėjo tikrai neketinąs tikrinti ekskursijų lankomumo ir žymėti neatvykusių juodais kryžiais. Franklinas visus sužavėjo prisipažinęs, jog ir jam pačiam kartais taip būna, kai eilė korintiškų kolonų vaiskaus dangaus fone ima varginti; nors prisipažinimas buvo ištartas tokiu tonu, kad keleiviai galėjo juo ir nepatikėti.

Toli už nugaros liko šiaurietiškos žiemos likučiai, ir „Šventoji Eufemija“ ramiai gabeno patenkintus keleivius į vėsų Viduržemio jūros pavasarį. Tvido švarkus pakeitė lininiai, kelnes ir švarkelius – truputį pasenusių modelių berankovės suknelės. Naktį perplaukė Korinto kanalą; vieni keleiviai naktiniais drabužiais grūdosi prie iliuminatorių, kiti, labiau užsigrūdinę – ant denio, kartais tuščiai plyksėdami fotoaparatų blykstėmis. Iš Jonijos jūros jie pateko į Egėjo: Kikladose buvo truputį vėsiau ir žvarbiau, bet niekas nesiskundė. Į krantą išlipo prašmatniuosiuose Mikėnuose, kur senukas mokyklos direktorius pasitempė kulkšnį, lipdamas į griuvėsius; taip pat marmuru nusėtame Pare ir vulkaninės kilmės Tyroje. Praėjus dešimčiai kruizo dienų, sustojo Rode. Kol keleiviai vaikščiojo sausuma, „Šventoji Eufemija“ įsigijo kuro, daržovių, mėsos ir dar vyno. Įsigijo ir keletą naujų keleivių, nors tai išaiškėjo tik kitos dienos rytą.

Jie plaukė Kretos link, ir vienuoliktą valandą Franklinas, kaip įprasta, pradėjo paskaitą apie Knoso ir Mino civilizaciją. Reikėjo truputį pasisaugoti, nes jo klausytojai dažniausiai išmanė apie Knosą, o kai kurie net buvo sukūrę savas teorijas. Franklinas mėgo, kai jį klausinėja; jam visai patiko prie to, ką jau buvo paskelbęs, pridėti mažai žinomos ir net teisingos informacijos gabalėlių – dėkodamas ceremoningai nusilenkdavo ir sumurmėdavo *„Herr Professor"*, leisdamas suprasti, kad kol esama žmonių, aprėpiančių visą panoramą, kiti laisvai gali kimštis į galvas įmantrias smulkmenas; tačiau vieno dalyko Franklinas Hjugas negalėjo pakęsti – nuobodylų su įkyriomis idėjomis, kurias šie nekantravo pateikti ekskursiją lydinčiam mokslininkui. Atsiprašau, pone Hjugai, man tai labai panašu į egiptiečių pastatus – iš kur žinome, kad čia darbavosi ne egiptiečiai? Nejau jūs tikite, kad Homeras rašė būtent tada, kaip apie jį (trumpas juokelis) – arba *ją* – manoma? Aš, žinoma, nesu šios srities ekspertas, bet juk daug ką paaiškintų faktas, kad... Grupėje visada pasitaikydavo bent vienas, apsimetinėjantis sutrikusiu, tačiau pasirengusiu logiškai samprotauti mėgėju; jis – arba ji – nesileido įtikinami tuo, kuo tiki visi, žinojo, kad istorikai nuolatos blefuoja, o suprasti sudėtingus klausimus labiau padeda akimirkos nuojauta negu ilgai kauptos žinios ar tyrinėjimai. „Įdėmiai išklausiau, ką jūs kalbėjote, pone Hjugai, bet logiškai samprotaujant būtų kur kas labiau tikėtina..." Kartais Franklinui labai knietėdavo jiems pasakyti (nors taip nė karto ir nepasakė), kad, jo manymu, tokius nestandartinius spėjimus apie ankstyvąsias civilizacijas neretai įkvepia didieji Holivudo filmai su Kirku Daglasu ar Bertu Lankasteriu. Jis įsivaizdavo, kaip išklauso kurį nors iš tų juokdarių ir atsako jam, šaižia ironija pabrėždamas prieveiksmį: „Jūs, be abejo, suprantate, kad filmas apie Beną Hurą nėra *absoliučiai* patikimas šaltinis?" Tačiau tik ne šioje kelionėje. Tiesą sakant, tik toje kelionėje, kurią žinos esant paskutinę. Tada jau galės truputį atleisti

vadžias. Atviriau kalbės su klausytojais, ne taip stengsis nepadauginti alkoholio, palankiau sutiks flirtuojančius žvilgsnius.

Svečiai vėlavo į Franklino Hjugo paskaitą apie Knosą, ir jis jau buvo papasakojęs tą gabaliuką, kur vaidindavo serą Arturą Evansą, kai šie atlapojo dvivėres duris ir paleido vieną šūvį į lubas. Franklinas, dar apsvaigęs nuo savo vaidybos, sumurmėjo: „Gal kas nors galėtų tai išversti?“, bet pokštas buvo senas, jo nepakako keleivių dėmesiui susigrąžinti. Jie jau spėjo pamiršti Knosą ir dabar stebėjo aukštą ūsuotą vyriškį su akiniais, kuris ėjo prie tribūnos, ketindamas užimti Franklino vietą. Įprastomis aplinkybėmis Franklinas tikriausiai būtų mandagiai pasiteiravęs apie jo kvalifikaciją ir atidavęs mikrofoną. Bet kadangi vyriškis laikė rankose didelį automatą ir buvo apsirišęs galvą raudonai languota skara, kokias kadaise ryšėjo simpatingi dykumų karžygiai, prijaučiantys Arabijos Lorensui, bet kurios dabar neklaidingai ženklino išprotėjusius teroristus, nekantraujančius išžudyti nekaltus žmones, tai Franklinas tik silpnai mostelėjo ranka, tarsi norėdamas pasakyti: „Dabar prašom jūs“, ir atsisėdo ant kėdės.

Franklino klausytojai – tokiais jis juos tebelaikė, pagautas trumpo savininkiškumo antplūdžio, – nuščiuvo. Visi stengėsi išvengti neatsargių judesių; net alsuota kuo tyliau. Svečiai buvo trys, kiti du saugojo dvivėres duris, vedančias į paskaitų salę. Aukštąjį vyriškį su akiniais beveik galėjai palaikyti mokslininku, kai jis pabarbeno į mikrofoną, kaip tai daro pranešėjai visose šalyse: iš dalies norėdamas patikrinti, ar jis veikia, iš dalies siekdamas patraukti dėmesį. Antroji šio judesio dalis, tiesą sakant, nebuvo reikalinga.

– Atsiprašau už nepatogumus, – tarė jis, iškart sukeldamas vienam kitam keleiviui nervingą juoką. – Tačiau, deja, teks kuriam laikui sutrukdyti jūsų atostogas. Tikiuosi, trukdysime neilgai. Jūs visi pasiliksite čia ir sėdėsite savo vietose, kol mes pasakysime, ką daryti toliau.

Vyriškas piktas balsas amerikietišku akcentu paklausė iš salės vidurio:

– Kas jūs tokie ir kokio velnio iš mūsų norite?

Arabas vėl palinko prie mikrofono, nuo kurio ką tik buvo atsitraukęs, ir su mandagia diplomato panieka atsakė:

– Atsiprašau, šiuo metu į klausimus neatsakinėju.

Paskui, norėdamas užtikrinti, kad nebus palaikytas diplomatu, pridūrė:

– Mes ne iš tų, kurie garbina beprasmį smurtą. Tačiau kai aš, norėdamas patraukti jūsų dėmesį, šoviau į lubas, automato užraktą nustačiau taip, kad jis šaudytų pavieniais šūviais. Jei pakeisiu užrakto padėtį, – jis taip ir padarė, laikydamas automatą ištiestomis rankomis tarsi ginkluotės instruktorius, mokantis ypač neišmanius mokinius, – automatas šaudys tol, kol apkaboje bus šovinių. Tikiuosi, aiškiai pasakiau.

Arabas išėjo iš salės. Žmonės susiėmė už rankų; kartais pasigirsdavo šnypštelėjimas ar kūkčiojimai, bet šiaip tvyrojo tyla. Franklinas pažvelgė į salės gilumą, į kairę, kur sėdėjo Trišija. Jo padėjėjoms būdavo leidžiama lankyti paskaitas, tačiau ne sėdėti tiesiai jam prieš akis – „kad nenukreiptum minčių ne į tą pusę“. Ji neatrodė išsigandusi, veikiau nerimavo, kaip teisingiausia elgtis. Franklinas norėjo pasakyti: „Klausyk, man to dar nebuvo nutikę, tai nenormalu, pats nežinau, ką daryti“, tačiau tik neaiškiai linktelėjo. Po dešimt minučių trukusios nejaukios tylos salėje atsistojo šeštą dešimtį įpusėjusi amerikietė. Vienas iš dviejų svečių, saugančių duris, tuojau pat ant jos užriko. Ji nekreipė į riksmą dėmesio, nepaisė ir vyro šnibždesio bei mėginančios ją sulaikyti rankos. Salės vidury esančiu tarpu ji priėjo prie ginkluotų vyrų, sustojo už keleto jardų ir panikos persmelktu balsu aiškiai, lėtai ištarė:

– Po šimts, man reikia į tualetą.

Arabai nei atsakė moteriškei, nei pažvelgė jai į akis. Tik truputį

pajudino automatus, aiškiai, kiek tik įmanoma tokioje padėtyje, rodydami, jog ji šiuo metu yra puikus taikinys ir jog mažiausias jos žingsnis į priekį aiškiai, negrįžtamai šį faktą patvirtins. Ji apsisuko, grįžo į savo vietą ir pravirko. Kitame salės gale tuoj pat pradėjo kūkčioti dar viena moteris. Franklinas vėl pažvelgė į Trišiją, linktelėjo galva, atsistojo, tyčia nežiūrėdamas į sargybinius, ir priėjo prie tribūnos.

– Kaip jau minėjau...

Jis valdingai kostelėjo, patraukdamas visų žvilgsnius.

– Kaip minėjau, Knoso rūmų jokiu būdu negalima vadinti pirmąja žmonių gyvenviete toje vietoje. Tai, ką mes laikome Mino kultūros sluoksniu, siekia apie septyniolika pėdų, tačiau po juo iki kokių dvidešimt šešių pėdų gylio esama kitų žmogaus gyvenviečių pėdsakų. Toje vietoje, kur pastatyti rūmai, mažiausiai dešimt tūkstančių metų prieš įklojant pirmą pamato akmenį jau gyveno žmonės...

Tęsti paskaitą jam atrodė normalu. Dar jis pajuto, tarsi ant pečių būtų užmestas plunksnuotas vado apsiaustas. Nutarė tai pripažinti, iš pradžių pernelyg nesureikšmindamas. Ar sargybiniai supranta angliškai? Turbūt. Ar jiems teko būti Knose? Vargu. Tad Franklinas, pasakodamas apie pasitarimų salę rūmuose, išgalvojo didžiulę molio lentą, veikiausiai, kaip jis tvirtino, kabojusią virš gipsinio sosto. Joje buvo parašyta – tai tardamas, jis žvilgtelėjo į arabus: „Mes gyvename sunkiais laikais“. Toliau pasakodamas apie architektūrą, Franklinas rado dar kelias lenteles, ir daugumoje jų, kaip jau be baimės kalbėjo jis, buvo įrašytos amžinosios tiesos. „Svarbiausia – jokiu būdu nesielgti skubotai“, skelbė viena lentelė. Antroje buvo parašyta: „Tušti grasinimai tokie pat beverčiai kaip tuščios kardo makštys“. Trečioje: „Tigras visada lukteli prieš puldamas“. (Hjugas skubomis pagalvojo, ar Mino civilizacijoje buvo žinomi tigrai.) Jis negalėjo tiksliai pasakyti, kokia dalis žiūrovų perprato tai, ką jis daro, bet

kartais iš salės pasigirsdavo pritariamas murmesys. Keista, bet jam tai patiko. Rūmų apžvalgą jis pabaigė viena iš daugelio inskripcijų, turbūt mažiausiai būdinga Mino civilizacijai: „Kraštuose, kur leidžiasi saulė, valdo didi galia ir ji neleis kai kuriems dalykams įvykti“. Tada sušlavė į krūvą užrašus ir atsisėdo, palydėtas šiltesnių negu įprasta plojimų. Žvilgtelėjo į Trišiją ir pamerkė. Jos akyse buvo ašaros. Jis dirstelėjo į abu arabus ir pamanė: na ką, matėt, dabar jums aišku, kas mes per vieni, štai ką reiškia santūrumas. Jau beveik gailėjosi neišgalvojęs kokio nors minietiško aforizmo, skirto tiems, kurie rišasi ant galvų raudonus rankšluosčius, bet pats suprato, jog nebūtų išdrįsęs. Šį triuką pasilaikys ateičiai, kai visi bus saugūs.

Pusę valandos palaukus šlapimu dvelkiančioje tyloje, sugrįžo svečių vadas. Jis persimetė keliais žodžiais su sargybiniais ir taku priėjo prie tribūnos.

– Girdėjau, jūs išklausėte paskaitą apie Knoso rūmus, – prakalbo jis, ir Franklinas pajuto, kaip delnus išpylė prakaitas. – Tai gerai. Jums tiesiog būtina suprasti kitas civilizacijas. Kokios jos didingos ir kaip, – jis reikšmingai patylėjo, – jos žlunga. Nuoširdžiai tikiuosi, kad kelionė į Knosą jums patiks.

Jis jau ėjo nuo mikrofono, kai tas pats amerikiečio balsas, tik jau taikesnis, tarsi atsižvelgęs į miniečių lentelių įrašus, paklausė:

– Atsiprašau, gal galėtumėte bent apytikriai pasakyti, kas jūs tokie ir ko norite?

Arabas nusišypsojo.

– Nemanau, kad šiuo metu tai geriausias sumanymas. – Jis linktelėjo galva, lyg norėdamas parodyti, jog baigė, bet paskui padelsė, tarsi nusprendęs, kad į mandagų klausimą bent jau derėtų mandagiai atsakyti. – Pasakysiu štai kaip. Jei viskas susiklostys taip, kaip numatėme, jūs netrukus galėsite netrukdomi tęsti Mino civilizacijos tyrinėjimus. Mes išnyksime tarsi nė nebuvę, jums atrodys, kad mus susapnavote. Galėsite mus pamiršti. Tik

prisiminsite, kad truputį jus užlaikėme. Taigi jums nėra jokio reikalo žinoti, kas mes tokie, iš kur atvykome ar ko norime.

Jis jau ketino nulipti nuo žemos pakylos, bet Franklinas nemenkai savo paties nuostabai tarė:

– Atleiskite?

Arabas atsigręžė.

– Užteks klausimų.

Hjugas kalbėjo toliau:

– Tai ne klausimas. Aš tik manau... esu tikras, kad jūs ir be to turite apie ką galvoti... jei mums dar teks čia pabūti, turėtumėte mums leisti pasinaudoti patogumais. – Svečių vadas suraukė kaktą. – Poilsio kambariais, – paaiškino Franklinas, paskui pamėgino dar kartą: – tualetu.

– Be abejo. Galėsite nueiti į tualetą, kai mes jus nuvesime.

– O kada tai bus? – Franklinas pats juto, kad pernelyg įsijautė į prisiimtą vaidmenį. Arabas savo ruožtu pastebėjo nepageidaujamą neklusnumą. Jis griežtai atrėžė:

– Kai nuspręsime.

Jis išėjo. Po dešimties minučių salėje pasirodė anksčiau nematytas arabas ir kažką pašnibždėjo Hjugui. Šis pakilo.

– Jie ketina mus iš čia pervesti į valgomąjį. Eisime po du. Žmones, gyvenančius vienoje kajutėje, prašome sustoti drauge. Mus nuves į kajutes, ten galėsime apsilankyti tualete. Dar reikės pasiimti pasus, bet daugiau nieko. – Arabas vėl kažką sušnibždėjo. – Draudžiama užsirakinti tualeto duris. – Toliau Franklinas kalbėjo neprašytas: – Aš manau, kad šie laivo svečiai turi rimtų ketinimų. Turbūt neverta daryti nieko tokio, kas juos papiktintų.

Keleivius vedė tik vienas sargybinis ir procesas užtruko keletą valandų. Kai Frankliną ir Trišiją vedė į denį C, jis atsainiai, tarsi kalbėdamas apie orą, jai tarė:

– Nusiimk nuo dešinės rankos žiedą ir užsimauk ant kairės

rankos bevardžio piršto. Akį pasuk vidun, kad jos nebūtų matyti. Tik ne dabar, o kai nueisi sysio.

Jiems priėjus valgomąjį, pasus tikrino penktas arabas. Trišiją nusiuntė į tolimąjį valgomojo galą, kurio viename kampe stovėjo britai, kitame – amerikiečiai. Viduryje buvo prancūzai, italai, du ispanai ir kanadiečiai. Arčiausiai durų stoviniavo japonai, švedai ir Franklinas, vienintelis airis. Vienus iš paskutiniųjų atvedė Cimermanus, porą stambių, gerai apsirengusių amerikiečių. Iš pradžių Hjugas spėjo, kad vyras turi viršutinių drabužių verslą – koks nors gabus sukirpėjas, nutaręs dirbti savarankiškai, – bet kalbėdamasis su jais Pare sužinojo, jog tai neseniai į pensiją išėjęs filosofijos profesorius iš Vidurio Vakarų. Porai einant pro Franklino stalą amerikiečių grupelės link, Cimermanas negarsiai sumurmėjo:

– Atskiria švariuosius nuo nešvariųjų.

Visiems susirinkus, Frankliną nuvedė į laivo kontorą, kur buvo įsikūręs vadas. Hjugas pagalvojo: kažin ar gumbuota nosis bei ūsai nebus pritvirtinti prie akinių; gal juos visus galima nusiimti vienu mostu?

– A, ponas Hjugas. Atrodo, esate jų atstovas. Šiaip ar taip, dabar ši jūsų pozicija oficiali. Turėsite keleiviams paaiškinti štai ką. Mes visomis jėgomis stengiamės, kad jiems būtų patogu, tačiau reikia suprasti, jog iškyla tam tikrų sunkumų. Kas valandą jiems bus leidžiama po penkias minutes pasikalbėti tarpusavyje. Tuo pačiu metu tie, kurie norės į tualetą, galės ten apsilankyti. Po vieną. Matau, jog keleiviai yra protingi žmonės, ir nenorėčiau, kad jie sugalvotų elgtis neapgalvotai. Vienas vyriškis tvirtina nerandąs savo paso. Jis sako, kad vadinasi Talbotas.

– Taip, ponas Talbotas. – Pagyvenęs, apsidrumstęs anglas, mėgstantis klausinėti apie senovės religijas. Romus žmogelis be jokių savų teorijų, ačiū Dievui.

– Jam teks prisėsti prie amerikiečių.

– Bet jis britas. Gyvena Kiderminsteryje.

– Jei jis prisimins, kur padėjo pasą, ir įrodys esąs britas, galės sėsti prie britų.

– Bet juk matyti, kad jis britas. Galiu garantuoti, jis tikrai britas. – Neatrodo, jog arabui tai būtų padarę įspūdį. – Juk jis kalba ne taip kaip amerikiečiai, ar ne?

– Aš su juo nesikalbėjau. Be to, kalbėjimas – tai dar ne įrodymas, sutinkate? Jūs, mano manymu, kalbate kaip britas, tačiau jūsų pase parašyta, kad nesate britas. – Franklinas lėtai linktelėjo galva. – Taigi palauksime paso.

– Kam jūs mus taip suskirstėte?

– Pamanėme, kad jums labiau patiks sėdėti su saviškiais. – Arabas davė ženklą, jog metas eiti.

– Yra dar vienas reikalas. Mano žmona. Ar jai galima sėdėti su manimi?

– Jūsų žmona? – Vyriškis pažvelgė į priešais jį gulintį keleivių sąrašą. – Jūs neturite žmonos.

– Ne, turiu. Ji keliauja kaip Trišija Meitlend. Tai jos mergautinė pavardė. Mes susituokėme prieš tris savaites. – Franklinas patylėjo, paskui tarsi atviraudamas tarė: – Tiesą sakant, ji mano trečioji žmona.

Bet neatrodo, kad Franklino haremas būtų padaręs arabui įspūdį.

– Jūs susituokėte prieš tris savaites? Tačiau, kiek supratau, gyvenate atskirose kajutėse. Ar viskas jau taip prastai?

– Ne, aš turiu atskirą kajutę darbui, suprantate? Paskaitoms ruoštis. Tai prabanga – atskira kajutė, tai privilegija.

– Ji jūsų žmona? – iš balso nieko nebuvo galima suprasti.

– Taip, žmona, – atsakė jis, truputį pasipiktinęs.

– Bet ji turi britišką pasą.

– Ji airė. Kai moteris išteka už airio, tampa aire. Tokie Airijos įstatymai.

– Pone Hjugai, ji turi britišką pasą. – Jis gūžtelėjo pečiais, tarsi šio keblumo nebūtų galima išspręsti, bet paskui rado sprendimą. – Tačiau jei norite sėdėti šalia savo žmonos, galite eiti atsisėsti prie britų stalo.

Franklinas nejaukiai nusišypsojo:

– Jei aš tapau keleivių atstovu, tai kaip man jus pasiekti, jei prireiks perduoti keleivių reikalavimus?

– Keleivių reikalavimus? Ne, jūs nesupratote. Keleiviai neturi reikalavimų. Nepasieksite manęs tol, kol man jūsų neprireiks.

Perdavęs keleiviams naują įsakymą, Franklinas vienas atsisėdo prie stalo ir susimąstė apie savo padėtį. Gera žinia ta, kad kol kas su jais elgiasi ganėtinai mandagiai; nieko neprimušė, nenušovė, o užgrobėjai nepanašūs į isteriškus mėsininkus, kokių buvo galima tikėtis. Kita vertus, bloga žinia labai susijusi su gerąja: svečiai nėra isterikai, tai reiškia, kad jie veikiausiai patikimi, gerai apmokyti ir nukreipti jų dėmesį nuo siekiamo tikslo bus sunku. Bet koks gi tas tikslas? Kodėl jie užgrobė „Šventąją Eufemiją"? Su kuo derasi? Ir kas šiuo metu valdo nelemtą laivą, kuris, kiek suprato Franklinas, lėtai suka didelius ratus?

Kartkartėmis jis drąsinamai linktelėdavo galva prie gretimo stalo susėdusiems japonams. Negalėjo nepastebėti, kad keleiviai, atsidūrę kitame kambario gale, dirsčiojo į jo pusę tarsi tikrindami, ar jis tebėra. Jis tapo keleivių atstovu, derybininku, gal net vadu. Tokiomis aplinkybėmis paskaita apie Knosą buvo kone talento pliūpsnis; drąsus veiksmas, kurio nė pats nesitikėjo. Bet sėdint štai taip vienišam ėmė darytis nesmagu; apniko visokios mintys. Emocingas susijaudinimas – beveik galima sakyti, pakilimas – ėmė blėsti; apėmė mieguistumas ir bloga nuojauta. Gal verčiau persėsti pas Trišiją ir britus. Bet tada iš jo galės atimti pilietybės teises. Tas keleivių suskirstymas: ar jis iš tiesų reiškia tai, ko Franklinas baiminosi?

Tą popietę, kiek vėliau, jie išgirdo gana žemai praskrendant

lėktuvą. Iš amerikiečių užimto valgomojo kampo pasigirdo tykus džiūgavimas; netrukus lėktuvas nutolo. Šeštą valandą pasirodė vienas iš graikų padavėjų, nešinas dideliu padėklu sumuštinių; Franklinas pastebėjo, kaip baimė veikia alkio jausmą. Septintą valandą, jam einant į tualetą, amerikiečio balsas sušnibždėjo: „Laikykitės, jums gerai sekasi". Grįžęs prie stalo, jis pasistengė atrodyti ramus ir pasitikintis. Blogiausia buvo tai, kad juo daugiau jis mąstė, juo mažiau optimizmo jautė. Pastaruoju metu Vakarų šalių vyriausybės daug kalbėjo apie terorizmą, apie tai, kad reikia laikytis tvirtai ir neužmerkti akių prieš gresiantį pavojų; bet pavojus, regis, taip ir nesuprato, jog prieš jį neužsimerkiama, todėl grėsė toliau. Žūdavo tie, kurie atsidurdavo per vidurį; vyriausybės ir teroristai išlikdavo.

Devintą valandą Frankliną vėl iškvietė į kontorą. Keleiviai nakčiai bus perskirstyti: amerikiečiai – atgal į paskaitų salę, britai į diskoteką ir taip toliau. Tada šios atskiros stovyklos bus užrakintos. Tai būtina: svečiams irgi reikia išsimiegoti. Pasus visą laiką turėti paruoštus patikrinimui.

– O kaip ponas Talbotas?

– Jis paskirtas garbės amerikiečiu. Kol nerado paso.

– O mano žmona?

– Panelė Meitlend. Kas jai?

– Ar ji gali prisidėti prie manęs?

– A. Jūsų žmona britė.

– Ji airė. Asmuo, susituokęs su Airijos piliečiu, irgi laikomas airiu. Toks įstatymas.

– Įstatymas, pone Hjugai. Žmonės mums nuolat pasakoja apie įstatymus ir teisę. Man dažnai sunku suprasti, kas jiems atrodo teisėta, o kas ne. – Jis nukreipė žvilgsnį nuo Franklino į Viduržemio jūros žemėlapį, kabantį šiam už nugaros. – Pavyzdžiui, ar teisėta mėtyti bombas ant pabėgėlių stovyklų? Ne kartą mėginau surasti įstatymą, kuris patvirtintų, jog tokie veiksmai

teisėti. Tačiau tai ilgas ginčas, ir kartais man atrodo, jog argumentai beprasmiai, kaip beprasmiai visi įstatymai. – Jis atsainiai gūžtelėjo pečiais. – O grįžtant prie panelės Meitlend klausimo, norėčiau tikėtis, kad jos tautybė netaps, kaip čia geriau pasakius, svarbi.

Franklinas pasistengė nuslėpti drebulį. Kartais eufemizmas būna kur kas grėsmingesnis už atvirą grasinimą.

– Gal galėtumėte man pasakyti, kada ji taptų... svarbi?

– Supraskite, jie kvaili. Jie kvaili, nes laiko mus kvailiais. Meluoja tiesiai į akis. Sako neturį įgaliojimų veikti. Sako, kad greitai nieko nepavyks išspręsti. O iš tikrųjų puikiai pavyktų. Egzistuoja toks daiktas kaip telefonas. Gal jie mano ko nors pasimokę iš panašių anksčiau buvusių įvykių, tačiau būtų visiškai kvailiai, jei nesuprastų, jog mes taip pat pasimokėme. Mes žinome jų taktiką, perpratome jų melagystes ir delsimą, pastangas užmegzti bent kokį nors ryšį su laisvės kariais. Visa tai mes žinome. Žinome jūsų veiksmų ir jūsų atsakomybės ribas. Taigi jūsų pačių vyriausybės verčia mus tesėti pažadus. Jei derybas būtų pradėję iš karto, nekiltų jokių problemų. Bet jie visada pradeda per vėlai. Patys kalti.

– Ne, – atsakė Franklinas. – Kalti liksime mes.

– Jums, pone Hjugai, man atrodo, kol kas dar per anksti nerimauti.

– O kada jau nebebus per anksti?

– Tiesą sakant, gali taip atsitikti, kad ir visai neteks nerimauti.

– Kada nebebus per anksti?

Vadas trumpam nutilo, paskui judesiu parodė apgailestaująs.

– Kada nors rytoj. Suprantate, laikas nustatytas iš anksto. Pasakėme tai jiems iš pat pradžių.

Franklinas Hjugas negalėjo patikėti dalyvaujantis tokiame pokalbyje. Kažkuri jo esybės dalis norėjo pareikšti, kad jis visada palaikė užgrobėjų siekius – nesvarbu, kokie būtų tie siekiai, – ir

kad gėlų kalba jo pase rodo jį esant IRA* narį, tad, dėl Dievo meilės, gal jam bus leista grįžti į savo kajutę, atsigulti ir viską pamiršti? Tačiau jis tik pakartojo:

– Laikas nustatytas?

Arabas linktelėjo. Franklinas nepagalvojęs leptelėjo:

– Po vieną kas valandą?

Ir tuojau pat pasigailėjo paklausęs. Ką gali žinoti, gal vyrukas pasinaudos jo idėja.

Arabas papurtė galvą.

– Po du. Kas valandą po porą. Jei nepadidinsi statymų, niekas į tave rimtai nežiūrės.

– Jėzau. Tai jūs paprasčiausiai įlipat į laivą ir pradedate žudyti žmones. Nei iš šio, nei iš to?

– Manote, būtų geriau, jei jiems paaiškintume, kodėl juos žudome? – balsas nuskambėjo sarkastiškai.

– Na, tiesą sakant, taip.

– Manote, kad jie mums pritars? – Dabar pašaipa užgožė sarkazmą. Franklinas tylėjo. Jis svarstė, kada prasidės žudynės.

– Labanakt, pone Hjugai, – atsisveikino svečių vadas.

Nakčiai Frankliną nuvedė į atskirą iškilmėms skirtą kajutę su švedų šeima ir trimis japonų poromis. Jis padarė išvadą, jog šioje grupėje atsidūrę keleiviai saugiausi. Švedai – dėl to, kad jų šalis garsėja neutralumu; Franklinas ir japonai turbūt dėl to, kad Airijoje ir Japonijoje neseniai atsirado savų teroristų. Koks absurdas. Šešių japonų, atvykusių į Europą semtis kultūros, niekas neklausė, palaiko jie ar ne įvairius politinius žudikus savo gimtinėje; Franklino nekvotė apie ryšius su IRA. *Guinness* pasas, gautas pasinaudojus genealogijos išdaiga, liudijo galimą simpatiją svečiams, ir tai jį apsaugojo. Iš tikrųjų Franklinas

* Irish Republican Army (Airijos Respublikos kariuomenė), – ginkluoti pasipriešinimo būriai, nevengiantys terotizmo *(vert. past. – čia ir toliau)*.

neapkentė IRA, lygiai kaip neapkentė visų politinių grupių, trukdančių ar galinčių sutrukdyti jo kasdienį darbą – būti Franklinu Hjugu. Gali būti ir taip, – laikydamasis kasmet tų pačių principų, jis nė nemėgino tuo giliau domėtis, – kad Trišija kur kas labiau simpatizuoja įvairioms pasaulyje veikiančioms pamišusių žmogžudžių grupėms, netiesiogiai susimokiusioms sutrukdyti Franklino Hjugo karjerą. Bet ją vis tiek priskyrė prie šėtonų britų.

Naktį iškilmių kajutėje kalbėta nedaug. Japonai laikėsi saviškių; švedai visą laiką stengėsi išblaškyti vaikus, užvesdami pokalbius apie namus, Kalėdas bei britų futbolo komandas; Franklinas jautėsi prislėgtas to, ką sužinojo. Jis bijojo ir bjaurėjosi; bet atsiskirdamas nuo kitų galėjo prieš savo valią būti palaikytas užgrobėjų bendrininku. Mėgino galvoti apie dvi savo žmonas ir dukrą, kuriai dabar jau kiek? – turbūt penkiolika: visad pirmiausia turėdavo prisiminti jos gimimo metus ir tada suskaičiuoti. Reikėtų dažniau ją lankyti. Gal galėtų pasiimti dukterį kartu, kai filmuos kitą laidų ciklą. Ji pamatytų, kaip bus filmuojamas garsusis ėjimas per forumus; jai tai patiktų. Pala, tai kur vis dėlto pastatyti kamerą? O gal filmuoti panoramą? Dar keletas statistų su togomis ir sandalais – taip, jau geriau...

Kitą rytą Frankliną nuvedė į kontorą. Svečių vadas ženklu paliepė sėstis.

– Nutariau paklausyti jūsų patarimo.

– Mano patarimo?

– Deja, derybos klostosi prastai. Noriu pasakyti, derybos išvis nevyksta. Mes pateikėme savo reikalavimus, bet jie labai nenori paaiškinti savo nuostatų.

– Jie?

– Jie. Taigi jei labai greitai padėtis nepasikeis, būsime priversti juos paspausti.

– Paspausti? – Net Frankliną, kuris nebūtų padaręs karjeros

televizijoje, jei nemokėtų kalbėti eufemizmais, tai įsiutino. – Norite pasakyti, kad pradėsite žudyti žmones.

– Liūdna, bet tai vienintelis spaudimas, kurį jie supras.

– Ar negalima pamėginti spausti kitais būdais?

– Bet mes mėginome. Mėginome sėdėti rankas sudėję ir laukti, kol mums į pagalbą ateis viešoji nuomonė. Mėginome gražiai elgtis ir tikėjomės, kad už tai atgausime savo žemes. Galiu jus užtikrinti – tokie dalykai bergždi.

– Tai gal pabandykite ką nors ne tokio žiauraus?

– Embargą amerikietiškoms prekėms, pone Hjugai? Nemanau, kad jie į tai pažiūrės rimtai. Liautis importavus *Chevrolet* į Beirutą? Ne, deja, tie žmonės supranta tik vienos rūšies spaudimą. Pasaulis gali žengti pirmyn...

– ... tik žudant žmones? Linksma jūsų filosofija.

– Pasaulis nėra linksmas. Maniau, jūs tą seniai supratote, tyrinėdamas senąsias civilizacijas. Na, nesvarbu... Aš nutariau paklausyti jūsų patarimo. Mes paaiškinsime keleiviams, kas vyksta. Kaip jie įsivėlė į istorijos vyksmą. Kas yra istorija.

– Neabejoju, jie tai įvertins. – Franklinas pajuto silpnumą. – Paaiškinkite jiems, kas vyksta.

– Būtent. Matote, ketvirtą valandą mums jau teks... teks pradėti žudyti. Suprantama, mes tikimės, kad to neprireiks. Bet jei prireiktų... Jūs teisus, jiems reikia viską paaiškinti, jei tik įmanoma. Net kareivis žino, už ką kovoja. Bus teisinga, jei tai sužinos ir keleiviai.

– Bet jie juk nekovoja. – Frankliną suerzino ir arabo tonas, ir tai, ką jis kalbėjo. – Jie civiliai. Jie atostogauja. Jie su niekuo nekovoja.

– Jie jau nebe civiliai, – atsakė arabas. – Jūsų vyriausybės apsimetinėja, bet tai netiesa. Ar tie jūsų sukaupti branduoliniai ginklai bus panaudojami tik prieš ginkluotą kariuomenę? Sionistai bent jau tai supranta. Pas juos visi kovoja. Nužudyti civilį sionistą – tas pats, kas užmušti kareivį.

– Klausykit, dėl Dievo meilės, šiame laive nėra nė vieno civilio sionisto. Čia tik tokie žmonės kaip vargšas ponas Talbotas, kuris pametė pasą ir už tai paverstas amerikiečiu.

– Juo labiau viską būtina paaiškinti.

– Supratau, – atsiliepė Franklinas, stengdamasis neslėpti patyčių. – Tai jūs ketinate surinkti visus keleivius ir paaiškinti, kad iš tikrųjų jie visi yra sionistai kareiviai ir dėl to jūs privalote juos nugalabyti.

– Ne, pone Hjugai, jūs mane neteisingai supratote. Aš neketinu nieko aiškinti. Jie manęs neklausys. Ne, pone Hjugai, tai jūs jiems viską paaiškinsite.

– Aš? – Franklinas neišsigando. Net pajuto užplūstant ryžtą. – Tikrai ne. Patys dirbkite savo purvinus darbus.

– Bet, pone Hjugai, jūs pratęs kalbėti prieš auditoriją. Pats jus girdėjau, nors neilgai. Jūs tai puikiai mokate. Galėtumėte pateikti istorinę perspektyvą. Mano padėjėjas jums suteiktų visą reikalingą informaciją.

– Jokios informacijos man nereikia. Kuopkite savo mėšlą patys.

– Pone Hjugai, aš tikrai negaliu vienu metu vesti dvejų derybų. Dabar pusė dešimtos. Jūs turite pusę valandos apsispręsti. Dešimtą valandą pasakysite man, kad sutinkate paskaityti paskaitą. Tada galėsite dvi, jei reikės – tris valandas kalbėtis su mano padėjėju. – Franklinas purtė galvą, bet arabas tęsė, nekreipdamas į tai dėmesio. – Paskui gausite laiko iki trečios valandos pasiruošti paskaitai. Siūlau sutilpti į keturiasdešimt penkias minutes. Aš jūsų, be abejo, labai atidžiai ir susidomėjęs klausysiuosi. Trečią valandą keturiasdešimt penkios minutės, jei jūsų pateiktas įvykių aiškinimas man patiks, mes savo ruožtu sutiksime laikyti jūsų jaunąją žmoną Airijos piliete. Tai viskas, ką norėjau jums pasakyti, atsiųskite atsakymą dešimtą valandą.

Grįžęs į savo kajutę pas švedus ir japonus, Franklinas prisiminė seriją televizijos laidų psichologijos temomis, kurias kadaise

sutiko vesti. Serija baigėsi tuoj po pilotinių laidų, ir niekas to pernelyg nesigailėjo. Vienoje laidoje buvo pasakojama apie eksperimentą, skirtą nustatyti, kada altruizmą įveikia savanaudiškumas. Apibūdinimas atrodė beveik padorus, bet pačiu eksperimentu Franklinas pasibjaurėjo. Eksperimentuotojai paėmė beždžionės patelę su ką tik gimusiu jaunikliu ir patupdė juos į specialų narvą. Patelė žindė ir globojo mažylį, elgdamasi turbūt gana panašiai kaip pačių eksperimento autorių žmonos. Eksperimentuotojai pradėjo šildyti metalines narvo grindis. Iš pradžių beždžionė nesmagiai šokčiojo, paskui ėmė garsiai spiegti, vėliau mėgino stovėti pakaitomis tai ant vienos, tai ant kitos kojos, visą laiką nepaleisdama iš rankų jauniklio. Grindys kaito, beždžionei vis labiau skaudėjo. Paskui atėjo laikas, kai grindų karštis pasidarė nebepakeliamas, ir beždžionei teko rinktis, kaip suformulavo eksperimentuotojai, tarp altruizmo ir savanaudiškumo. Ji arba kęs didžiulius skausmus ir gal net mirs, stengdamasi apginti savo palikuonį, arba padės mažylį ant grindų ir užlips ant jo, saugodamasi pati. Visais atvejais savanaudiškumas anksčiau ar vėliau įveikdavo altruizmą.

Franklinui pasidarė bloga, pamačius eksperimentą, ir jei tokius dalykus būtų reikėję pristatyti visose laidose, tai ir labai gerai, kad serija greitai buvo nutraukta. Dabar jis pats jautėsi beveik kaip ta beždžionė. Jam liepta pasirinkti vieną iš dviejų vienodai atgrasių variantų: palikti draugę likimo valiai, išsaugant savo principus, arba išgelbėti draugę, grupei niekuo dėtų žmonių išaiškinus, kodėl juos verta nužudyti. Be to, ar tai išgelbės Trišiją? Franklinui net nežadėjo užtikrinti jo paties saugumo; taip, jiedu bus pervadinti airiais, nustumti į žudytinų asmenų sąrašo galą, bet niekas jų iš ten neišbrauks. Kas bus pirmieji? Amerikiečiai, britai? Jei pradės nuo amerikiečių, kiek laiko turės britai? Keturiolika šešiolika amerikiečių – jis negailestingai apskaičiavo, kad tai užims septynias ar aštuonias valandas. Jei pradės ketvirtą,

o vyriausybė laikysis kietai, tai vidurnaktį jau pradės žudyti britus. Kokia eilės tvarka tai darys? Pirmiausia vyrus? Atsitiktine tvarka? Pagal abėcėlę? Trišijos pavardė Meitlend. Pats abėcėlės vidurys. Ar ji sulauks aušros?

Jis įsivaizdavo save užsilipusį ant Trišijos kūno, kad apsaugotų degančias pėdas, ir nusipurtė. Teks skaityti paskaitą. Tuo beždžionė ir skiriasi nuo žmogaus. Kiek jis atsimena, žmonės sugeba elgtis altruistiškai. Todėl jis ir nėra beždžionė. Be abejo, labiausiai tikėtina, kad Franklinui pradėjus paskaitą klausytojai nuspręs visiškai priešingai – jis veikia skatinamas savanaudiškumo, niekingai padlaižiaudamas stengiasi išnešti sveiką kailį. Bet taip jau būna su tuo altruizmu, žmonės jį visada ne taip supranta. Be to, paskui jis viską jiems paaiškins. Jei dar bus tas „paskui". Ir „jie".

Kai atvyko vado padėjėjas, Franklinas pasakė, kad nori vėl būti nuvestas pas vadą. Jis ketino už paskaitą pareikalauti saugumo garantijų sau ir Trišijai. Tačiau vado padėjėjas atėjo tik sužinoti atsakymo ir neketino vėl pradėti pokalbio. Franklinas pareigingai linktelėjo galva. Be to, jis niekada nemokėjo derėtis.

Antrą valandą keturiasdešimt penkios minutės Frankliną nuvedė į jo kajutę ir ten leido nusiprausti. Trečią valandą Hjugas įžengė į paskaitų salę ir pamatė atidžiausius klausytojus, su kokiais kada nors tik buvo susitikęs. Jis įsipylė iš grafino į stiklinę sudvisusio vandens, kurio niekas nepasirūpino pakeisti. Juto, kaip iš apačios sklinda išsekimo bangos, palengva kyla panikos audra. Praėjo tik viena diena, bet vyrai atrodė kone barzdoti, moterys susiglamžiusios. Žmonės buvo jau nebe tie ar bent ne tie, su kuriais Franklinas praleido dešimt dienų. Gal dėl to juos bus lengviau nužudyti.

Dar prieš tapdamas savo laidų scenaristu, Franklinas puikiai išmoko kuo įtaigiau pristatyti kitų žmonių mintis. Bet dar nė vienas scenarijus nėra jam kėlęs tiek baimės, joks režisierius

nediktavo tokių sąlygų ir nė karto pažadėtas atlygis nebuvo toks keistas. Sutikęs atlikti užduotį, jis iš pradžių save įtikino tikrai sugebėsiąs kaip nors leisti klausytojams suprasti, kad daro tai priverstas. Sugalvos ką nors panašaus į anas Mino civilizacijos lenteles; arba perskaitys paskaitą taip dramatiškai, suvaidins tokią entuziastingą paramą jam primestiems siekiams, kad ironijos tiesiog nebus įmanoma nepastebėti. Tačiau ne, iš to nieko neišeis. „Ironiją, – kartą jam pasakė vienas senas televizijos prodiuseris, – galima apibūdinti šitaip: tai, ko žiūrovai nepastebi." Atsidūrę tokioje padėtyje keleiviai tikrai nesistengs ieškoti ironijos. Pasikalbėjus su vado padėjėju, pasidarė dar sunkiau: padėjėjas jam pateikė tikslius nurodymus ir pridūrė, kad, bent kiek nuo jų nuklydus, ne tik panelė Meitlend liks britų pilietė, bet ir Franklino airiškas pasas nustos galiojęs. Ką jau ką, bet derėtis tie pašlemėkai moka puikiai.

– Tikėjausi, – prakalbo Franklinas, – kad kai susitiksime po praėjusios paskaitos, aš galėsiu toliau pasakoti Knoso istoriją. Nelaimei, jūs patys žinote, aplinkybės pasikeitė. Turime svečių. – Jis nutilo ir pažvelgė į vadą, kuris stovėjo prie dvivėrių durų, iš abiejų pusių apsuptas sargybinių. – Dabar viskas kitaip. Mes patekome į svetimų žmonių rankas. Mūsų... likimas nebepriklauso nuo mūsų. – Franklinas atsikosėjo. Ne kažin kas. Jis jau nuklydo į eufemizmų lankas. Vienintelė jo pareiga, vienintelė intelektinė pareiga – kalbėti kuo tiesiau ir aiškiau. Franklinas niekada neslėpė esąs šou verslo atstovas ir mielai būtų atsistojęs aukštyn kojom silkių pilname kibire, jei tai padėtų pritraukti prie ekrano dar kelis tūkstančius žiūrovų; vis dėlto buvo išsaugojęs keistą jausmelį – gėda nuspalvintą pasigėrėjimą – ypatingą pagarbą tiems viešojo gyvenimo asmenims, kurie visiškai nepanėšėjo į jį: kurie kalbėjo ramiai ir tyliai, paprastais, savais žodžiais, kurių ramybė kėlė pasitikėjimą. Franklinas žinojo niekada nebūsiąs toks kaip jie, bet kalbėdamas pamėgino sekti jų pavyzdžiu.

– Manęs paprašė jums viską paaiškinti. Paaiškinti, kaip atsitiko, kad jūs – mes – atsidūrėme tokioje padėtyje, kokioje esame dabar. Aš nesu Artimųjų Rytų politikos ekspertas, bet pamėginsiu kalbėti kaip įmanydamas aiškiau. Pradėti turbūt reikėtų nuo XIX amžiaus, kai Izraelio valstybė dar nebuvo įkurta... – Franklinas pajuto, kad sakiniai lengvai klostosi tam tikru ritmu, tarsi beisbolo metėjo smūgiai. Jis juto, kaip klausytojų įtampa slūgsta. Aplinkybės labai neįprastos, bet štai jiems pasakojama istorija ir jie pasiduoda pasakotojo galiai lygiai taip pat kaip prieš šimtus metų: trokšta sužinoti, kuo viskas baigsis, trokšta išgirsti, kaip jiems bus išaiškinta viskas, kas yra aplink. Hjugas nupiešė idilišką XIX amžiaus vaizdelį – klajokliai, ožkos, tradicinis svetingumas, pagal kurio taisykles galėjai tris dienas praleisti svetimo žmogaus palapinėje, ir tik tada tavęs paklaustų, ko atvykai. Jis pasakojo apie pirmuosius sionistų naujakurius ir vakarietišką žemės nuosavybės sampratą. Apie Balfūro deklaraciją. Apie žydų imigraciją iš Europos. Antrąjį pasaulinį karą. Europos kaltę dėl holokausto, kuri buvo primesta arabams. Apie žydus, per nacių persekiojimus supratusius, kad vienintelis būdas išlikti – patiems elgtis kaip naciai. Apie jų karingumą, ekspansionizmą, rasizmą. Apie tai, kad įspėjamasis išpuolis prieš Egipto oro pajėgas, prasidėjus Šešių dienų karui, moralės požiūriu visiškai tolygus Perl Harborui (tai sakydamas ir dar kurį laiką po to Franklinas tyčia nežiūrėjo nei į japonus, nei į amerikiečius). Apie pabėgėlių stovyklas. Žemių vagystes. Dirbtinį Izraelio ekonomikos palaikymą dolerių injekcijomis. Apie neįsivaizduojamai žiaurų elgesį su beturčiais. Apie įtakingą žydų bendruomenę Amerikoje. Apie tai, kad arabai prašo iš Vakarų valstybių tik vieno – Artimuosiuose Rytuose laikytis tų pačių teisingumo principų, kurie jau dabar taikomi žydams. Apie pasigailėtiną smurto neišvengiamumą – pamoką, kurią arabai išmoko iš žydų, o pastarieji – iš nacių.

Franklinas jau išeikvojo du trečdalius jam skirto laiko. Jis juto iš kai kurių salės vietų atsklindantį niūrų priešiškumą, tačiau nustebęs matė, jog beveik visa salė apsnūdo, tarsi klausytojai jau anksčiau būtų girdėję šią istoriją ir jau tada ja nepatikėję.

– O dabar pereikime prie to, kas yra čia ir dabar.

Tai iškart patraukė visų dėmesį; net tokiomis aplinkybėmis Franklinas pajuto, kad jam tai malonu. Jis jautėsi kaip hipnotizuotojas, kuriam užtenka tik spragtelėti pirštais.

– Privalome suvokti, kad Artimuosiuose Rytuose nebėra civilių gyventojų. Sionistai tai supranta, bet Vakarų šalių vyriausybės – ne. Nelaimei, mes nesame civiliai. Tai sionistų darbas. Jus – mus – paėmė įkaitais Juodojo Griaustinio grupė, siekianti išlaisvinti tris savo narius. Gal jūs atsimenate, – nors Franklinas tuo abejojo, nes panašūs įvykiai pasitaiko labai dažnai ir būna stebėtinai panašūs, – kaip prieš dvejus metus civilis lėktuvas, kuriuo skrido trys Juodojo Griaustinio grupės nariai, Amerikos oro pajėgų buvo priverstas nusileisti Sicilijoje, o Italijos valdžia, nepaisydama galiojančių tarptautinės teisės normų, pritarė šiam piratavimui ir suėmė tris laisvės karius, kad Britanija Jungtinėse Tautose gynė Amerikos veiksmus ir kad minėtieji trys asmenys šiuo metu kalinami Prancūzijoje ir Vokietijoje. Juodojo Griaustinio grupė neketina atsukti kito skruosto, tad šis teisėtas laivo... užgrobimas, – Franklinas ištarė šį žodį atsargiai, dirstelėjęs į vadą, tarsi rodydamas, kaip nekenčia eufemizmų, – yra atsakas į aną piratišką veiksmą. Deja, Vakarų šalių vyriausybės nesirūpina savo piliečiais taip kaip Juodojo Griaustinio grupė savo laisvės kariais. Nelaimei, jos kol kas atsisako išlaisvinti kalinius. Juodojo Griaustinio grupė labai apgailestauja, tačiau neturi kito pasirinkimo, kaip tik įvykdyti grasinimus, kuriuos iš pat pradžių labai aiškiai išsakė Vakarų šalių vyriausybėms...

Tą akimirką iš savo vietos pakilo stambus nesportiškas amerikietis mėlynais marškiniais ir salės taku ėmė bėgti arabų link. Jų

automatai nebebuvo nustatyti taip, kad vienu sykiu galėtų iššauti tik kartą. Tratėjimas buvo labai garsus, tuojau pat pasruvo daugybė kraujo. Italas, sėdėjęs ugnies linijoje, gavo kulką į galvą ir krito žmonai ant kelių. Keli žmonės pakilo ir skubiai vėl atsisėdo. Juodojo Griaustinio grupės vadas pažvelgė į savo laikrodį ir mostelėjo Hjugui, liepdamas tęsti paskaitą. Franklinas nugėrė didelį gurkšnį sudvisusio vandens. Gailėjosi, kad grafine nėra ko nors stipresnio.

– Dėl Vakarų šalių vyriausybių politikos nelankstumo, – toliau kalbėjo jis, stengdamasis rodytis ne tiek Franklinu Hjugu, kiek oficialiu atstovu, – ir jų abejingumo bei paniekos žmonių gyvybėms iškilo tam tikrų aukų būtinybė. Iš to, ką aš čia kalbėjau, jūs veikiausiai supratote, jog tos aukos istoriškai neišvengiamos. Juodojo Griaustinio grupė tvirtai tiki, kad Vakarų vyriausybės netruks sėsti prie derybų stalo. Paskutinis mėginimas priversti jas taip pasielgti reikalauja, kad iki to laiko dviem iš jūsų... iš mūsų... būtų kas valandą įvykdomas mirties nuosprendis. Juodojo Griaustinio grupė nuoširdžiai apgailestauja, kad turi griebtis tokių veiksmų, bet Vakarų šalių vyriausybės nepalieka jai kito šanso. Nuosprendis bus vykdomas atsižvelgiant į kiekvienos iš Vakarų šalių kaltę Artimųjų Rytų atžvilgiu. – Franklinas nebegalėjo žiūrėti į klausytojus. Jis ėmė kalbėti labai tyliai, tačiau negalėjo padaryti taip, kad visai nebūtų išgirstas. – Pirmiausia amerikiečiai sionistai. Paskui kiti amerikiečiai. Toliau britai. Vėliau prancūzai, italai ir kanadiečiai.

– Ką, po velnių, Kanada yra padariusi Artimiesiems Rytams? Kas čia per velnias? – suriko vyriškis, tebedėvintis frotinę kepuraitę su klevo lapu. Jis mėgino stotis, bet žmona sulaikė. Franklinas, kuris nebegalėjo ilgiau kęsti metalinių savo narvo grindų karščio, nepakeldamas akių nulipo nuo pakylos, nužingsniavo taku, išsikruvindamas drobinių sandalų padus, kai ėjo pro negyvą amerikietį, ir, nepaisydamas trijų arabų, kurie panorėję galėjo

čia pat jį nušauti, be jokios palydos ar pasipriešinimo nudrožė į savo kajutę. Užsirakino duris ir krito į lovą.

Po dešimties minučių pasigirdo šūvių garsai. Nuo penktos iki vienuoliktos valandos punktualiai kas valandą aidėjo šūvių serijos tarsi kokia šiurpi miesto rotušės laikrodžio parodija. Po jų buvo girdėti pūkštelėjimai, nes lavonus poromis mesdavo per bortą. Netrukus po vienuoliktos į laivą pagaliau įsiveržė dvidešimt du Amerikos specialiųjų pajėgų nariai, kurie jau penkiolika valandų sekė „Šventajai Eufemijai" iš paskos. Susirėmime buvo nušauti dar šeši keleiviai, tarp jų ponas Talbotas, garbės amerikietis iš Kiderminsterio. Iš šešių svečių, kurie Rode padėjo pakrauti maisto atsargas, žuvo penki; du po to, kai pasidavė.

Nei vadas, nei jo padėjėjas neišliko gyvas, tad neliko liudytojų, galinčių patvirtinti Franklino Hjugo pasakojimą apie jo sandorį su arabais. Trišija Meitlend, kuri, pati to nežinodama, kelias valandas buvo airė ir kuri per Franklino Hjugo paskaitą persimovė žiedą ant to piršto, kur jis buvo anksčiau, daugiau niekada su juo nebesikalbėjo.

3

) SKYRIUS (

religiniai karai

ŠALTINIS: *Bezansono miesto archyvai (CG skyrius, 377a dėžė). Toliau pateiktas aprašymas, kuris anksčiau niekur nebuvo skelbtas, ypač sudomins teisės istorikus tuo, kad* procureur pour les insectes* *buvo garsusis advokatas Bartolomėjus Šasenė (ši pavardė kartais dar rašoma Šasanė ar Šasenjo), vėliau tapęs pirmuoju Provanso parlamento pirmininku. Šasenė gimė 1480 metais ir išgarsėjo, apsiėmęs bažnytiniame Otano teisme ginti žiurkes, kaltinamas piktavališkai sunaikinus miežių derlių. Pateikiami dokumentai – pradedant* petition des habitans** *ir baigiant galutiniu teismo sprendimu, – neatspindi visos teismo veiklos (pavyzdžiui, nebuvo užfiksuoti liudytojų, kuriais galėjo būti ir vietos valstiečiai, ir gerbiami ekspertai, parodymai apie kaltinamųjų elgesio pobūdį), tačiau teisminiuose pareiškimuose pateiktos šių liudijimų santraukos, jie kai kur konkrečiai minimi, taigi iš esmės bylos struktūrai ir dėstymui nieko netrūksta. Kaip anais laikais buvo įprasta, kalbos ir* conclusions du procureur episcopal*** *buvo sakomos prancūziškai, bet teismo nuosprendis iškilmingai paskelbtas lotynų kalba.*

(Vertėjo pastaba: Rankraštis vientisas, visas rašytas ta pačia ranka. Taigi prieš mūsų akis ne originalūs pareiškimai, pateikti kiekvieno teisininko raštininkų, bet trečio asmens, tikriausiai teismo pareigūno, kūrinys; galbūt perrašinėtojas praleido kai kurias

* paskirtuoju vabzdžių atstovu, įgaliotiniu (*pranc.*)

** gyventojų pareiškimu (*pranc.*)

*** Bažnyčios atstovo išvada (*pranc.*)

kalbų dalis. Palyginus dokumentus su 371–379 dėžių turiniu, galima spėti, kad toks bylos aprašas veikiausiai buvo vienas iš tipiškų ar pavyzdinių teismo veiklos aprašymų, naudotų būsimiesiems teisininkams mokyti. Šį spėjimą patvirtintų faktas, kad iš visų dalyvių tik Šasenė vadinamas vardu, tarsi nurodant studentams atidžiau panagrinėti garsaus advokato sumanumą bei išradingumą, nelabai rūpinantis bylos baigtimi. Rašysena priskirtina XVI a. pirmajai pusei, tad jei šis dokumentas būtų – o tikriausiai ir yra – kieno nors kito atlikto bylos aprašo kopija, jis vis tiek priklauso amžininko plunksnai. Stengiausi kuo tiksliau angliškai perteikti kartais gana ekstravagantišką dalyvių – ypač neįvardytojo *procureur des habitans** – kalbos stilių.)

Petition des habitans

Mes, Bezansono vyskupijos Mamirolio kaimo gyventojai, bijantys Visagalio Dievo ir nuolankiai atliekantys pareigas jo sužadėtinei Bažnyčiai, be to, visada laiku ir klusniai mokantys dešimtinę, 1520 metų rugpjūčio mėnesio dvyliktąją dieną šiuo pateikiame be galo skubų ir svarbų prašymą teismui, melsdami, kad mus išlaisvintų ir išvaduotų nuo piktavališko įsiveržimo piktų padarų, puolančių jau nebe pirmus metus, užtraukusių mums Dievo pyktį ir paskatinusių gėdingai piktžodžiauti prieš mūsų gyvenamąją vietą, be to, keliantiems mums visiems, dievobaimingiems bei nuolankiai atliekantiems pareigą Bažnyčiai, staigios ir pražūtingos mirties, užkrisiančios iš aukštybių nelyginant trankus perkūnas, grėsmę. Kad taip tikrai įvyks, nė kiek neabejojame, jei tik kilnusis ir išmintingasis teismas nepagelbės greitai ir teisėtai šias nenaudėles iš mūsų kaimo pašalinti, prisakydamas joms,

* gyventojų paskirtasis atstovas *(pranc.)*

bjaurioms ir nepakenčiamoms, tuojau pat išvykti, o jei ne, pagrasindamas jas pasmerkti, prakeikti, atskirti nuo Šventosios Bažnyčios ir Dievo Valstybės.

*Plaidoyer des habitans**

Gerbiamieji! Šie vargani, nuolankūs prašytojai, prislėgti vargo ir nelaimių, stoja prieš jus, kaip kadaise prieš galingąjį Augustą Cezarį stojo Menorkos ir Maljorkos salų gyventojai, melsdami jo turima galia ir teisingumu išvaduoti salas nuo triušių, kurie naikino derlių ir kėlė pavojų jų pragyvenimui. Jei Augustas Cezaris pajėgė pagelbėti aniems klusniems savo valdiniams, tai šiam teismui bus labai paprasta numesti slegiančią naštą, užgulusią prašytojų pečius taip pat sunkiai kaip didžiojo Enėjo, nešančio savo tėvą Anchisą iš degančio Trojos miesto. Senąjį Anchisą apakino žaibo pliūpsnis, o ir šie prašytojai stoja prieš jus beveik apakę, išstumti į tamsybes iš Viešpaties palaimos šviesos nelabo elgesio tų, kurioms byloje pateikti kaltinimai, tačiau kurios nė neatvyko į teismą šių kaltinimų išklausyti, kadangi niekina teismą ir šventvagiauja, pasirinkusios mieliau tūnoti nuodėmės tamsoje, negu stoti prieš teisingumo šviesą.

Gerbiamieji, prisiminkite tai, ką jums jau išdėstė nuolankiai pamaldūs ir nepriekaištingai padorūs liudytojai, paprasti prašytojai, taip nuoširdžiai garbinantys šį teismą, kad nė nepagalvotų leisti iš savo burnų plūsti kam kitam, o ne tyriausios tiesos srovėms. Jie apsakė viską, kas nutiko šių mūsų Viešpaties metų balandžio mėnesio dvidešimt antrąją dieną, tai yra per metinę Hugono, Bezansono vyskupo, maldos kelionę į kuklią Šv. Mykolo bažnytėlę, stovinčią jų kaimelyje. Nuodugniai ir su visomis smulk-

* Gyventojų atstovo ginamoji kalba *(pranc.)*

menomis, kurios dar ilgai liepsnoja atmintyje tarsi ugnimi plieskianti krosnis, iš kurios sveikutėliai išėjo Šadrachas, Mesachas ir Abedas Negas, jie apsakė, kaip kasmet puošdavo ir gražindavo savo bažnyčią, stengdamiesi padaryti ją vertą džiuginti vyskupo akis, kaip sutarė apipinti altorių gėlėmis, o lauko duris sutvirtinti, idant neįsiveržtų galvijai, tačiau, sugebėję užstoti kelią kiaulei ar karvei, nepajėgė apsiginti nuo šėtoniškųjų *bestioles**, savanaudiškai įrėpliojančių pro mažiausią spragelę lyg Dovydas, kadaise įžvelgęs Galijoto šarvų plyšį. Jie jums jau papasakojo, kaip virvėmis nuo gegnių nuleido vyskupo sostą, kuris visus metus būna ten užkeltas ir pastatomas tik vyskupo piligrimystės dieną, kad koks nors vaikas ar prašalaitis šiukštu ant jo neatsisėstų ir tuo neišniekintų – kuklumo ir pamaldumo tradicija, verta būti pagirta ir Dievo, ir šio teismo. Nuleists sostas buvo pastatytas tiesiai priešais altorių, kaip tai daryta kiekvienais metais, kiek tik siekia seniausio kaime gyvenančio Metušelacho atmintis; apdairūs kaimiečiai naktį prieš vyskupo atvykimą paliko prie sosto sargybą, nes labai rūpinosi, kad sostas nebūtų suterštas. Kitą dieną Hugonas, Bezansono vyskupas, atvyko į kasmetinę maldos kelionę tarsi Grakchas, pasirodęs saviškiams, apsilankė kuklioje Šv. Mykolo bažnyčioje ir liko patenkintas parapijiečių pamaldumu bei tikru tikėjimu. Pirmiausia, kaip buvo pratęs, vyskupas nuo bažnyčios laiptų suteikė Mamirolio gyventojams visuotinį palaiminimą, tada su procesija perėjo bažnyčios navą, sekamas deramu atstumu atsilikusių tikinčiųjų, ir su visais prašmatniais šventiniais apdarais kryžiumi parkrito prieš altorių, lygiai kaip Jėzus Kristus, puolęs prieš savo Visagalį Tėvą. Paskui vyskupas pakilo, užlipo vieną laiptelį prie altoriaus, atsisuko veidu į parapijiečius ir pasiruošė sėstis į sostą. O, nelemtoji diena! O, nelabieji įsibrovėliai! Vyskupas parpuolė, susitrenkė galvą į

* gyvūnėliai, vabalai *(pranc.)*

altoriaus laiptelį ir buvo prieš savo valią nusviestas silpnaprotystės bedugnėn. Vėliau, kai vyskupo svita išvyko, vežina silpnaprotystės bedugnėje panirusiu vyskupu, persigandę prašytojai apžiūrėjo vyskupo sostą ir vienoje jo kojoje, sugriuvusioje tarsi Jerichono miesto sienos, aptiko bjauriai įsiveisusių prigimčiai priešingų kirvarpų; šios kirvarpos, slaptai tamsoje dirbusios savo šėtonišką darbą, taip sugraužė sosto koją, kad vyskupas tarsi galingasis Dedalas iš dangiškosios šviesos nupuolė į silpnaprotystės tamsybes. Prašytojai, be galo išsigandę Dievo rūstybės, užlipo į Šv. Mykolo bažnyčios pastogę, ištyrė atramas, ant kurių sostas būdavo užkeliamas trims šimtams šešiasdešimt keturioms dienoms per metus, atrado, kad kirvarpos sugraužė ir atramas – šios subyrėjo vos paliestos ir šventvagiškai apibiro altoriaus laiptus; paaiškėjo, kad visos gegnės yra velniškųjų *bestioles* suėstos, tad prašytojai pajuto grėsmę savo pačių gyvybėms, nes, būdami pamaldūs ir neturtingi, iš skurdo negali pastatyti naujos bažnyčios, o pamaldumas reikalauja garbinti Dangiškąjį Tėvą taip pat karštai, kaip tai darė anksčiau, ir šiam tikslui rinktis šventoje vietoje, o ne miškuose ar laukymėse.

Taigi, gerbiamieji, išklausykite, ko prašo šie nuolankūs kaimiečiai, tykūs ir nelaimingi nelyginant po kojomis trempiama žolė. Jie pratę prie įvairiausių nelaimių – prie skėrių, užtemdančių dangų tarsi saulę dengianti Dievo ranka, prie siautėjančių žiurkių, pridarančių ne mažiau žalos negu laukinis šernas Kalidono apylinkėse, apie kurį pasakoja Homeras pirmoje „Iliados“ knygoje, prie straubliukų, suėdančių grūdus, žiemai sukrautus svirnuose. Tačiau kiek daug kartų baisesnė ir siaubingesnė ši nelaimė, užpuolusi grūdus, kuriuos kaimiečiai sukrovė Danguje nuolankiu savo pamaldumu ir laiku mokama dešimtine! Šie piktadariai, net šiandien nerodą deramos pagarbos teismui, įžeidė Dievą, užpuolę Jo namus, jie įžeidė Jo sužadėtinę Bažnyčią, įstumdami Bezansono vyskupą Hugoną silpnaprotystės bedugnėn, jie

įžeidė prašytojus, grasindami, kad, kaimiečiams susirinkus melstis, bažnyčia tarsi krūva rąstų užgrius nekaltas jų vaikų bei kūdikių galvas; todėl teismas pasielgs teisingai, protingai ir deramai, jei įsakys šiems gyvūnams apleisti kaimą, pasitraukti iš Dievo namų ir paskelbs jiems bažnytinį prakeiksmą bei atskirs nuo Bažnyčios, kaip moko mūsų šventoji Motina Bažnyčia, už kurią nenuilsdami meldžiasi jūsų prašytojai.

*Plaidoyer des insectes**

Kadangi jūsų, gerbiamieji, valia šioje byloje esu paskirtas *bestioles* atstovu ir įgaliotiniu, tai pamėginsiu teismui paaiškinti, kodėl jiems pateikti kaltinimai yra tušti ir beprasmiai ir kodėl šią bylą reikia nutraukti. Pirmiausia, prisipažįstu, esu apstulbęs, kad su mano klientais, kurie nepadarė jokio nusikaltimo, elgiamasi nelyginant su baisiausiais nusikaltėliais, kokie tik yra kada nors stoję prieš šį teismą, ir kad mano klientai, kurie, kaip visiems žinoma, yra nebylūs, buvo iškviesti paaiškinti savo elgesio motyvų, tarsi jie būtų pratę kasdieniams savo reikalams naudotis žmonių kalba. Todėl aš nuolankiausiai stengsiuosi savo kalbančiu liežuviu išreikšti tai, ką norėtų pasakyti jų tylintys liežuvėliai.

Jūs man leidote kalbėti nelaimingųjų padarų vardu, tad pirmiausia noriu pareikšti, jog šis teismas neturi teisinės galios nagrinėti kaltinamųjų bylą, o jiems pateikti šaukimai į teismą nepagrįsti; jais siekiama pasakyti, kad jų gavėjai turi valią ir protą, todėl galėjo ir padaryti nusikaltimą, ir atsiliepti į šaukimą teisman, kuriame šis nusikaltimas nagrinėjamas. Tačiau taip nėra, nes mano klientai – laukiniai gyvūnai, jie vadovaujasi tik instinktais, ir tai patvirtinta pirmoje *Pandects* knygoje, pastraipoje,

* Paskirtojo vabzdžių atstovo ginamoji kalba *(pranc.)*

prasidedančioje žodžiais *Si quadrupes**, kurioje aiškiai parašyta: *„Nec enim potest animal injuriam fecisse, quod sensu caret“***.

Antra, šalia šių argumentų dar norėčiau pridurti, kad net jeigu teismas turėtų galią teisti *bestioles,* tai čia susirinkusiems teisėjams tai daryti būtų neprotinga ir neteisėta, kadangi visiems gerai žinomas nuo seno galiojantis principas, jog kaltinamojo negalima teisti *in absentia****. Jau buvo pasakyta, kad kirvarpos gavo oficialų šaukimą atvykti į teismą konkrečią dieną, bet įžūliai atsisakė pasirodyti, tuo atmesdamos įprastas teises ir leisdamos teismo posėdžiui vykti *in absentia*. Prieš šį argumentą turiu du kontrargumentus. Pirmas: šaukimas atvykti buvo surašytas, kaip dera, tačiau ar turime kokių nors įrodymų, kad *bestioles* jį gavo? Juk yra nurodyta, kad šaukimą būtina ne tik surašyti, bet ir įteikti, o *habitans* įgaliotinis nepranešė, kokiu būdu kirvarpos pripažino gavusios šaukimą. Antras: teisės istorijoje dar tvirčiau įprasta laikytis principo, kad kaltinamajam galima atleisti neatvykimą, jei pavyks parodyti, kad dėl kelionės į teismą ilgio ar pakeliui tykančių pavojų jis neturėjo galimybės saugiai jos atlikti. Jei iškviesite į salę žiurkę, ar tikėsitės, kad ji į teismą atvyks per visą miestą, kuriame knibždėte knibžda kačių? O šiuo atveju atstumas, kurį *bestioles* turėtų įveikti nuo savo gyvenamosios vietos iki teismo pastato, kaltinamosioms ne tik neregėtai didelis, bet ir kupinas mirtinų pavojų, keliamų įvairiausių plėšrūnų, nuolatos tykančių pasikėsinti į menkutę jų gyvybę. Todėl jos gali visiškai saugiai, teisėtai ir su didžiausia pagarba teismui mandagiai atsisakyti paklusti šaukimui.

Trečia: šaukimas sudarytas neteisingai, nes jame kreipiamasi į kirvarpas, šiuo metu gyvenančias Mamirolio kaime, Šv. Mykolo bažnyčioje. Ar turimi galvoje visi iki vieno *bestioles,* įsikūrę šioje

* Apie keturkojus *(lot.)*

** Gyvūnas negali padaryti žalos, nes neturi proto *(lot.)*.

*** jam nedalyvaujant *(lot.)*

bažnyčioje? Bet juk yra nemažai tokių, kurie gyvena taikiai, nekeldami *habitans* nė mažiausio pavojaus. Jei kaime gyvena plėšikų gauja, ar tai reiškia, kad visą kaimą reikia kviesti į teismą? Toks įstatymas nepagrįstas. Be to, seniai nustatyta, kad kaltinamieji turi būti pristatyti teismui. Mes turime išnagrinėti du konkrečius nusikalstamus veiksmus: vyskupo sosto kojos sužalojimą ir bažnyčios stogui padarytą žalą; bent kiek pasidomėjus padarų, kuriems pateikti kaltinimai, prigimtimi, darosi aišku, kad tos kirvarpos, kurios šiuo metu gyvena sosto kojoje, niekaip negalėjo prisidėti prie žalos, padarytos stogui, o kirvarpos, įsitaisiusios stogo gegnėse, tikrai negalėjo sugraužti sosto kojos. Taigi matome, kad kaltinimai dviem nusikaltimais pateikiami dviems kaltinamųjų grupėms, šaukime neatskiriant nei kaltinamųjų, nei pačių nusikaltimų; taigi šaukimas tampa negaliojantis dėl nekonkrečiai suformuluotos priežasties.

Ketvirta, net nepaisydamas to, kas buvo išdėstyta anksčiau, ketinu įrodyti, kad teisti tokiu būdu *bestioles,* kaip jau minėjome, prieštarauja ne tik žmonių įstatymams ir Bažnyčios teisei, bet ir Dievo įsakymams. Iš kurgi atsirado mažutėlyčiai padarėliai, kovai su kuriais sutelkta iškilminga šio teismo galia? Kas juos sukūrė? Ne kas kitas kaip Visagalis Dievas, kuris sukūrė mus visus, nuo menkiausio iki paties aukščiausio. Argi pirmame šventosios Pradžios knygos skyriuje neskaitome, kad Dievas padarė visų rūšių laukinius žemės gyvulius, visų rūšių galvijus ir visų rūšių žemės roplius, ir Dievas matė, kad tai gera? O vėliau – argi ne Dievas davė visus visoje žemėje augančius sėklą teikiančius augalus ir visus medžius, vedančius vaisius su sėklomis, kurie bus jiems maistas; argi nedavė visiems lauko gyvuliams, visiems padangių paukščiams ir visiems žeme rėpliojantiems gyvūnams, turintiems gyvybės alsavimą, maistui visų žaliųjų augalų? Ar Jis neliepė jiems būti vaisingiems ir daugintis, pripildyti žemę ir valdyti ją? Kūrėjas nebūtų nurodęs visiems žemės gyvuliams ir

visiems ropliams daugintis, jei begaline savo išmintimi nebūtų parūpinęs jiems maisto: būtent taip ir pasielgė, skirdamas maistui sėklą teikiančius augalus ir visus medžius, vedančius vaisius su sėklomis. Ką gi veikė šie romūs *bestioles* nuo pat Sukūrimo dienos – ogi naudojosi neatimama savo teise, suteikta dar tais laikais, kai žmogus neturėjo galios šios teisės suvaržyti ar atšaukti. Kirvarpos gyvena ten, kur pratusios gyventi, ir žmogui tai kartais būna nepatogu, tačiau to negalima laikyti pakankama priežastimi priešintis Gamtos dėsniams, nustatytiems Sukūrimo dienomis: toks priešinimasis prilygtų aiškiam, atviram sukilimui prieš Kūrėją. Viešpats įkvėpė kirvarpai gyvybę ir davė jai maistui žemėje augančius medžius: kaip nepadoru, kaip pavojinga mums būtų stengtis priešintis Dievo valiai. Ne, aš veikiau ketinu priminti teismui, kad turėtume kreipti savo žvilgsnius ne į menamas menkiausių Dievo kūrinių piktadarybes, bet į piktus paties žmogaus darbus. Dievas nieko nedaro be tikslo; leidęs *bestioles* įsiveisti Šv. Mykolo bažnyčioje, jis, be jokios abejonės, siekė atkreipti mūsų dėmesį į žmonių pagedimą ir juos už jį nubausti. Negana to: toliau aš tvirtinu, kad leidimas kirvarpoms veistis bažnyčioje, o ne kitame pastate, gali būti suprantamas kaip kur kas rimtesnis įspėjimas ir bausmė. Ar tie, kurie stoja prieš teismą tarsi prašytojai, tokie tikri savo dievobaimingumu, taip įsitikinę savo nuolankumu ir krikščioniškomis dorybėmis, kad, užuot pažvelgę į save, puola kaltinti menkiausią padarą? Saugokitės puikybės, ji yda, sakau aš tokiems prašytojams. Išmeskite rąstą iš savo akies ir tik tada siekite iškrapštyti krislą, įkritusį jūsų artimo akin.

Penkta ir galiausia, *habitans* įgaliotinis prašo smogti šiems *bestioles* žaibo pliūpsniu, dar vadinamu atskyrimu nuo Bažnyčios. Mano pareiga jums pranešti – be jokių išankstinių nuostatų, – kad tokia bausmė būtų ir nederama, ir neteisėta. Atskyrimas nuo Bažnyčios, ekskomunika – tai nusidėjėlio atskyrimas nuo bendrystės su Dievu, draudimas jam valgyti ir gerti duoną bei vyną,

kurie yra Kristaus kūnas ir kraujas, išvarymas iš Šventosios Bažnyčios, iš jos šviesos ir šilumos; tai kaip galima teisėtai ekskomunikuoti laukinį gyvulį ar žemės roplį, kuris niekada nebuvo Šventosios Bažnyčios narys? Negalima vadinti nei tinkama, nei gera bausmės, atimančios iš kaltinamojo tai, ko jis niekada neturėjo. Teisėje tai bloga praktika. Be to, ekskomunika – didaus siaubo veiksmas, įstumiantis nusidėjėlį į šiurpulingą tamsą, amžinai atskiriantis nusidėjėlį nuo šviesos ir Dievo malonės. Ar teisinga taip bausti *bestiole,* kuris nė neturi nemirtingosios sielos? Kaip galima kaltinamąjį pasmerkti amžinosioms kančioms, jei jis negali gyventi amžinojo gyvenimo? Šių padarų negalima atskirti nuo Bažnyčios, kadangi jie nėra jos nariai, o juk apaštalas Paulius sakė: „Kam man teisti svetimuosius?! Argi ir jūs ne savuosius teisiate?“ [1 Kor 5, 12]

Šiuo pagrindu prašau, kad byla būtų atmesta ir nenagrinėjama, o kaltinamieji be jokių išankstinių nuostatų ir šešėlių išteisinti ir atleisti nuo tolesnių bausmių.

Bartolomėjus Šasenė, advokatas

*Replique des habitans**

Gerbiamieji, man didelė garbė vėl kreiptis į šį iškilnų teismą, meldžiant teisingumo, kaip jo meldė nelaimingoji, nuskriaustoji motina, atėjusi pas Saliamoną atgauti kūdikio. Tarsi Ulisas prieš Ajaksą aš stosiu kovon prieš *bestioles* įgaliotinį, pateikusį daugel argumentų, išpuoštų nelyginant Jezabelė.

Jis iš pradžių tvirtina, kad šis teismas neturi nei galios, nei teisės nagrinėti gyvuliškas piktadarybes, įvykusias Mamirolyje, o galiausiai nutaria, kad mes Dievo akivaizdoje nė kiek ne geresni

* Gyventojų atsakomoji kalba *(pranc.)*

už kirvarpas – nesame nei aukštesni, nei žemesni už jas, todėl neturime jokios teisės teisti jas tarsi Jupiteris, kuriam suręsta šventykla ant Tarpėjaus uolos ir nuo jos žemyn mėtyti išdavikai. Bet aš tai paneigsiu taip pat, kaip mūsų Viešpats kadaise išvarė prekiautojus iš Jeruzalės šventyklos, ir štai kaip tą padarysiu. Nejau žmogus nėra aukštesnis už gyvulį? Nejau šventojoje Pradžios knygoje nėra aiškiai pasakyta, kad gyvuliai, sukurti anksčiau už žmogų, buvo atiduoti jam valdyti? Ar neatidavė Viešpats Adomui valdyti jūros žuvų, padangių sparnuočių, galvijų ir visų laukinių žemės gyvulių, ir visų žemėje šliaužiojančių roplių? Ar ne Adomas davė vardus visiems galvijams, visiems padangių paukščiams ir visiems laukiniams žvėrims? Argi žmogaus valdžios gyvūnams nepatvirtino psalmininkas, ar to paties nepakartojo apaštalas Paulius? Kaip žmogus gali valdyti gyvulius, jei į jo valdžią neįeina teisė nubausti juos už blogus darbus? Be to, teisė spręsti apie gyvulių kaltumą ar nekaltumą, kurią taip įnirtingai neigia *bestioles* įgaliotinis, yra duota žmogui paties Dievo, kaip parašyta šventojoje Išėjimo knygoje. Ar ne Viešpats įteikė Mozei šventąjį įstatymą – akis už akį, dantis už dantį? Ar ne jis toliau aiškino, kad jei jautis mirtinai subadytų vyrą ar moterį, tas jautis turėtų būti užmuštas akmenimis, o jo mėsa nebus valgoma? Tad ar ne aiškiai šventojoje Išėjimo knygoje paskelbtas įsakymas? Be to, toliau skelbiama, kad jei kieno nors jautis sužeistų kaimyno jautį ir tas nugaištų, tada kaimynai jautį turėtų parduoti ir pinigus pasidalyti, nugaišusįjį jautį irgi pasidalyti. Ar ne pats Viešpats taip patvarkė, ar ne Jis suteikė žmogui galią teisti gyvulius?

Antra, teigiama, kad kirvarpas reikia atleisti nuo teismo, nes jos nepajėgs atvykti į rūmus. Bet jos iškviestos teisingai, laikantis visų teisės proceso reikalavimų. Joms išsiųstas šaukimas lygiai taip pat kaip žydams, kurie buvo iškviesti mokėti mokesčius Cezariui Augustui. Ar izraeliečiai nepakluso? Kuris iš čia esančių sutrukdytumėte *bestioles* atvykti į teismą? Mano nuolankieji prašytojai gal ir

būtų to norėję, gal to siekdami net galėjo mėginti liepsnose sudeginti koją sosto, nusviedusio Hugoną, Bezansono vyskupą silpnaprotystės bedugnėn, kai šis susitrenkė galvą į altoriaus laiptelį, bet, būdami krikščionys, susitvardė ir pasirinko verčiau atiduoti šį reikalą jūsų iškilmingajam teismui. Tad su kokiais priešais galėtų susitikti kaltinamieji *bestioles*? Mokytasis įgaliotinis čia paminėjo, kad katės gaudo žiurkes. Nesu girdėjęs, gerbiamieji, kad katės imtųsi gaudyti teisman traukiančias kirvarpas, tačiau nė kiek neabejoju, kad jei klystu, netrukus sulauksiu pataisymo. Ne, kaltinamųjų atsisakymą atvykti jūsų akivaizdon galima paaiškinti tik viena priežastimi – tai aklas, be galo įžūlus neklusnumas, neapykantos pritvinkusi tyla, kaltė, kuri liepsnoja taip skaisčiai kaip krūmas, pasirodęs Mozei; krūmas, kuris liepsnojo, bet nesudegė, lygiai kaip jų kaltė, liepsnojanti vis smarkiau su kiekviena valanda, praėjusia po paikai atkaklaus atsisakymo atvykti.

Trečia, kolega teigia, kad kirvarpą Dievas sukūrė tuo pačiu metu kaip ir žmogų; kad davė kirvarpai ėsti sėklas, vaisius ir medžius, o tai reiškia, kad nesvarbu, ką ji sumanytų graužti, tai Dievo būtų palaiminta. Iš tikrųjų čia svarbiausias, esminis *bestioles* įgaliotinio teiginys, todėl štai kaip aš ketinu jį atremti. Šventoji Pradžios knyga mums pasakoja, kad be galo gailestingas ir dosnus Dievas davė gyvuliams maistui visus žemėje sėklą teikiančius augalus ir visus medžius, vedančius vaisius su sėklomis. Medžius davė tiems padarams, kuriems instinktas liepia graužti medžius, nors tai gali sukelti žmogui kliūčių bei nepatogumų. Tačiau Jis nedavė jiems maistui medienos. Kur šventojoje Pradžios knygoje rasite parašyta, kad laukiniai žemės gyvuliai ir žemės ropliai gali ėsti nupjautus rąstus? Ar Viešpats, leidęs padarui graužti ąžuolo kamieną, numatė ir leido, kad tas pats padaras turės teisę graužti Viešpaties namų gegnes? Kur Šventajame Rašte pasakyta, kad Viešpats suteikia gyvuliams teisę ėsti Jo šventyklas? Ar Viešpats nurodo savo tarnams stovėti rankas

sudėjus, kai Jo šventyklos virsta griuvėsiais, o Jo vyskupai skęsta silpnaprotystėje? Kiaulė, suėdusi Šventosios komunijos ostiją, pakariama už šventvagystę, o juk *bestioles,* apsigyvenę paties Viešpaties namuose, yra ne mažesni šventvagiai.

Negana to, čia girdėjome tvirtinant, kad Viešpats sukūrė ir žmogų, ir kirvarpą, todėl viskas, ką Jis padarė, kad ir kaip pragaištinga ar žalinga tai būtų, yra Jo palaiminta. Bet argi Visagalis Viešpats nelygstama savo išmintimi ir gerumu sukūrė straubliuką, norėdamas sunaikinti mūsų grūdų derlių, arba kirvarpą – kad ši sugriautų Viešpaties namus? Išmintingiausi mūsų Bažnyčios daktarai daug šimtmečių atidžiai tyrinėjo kiekvieną Šventojo Rašto eilutę, lygiai kaip Erodo kareiviai ieškojo nekaltų kūdikių, tačiau jie nerado nė vieno skyriaus, nė vienos eilutės, nė vieno sakinio, kuriame būtų minimos kirvarpos. Todėl pateikiu teismui svarbiausią, esminį šios bylos klausimą, kuris skamba taip: ar kirvarpa išvis buvo Nojaus laive? Šventuosiuose pasakojimuose neužsimenama nei apie tai, kad kirvarpos būtų įlipusios į laivą, nei apie jų išsilaipinimą sausumon. O ir kaipgi tai galėjo įvykti, juk ar ne iš medžio buvo padirbtas laivas? Kaip Viešpats, kupinas amžinosios išminties, įsileistų į laivą padarą, kurio kasdieniai įpročiai galėtų sukelti laivo sudužimą, pražūtingą žmogaus ir visų sukurtųjų gyvulių mirtį? Kaip taip galėtų atsitikti? Todėl darome išvadą, kad kirvarpų laive nebuvo: tai prigimčiai priešingas, netobulas padaras, neegzistavęs didžiojo valymo ir Tvano laikais. Iš kur atsirado jo giminė, ar dėl to kaltas netikęs atsitiktinumas, ar pikto įsikišimas – nežinome; tačiau jo pikta valia ir neapykanta mums aiškiai matoma. Šis bjaurus padaras atsidavė velniui ir tuo pats atstūmė Viešpaties pagalbą bei prieglobstį. Ar bereikia dar tikresnių įrodymų negu jo išniekinti dalykai, negu klastingai sukurtas atsitiktinumas, įstūmęs Hugoną, Bezansono vyskupą, į silpnaprotystės bedugnę? Ar tai ne šėtono darbas: tiek daug metų slaptai ir patylomis triūsus, staiga pergalingai pasiekti

pasibjaurėtiną savo tikslą? O štai *bestioles* įgaliotinis tvirtina, kad nesvarbu, ką daro ir ką ėda kirvarpos, visa tai yra Viešpaties palaiminta. Jis net drįsta teigti, kad paties Viešpaties ranka sutriuškino Jo šventosios Bažnyčios vyskupą, kaip kitados Jis nubaudė Belšacarą, Amaleką, kaip sutriuškino Midjaną, kaip įveikė kanaaniečius, kaip nugalėjo amoritą Hešbono karalių Sihoną. Ar tai nėra pasibaisėtinas piktžodžiavimas, kurį šis teismas turi sunaikinti kaip Heraklis, kadaise išmėžęs Augijo arklides?

Ir ketvirta, čia buvo tvirtinama, kad šis teismas neturi nei galios, nei teisės skelbti nuosprendžio apie atskyrimą nuo Bažnyčios. Tačiau taip kalbėti – tai neigti bet kokią valdžią, Dievo suteiktą savo brangiausiai sužadėtinei Bažnyčiai, kurią Jis padarė viso pasaulio valdove, kuriai po kojų paklojo, kaip patvirtina psalmininkas, avis ir jaučius, laukų žvėris, padangių paukščius, jūrų žuvis ir viską, kas keliauja vandenų keliais. Bažnyčia yra vedama Šventosios Dvasios, todėl ji niekada neklysta. Argi nesame savo Šventajame Rašte skaitę apie žalčius ir nuodingus roplius, iš kurių atimti nuodai? Ar neskaitėme šventoje Ekleziasto knygoje: jei gyvatė įgelia, kol dar nebuvo apkerėta, tai jokios naudos kerėtojui? Išsaugodama šventą sandermę su Dievo mokymu, Bažnyčia ištisus šimtmečius naudojo savo didingą, tačiau teisią galią prakeikti arba atskirti nuo Bažnyčios tuos nelabus gyvulius, kurių nešvarios esybės įžeidžia Viešpaties akį. Ar po Dovydo raudų Gilbojos kalnuose ten neišdžiūvo rasa ir nesibaigė lietūs? Ar Jėzus Kristus, Dievo sūnus, neįsakė nukirsti vaismedžio, kuris neduoda vaisių, ir mesti jį į ugnį? Jei galima sunaikinti neprotingą augalą už tai, kad šis neduoda vaisių, tai juk daug labiau galima jį prakeikti, nes didelėje bausmėje telpa mažesnė: ***Cum si liceat quid est plus, debet licere quid est minus****. Ar nebuvo Edeno sode prakeiktas žaltys, pasmerkiant jį visą gyvenimą šliaužioti pilvu?

* Jei teisėta tai, kas daugiau, tai teisėta ir tai, kas mažiau *(lot.)*.

O kai Ekso miestą užplūdo gyvatės, kurios apsigyveno šiltose pirtyse ir savo nuodais nugalabijo daugelį gyventojų, ar šventasis Grenoblio vyskupas neatskyrė gyvačių nuo Bažnyčios ir ar po to jos nedingo? Lygiai taip pat Lozanos vyskupas išvalė Lemano ežerą nuo gausiai prisiveisusių ungurių. Tuo pačiu būdu šis vyskupas iš to ežero vandenų išvijo anuos kraujasiurbius, mintančius lašišomis, kuriomis tikintieji yra pratę stiprintis pasninko dienomis. O Egbertas, Tryro vyskupas – ar jis nepaskelbė anatemos kregždėms, klykavimais trukdžiusioms tikintiesiems melstis? Ar šv. Bernardas dėl tos pačios priežasties ir tuo pačiu būdu nepaskelbė anatemos spiečiams musių, kurios rytojaus dieną visos gulėjo negyvos tarsi Sanheribo asirai? Argi šv. Magnaus, Algau apaštalo, vyskupo lazda neišnaikino įvairiausių žiurkių, pelių bei karkvabalių? Tai ar ne būtų teisinga ir pagrįsta, jei šis teismas atskirtų nuo Bažnyčios šiuos Dievo šventyklos niekintojus bei griovėjus? *Bestioles* įgaliotinis tvirtina, kad kirvarpos neturi nemirtingos sielos ir dėl to negali būti ekskomunikuotos. Bet ar mes ką tik neįrodėme, kad kirvarpa, pirma, yra gamtai priešingas padaras, nes jos nebuvo Nojaus laive, ir antra, jos veiksmai, už kuriuos buvo iškviesta stoti prieš teismą, aiškiai liudija ją buvus apsėstą ar paveiktą piktosios dvasios, o konkrečiai – Liuciferio? Tad ar gali būti tokiu atveju kas nors reikalingesnio už įsaką atskirti kirvarpas nuo Bažnyčios, kurį reikalauju ir meldžiu paskelbti šį teismą.

*Replique des insectes**

Gerbiamieji, mes jau išklausėme daug argumentų; vienus jų išblaškė vėjas tarsi tuščius pelus, kiti liko gulėti ant žemės nelyginant brangūs grūdai. Todėl leiskite dar truputėlį pasinaudoti jūsų

* Paskirto vabzdžių atstovo atsakomoji kalba *(pranc.)*

kantrybe ir atsakyti į *habitans* įgaliotinio teiginius; jo argumentai akimoju sugrius tarsi Jerichono miesto sienos, nuaidėjus tiesos trimitui.

Pradėkime nuo to, kad įgaliotinis mini laiką, *bestioles* praleistą įsikūrus vyskupo sosto kojoje, kaupiantis juodam darbui, ir teigia tai esant velniško įkvėpimo įrodymu. Dėl šios priežasties pakviečiau čia brolį Froliberą, kuris išmano visų žemėje gyvenančių vabalų ir vabzdžių įpročius, nes, kaip žinote, yra bitininkas Šv. Jurgio abatijoje. Ar jis nepatvirtino to, ką žino išmanūs žmonės – kad *bestioles* gyvena ne ilgiau kaip keletą trumpučių vasarų? Tačiau visi gerai žinome, kad medis turi būti užkrėstas kirvarpomis ne vieno žmogaus gyvenimą, kol galiausiai subyra į šipuliukus, kaip kad nutiko Hugono, Bezansono vyskupo atveju, dėl ko vyskupas ir pavirto nelaimingu silpnapročiu. Iš čia turėtume daryti išvadas, kad kirvarpos, iškviestos į šį teismą, tėra tik palikuonės daugelio kirvarpų, nuo seno gyvenusių Šv. Mykolo bažnyčioje. Jei išvis norime *bestioles* priskirti piktus kėslus, tai turėtume kalbėti apie pirmąją *bestioles* kartą, o ne apie nekaltus jų įpėdinius, kurie nieko nenujausdami toliau gyveno ten, kur buvo gimę. Tad tuo remdamasis dar kartą tvirtinu, kad bylos nagrinėti negalima. Be to, kaltintojai nepateikė jokios informacijos, kada kirvarpos būtų galėjusios apsigyventi medienoje. Jų įgaliotinis mėgino įrodyti, kad Šventajame Rašte *bestioles* nėra suteikta teisė gyventi rąstuose. Į tai atsakysime štai kaip: pirma, Šventasis Raštas joms to jokiu pavidalu nedraudžia, antra, jei Dievas nebūtų norėjęs, kad kirvarpos graužtų rąstus bei kitokią medieną, tai nebūtų joms suteikęs instinkto taip daryti, ir trečia, nesant jokių prieštaraujančių įrodymų, kaltinamasis laikomas nekaltu, kol jo kaltė neįrodyta, taigi medienos apgyvendinimo klausimu pirmenybė turėtų būti teikiama *bestioles*, darant prielaidą, kad jie apsigyveno medienoje dar tada, kai medis augo, vėliau medkirtys jį nukirto ir pardavė dailidei, padirbusiam sostą. Anaiptol ne kirvarpos sugadino tai, ką buvo

sukūręs žmogus, o būtent žmogus savavališkai sunaikino kirvarpų gyvenamąją vietą, panaudojęs ją savo tikslams. Tai dar viena priežastis reikalauti, kad byla būtų atmesta.

Antra, girdėjome dėstant, kad kirvarpų nebuvo Nojaus laive, taigi jos veikiausiai yra apsėstos velnio. Į tai atsakysime: pirma, Šventajame Rašte nėra išvardytos visos Dievo sukurtos gyvūnų rūšys, tad teisinė prielaida turėtų būti tokia, kad visi gyvūnai laive buvo, išskyrus tuos, apie kuriuos aiškiai pasakyta priešingai. O be to, jei įgaliotinis daro prielaidą, kad kirvarpų laive nebuvo, tai tik dar aiškiau įrodo, jog žmogus šiam padarui neturi galios. Dievas pasiuntė pražūtingą tvaną pasauliui apvalyti, o kai vandenys nuslūgo ir pasaulis gimė iš naujo, Jis atidavė visus gyvus padarus į žmogaus rankas. Bet kur parašyta, kad jis atidavė žmogui į rankas ir tuos padarus, kurių laive nebuvo?

Trečia, siaubingas šmeižtas yra skelbti, neva mes teigėme, jog Hugonas, Bezansono vyskupas, buvo įsviestas į silpnaprotystės bedugnę paties Dievo rankos. Nieko panašaus nesame tvirtinę, nes tai būtų buvęs gryniausias piktžodžiavimas. Tačiau ar nesutinkate, kad Dievo keliai neretai būna paslapties uždengti nuo mūsų žvilgsnio? Kai Grenoblio vyskupas užsimušė, nukritęs nuo žirgo, nekaltinome nei Viešpaties, nei žirgo, nei kirvarpų. Kai Konstancos vyskupas nuskendo ežere, iškritęs iš laivo, juk nedarėme išvados, kad Dievas įmetė jį vandenin arba kad kirvarpos sugraužė laivo bortą. Kai Šv. Teodoriko vienuolyno kiemo piliorius užgriuvo ant kojos Liono vyskupui ir šis po to nebegalėjo nė žingsnio žengti be lazdos, nekaltinome nei Viešpaties, nei piliorius, nei kirvarpų. Iš tiesų Viešpaties keliai dažniausiai nuo mūsų paslėpti, bet ar ne tiesa, kad Viešpats ne kartą yra užtraukęs negandas tiems, kurie jo neverti? Ar neatsiuntė varlių į faraono valdas? Ar neužleido Egipto žemės uodų ir musių spiečiais? Ar prieš tą patį faraoną neatsiuntė vočių, perkūnijos ir ledų krušos bei tankių skėrių debesų? Ar kruša nesumušė penkių

karalių? Ar Viešpats neapleido votimis net savo tarno Jobo? Dėl šios priežasties pakviečiau čia tėvą Godriką, kurio pasiteiravau, kaip Mamirolio gyventojai moka dešimtinę. Tad ar jie nepateikdavo galybės dingsčių, stengdamiesi išsisukti – nepalankaus oro, netikusio derliaus, kaime siautusios ligos, pagaliau kareivių būrio, kuris praeidamas nužudė kelis stipriausius jaunus kaimo vyrus? Kad ir kaip ten būtų, yra visiškai aišku, jog dešimtinės sumokėta ne tiek, kiek nurodo Bažnyčia; jos mokėjimas buvo toks aplaidus, kad veikiau primena neklusnumą Viešpačiui Dievui ir jo sužadėtinei žemėje šventajai Bažnyčiai. Tad ar negalėtume teigti, kad kaip Jis kadaise pasiuntė skėrių debesis, bausdamas faraoną, ir musių spiečius į Egipto žemę, taip dabar pasiuntė kirvarpas į bažnyčią, idant nubaustų neklusniuosius kaimo gyventojus? Kaip toks dalykas galėjo įvykti be Viešpaties leidimo? Nejau Visagalis Dievas mums atrodo toks silpnutis ir baikštus, kad nepajėgtų apsaugoti savo šventyklos nuo mažulyčių *bestioles*? Tikra šventvagystė abejoti Dievo galia tai padaryti. Todėl turime prieti prie išvados, kad Dievas įsakė arba leido kirvarpoms įsiveisti medienoje, kad Jis pasiuntė kirvarpas kaip bausmę neklusniems nusidėjėliams ir kad nusidėjėliai turėtų drebėti Jo rūstybės akivaizdoje, stengdamiesi apsivalyti nuo nuodėmių ir sumokėti dešimtinę, kaip buvo liepti. Iš tiesų čia labiausiai reikia maldos, pasninko, atgailos ir vilties, kad Dievas bus gailestingas, o ne švaistytis prakeiksmais ar atskirti nuo Bažnyčios padarus, įvykdžiusius Dievo nurodytus ir sumanytus darbus.

Todėl ketvirta: kai jau pripažinome, kad kirvarpos yra Dievo kūriniai ir dėl to turi tokią pačią teisę maitintis kaip ir žmonės, kai pripažinome, kad teisingumą privalu papildyti gailestingumu, drįstame siūlyti teismui, nesistengdami niekaip paveikti sprendimo, pareikalauti, kad Mamirolio gyventojai, taip aplaidžiai mokėję dešimtinę, numatytų ir paskirtų *bestioles* kitą gyvenimo ir mitybos vietą, kurioje šie galėtų ramiai veistis, nebedarydami jokios

žalos Šv. Mykolo bažnyčiai, o teismas, turintis visas tam reikalingas galias, palieptų *bestioles* persikelti į nurodytą vietą. Juk mano nuolankiosios klientės nieko kito nesitiki ir neprašo, tik leisti joms ramiai gyventi įprastoje tamsoje be jokių trukdymų ir melagingų kaltinimų. Gerbiamieji, paskutinį kartą reikalauju, kad byla būtų nutraukta, *bestioles* be jokių kaltinimų paskelbti nekaltais, ir jiems, vėl be jokių kaltinimų, būtų leista persikelti į kitą gyvenamąją vietą. Galutinį sprendimo žodį palieku teismui.

Bartolomėjus Šasenė, advokatas

*Conclusions du procureur episcopal**

Gynybos advokato išdėstyti argumentai buvo pateikti tiksliai ir svariai, jie nusipelno būti rimtai, nuodugniai apmąstyti, nes šis teismas neketina lengva ranka ar atsitiktinai švaistytis tokiais žaibais kaip atskyrimas nuo Bažnyčios, kadangi šis žaibas, jei sviestas atsitiktinai ar lengva ranka ir nepasiekia kaltinamojo, dėl savo ypatingo stiprumo ir svarumo sugrįžęs smogia sviedusiajam. Prokuroro pateikti argumentai irgi kupini išmanymo ir mokslo, prilygstantys jūros gelmėms, kurių pasiekti neįmanoma.

Į *bestioles* įgaliotinio iškeltą klausimą apie daugelį jau anksčiau gyvenusių kirvarpų kartų bei jo abejonę, ar šaukimu į teismą iškviesta ta kirvarpų karta, kuri įvykdė nusikaltimą, turime pasakyti štai ką. Pirma, kad Šventajame Rašte, Išėjimo knygoje, parašyta, jog Viešpats skiria bausmę vaikams už tėvų kaltę iki trečios ar ketvirtos kartos, taigi šiuo atveju teismas turi teisę dievobaimingai reikalauti bausmės kelioms kirvarpų kartoms, kurios visos nusikalto Viešpačiui, o tai būtų iš tiesų didis teisingumo

* Bažnyčios atstovo išvada *(pranc.)*

veiksmas. Antra, jei sutiksime su *habitans* įgaliotinio teigimu, kad *bestioles* yra apsėstos velnio, tai ar galėsime sugalvoti ką nors tinkamesnio – tai yra šiuo atveju pasibaisėtinai netinkamo, – negu spėjimas, jog taip apsėstos kirvarpos gyvens ilgiau, negu joms įprasta, todėl visai įmanoma, kad visą žalą sostui ir bažnyčios stogui bus padariusi vienintelė landžiųjų padarų karta. Kad ir kaip ten būtų, mums didelį įspūdį padarė *habitans* įgaliotinio argumentas, jog kirvarpų negalėjo būti Nojaus laive – koks gi apdairus, sveiko proto turintis jūrų kapitonas leis į laivą įsiveržti tokiems žalingiems, medieną ardantiems padarams? – ir dėl to jų negalima laikyti tiesioginiais Dievo kūriniais. Kokia tikroji jų padėtis didingoje hierarchijoje – ar jos turi įprastos prigimties, ar yra tik piktadarės, o gal paties šėtono padarai, – tegu sprendžia didieji Bažnyčios daktarai, kurie svarsto panašius klausimus.

Mes negalime žinoti begalinių priežasčių, dėl kurių Dievas leido kirvarpoms pavojingai įsiveisti šioje kuklioje bažnytėlėje. Gal nuo jos durų buvo nuvaryti elgetos. Gal ne visada laiku mokėta dešimtinė. Gal bažnyčioje pasitaikė nederamo laisvumo, gal Viešpaties namai pavirto slaptų susitikimų vieta ir dėl to Dievas ją užleido vabalais. Nieku gyvu negalime pamiršti pareigos krikščioniškai artimo meilei ir būtinybės dalyti išmaldą; ar Euzebijus nėra palyginęs pragaro su šalčio buveine, kurioje verksmai ir dantų griežimas kyla dėl šiurpaus speigo, o ne dėl amžinosios ugnies; ar artimo meilė bei labdara nėra priemonės, kurioms mes siekiame atsiduoti Viešpaties gailestingumui? Todėl mes rekomenduojame paskelbti atskyrimo nuo Bažnyčios nuosprendį tiems *bestioles*, kurie taip begėdiškai ir piktavališkai suniokojo Viešpaties šventyklą, taip pat siūlome *habitans* atlikti atgailą bei sukalbėti maldas, reikalaujamas panašiais atvejais.

*Sentence du juge d'Eglise**

Visagalio Dievo, Tėvo ir Sūnaus ir Šventosios Dvasios, taip pat Marijos, Švenčiausiosios mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus motinos, vardu ir valia, taip pat šventųjų apaštalų Petro ir Pauliaus valdžia, taip pat mums suteikta šios bylos teisėjo galia, pasitelkę į pagalbą Šventąjį kryžių ir nė akimirką nepamiršdami Dievo baimės, skelbiame minėtąsias kirvarpas pasibjaurėtinomis kenkėjomis ir įsakome joms, grasindami prakeikimu, anatema ir ekskomunika, per septynias dienas apleisti Šv. Mykolo bažnyčią Mamirolio kaime, Bezansono vyskupijoje, ir be pasipriešinimo ar delsimo persikelti į vietą, kurią joms nurodys *habitans*, toje vietoje įsikurti ir daugiau niekada Šv. Mykolo bažnyčioje nebesiveisti. Kad šis nuosprendis įgytų teisinę galią ir kad prakeikimas, anatema ar ekskomunika, kurios gali bet kada būti paskelbtos, imtų galioti, Mamirolio *habitans* nurodoma sumokėti dešimtinę, kaip liepia Šventoji Bažnyčia, susilaikyti nuo bet kokių laisvo elgesio apraiškų Viešpaties namuose ir kartą per metus, minint tą dieną, kai Hugonas, Bezansono vyskupas, buvo nusviestas į silpnaprotystės bedugnę...

Šioje vietoje rankraštis, esantis Bezansono miesto archyve, nutrūksta, smulkiau neatskleidęs, kokią metinę atgailą ar atminimą paskyrė teismas. Iš pergamento būklės galima spėti, kad per pastaruosius puspenkto šimtmečio jį buvo užpuolę – ir, atrodo, ne kartą, – tam tikros rūšies termitai, kurie ir sugraužė baigiamuosius bažnytinio teisėjo žodžius.

* Bažnytinio teismo teisėjo nuosprendis (pranc.)

4

) SKYRIUS (

išlikusi gyva

Penkioliktas šimtmetis baigės visai,
Kai išplaukė jūron Kolumbo laivai.

O KAIP toliau? Ji nebeprisimena. Prieš daugelį metų jie, klusnūs dešimtmečiai, gražiai sudėję rankas deklamavo šį eilėraštį mokytojai. Deklamavo visi, išskyrus Eriką Dulį, kuris sėdėjo jai už nugaros ir graužė jos plaukų uodegą. Kartą jai liepė atsistoti ir padeklamuoti kitas dvi eilutes, bet, vos pakilus nuo kėdės kelis colius, galva virstelėjo atgal, visa klasė pradėjo juoktis. Erikas laikė įsikandęs jos kasą. Gal dėl to ji taip ir neprisiminė tų dviejų eilučių.

Užtat šiaurės elnius prisiminė labai gerai. Viskas prasidėjo nuo šiaurės elnių, kurie per Kalėdas skrieja padangėmis. Ji buvo iš tų mergaičių, kurios tiki tuo, kas joms sakoma, taigi elniai skriejo.

Pirmą kartą juos tikriausiai bus pamačiusi ant Kalėdų atviruko. Šeši, aštuoni, dešimt elnių, sukinkytų po du. Ji visada įsivaizduodavo, kad kiekvienas dvejetas – tai vyras ir žmona, laiminga pora; panašiai gyvuliai ėjo į Nojaus arką. Taip juk būtų teisinga, ar ne, taip viskas turėtų būti? Bet tėtis jai pasakė, kad iš ragų aiškiai matyti – visi šiaurės elniai, traukiantys roges, yra patinai. Iš pradžių ji tik nusivylė, bet paskui apmaudas augo. Kalėdų Senelis samdo tik vyrus. Na žinoma. Kaip visur, po velnių, pagalvojo ji.

Tačiau jie skriejo, štai kas svarbiausia. Ji netikėjo, kad Kalėdų Senelis įlenda pro kaminą ir palieka dovanas lovos kojūgalyje, tačiau kad elniai skrieja – tikėjo. Įvairūs žmonės mėgino ją perkalbėti, sakė, jei tuo tiki, tai patikėsi didžiausiais niekais. Bet ji jau buvo keturiolikos, trumpai apsikirpusi, užsispyrusi ir niekad neieškojo žodžio kišenėje. Ne, atsakydavo, jei tik patikėtumėte, kad šiaurės elniai gali skrieti, iškart suprastumėte, jog viskas įmanoma. Viskas, ko tik nori.

Apytikriai tuo metu ji nuėjo į zoologijos sodą. Ją sužavėjo jų ragai. Ragai buvo švelnučiai, tarsi aptraukti kokiu nors brangiu audeklu iš prašmatnios parduotuvės. Jie priminė medžių šakas miške, į kurį ištisus šimtmečius niekas nebuvo įkėlęs kojos: švelnias, žvilgančias, samanomis apžėlusias šakas. Ji įsivaizdavo nuo šlaito besileidžiančią neryškiai apšviestą giraitę, po kojomis sproginėjančius riešutus. Aha, o anas takelis veda tiesiai į meduolių trobelę, pareiškė jos geriausia draugė Sandra, kai jai tą papasakojo. Ne, pagalvojo ji, ragai virsta šakomis, šakos – ragais. Viskas susiję, o šiaurės elniai moka skraidyti.

Kartą ji matė, kaip elniai kaunasi, per televizorių. Įsiutę gyvuliai trankėsi vienas į kitą, rėmėsi kakta į kaktą, pynėsi ragais. Grūmėsi taip įnirtingai, kad nubruožė nuo ragų odą. Ji manė, kad po oda bus tik sausas kaulas, kad ragai atrodys tarsi žiemos šakos, nuo kurių alkani gyvuliai nugraužė žievę. Bet pasirodė – yra visai ne taip. Visiškai ne taip. Jiems bėgo kraujas. Nudrėskus odą, pasimatė ne tik kaulas, bet ir kraujas. Ragai pasidarė skaisčiai raudoni ir balti, išryškėjo dusliame žalsvame ir rusvame kraštovaizdyje tarsi kaulų krūvelė mėsininko vitrinoje. Kaip baisu, pagalvojo ji, tačiau mums neleista nusigręžti. Viskas susiję ir svarbu, net tai, ko nemėgstame: ypač tai, ko nemėgstame.

*

Po pirmos rimtesnės nelaimės ji pradėjo labai dažnai žiūrėti televizorių. Nelaimė nebuvo labai didelė, sakė jai, tikrai ne, nepalyginsi su bombos sprogimu. Be to, viskas įvyko toli, Rusijoje, ten juk nėra tokių modernių jėgainių kaip pas mus, o jei net ir būtų, tai juk aišku, kad jų saugumo kriterijai kur kas žemesni, todėl čia to niekaip negali atsitikti, tad ir nėra ko labai jaudintis, ką? Gal dabar rusai bent pasimokys, kalbėjo žmonės. Gerai pasvarstys, prieš sugalvodami ką nors numesti.

Žmones tas įvykis keistai sujaudino. Jis pasirodė svarbesnis už naujausius duomenis apie nedarbo procentą ar pašto ženklų kainas. Be to, tai, kas blogiausia, ištiko kitus. Susidarė nuodingas debesis, visi domėjosi jo judėjimu – panašiai kaip įdomesnės žemo slėgio zonos slinkimu orų žemėlapyje. Kurį laiką žmonės buvo nustoję pirkti pieną, klausinėdavo mėsininko, iš kur šis gavęs mėsą. Bet netrukus liovėsi nerimauti ir viską pamiršo.

Iš pradžių buvo pasiūlytas planas palaidoti šiaurės elnius šešių pėdų gylyje. Ne pirmo svarbumo žinia, pora colių užsienio naujienų puslapyje. Debesis užslinko ant plotų, kur buvo šiaurės elnių ganyklos, nuodai su lietumi pateko ant žemės, kerpės pasidarė radioaktyvios, elniai suėdė kerpes ir patys pasidarė radioaktyvūs. O ką aš sakiau, pamanė ji, viskas susiję.

Niekas nesuprato, ko ji taip jaudinasi. Mokė, kad neverta būti tokiai sentimentaliai, juk jai pačiai nėra jokio reikalo misti šiaurės elnių mėsa, o jei jau taip trokšta ko nors gailėtis, ar ne geriau bus susirasti žmonių, kuriems reikia pagalbos? Ji mėgino paaiškinti, bet aiškinti jai nelabai išėjo, todėl niekas jos nesuprato. Tie, kurie manė, kad supranta, sakė: na taip, aišku, tai tavo vaikystė, paikos romantiškos mažo vaiko pasakos, bet juk negali visą gyvenimą laikytis paikų romantiškų idėjų, galų gale teks suaugti, į viską pažvelgti realistiškai, būk gera, neverk, nors ne,

gal tai tau išeis į naudą, nagi, išsiverk, veikiausiai pagaliau palengvės. Ne, viskas ne taip, atsakydavo ji, viskas visiškai ne taip. Paskui karikatūrų piešėjai ėmė vaizduoti, kaip šiaurės elniai švyti dėl radiacijos ir todėl Kalėdų Seneliui nereikia tvirtinti žibintų prie rogių, o Rudolfo Raudonnosio Elniuko nosis šviečia dėl to, kad jis kilęs nuo Černobylio; bet jai tai neatrodė juokinga.

Klausykit, sakydavo ji. Radiacijos lygis matuojamas tokiais vienetais, kurie vadinami bekereliais. Kai įvyko ta nelaimė, Norvegijos vyriausybė turėjo nuspręsti, koks leistinas mėsos radiacijos lygis, kad ją būtų saugu valgyti, ir galiausiai nustatė: 600 bekerelių. Bet žmonėms visai nepatiko, kad jų mėsa užnuodyta, Norvegijos mėsininkų verslas sušlubavo, niekas nenorėjo pirkti vienos rūšies mėsos – elnienos, ir tai visai nenuostabu. Tada vyriausybė padarė štai ką. Paskelbė, kad juk žmonės labai dažnai elnienos nevalgys, nes yra tokie persigandę, taigi jei jau kasdien nevalgo mėsos, kuri radiacija užkrėsta mažiau, tai retkarčiais gali saugiai užvalgyti mėsos, kurios radiacija didesnė. Ir leistiną elnienos radiacijos lygį padidino iki 6 000 bekerelių. Oplia! Šiandien kenksminga valgyti mėsą, kurios radiacijos lygis 600 bekerelių, o rytoj jau saugu valgyti mėsą, užkrėstą dešimt kartų labiau. Tai, žinoma, galiojo tik elnienai. Oficialiai vis dar buvo pavojinga šlamšti kiaulienos kotletą ar ėrienos kulninę, kurių radiacijos lygis 601 bekerelis.

Vienoje televizijos laidoje rodė porą Laplandijos valstiečių, kurie atgabeno ištirti šiaurės elnio skerdieną. Tuojau po to, kai leistinas radiacijos lygis buvo padidintas dešimt kartų. Pareigūnas iš kažkokio departamento, tikriausiai žemės ūkio ar kokio kitokio, nurėžė keletą mėginių nuo elnio vidaus organų ir atliko įprastus testus. Paaiškėjo, kad radiacijos lygis mėsoje yra 42 000 bekerelių. 42 *tūkstančiai.*

Iš pradžių buvo ketinta juos palaidoti, užkasti šešių pėdų gylyje. Tačiau niekas kitas taip nepaskatina žmonių mąstyti kaip

gera nelaimė. *Palaidoti* šiaurės elnius? Ne, tada atrodys, kad iškilo kokia nors problema, kad kažkas iš tiesų negerai. Juk tikriausiai galima prasmingiau jais atsikratyti? Šiaurės elnių mėsos nesumaitinsi žmonėms, tai gal ją sušerti gyvuliams? Puiki mintis – tik kokiems gyvuliams? Suprantama, ne tiems, kuriuos galiausiai valgo žmonės, juk reikia pasaugoti svarbiausius asmenis. Taigi nutarė sušerti mėsą audinėms. Kaip gudriai sugalvota. Audinių niekas nelaiko labai mielais žvėreliais, be to, žmonės, kurie išgali nusipirkti audinių kailinius, tikriausiai nelabai bijos drauge įsigyti ir truputį radiacijos. Ji bus jiems kaip kvepalų purkštelėjimas už ausies ar kas nors panašaus. Tiesą sakant, visai prašmatnu.

Daugelis pašnekovų jau seniai būdavo nustoję klausytis, ką ji pasakoja, bet ji visada kalbėdavo toliau. Klausykite, sakydavo ji, taigi, užuot šiaurės elnius užkasę, dabar nugaišusiems gyvuliams ant nugarų nupiešia platų mėlyną dryžį ir sušeria juos audinėms. Aš manau, kad juos reikėjo palaidoti. Laidojant galima patirti normalų gėdos jausmą. Pažiūrėkit, ką jūs padarėte šiaurės elniams, sakytų žmonės, kasdami duobes. Bent jau galėtų sakyti. Gal susimąstytų apie tai. Kodėl mes amžinai baudžiame gyvūnus? Apsimetame, kad juos mylime, laikome juos namuose ir tirpte ištirpstame, kai jie, mūsų manymu, elgiasi kaip mes, bet iš tiesų nuo pat pradžios juos baudžiame, ar ne tiesa? Žudome, kankiname, suverčiame ant jų savo kaltes, ar ne?

✳

Po tos nelaimės ji nustojo valgyti mėsą. Kaskart, pamačiusi savo lėkštėje gabaliuką jautienos ar šaukštą troškinio, prisimindavo šiaurės elnius. Nelaimingus padarus apnuogintais ragais, kruvinus nuo grumtynių. O paskui – eilę skerdenų su mėlynų dažų dryžiais nugarose, tabaluojančių ant blizgančių kablių.

Tada, paaiškino ji, pirmą kartą atvykau čia. Tai yra į pietus. Jai

sakė, kad elgiasi kvailai, kad mėgina pabėgti, kad padėtį vertina nerealistiškai; jei tai jai taip labai rūpi, tegu pasilieka ir kovoja. Bet ją tai pernelyg slėgė. Žmonės nesiklausė jos argumentų. Be to, visada reikia vykti ten, kur gali tikėti, kad šiaurės elniai moka skraidyti: tai tikrasis realizmas. Šiaurėje jie nebeskraidė.

*

Kažin kas nutiko Gregui. Kažin ar jis saugus. Įdomu, ką galvoja apie mane dabar, kai jau žino, kad buvau teisi. Tikiuosi, nepradėjo manęs už tai nekęsti. Vyrai dažnai nekenčia moterų už tai, kad jos teisios. O gal jis apsimestų, jog išvis nieko neatsitiko; tada galėtų būti tikras esąs teisus. Taip, tai buvo visai ne tai, kas tau pasirodė, tik danguje sudegė kometa ar kilo vasaros audra, ar televizija sumanė kokį pokštą. Kvaiša.

Gregas buvo paprastas vyrukas. Tai nereiškia, kad norėjau kitokio, kai su juo susipažinau. Jis vaikščiojo į darbą, grįždavo namo, sėdinėjo ant sofos, gėrė alų, ėjo kur nors su draugais ir vėl gėrė alų, kartais, atlyginimo mokėjimo dienomis, kartelį man užvoždavo. Visai neblogai sutarėme. Tik dėl Polo, žinoma, ginčijomės. Gregas sakė, jog jį reikia kastruoti, tada nebus toks piktas ir liausis draskęs baldus. Aš atsakiau, kad tai visiškai nesusiję dalykai, visi katinai drasko baldus, gal verčiau nupirkti jam specialų draskymo stulpiuką. Gregas atrėžė: iš kur aš žinau, o gal tai tik dar labiau jį paskatins, tarsi suteiks leidimą išvis viską draskyti? Aš atsakiau: nebūk idiotas. Jis tvirtino, jog mokslo įrodyta: kastruoti katinai ne tokie agresyvūs. Aš atsakiau, kad jau veikiau priešingai – jei sužalosi žvėrelį, ar jis nepasidarys piktas ir agresyvus? Gregas pasičiupo tokias didžiules žirkles ir pasiūlė: na ką, tai gal imam ir pamėginam sužinoti? Aš ėmiau klykti.

Nebūčiau leidusi jam kastruoti Polo, tai kas, kad šis gerokai žalojo baldus. Vėliau kai ką prisiminiau. Šiaurės elnius kastruoja. Na, suprantate, lapiai. Išsirenka stambiausią patiną, iškastruoja

jį ir taip prijaukina. Tada pariša jam po kaklu varpelį, ir tas vedlys, kaip jį vadina, veda visą šiaurės elnių kaimenę ten, kur piemenys nori ją perkelti. Taigi iš esmės sumanymas turbūt teisingas, bet man vis tiek atrodo, kad taip negerai. Juk katinas nekaltas, jog jis katinas. Žinoma, nieko panašaus Gregui nepasakojau – apie tuos vedlius. Kartais, kai jis pradėdavo mane kulti, aš pagalvodavau, o gal reikėtų kastruoti tave, gal tada būtum ne toks agresyvus. Bet niekad garsiai to nepasakiau. Nieko gero nebūtų išėję.

Mes dažnai riedavomės dėl gyvūnų. Gregas manė, jog aš skysta. Kartą jam papasakojau, kad iš visų banginių verda muilą. Jis nusikvatojo ir atšovė: tai puiki mintis išpešti iš jų bent kiek naudos. Aš prapliupau raudoti. Tikriausiai ne tik dėl to, kad taip pasakė, bet ir dėl to, kad sugebėjo tokį dalyką sugalvoti.

Dėl Svarbiausio Dalyko nesiriejome. Jis tik pareiškė, esą politika – vyrų reikalas, o aš pati neišmanau, ką plepu. Tuo ir baigdavosi visi mūsų pokalbiai apie planetos išnykimo grėsmę. Jei aš tvirtindavau, kad nerimauju, ką Amerika darys, jei Rusija nepakeis pozicijos, arba priešingai, arba ką nors apie Artimuosius Rytus, arba dar ką panašaus, jis paklausdavo, kažin ar tai negalėtų būti dėl priešmenstruacinės įtampos? Juk taip neįmanoma su žmogum šnekėtis, tiesa? Jis net nesirengė nieko aptarinėti, neketino ginčytis. Kartą pasakiau, kad tai iš tiesų gali būti priešmenstruacinė įtampa, o jis atsakė, jog taip, jam irgi taip pasirodę. Aš atsakiau – ne, klausyk, o gal moterys tiesiog geriau junta pasaulį? Jis paklausė, ką turiu galvoje, o aš atsakiau, na, juk viskas pasaulyje susiję, ar ne, o moterys yra arčiau visų gamtos ciklų, arčiau planetos gimimo ir atgimimo negu vyrai, kurie, jei gerai pagalvosi, iš tiesų tėra tik apvaisintojai, o jei moterys iš tiesų junta planetos alsavimą, tai gal tada, jei šiaurėje vyksta siaubingi dalykai, kurie kelia pavojų visos Žemės egzistavimui, tai gal moterys juos pajunta, kaip, pavyzdžiui, kai kurie žmonės

pajunta artėjant žemės drebėjimą, gal nuo to joms ir kyla priešmenstruacinė įtampa. Jis atsakė: kvaiša, štai kodėl politika ir yra vyrų reikalas, ir išsitraukė iš šaldytuvo dar vieną alaus butelį. Po kelių dienų jis paklausė: na, tai kaip ta pasaulio pabaiga? Aš tik pažvelgiau į jį, o jis pareiškė, kad jam atrodo, jog manoji priešmenstruacinė įtampa iš tiesų tiek ir tereiškė – artėja mėnesinės. Aš atsakiau, kad jis mane taip siutina, jog norisi sulaukti pasaulio pabaigos vien siekiant įrodyti, koks jis buvo neteisus. Jis pareiškė atsiprašąs, bet ką gi jis, vargšas, išmano, juk tėra, kaip aš minėjusi, tik apvaisintojas, tačiau tikisi, kad visiems kitiems apvaisintojams, gyvenantiems šiaurėje, pavyks ką nors sugalvoti.

Pavyks ką nors sugalvoti? Taip kalba santechnikas arba meistras, atėjęs pataisyti stogo. „Manau, mums pavyks ką nors sugalvoti“, sako jie ir labai pasitikėdami savimi mirkteli akim. Na, bet šį kartą jiems nieko nepavyko sugalvoti, ką? Nė velnio. Paskutinėmis krizės dienomis Gregas kartais nebepareidavo namo nakvoti. Net jis galiausiai kažką pastebėjo ir nusprendė pasilinksminti, kol dar viskas nesibaigė. Tam tikru atžvilgiu negalėjau jo kaltinti, tik gaila, kad jis nenorėjo to pripažinti. Sakė nepareinąs, nes nebegalįs ištverti mano zirzimo. Aš jam pasakiau puikiausiai viską suprantanti, viskas gerai, tačiau kai paaiškinau, jis pradėjo viską neigti. Esą, jei norėtų sulakstyti į kairę, tai tikrai ne dėl pasaulio padėties, o dėl to, kad aš jį be paliovos graužiu. Jie tiesiog nesugeba įžvelgti ryšio, ar ne? Kai šiaurėje vyrai tamsiai pilkais kostiumais ir dryžuotais kaklaraiščiais pasiūlo imtis tam tikrų strateginių apsaugos priemonių, kaip jie tai vadina, pietuose vyrai su marškinėliais ir aptemptomis kelnaitėmis, tokie kaip Gregas, pradeda užsibūti baruose, ieškodami pažinčių su merginomis. Juk jie turėtų tą suprasti, tiesa? Turėtų tai pripažinti.

Taigi, kai tik sužinojau, kas atsitiko, nebelaukiau Grego sugrįžtant. Jis buvo išėjęs į barą maktelėti dar alaus, pasakęs, kad

tie vyrukai tikrai ką nors sugalvos, o kol kas, brangute, ateik čia ir sėsk man ant kelių, ką? Pasiėmiau tik Polą, įkišau jį jo krepšį ir sėdau į autobusą, įsidėjusi tiek konservų, kiek galėjau panešti, ir keletą butelių vandens. Nepalikau raštelio, nes pasakyti nebuvo ką. Išlipau paskutinėje stotelėje prie Hario Čano prospekto ir pradėjau eiti Esplanados link. Atspėkite, ką ten pamačiau besišildant ant automobilio stogo? Mieguistą, draugišką rainę. Aš ją paglosčiau, ji pradėjo murkti, tada aš ją, galima sakyti, persimečiau per ranką, vienas kitas žmogus stabtelėjo pasižiūrėti, bet, jiems dar nespėjus nieko pasakyti, aš jau sukau už kampo į Herberto gatvę.

Gregas būtų pykęs dėl jachtos. Bet jam priklausė tik jos ketvirtis, ir jei visi keturi savininkai dėl devinčių tamsiai pilkais kostiumais vyrų, kuriuos, mano manymu, seniai reikėjo iškastruoti, ketino praleisti paskutines jiems likusias dienas gerdami baruose ir ieškodami merginų, tai jachtos jie nepasiges, ar ne taip? Įpyliau degalų ir kai atsišvartavau nuo kranto, pamačiau, kaip rainė, kurią buvau bet kaip įmetusi į jachtą, tupi ant Polo krepšio viršaus ir žiūri į mane.

– Tu būsi Linda, – tariau.

*

Ji paliko pasaulį, išplaukė iš vietovės, vadinamos Daktaro Skrodė. Darvino gatvėje, pačiame Esplanados gale, už modernaus Jaunųjų krikščionių bendrabučio vinguriuoja kelias į apleistą valčių saugyklą. Erdvi, karšta automobilių stovėjimo aikštelė beveik visada tuščia, nebent atvažiuoja turistų pasižiūrėti, kaip maitinamos žuvys. Daugiau šiais laikais Daktaro Skrodėje nieko nevyksta. Kasdien per potvynį prie pat kranto priplaukia šimtai, tūkstančiai žuvų ir laukia maisto.

Ji pagalvojo: kokios patiklios tos žuvys. Tikriausiai mano, kad milžiniški dvikojai padarai duoda joms maisto iš geros širdies. Gal

iš pradžių taip ir buvo, bet dabar už įėjimą suaugusiam reikia mokėti pustrečio dolerio, vaikams – pusantro. Ji pasistebėjo, kodėl nė vienam iš turistų, apsistojusių didžiuosiuose Esplanados viešbučiuose, tai neatrodo keista. Bet šiais laikais niekas nebesusimąsto apie tai, kas dedasi pasaulyje. Mes gyvename taip, kad vaikai privalo sumokėti, jei nori pasižiūrėti, kaip maitinamos žuvys. Šiais laikais net žuvis išnaudoja, galvojo ji. Išnaudoja, o paskui nunuodija. Visas vandenynas tuoj bus pilnas nuodų. Žuvys irgi išdvės.

Daktaro Skrodė buvo tuštutėlė. Beveik niekas iš čia nebeišplaukdavo; visi jau prieš daugelį metų persikėlė į valčių prieplauką. Ant uolėto kranto teberiogsojo pora katerių, kurie atrodė niekam nereikalingi. Vienam iš jų, nudažytam rausva ir pilka spalvomis, beveik be stiebo, ant šono dažais buvo užrašyta NEPARDUODAMA. Ją tai visad prajuokindavo. Gregas su draugais už šio katerio, atokiau nuo žuvų maitinimo vietos, laikė savo jachtą. Pakrantės akmenys ten buvo nusėti nereikalingomis metalinėmis dalimis – varikliais, boileriais, stūmokliais, vamzdžiais, rūdžių nuspalvintais apelsinų spalva. Eidama ji baidė būrius apelsinų spalvos peteliškių, įsikūrusių tarp metalo laužo, kuriuo naudojosi kaip priedanga. Ką mes padarėme peteliškėms, pamanė ji: tik pažiūrėkite, kur jas privertėme gyventi. Ji įsmeigė žvilgsnį į jūrą, besiveržiančią pakrantėn per nusmurgusius mangrovių krūmokšnius, į mažučių tanklaivių eilę ir į už jų, horizonte, boluojančias žemas, gumbuotas salas. Tokia buvo ta vieta, iš kurios ji išplaukė, palikdama pasaulį.

Pro Melvilio salą, Dando sąsiaurį, iš ten į Arafūros jūrą; paskui kryptį tegu lemia vėjas. Dažniausiai jai atrodė, kad plaukia į rytus, bet pernelyg atidžiai nežiūrėjo. Žiūri, kur keliauji, tik tada, kai nori sugrįžti ten, iš kur išplaukei, o ji žinojo, kad tai bus neįmanoma.

Ji nesitikėjo, jog pamatys horizonte iškylančius dailius grybo pavidalo debesis. Žinojo – viskas bus ne taip kaip kine. Kartais

staiga pasikeisdavo šviesa, kartais nugrumėdavo tolimas griaustinis. Visa tai galėjo ničnieko nereikšti; bet kažkur tai jau įvyko, o vėjai, šuorais glostantys planetą, pabaigs, kas buvo pradėta. Naktį ji atleido burę ir nulipo apačion, į mažą kajutę, palikusi ant denio Polą su Linda. Iš pradžių Polas norėjo kautis su atėjūne – amžinosios kovos dėl teritorijų. Bet po poros dienų katės apsiprato viena su kita.

*

Jai pasirodė, kad bus truputį padauginusi saulės. Visą dieną praleido kaitroje, saugoma tik senos Grego beisbolo kepuraitės. Jis turėjo visą rinkinį idiotiškų kepuraičių su paikais užrašais. Šioji buvo raudona su baltomis raidėmis ir reklamavo kažkokį restoraną. Užrašas skelbė KOL NEVALGEI PAS BJ, ŠŪDĄ TU MATEI. Kažkoks sugėrovas ją dovanojo Gregui gimtadienio proga, ir Gregui šis pokštas niekaip nenusibosdavo. Būdavo, atsisės jachtoje, užsidėjęs kepuraitę, su alaus skardine rankoje, tik staiga kad pradės nei iš šio, nei iš to kikenti. Paskui įsikvatos dar garsiau, kol visi sužiūra, o tada garsiai pareikš: „Kol nevalgei pas BJ, šūdą tu matei“. Ir vėl užsikvatodavo, paskui vėl, vėl. Ji nekentė tos kepuraitės, bet ją reikėjo dėvėti. Buvo pamiršusi cinko tepalą ir visas kitas tūteles su apsauginiais kremais.

Ji žinojo, ką daro. Žinojo, kad iš jos biznelio – taip jį pavadintų Gregas, – veikiausiai nieko neišeis. Kai ji ką nors sugalvodavo, jis visad tuos sumanymus pavadindavo jos bizneliais – ypač jei jie nebūdavo susiję su juo. Ji nesitikėjo išsilaipinti kokioje nors nepaliestoje saloje, kur pakanka įkišti į žemę pupą ir tuojau pat dirvoje sudygsta ištisa jų eilė, draugiškai mojuojančių ankštimis. Nesitikėjo rasti koralų rifo, smėlėto paplūdimio ruožo iš turizmo firmų lankstinukų, vėjyje linguojančios palmės. Nesvajojo, kad po poros savaičių irkline valtimi pas ją atplauks išvaizdus vaikinas su dviem šunimis; paskui mergina su dviem

vištom, vyrukas su dviem kiaulėm ir taip toliau. Ji nedaug tikėjosi. Tik manė, kad reikia stengtis, nesvarbu, kuo tai baigsis. Tai tavo pareiga. Negalima nuo jos išsisukti.

*

Nesupratau, kas įvyko vakar naktį. Gal buvau beprabundanti iš sapno, o gal dar sapnavau, bet kates tikrai girdėjau, prisiekiu, girdėjau. Veikiau girdėjau rujojančios katės klyksmus. Nesakau, kad Lindai būtų reikėję ilgai klykti. Bet kai visiškai atsipeikėjau, bebuvo girdėti tik bangos, plakančios laivo priekį. Užlipau laipteliais ir pastūmiau duris. Mėnesienoje pamačiau abi kates, tupinčias greta, patenkintas, gražiai sudėjusias letenėles ir spoksančias į mane. Visiškai kaip porelė paauglių, kurių tik per plauką neužklupo besibučiuojančių mergaitės mama. Rujojančios katės riksmas primena kūdikio verksmą, ar ne? Turėtume apie tai pagalvoti.

Aš neskaičiuoju dienų. Nėra jokios prasmės, teisybė? Juk laiko nebeketiname matuoti dienomis. Dienos, savaitgaliai, šventės – šitaip viską matuoja vyrai pilkais kostiumais. Mums teks susigrąžinti kokį nors senesnį laiko ciklą, iš pradžių – nuo saulėtekio iki saulėlydžio, paskui įtrauksime mėnulį, paskui metų laikus, paskui klimato permainas; naujo, siaubingo klimato, kuriame nuo šiol teks gyventi. Kaip dienas skaičiuoja džiunglių gyventojai? Dar nevėlu iš jų pasimokyti. Šie žmonės perprato, kaip sugyventi su gamta. Jie nekastruotų savo kačių. Galėtų jas garbinti, galėtų net valgyti, bet pas veterinarą niekada nevestų.

Aš valgau tik tiek, kiek reikia, kad nenumirčiau badu. Neketinu apskaičiuoti, kiek laiko gali tekti praleisti jūroje, ir paskui padalyti maisto atsargų į keturiasdešimt aštuonias porcijas ar dar ko nors. Tai senasis mąstymas, kuris ir tapo visa ko priežastimi. Valgau tiek, kad išlikčiau gyva, ir viskas. Žinoma, žvejoju. Esu tikra, jog žuvis valgyti saugu. Bet vos tik kokią pagaunu, nesusilaikiusi

iškart atiduodu Polui ir Lindai. Pati mintu konservais, o katės jau visai rubuilės.

✳

Reikia elgtis atsargiau. Tikriausiai apalpau nuo saulės. Atsipeikėjau, gulėdama ant nugaros, o katės laižė veidą. Jaučiausi baisiai ištroškusi ir truputį karščiuojanti. Gal per daug tų konservų. Kai vėl pagausiu žuvį, verčiau suvalgysiu ją pati, nors ir sulauksiu kačių pasmerkimo.

Kartais pagalvoju, kur dabar Gregas. Ar ką nors sumanė? Beveik matau jį čia su alaus skardine rankoje, besijuokiantį ir rodantį pirštu. „Kol nevalgei pas BJ, šūdą tu matei“, sako jis. Skaito užrašą ant mano kepuraitės, spokso į mane. Jam ant kelių sėdi mergina. Gyvenimas su Gregu man dabar atrodo toks pat tolimas kaip ir gyvenimas šiaurėje.

Kurią čia dieną mačiau skraidančias žuvis. Tikrai mačiau. Juk negalėjau jų išgalvoti, ką? Pasijutau laiminga. Žuvys moka skraidyti, šiaurės elniai taip pat.

✳

Tikrai turiu karščio. Šiaip taip sugebėjau pagauti žuvį ir net ją išsikepti. Didžiulis Polo ir Lindos nepritarimas. Sapnai, blogi sapnai. Vis dar plaukiu apytikriai rytų kryptimi, bent man taip atrodo.

Esu tikra, kad nelikau viena. Tai yra neabejoju, kad pasaulyje visur sutiksi žmonių, panašių į mane. Negali būti, kad aš vienintelė tūnočiau jachtoje su dviem katėm, o visi kiti stovėtų sausumoje ir šauktų: „Kvaiša!“ Galiu lažintis, kad jūromis plaukioja šimtai, tūkstančiai laivų su gyvūnais ir žmonėmis, darančių tą patį, ką darau aš. Palikti laivą – taip kadaise skambėjo šūksnis. Dabar šaukiame: palikti žemę. Visur pavojinga, bet sausumoje pavojingiausia. Kadaise juk visi išrėpliojome iš jūros, ar ne? Gal padarėme klaidą. Dabar teks sugrįžti atgal.

Įsivaizduoju tuos žmones, darančius tą patį, ką aš, ir tai man suteikia viltį. Tikriausiai tai žmonių giminės instinktas, kaip manote? Kai gresia pavojus, plačiai išsiskirstyti. Ne šiaip pabėgti nuo pavojaus, bet pasistengti padidinti rūšies išlikimo šansus. Jei pasklisime po visą žemės rutulį, nuodai nepajėgs visiems pakenkti. Net jei paleis į darbą visus turimus nuodus, šansas išlikti yra.

Naktį girdžiu kačių balsus. Viltį teikiantys garsai.

✳

Baisūs sapnai. Turbūt tai košmarai. Kada sapnas virsta košmaru? Šie mano sapnai tęsiasi net tada, kai prabundu. Panašu į pagirias. Baisūs sapnai sutrikdo visą gyvenimą.

✳

Ji pamanė, jog horizonte mato kitą jachtą, ir pasuko vairą jos link. Šviesos signalų neturėjo, o šaukti buvo per toli, todėl tik pasuko į tą pusę. Ana jachta plaukė lygiagrečiai horizontui, ir ji kokį pusvalandį gerai ją matė. Paskui jachta pranyko. Gal tai išvis nebuvo jachta, tarė ji sau; tačiau vis tiek, jai išnykus, pasidarė slogu.

Ji prisiminė siaubingą dalyką, kurį kadaise buvo skaičiusi laikraštyje, straipsnyje apie gyvenimą didžiuliuose tanklaiviuose. Šiais laikais tanklaiviai gaminami vis didesni, o jų įgulos darosi vis mažesnės: visos užduotys automatizuotos. Persų įlankoje ar kur kitur tiesiog įkrauna kompiuterio programą, ir laivas beveik pats nuplaukia iki Londono ar Sidnėjaus. Savininkams tai labai patogu, jie sutaupo krūvas pinigų, įgulos nariams irgi patogu, nes jiems belieka tik sugalvoti, kaip išvaikyti nuobodulį. Jei ji teisingai suprato, tai beveik visą laiką jie sėdi apačioje ir geria alų kaip Gregas. Geria alų ir žiūri vaizdajuostes.

Straipsnyje buvo vienas dalykas, kurio ji niekaip negalėjo pamiršti. Ten rašė, kad senais laikais laive, pintinėje ant stiebo arba ant denio, visada stovėdavo žmogus ir stebėdavo, ar nematyti

pavojaus. Bet dabar didieji laivai liovėsi stebėti, ar negresia pavojus, o jei dar stebi, tai kompiuterio ekrane, kuriame mirkčioja daugybė taškų. Jei senais laikais jūroje atsidurdavo žmogus ant plausto, gelbėjimo valtyje ar dar kur ir pro šalį plaukdavo laivas, tai jį beveik visada išgelbėdavo. Reikėjo tik mojuoti rankomis, garsiai šaukti, šaudyti turimas signalines raketas, pririšti marškinius kaip vėliavą stiebo viršūnėje, ir visada atsiras, kas tave pastebės. Dabar vandenyne gali plūduriuoti ištisas savaites, o jei pro šalį plauks supertanklaivis, tai jis ramiausiai ir praplauks. Radaras nepastebės žmogaus, nes šis per mažas, belieka tikėtis retos sėkmės – kad kas nors kaip tik vems, įsitvėręs į laivo bortą. Yra buvę daugybė atvejų, kai keleiviai, plūduriuojantys sudužus laivui, kuriuos anksčiau būtų tuoj pat išgelbėję, paprasčiausiai taip ir liko plūduriuoti; net pasitaikė, kad ant žmonių užplaukdavo laivas, kuris, jų įsitikinimu, skubėjo jų gelbėti. Ji mėgino įsivaizduoti, kaip tai būtų klaiku: siaubingas laukimas, paskui tas jausmas, kai laivas plaukia pro šalį, o tu nieko negali padaryti, nes tavo riksmus užgožia variklių gausmas. Štai kas pasaulyje negerai, pagalvojo ji. Mes nustojome dairytis, ar negresia pavojus. Nebegalvojame apie tai, kaip išgelbėti kitus, tik plaukiame sau, visiškai pasikliaudami varikliais. Visi susėdę apačioje ir geria su Gregu alų.

Tad gali būti, jog anas horizonte išniręs laivas jos ir taip nebūtų pastebėjęs. Tai nereiškia, kad ji nori būti išgelbėta, ar ką. Tiesiog gal yra kokių naujienų apie pasaulį, ir tiek.

*

Ji pradėjo dažniau sapnuoti košmarus. Baisieji sapnai įsismelkė į didžiąją dienos dalį. Ji jautė, kad guli ant nugaros. Skaudėjo ranką. Rankos buvo apmautos baltomis pirštinaitėmis. Jai atrodė, kad guli kažkokiame narve: abipus veido kilo vertikalūs metalo virbai. Jos pažiūrėti ateidavo vyrai, visada tik vyrai. Ji pamanė,

kad reikia užsirašyti tuos košmarus, užsirašyti greta to, kas vyksta tikrovėje. Pasakė košmaruose pasirodantiems vyrams, jog ketina apie juos parašyti. Jie nusišypsojo ir atsakė atnešią pieštuką ir popieriaus. Ji atsisakė. Pareiškė, kad rašys savu.

*

Ji žinojo, kad katės maitinasi gerai, žuvimi. Suprato – joms trūksta erdvės mankštintis, todėl abi storėja. Kažkodėl atrodė, kad Linda pastorėjo labiau negu Polas. Ji nenorėjo tikėti, jog tai tiesa. Nedrįso.

Vieną dieną ji išvydo žemę. Įjungė variklį ir pasuko prie jos. Priplaukė arčiau, pamatė mangroves ir palmes, bet tada baigėsi kuras ir vėjas nunešė jachtą tolyn. Buvo netikėta suvokti, kad salai nykstant iš akių nejaučia nei liūdesio, nei nusivylimo. Be to, pasakė ji sau, būtų nesąžininga pasiekti naują žemę, varomai dyzelinio variklio. Reikia iš naujo atrasti, kaip viskas buvo daroma anksčiau: ateitis glūdi praeityje. Tegu ją neša ir saugo vėjai. Ji išmetė į vandenį tuščias degalų skardines.

*

Aš visai išprotėjau. Prieš išplaukiant reikėjo pastoti. Na žinoma. Kaip aš nesupratau, kad tai ir yra atsakymas? Gregas tiek laiko juokavo esąs tik apvaisintojas, o aš nemačiau aiškiausio dalyko. Juk tam jis ir buvo. Tam aš jį ir susitikau. Dabar visi tie dalykai atrodo keisti. Gumos skiautelės, tūtelės, iš kurių reikia spausti tepalus, tabletės, skirtos ryti. Nieko panašaus daugiau nebus. Nuo šiol vėl atsiduosime gamtai.

Kažin, kur yra Gregas; *ar* dar yra Gregas? Gal jis nebegyvas. Daug mąsčiau apie tą frazę: „geriausiai prisitaikiusiųjų išlikimas“. Pažvelgęs į mudu, bet kas būtų pasakęs, kad Gregas kur kas geriau prisitaikęs: jis stambesnis, stipresnis, praktiškesnis – na, kaip mes tai suprantame, – konservatyvesnis, laisvesnis. Aš amžinai neri-

mauju, nemoku dailidės amato, nelabai sugebu verstis viena. Tačiau gyva išliksiu aš ar bent turiu tam daugiau šansų. „Nerimastingiausiųjų išlikimas“ – ar tai tiesa? Gregas ir į jį panašūs žmonės išmirs tarsi dinozaurai. Gyvi išliks tik tie, kurie matys, kas darosi – turbūt tokia yra taisyklė. Galiu lažintis, kad buvo gyvūnų, pajutusių artėjant ledynmetį ir išsileidusių į tolimą, pavojingą kelionę ieškoti saugesnio, šiltesnio klimato. Ir dar galiu lažintis, dinozaurai juos išvadino neurotikais, apkaltino kankinantis nuo priešmenstruacinės įtampos ir sakė: kvaišos. Įdomu, ar šiaurės elniai nujautė, kas jų laukia? Kaip manote, ar galėjo ką nors pajusti?

✳

Jie man sako, kad aš nieko nesuprantu. Sako, jog darau neteisingas išvadas. Jūs tik paklausykit jų, paklausykit, kokios jų išvados. Atsitiko tas ir tas, sako jie, o tada, kaip to padarinys, atsitiko anas. Vienur įvyko mūšis, kitur – karas, dar kitur buvo nuverstas karalius, visa tai sukėlė garsūs žmonės – amžinai tie garsūs žmonės, man nuo jų jau bloga. Gal per ilgai išbuvau saulėje, bet man jų išvados nesuvokiamos. Žvelgiu į pasaulio istoriją, – jie nė nesupranta, kad jai tuoj ateis galas, – bet nematau to, ką mato jie. Tematau tik senąsias sąsajas, į kurias seniai nebekreipiame jokio dėmesio, nes tada lengviau nuodyti šiaurės elnius, piešti ant jų skerdenų mėlynus dryžius ir sušerti audinėms. Kas tai padarė? Kuris garsus žmogus prisiims šią garbę?

✳

Tai jau juokinga. Paklausykite, koks buvo šis sapnas. Gulėjau lovoje, negalėdama pajudėti. Viskas truputį plaukė prieš akis. Nenumaniau, kur esu. Greta buvo vyriškis. Nebeatsimenu, kaip jis atrodė – vyriškis, ir tiek. Jis paklausė:

– Kaip jaučiatės?

Atsakiau:

– Gerai.

– Ar tikrai?

– Na žinoma. O kodėl ne?

Jis neatsakė, tik linktelėjo galva, ir tarsi nužvelgė visą mano kūną, žinoma, užklotą antklode. Tada paklausė:

– Poreikių nebėra?

– Kokių poreikių?

– Žinote, apie ką kalbu.

– Atleiskite, – atkirtau aš (juokinga, kaip oficialiai pradedi kalbėti sapnuose, tikrovėje taip niekada nekalbėtum), – atleiskite, bet aš iš tiesų neturiu nė mažiausio supratimo, apie ką čia kalbate.

– Jūs puldinėjote vyrus.

– Ak taip? Ir ko gi norėjau, atimti pinigines?

– Ne. Panašu, jog troškote sekso.

Pradėjau juoktis. Vyriškis suraukė kaktą; atsimenu raukšles, nors pats veidas išdilo iš atminties.

– Kaip perregima, – ištariau aš, lediniu balsu kalbanti aktorė iš seno filmo. Dar kartą nusijuokiau. Žinote tą sapno akimirką, panašią į debesies plyšį, kai staiga suvoki, jog sapnuoji? Jis vėl susiraukė. Aš tariau: – Na, neišsiduokite taip paprastai.

Jam tai nepatiko, ir jis išėjo.

Prabudau, šypsodamasi pati sau. Tik pagalvojau apie Gregą, apie kates, pasvarsčiau, kad reikėjo pastoti, ir štai seksualinis sapnas. Žmogaus psichika kartais elgiasi taip tiesmukai, ar ne? Kaip ji galėjo tikėtis apgauti mane tokiais niekais?

*

Mes plaukiame nežinia kokia kryptimi, o mano galvoje nuolatos aidi tas eilėraštėlis:

> Penkioliktas šimtmetis baigės visai,
> Kai išplaukė jūron Kolumbo laivai.

O kaip toliau? Juos taip paprastai surimuoja. Vardai, datos, pasiekimai. Nekenčiu datų. Datos mane užgaulioja, jos visažinės.

*

Ji niekad neabejojo pasieksianti salą. Miegojo, kai vėjas ją prinešė. Tereikėjo tik išlaviruoti tarp dviejų uolų sangrūdų ir užstumti jachtą ant smulkių pakrantės akmenukų. Nebuvo tobulo smėlio plotų, pasirengusių priimti turisto kojų įspaudus, nebuvo koralų rifo anei linkčiojančios palmės. Dėl to jai palengvėjo, jautėsi dėkinga. Geriau, kai vietoje smėlio – uolos, vietoje vešlių džiunglių – susiraizgę krūmokšniai, vietoje derlios žemės – dulkėta sausynė. Pernelyg ryškus grožis, pernelyg vešli žaluma gali užgožti visą likusią planetą, padėti ją užmiršti.

Polas ant kranto iššoko pats, bet Linda palaukė, kol ją išneš. Taip, pamanė ji, pats laikas susirasti žemę. Kol kas nutarė miegoti jachtoje. Vos tik atvykus derėjo pradėti statytis rąstų trobelę, tačiau jai tai atrodė kvaila. Gal pasirodys, kad sala netinkama.

*

Ji manė, kad, išsilaipinus saloje, košmarai liausis.

*

Buvo labai karšta. Galėtum pagalvoti, kad saloje veikia centrinis šildymas, pati sau tarė ji. Nebuvo nė mažiausio vėjelio, oras nesikeitė. Ji stebėjo Polą ir Lindą. Jie buvo jos paguoda.

Ji pagalvojo, gal košmarai kilo dėl to, kad miegota jachtoje, visą naktį tūnant uždaroje erdvėje, kai visą dieną galėjo laisva vaikščioti atvirame ore. Pamanė, gal jos psichika protestuoja, prašosi išleidžiama į lauką. Tad susirentė mažutę pašiūrę viršum bangų linijos ir persikėlė miegoti ten.

Niekas nepasikeitė.

Jos odai darėsi kažkas baisaus.

*

Košmarai sustiprėjo. Ji nusprendė, kad tai normalu, jei išvis dar galima vartoti šį žodį. Bent jau to buvo galima tikėtis iš tokios būklės kaip jos dabar. Ją apnuodijo. Ji nežinojo, kokio stiprumo nuodai. Sapnuose vyrai visad elgdavosi mandagiai, net švelniai. Štai dėl ko ji negalėjo jais pasitikėti: jie buvo gundytojai. Vaizduotė ir protas kūrė savus argumentus prieš tikrovę, prieš save, prieš viską, ką žinojo. Be jokios abejonės, tai sukėlė kokia nors cheminė medžiaga, antikūnai ar kas. Vaizduotė, ištikta šoko dėl to, kas nutiko, kūrė savas priežastis įvykiams paneigti. Ko nors panašaus ir reikėjo tikėtis.

*

Pateiksiu jums pavyzdį. Košmaruose elgiuosi tiesiog klastingai. Kai vyrai ateina, apsimetu, kad nenustembu. Neva jų buvimas man atrodo visai normalus. Blefuoju kaip ir jie. Vakar vakare štai kaip pasikalbėjome. Manykite, ką norite.

– Kodėl esu su baltomis pirštinaitėmis? – paklausiau aš.

– Ar taip jūs tai vadinate?

– O kaip jūs jas vadintumėte?

– Mums teko pastatyti jums lašinę.

– Ar tai dėl to privalau mūvėti baltas pirštinaites? Juk nesu operoje.

– Tai ne pirštinaitės. Tai tvarsčiai.

– Maniau, jūs kalbėjote apie lašinę.

– Teisingai. Tvarsčiai prilaiko lašinės adatą.

– Bet aš negaliu pajudinti pirštų.

– Tai normalu.

– *Normalu?* – paklausiau aš. – Kas šiais laikais normalu? – Jis nesusizgribo, ką į tai atsakyti, todėl kalbėjau toliau: – Kurioje mano rankoje lašinė?

– Kairėje. Juk pati matote.

– Tai kodėl sutvarstėte ir dešinę?

Jam teko gana ilgai apie tai pagalvoti. Galiausiai tarė:

– Todėl, kad laisvąja ranka mėginote ištraukti lašinę.

– Kam man to reikia?

– Manyčiau, tik jūs pati galite mums pasakyti.

Papurčiau galvą. Jis nugalėtas pasišalino. Bet aš nenusileidau, teisybė? Kitą vakarą vėl pradėjau. Mano psichika veikiausiai nutarė, kad šiam gundytojui leidau per lengvai išsisukti, todėl sukūrė man dar vieną, vis šaukusį mane vardu.

– Kaip šiandien jaučiatės, Kete?

– Maniau, jūs visada sakote *jaučiamės*. Tai yra, jei jūs irgi apsimetate, kad priklausote jiems.

– Kodėl turėčiau sakyti *jaučiamės,* Kete? Aš žinau, kaip jaučiuosi. Klausiu jūsų.

– *Mes,* – sarkastiškai atrėžiau, – mes čia, zoologijos sode, jaučiamės kuo puikiausiai, labai jums dėkojame.

– Kaip tai – zoologijos sode?

– Virbai, kvaily. – Iš tikrųjų aš nemaniau, kad esu zoologijos sode; tik norėjau sužinoti, kur jis mano esąs. Ne visada būna lengva kovoti su savo pačios vaizduote.

– Virbai? A, tai tik jūsų lovos dalis.

– Mano lovos? Dovanokite, tai čia ne lopšelis, o aš – ne kūdikis?

– Tai speciali lova. Žiūrėkit. – Jis spragtelėjo užraktą, atlenkė vieną virbų sienelę ir nuleido ją žemyn. Paskui vėl pakėlė ir tvirtai užrakino.

– A, dabar supratau, norite mane užrakinti – ar toks jūsų sumanymas?

– Ne ne ne, Kete. Tik nenorime, kad jūs užmigusi iškristumėte iš lovos. Jei, pavyzdžiui, susapnuotumėte košmarą.

Gudri taktika. *Jei susapnuotumėte košmarą...* Bet manęs tokiais

triukais neapgausi. Man atrodo, jau supratau, ką daro mano vaizduotė. Iš tikrųjų įsivaizduoju savotišką zoologijos sodą, nes tiktai zoologijos sode esu mačiusi šiaurės elnius. Tai yra gyvus šiaurės elnius. Todėl man jie siejasi su narvo virbais. Vaizduotė žino, kad man viskas prasidėjo nuo šiaurės elnių; todėl ir sugalvojo šią apgaulę. Ji išties moka įtikinti, ta mano vaizduotė.

– Aš *nesapnuoju* košmarų, – atrėžiau tvirtai, tarsi kalbėčiau apie spuogus ar ką nors tokio. Pagalvojau, kad pavyko visai neblogai – pasakiau jam, jog jis neegzistuoja.

– Na, tada, jei pradėtumėte vaikščioti per miegus, ar ką.

– Ar esu vaikščiojusi?

– Negalime visą laiką visų stebėti, Kete. Turite daug likimo bendrų.

– Aš žinau! – sušukau. – Žinau! – Šaukiau todėl, kad jaučiausi nugalėjusi. Šitas buvo labai gudrus, bet vis tiek išsidavė. *Likimo bendrų*. Žinoma, jis turėjo galvoje *bendrakeleivių,* tačiau apsiriko; tiksliau, apsiriko mano vaizduotė.

Tą naktį miegojau gerai.

*

Ją sukrėtė baisi mintis. O jei kačiukai gims nesveiki? Jei Linda atsives išsigimėlius, pabaisas? Ar tai gali nutikti taip greit? Kokie vėjai juos visus čia atpūtė, kokius nuodus jie savyje nešioja?

Atrodo, ji tik miega ir miega. Nesikeičianti kaitra neslūgo. Beveik visą laiką jautėsi ištroškusi, upelio vanduo troškulio nemalšino. Gal vanduo koks nors ne toks. Jai pradėjo luptis oda. Pakėlė prieš akis rankas ir pamatė, kad pirštai primena besigrumiančio elnio ragus. Depresija nepraėjo. Ji mėgino guostis mintimi, kad saloje bent jau nėra draugo. Ką pasakytų Gregas, ją tokią pamatęs?

*

Tai vis žmonių vaizduotė, nusprendė ji; ji viskuo kalta. Vaizduotė paprasčiausiai be galo išgudrėjo ir nebejunta saiko. Juk visus tuos ginklus sugalvojo vaizduotė, ar ne tiesa? Neįmanoma įsivaizduoti, kad gyvulys suplanuotų savo paties naikinimą, juk taip?

Ji pasekė sau tokią pasaką. Kartą miške gyveno meška, protinga, žvali... *normali* meška. Vieną gražią dieną ji pradėjo kasti gilią duobę. Ją iškasusi, nulaužė medžio šaką, nudraskė nuo jos lapus ir šakeles, apgraužė vieną galą, kad pasidarytų aštrus smaigalys, ir įbedė tą baslį į duobės dugną smaigaliu aukštyn. Paskui meška apkrovė iškastą duobę nukritusiomis šakomis bei lapais, kad jos nebūtų matyti, ir išėjo savo keliais. Bet kaip jums atrodo, kur meška iškasė tą duobę? Ogi vidur savo mėgstamiausio tako, kuriuo nuolatos vaikščiodavo medaus iš drevių kopinėti ar ieškoti dar ko nors, ką meškos mėgsta. Todėl rytojaus dieną, ramiai liumpsėdama takučiu, meška įkrito į duobę ir pasimovė ant smaigalio. Mirdama dar pagalvojo: nieko sau, čia tai bent netikėtumas, kaip keistai viskas apsivertė. Gal be reikalo paspendžiau spąstus toje vietoje. Gal tų spąstų išvis nereikėjo.

Neįmanoma įsivaizduoti, kad meška taip pasielgtų, ar ne? O mes juk elgiamės, mąstė ji. Vaizduotė apsvaigsta ir nebesuvokia, ką daro. Nejunta jokių ribų. Bet juk vaizduotė ribų ir neturi. Lygiai kaip tie košmarai – užmigus vaizduotė išskleidžia sparnus. Įdomu, ar primityvios tautelės sapnuoja košmarus? Galėtų lažintis, kad ne. Bent jau ne tokius kaip mes.

Ji netikėjo Dievu, bet dabar pagunda pasidarė didelė. Ne dėl to, kad būtų bijojusi mirti. Ne tai. Ne, jai kilo pagunda tikėti, jog kas nors stebi viską, kas vyksta, stebi, kaip meška išsikasa duobę ir pati į ją įkrinta. Pasaka nebūtų tokia gera, jei nebūtų kam jos pasekti. Jūs tik pažiūrėkite, ką jie padarė – ėmė ir susisprogdino. Kvaišos.

*

Tas, su kuriuo ginčijausi dėl pirštinaičių, ir vėl sugrįžo. Aš jį pagavau meluojant.

– Aš vis dar su pirštinaitėmis, – pareiškiau.

– Taip, – atsiliepė jis, norėdamas man įsiteikti, tačiau nevykusiai.

– Bet lašinės nebėra.

Aiškiai mačiau, kad tam jis nebuvo pasirengęs.

– Eee, ne.

– Tai kodėl aš tebemūviu baltas pirštinaites?

– A. – Jis nutilo, svarstydamas, kurią melagystę pasirinkti. Galiausiai sugalvojo ne tokią jau prastą. – Jūs rovėtės plaukus.

– Nesąmonė. Jie slenka. Kasdien išslenka kuokštai plaukų.

– Ne, deja, jūs juos išsiraunate.

– Nesąmonė. Pakanka tik priliesti, ir plaukai krinta didžiausiais kuokštais.

– Deja, ne, – globėjiškai pareiškė jis.

– Eikit lauk, – surikau aš. – Lauk, lauk.

– Be abejo.

Ir išėjo. Iš tiesų labai klastingai sugalvojo apie tuos mano plaukus – jo melas tik per plauką neprilygo tiesai. Aš iš tiesų čiupinėjausi plaukus. Bet juk čia nieko nuostabaus, tiesa?

Vis dėlto geras ženklas, kad aš jam įsakiau išeiti ir jis pakluso. Jaučiu, kad imu valdyti padėtį, pradedu kontroliuoti savo košmarus. Tiesiog man dabar toks laikotarpis. Džiaugsiuosi, kai jis pasibaigs. Žinoma, kitas laikotarpis gali būti dar blogesnis, tačiau jis bent jau bus kitoks. Labai norėčiau žinoti, ar smarkiai esu apnuodyta. Gal jau tiek, kad mane, ant nugaros nupiešę mėlyną dryžį, sušers audinėms?

*

Vaizduotė pametė saiką, nuolat kartojo ji. Viskas susiję – ginklai ir košmarai. Todėl reikia pralaužti šį ciklą. Grįžti prie paprastų dalykų. Pradėti nuo pradžios. Žmonės kalba, kad laikrodžio atgal neatsuksi, bet tai netiesa. Ateitis glūdi praeityje.

Kaip būtų gerai, jei ji galėtų atsikratyti vyrų ir jų gundymų. Manė, kad tai liausis pasiekus salą. Manė, liausis, kai nustos miegojusi jachtoje. Bet jie tik darėsi atkaklesni ir gudresni. Naktį ji bijojo užmigti, kad neprasidėtų košmarai; tačiau labai troško poilsio, kiekvieną rytą prabusdavo vis vėliau. Neslūgo tvanki, uždarą patalpą primenanti kaitra; tarsi aplink šildytų radiatoriai. Ar tai kada nors baigsis? Gal tai, kas įvyko, sunaikino metų laikus ar bent paliko tik kokius du – tą nepaprastą žiemą, apie kurią jau seniai buvo įspėti, ir šitą nepakeliamą vasarą? Gal pasauliui dar daugelį šimtmečių reikės gerai elgtis, kad užsitarnautų pavasarį ir rudenį.

*

Nežinau, kuris tai buvo vyras. Buvau užsimerkusi. Tai sunkiau, negu jums atrodo. Jei esi jau užsimerkusi miegoti, ne taip paprasta vėl užsimerkti, ginantis nuo košmaro. Nelengva. Bet jei sugebėsiu to išmokti, tai gal pagaliau išmoksiu ir užsidengti rankomis ausis. Būtų gerai.

– Kaip šįryt jaučiatės?

– Kodėl sakote *šįryt*? Juk lankotės naktimis. – Matote, kaip aš nepraleidžiu nė vienos smulkmenos?

– Jei jums taip atrodo.

– Ką reiškia – jei man taip atrodo?

– Jūs sprendžiate. – Teisingai, sprendžiu aš. Būtinai reikia kontroliuoti savo vaizduotę, antraip ji visai pašėls. Taip ir įklimpome į pavojus, kuriuose dabar murdomės. Reikia kontroliuoti vaizduotę.

Todėl atsakiau:

– Eikit lauk.

– Jūs vis tai kartojate.

– Na, jei aš čia sprendžiu, tai man galima, tiesa?

– Vis tiek ateis diena, kai reikės apie tai prabilti.

– *Diena*. Štai jūs ir vėl. – Neatsimerkiu. – Beje, o kas tas *tai*? – Maniau, kad toliau jį kamantinėju, bet ar tik nebūsiu padariusi taktinės klaidos.

– *Tai*? O, daug kas... Kaip jūs pakliuvote į tokią padėtį, kaip mes jums galime padėti iš jos išbristi.

– Garbės žodis, jūs tikras neišmanėlis, ar žinote?

Jis nekreipė dėmesio. Nekenčiu, kai jie apsimeta negirdėję to, į ką negali atsakyti.

– Gregas, – prabilo jis, aiškiai keisdamas temą. – Jus kamuojanti kaltė, atstūmimo išgyvenimas, panašūs dalykai...

– Ar Gregas gyvas? – Košmaras atrodė toks tikroviškas, kad kažkodėl pamaniau, jog šis vyras gali žinoti atsakymą.

– Gregas? Taip, Gregui viskas gerai. Bet mes pamanėme, kad jums būtų gerai...

– Kodėl mane turėtų kamuoti kaltė? Nesijaučiu kalta paėmusi jachtą. Jis norėjo tik gerti alų ir kabinti merginas. Tam jachtos nereikia.

– Nemanau, jog svarbiausia čia jachta.

– Kaipgi – ne svarbiausia? Jei ne jachta, nebūčiau čia atsidūrusi.

– Noriu pasakyti, kad jūs labai daug užkraunate jachtai. Vengiate galvoti apie tai, kas buvo prieš įlipant į jachtą. Kaip manote, ar gali taip būti?

– Iš kur man žinoti? Juk tai *jūs* čia ekspertas. – Pasakiau labai sarkastiškai, žinau, bet negalėjau susilaikyti. Supykau ant jo. Tarsi tai aš ignoruočiau viską, kas įvyko, prieš man įlipant į jachtą. Juk *aš* kaip tik buvau viena iš nedaugelio, kurie tai pastebėjo. Visi likusieji elgėsi taip pat kaip Gregas.

– Na, man atrodo, mes truputį pažengėme į priekį.
– Eikit lauk.

*

Žinojau, kad jis vėl pasirodys. Galima sakyti, net laukiau sugrįžtant. Tikriausiai norėjau greičiau viską baigti. Be to, turiu pripažinti, jis mane sudomino. Tai yra aš tiksliai žinau, kas iš tikrųjų įvyko, beveik numanau kodėl ir beveik numanau kaip. Bet norėjau pažiūrėti, ar jis – na, iš tiesų tai aš – sugalvosiu gudrų paaiškinimą.

– Tai jums atrodo, kad jau galite kalbėti apie Gregą.

– *Gregą?* Kuo čia dėtas Gregas?

– Na, mes spėjame ir mes labai norėtume išgirsti jūsų patvirtinimą, kad jūsų... jūsų išsiskyrimas su Gregu labai susijęs su dabartinėmis jūsų... problemomis.

– Jūs tikrai visiškas neišmanėlis. – Man patiko tai kartoti.

– Tai padėkite man, Kete. Paaiškinkite, kaip viskas yra iš tiesų. Kada pirmą kartą pastebėjote, kad jūsų santykiai su Gregu genda?

– Gregu, Gregu. Po velnių, įvyko branduolinis karas, o jums galvoje tiktai Gregas.

– Taip, žinoma, karas. Bet mes pagalvojome, jog apie viską reikia kalbėti paeiliui.

– O Gregas svarbesnis už karą? Jūsų vertybių sistema iš tiesų keistoka. Gal Gregas ir sukėlė karą? Ar žinote, kad jis turi beisbolo kepuraitę su užrašu KARIAUKITE, O NE MYLĖKITĖS? Gal jis sėdėjo sau, gėrė alų ir neturėdamas ką veikti spustelėjo mygtuką.

– Įdomus požiūris. Manau, galėtume iš jo ką nors išgauti. – Aš neatsakiau. Jis kalbėjo toliau. – Ar aš teisus, kad būdama su Gregu jūs, jei taip galima pasakyti, sudėjote į jį visas viltis? Kad jums jis pasirodė esąs paskutinis šansas? Gal pernelyg daug iš jo tikėjotės?

To man jau gana.

– Mano vardas Ketrina Feris, – pasakiau, tarsi kalbėdama su savimi ir kitais. – Man trisdešimt aštuoneri metai. Išvykau iš šiaurės ir persikėliau gyventi į pietus, nes mačiau, kas vyksta. Bet karas mane vijosi. Jis vis tiek prasidėjo. Aš sėdau į jachtą ir leidausi nešama vėjų. Pasiėmiau dvi kates, Polą ir Lindą. Radau šią salą. Dabar joje gyvenu. Nežinau, kas mane ištiks, bet žinau, jog tų, kurie rūpinasi planetos ateitimi, pareiga yra gyventi toliau. – Nutilusi pajutau, kad nė nejusdama buvau pravirkusi. Ašaros tekėjo mano veidu, lašėjo į ausis. Nieko nemačiau, nieko negirdėjau. Jutau, kad plaukiu, kad skęstu.

Galiausiai vyriškis labai tyliai – o gal mano ausys pilnos vandens? – tarė:

– Na, mes ir manėme, kad jums viskas gali taip atrodyti.

– Mane nugairino užnuodyti vėjai. Man lupasi oda. Visą laiką kamuoja troškulys. Neišmanau, rimta tai ar ne, bet žinau, kad privalau nepasiduoti. Jau vien dėl kačių. Gal joms manęs prireiks.

– Taip.

– Ką jūs norite pasakyti tuo savo *taip*?

– Na, psichosomatiniai simptomai iš tiesų būna įtikinami.

– Ar jūs negalite pagaliau suprasti? Po šimts, juk įvyko branduolinis karas.

– Hmmm, – atsiliepė vyras. Jis tyčia mane provokavo.

– Gerai, – tariau. – Galiu išklausyti ir jūsų versiją. Matau, kad labai norite man ją papasakoti.

– Na, mano galva, tai susiję su jūsų ir Grego išsiskyrimu. Ir, žinoma, su judviejų santykiais. Pavydu, smurtu. Tačiau išsiskyrimas...

Buvau ketinusi jam pritarti, bet negalėjau susivaldyti neįsikišusi.

– Nebuvo jokio išsiskyrimo. Tiesiog, kai prasidėjo karas, aš pasiėmiau jachtą.

– Taip, žinoma. Bet jūsų santykiai... juk nesakysite, kad viskas ėjosi sklandžiai?

– Ne blogiau negu su kitais vyrukais. Gregas, jis paprastas vyrukas. Kaip toks, visai normalus.

– Būtent.

– Ką tai reiškia – *būtent?*

– Na, matote, mes pasiuntėme užklausimą į šiaurę ir gavome jūsų ligos istoriją. Atrodo, modelis visur tas pats. Jūs pratusi visas viltis sieti su vienu asmeniu. Visada to paties tipo vyrais. O tai dažniausiai pavojinga, kaip manote? – Man neatsakius, jis kalbėjo toliau. – Mes tai vadiname pasikartojančiu aukos sindromu. PAS.

Nutariau ir į tai nekreipti dėmesio. Jau vien dėl to, kad neturėjau supratimo, apie ką jis kalba. Turbūt ką nors paisto.

– Jūs nenorite matyti didelės dalies savo gyvenimo, ar ne? Jūs... labai daug ką neigiate.

– O ne, nieko panašaus, – atsiliepiau. Tai jau darosi juokinga. Pasiryžau jį demaskuoti. – Tai jūs man norite pasakyti... norite pasakyti, kad karo nebuvo?

– Teisingai. Na, buvo ko sunerimti. Jau atrodė, kad karas tuoj prasidės. Bet jiems pavyko kai ką sugalvoti.

– *Jiems pavyko kai ką sugalvoti!* – sarkastiškai sušukau, nes tai buvo aiškiausias, galutinis įrodymas. Mano vaizduotėje įstrigo ta Grego frazė, visad skambėjusi labai pasipūtėliškai. Šaukti man patiko, norėjau sušukti dar ką nors, tad ir sušukau. – Kol nevalgei pas BJ, šūdą tu matei! – surikau. Jaučiausi kaip nugalėtoja, bet vyriškis, atrodo, to nesuprato ir uždėjo ranką man ant alkūnės, tarsi man reikėtų paguodos.

– Taip, jie iš tiesų kai ką sugalvojo. Karo nebuvo.

– Aišku, – atsakiau tebesijausdama nugalėtoja. – Tai aš, žinoma, anaiptol ne saloje?

– O ne.

– Aš ją įsivaizdavau.

– Taip.

– Ir jachtos, aišku, taip pat nebuvo?

– Ne, jūs plaukėte jachta.

– Bet joje nebuvo jokių kačių.

– Ne, kai jus atrado, su jumis buvo dvi katės. Siaubingai sulysusios. Vos išliko gyvos.

Jis elgėsi labai gudriai, nesistengė man visur priešgyniauti. Gudriai, bet vienodai. Nutariau pakeisti taktiką. Dabar būsiu sutrikusi ir truputį pasigailėtina.

– Nesuprantu, – tariau, paimdama jį už rankos. – Jei karo nebuvo, ką aš veikiau jachtoje?

– Viskuo kaltas Gregas, – atsakė jis taip pasišlykštėtinai tvirtai, tarsi aš galiausiai būčiau kažką prisipažinusi. – Jūs nuo jo bėgote. Pastebėjome, kad žmonės, kamuojami pasikartojančio aukos sindromo, galiausiai pabėgę dažnai junta didžiulę kaltę. Be to, iš šiaurės atėjo blogos žinios. Jos ir tapo dingstimi. Jūs mėginote eksteriorizuoti savo išgyvenimus, jus kamuojantį sutrikimą ir nerimą priskyrėte pasauliui. Tai normalu, – globėjiškai pridūrė jis, nors buvo aiškiai matyti, kad taip nemano. – Visai normalu.

– Aš nesu vienintelė *pasikartojanti* auka, – atsakiau. – Visas prakeiktas pasaulis nuolat verčiamas auka.

– Žinoma, – jis sutiko su manimi, nors iš tikrųjų nesiklausė.

– Juk kalbėjo, kad bus karas. Sakė, karas jau prasidėjo.

– Nuolat taip kalba. Bet galiausiai jiems pavyko kai ką sugalvoti.

– Jūs jau sakėte. Ką gi. Na gerai, jei tikėsime jūsų *versija*, – pabrėžiau šį žodį, – kur mane rado?

– Už kokių šimto mylių į rytus nuo Darvino. Plaukėte pasroviui.

– Plaukiau pasroviui, – pakartojau. – Kaip ir visas pasaulis. – Iš pradžių jis man aiškina, kad priskiriu pasauliui savo jausmus, o paskui pareiškia – ne, iš tikrųjų darau tai, ką, kaip visiems žinoma, nuo seno daro visas pasaulis. Na, tikrai ne kažin kas.

– O kaip paaiškinsite, kad man slenka plaukai?

– Deja, jūs juos raunatės.

– O kodėl lupasi oda?

– Jums dabar sunku. Patyrėte didžiulį stresą. Taip pasitaiko. Paskui pagerės.

– O kaip paaiškinsite, kad visiškai aiškiai prisimenu viską, kas nutiko nuo tada, kai šiaurėje paskelbė karą, iki tol, kol atsidūriau saloje?

– Na, specialistai tai vadina konfabuliacija. Jūs išgalvojate pasakojimus, norėdama nuslėpti tai, ko nežinote ar su kuo nenorite susitaikyti. Paimate keletą tikrų faktų ir jų pagrindu sukuriate nebūtą istoriją. Dažniausiai taip būna žmonėms, kamuojamiems dvigubo streso.

– Kokio?

– Didelio streso asmeniniame gyvenime ir dar politinės krizės, vykstančios pasaulyje. Kai šiaurėje padėtis pablogėja, pas mus visada padaugėja žmonių.

– Tuoj pradėsite man pasakoti, kad jūroje radote dešimtis pamišėlių, plūduriuojančių pasroviui.

– Tik kelis. Gal kokius keturis, penkis. Tačiau daugelis tų, kuriuos čia atvežė, nespėjo pasiekti jachtų. – Atrodo, mano užsispyrimas jam padarė įspūdį.

– O kiek žmonių jums... atvežė šį kartą?

– Porą dešimčių.

– Na, jūsų konfabuliacija tiesiog puiki, – pasakiau, grąžindama jam atgal jo paties terminą. Tegu žino savo vietą. – Tikrai manau, kad gudriai sugalvojote. – Na žinoma, jis išsidavė. ***Paimate keletą tikrų faktų ir jų pagrindu sukuriate nebūtą istoriją*** – būtent taip pats ir pasielgė.

– Džiaugiuosi, kad po truputį stumiamės į priekį, Kete.

– Eikit lauk ir ką nors sugalvokit, – atrėžiau. – Beje, ar yra kokių žinių apie šiaurės elnius?

– O kokių žinių laukiate?
– Gerų žinių! – sušukau. – Gerų!
– Pažiūrėsiu, ką pavyks sužinoti.

*

Kai košmaras baigėsi, ji pasijuto nuvargusi; nuvargusi, bet laimėjusi. Pagaliau išsiaiškino blogiausius dalykus, kuriuos siūlė gundytojai. Dabar galės būti saugi. Žinoma, jis pridarė aibę baisių klaidų. ***Džiaugiuosi, kad pro truputį stumiamės į priekį:*** to jokiu būdu nereikėjo sakyti. Niekam nepatiktų toks globėjiškas savos vaizduotės požiūris. Bet iš tikrųjų jį išdavė kitkas: neva katės buvusios liesos. Per visą jos kelionę ryškiausia ir geriausiai matoma buvo tai, kaip katės storėjo, kaip joms patiko jos pagauta žuvis.

Ji apsisprendė daugiau su vyrais nekalbėti. Negalėjo sutrukdyti jiems lankytis – buvo tikra, kad jie sugrįš dar ne vieną naktį, – bet daugiau nebekalbės. Išmoko košmaruose užmerkti akis; dabar dar išmoks užsičiaupti ir užsikimšti ausis. Nepasiduos pagundai. Ne, nepasiduos.

Jei teks mirti, ką gi. Tikriausiai juos bus nugairinę labai pavojingi vėjai; koks jų pavojingumas, tikrai sužinos tik tada, kai pasveiks arba mirs. Buvo neramu dėl kačių, tačiau ji tikėjo, kad jos sugebės savimi pasirūpinti. Grįš į gamtą. Jau grįžo. Kai baigėsi jachtoje atsigabentas maistas, katės išėjo į medžioklę. Veikiau išėjo Polas: Linda buvo per stora ir medžioti nepajėgė. Polas jai parnešdavo visokių smulkių gyvūnėlių – kurmių, pelių. Kai jis tai darydavo, Ketės akis užplūsdavo ašaros.

Viskas įvyko dėl to, kad jos vaizduotė išsigando numirsianti, galiausiai nusprendė ji. Kai ėmė luptis oda ir slinkti plaukai, vaizduotė pamėgino sugalvoti alternatyvų paaiškinimą. Dabar ji net žinojo, kaip specialistai jį vadina: konfabuliacija. Kur ji tą nugirdo? Veikiausiai perskaitė kokiame nors žurnale. Konfabuliacija. Paimi keletą tikrų faktų ir jų pagrindu sukuri nebūtą istoriją.

Ji prisiminė vakar nakties pokalbį. Sapnų vyriškis sakė: jūs labai daug ką savo gyvenime neigiate, ar ne tiesa, o ji atsakė – ne, nieko panašaus. Kai pagalvoji, juokinga; bet sykiu rimta. Nereikia apsigaudinėti. O Gregas apsigaudinėja, ir daugelis žmonių taip pat. Reikia žiūrėti į tikrovę atviromis akimis; nebegalime pasikliauti konfabuliacijomis. Tai vienintelis būdas išlikti gyviems.

*

Rytojaus dieną mažytėje, skurdžioje salelėje Toro sąsiauryje Ketrina Feris pabudo ir pamatė, kad Linda atsivedė kačiukus. Penki rainiukai glaudėsi vienas prie kito, akli ir bejėgiai, tačiau be jokio trūkumo. Ji pajuto meilės antplūdį. Katė, žinoma, jai neleido paliesti kačiukų, bet taip ir turi būti, tai normalu. Ji pasijuto tokia laiminga! Pilna vilties!

5

) SKYRIUS (

laivo sudužimas

I

IŠ PRADŽIŲ buvo nelemties ženklas. Jie ką tik buvo aplenkę Finisterio iškyšulį ir plaukė pietų kryptimi prieš smarkoką vėjelį, tik staiga fregatą apsupo būrys jūros kiaulių. Stovintieji ant denio susitelkė į jutą bei brustverą, stebėdamiesi tų padarų sugebėjimu žvaliai sukti ratus aplink laivą, plaukiantį devynių ar dešimties mazgų greičiu. Visiems gėrintis jūros kiaulių miklumu, pasigirdo šūksmas. Pro atvirą liuką kairiajame laivo šone iškrito junga. Iššautas signalinis šūvis, numestas gelbėjimo plaustas, laivas pradėjo dreifuoti. Bet manevrai atlikti nerangiai, ir kai vandenin pagaliau buvo nuleista šešiairklė valtis, paaiškėjo, kad jau per vėlu. Nebepavyko rasti net plausto, jau nekalbant apie berniuką. Jungai buvo tik penkiolika; jį pažinoję žmonės tvirtina, kad buvęs geras plaukikas, todėl nuspręsta, jog veikiausiai turėjo spėti pasiekti plaustą. Jei tai tiesa, vadinasi, su juo, be abejo, ir paskendo, prieš tai patyręs žiauriausias kančias.

Ekspedicijon į Senegalą traukė keturi laivai: fregata, korvetė, fliutas ir brigas. Jie išplaukė iš Ekso salos 1816 metų birželio 17 dieną, vežė 365 žmones. Dabar plaukė į pietus, o žmonių buvo vienu mažiau. Tenerifėje papildė atsargas, pasikrovė brangių vynų, apelsinų, citrinų, banjano figų ir įvairiausių rūšių daržovių. Į akį jiems krito tenykščių gyventojų palaidi papročiai: Sen Krua moterys stovėjo prie savo namų durų ir meldė prancūzus užeiti vidun, neabejodamos, kad jų vyrus nuo pavydo išgydys inkvizicijos vienuoliai, santuokos aistrą niekinamai vadinę akis užrišančia

Šėtono dovana. Mąslesni keleiviai šį elgesį aiškino pietų saulės poveikiu; juk gerai žinoma, kad jos galia atpalaiduoja ir prigimties, ir moralės varžtus.

Iš Tenerifės plaukė pietų–pietryčių kryptimi. Smarkūs vėjai ir jūrininkų neįgudimas išsklaidė flotilę. Fregata vieniša perplaukė atogrąžas ir aplenkė Barbo kyšulį. Plaukė prie pat kranto, kartais nuo jo nutolusi ne daugiau kaip per pusės patrankos šūvio atstumą. Jūroje buvo pilna uolų; per atoslūgį brigantina čia niekaip neįplauktų. Jau buvo aplenkę Blanko kyšulį ar bent taip manė, kai staiga atsidūrė seklumoje; kas pusvalandį teko mesti švininį gylio matuoklį. Auštant ponas Modė, sargybos leitenantas, modeliu pasiėmęs vištų narvą, apskaičiavo, kad jie atsidūrė Argino rifo pakraštyje. Į jo nuomonę nebuvo atsižvelgta. Tačiau net tie, kurie jūroje buvo naujokai, pastebėjo, kaip vanduo pakeitė spalvą; palei laivo šonus buvo aiškiai matyti jūržolės, ėmė kibti labai daug žuvų. Ramioje jūroje, nesant jokio rūko, jie plaukė tiesiai ant seklumos. Nuleistas svoris iš pradžių rodė aštuoniolika sieksnių gylio, tačiau neilgai trukus – jau tik šešis sieksnius. Fregata pasisuko prieš vėją ir beveik tuoj pat susvyravo; paskui susvyravo dar kelis kartus, tada sustojo. Lotlynis rodė penkių metrų ir šešiasdešimties centimetrų gylį.

Nelaimė, į rifą jie įstrigo per potvynį; jūrai vis labiau įsisiūbuojant, mėginimai išvaduoti laivą pasirodė bergždi. Visi įsitikino, kad fregatai galas. Kadangi joje esančiose gelbėjimosi valtyse nepakako vietos visai įgulai, nutarta pastatyti plaustą ir ant jo išlaipinti tuos, kurių nepavyks susodinti į valtis. Tada valtys plaustą nutemps iki pakrantės ir visi bus išgelbėti. Planas atrodė puikiausiai sugalvotas; bet, kaip vėliau patvirtino du įvykių dalyviai, jis buvo nubraižytas ant lakaus smėlio, kurį išpustė savanaudiškumo dvelksmas.

Plaustas buvo pastatytas, ir pastatytas gerai, vietos valtyse paskirstytos, maisto atsargos suruoštos. Auštant, kai vandens

lygis triume pasiekė du metrus septyniasdešimt centimetrų, o siurbliai ėmė strigti, įsakyta apleisti laivą. Tačiau puikiai sumanytą planą netruko pakeisti visiška netvarka. Niekas nepaisė vietų paskirstymo, maisto atsargas nešiojo atbulomis rankomis, kai ką pamiršo, kai kas įkrito į vandenį. Ant plausto turėjo būti šimtas penkiasdešimt žmonių: šimtas dvidešimt kariškių, įskaitant ir karininkus, dvidešimt devyni jūrininkai bei keleiviai, viena moteris. Bet užlipus ant plausto vos penkioms dešimtims žmonių, įrenginys – kuris buvo dvidešimties metrų ilgio ir septynių metrų pločio, – ėmė skęsti ir mažiausiai septyniasdešimt centimetrų paniro po vandeniu. Žmonės nuritino nuo jo statines su miltais, kurias buvo pakrovę, ir tada plaustas pakilo; bet kai ant jo nužengė likusieji keleiviai, vėl paniro. Kai ant plausto buvo sukrauta viskas, ką ketinta sukrauti, jis atsidūrė vandenyje vieno metro gylyje, o plausto keleiviai turėjo taip susigrūsti, kad negalėjo nė žingsnio žengti; pačiame priekyje ir gale jie skendėjo vandenyje iki juosmens. Bangos blaškė ir daužė į plaustą tuščias miltų statines; keleiviams buvo numestas dvidešimt penkių svarų maišas džiūvėsių, vandenyje akimoju virtusių pliurze.

Buvo numatyta, kad vadovauti plaustui imsis vienas iš jūrininkų, karininkas; bet tas karininkas atsisakė į jį lipti. Septintą valandą ryto duotas signalas išplaukti, ir mažoji flotilė pajudėjo tolyn nuo apleistos fregatos. Septyniolika asmenų atsisakė išlipti iš laivo arba pasislėpė, tad buvo jame palikti pasitikti savo likimo.

Plaustą atbuline eiga vilko keturios išsirikiavusios valtys, o priekyje – pinasa, lotu matavusi gylį. Valtims sustojus į vietas, plauste susirinkę keleiviai suriko *Vive le roi!** o ant muškietos vamzdžio suplazdėjo nedidelė balta vėliavėlė. Tačiau būtent šią

* Tegyvuoja karalius! *(pranc.)*

plausto keleivių didžiausių lūkesčių ir vilčių akimirką drauge su įprastais jūros vėjais papūtė savanaudiškumo dvelksmas. Neilgai trukus buvo atrišti visi keturi plaustą vilkę lynai – ar žiūrint savo naudos, ar iš neišmanymo, ar per nelaimę, o gal pamanius, kad taip reikia.

Plaustas, atsidūręs vos už dviejų lygų nuo fregatos, buvo paliktas. Jo keleiviai turėjo vyno, truputį brendžio, šiek tiek vandens ir visai nedaug permirkusių džiūvėsių. Jiems nedavė nei kompaso, nei jūrlapio. Plausto, neturinčio nei irklų, nei vairo, nebuvo kaip vairuoti; nesisekė valdyti ir ant jo atsidūrusių žmonių, kuriuos užliejančios bangos be perstojo trankė vieną į kitą. Pirmą naktį pakilo audra, bangos smarkiai mėtė plaustą; juo plaukiančiųjų šauksmus stelbė milžiniškų bangų riaumojimas. Kai kurie keleiviai prie plausto rąstų pririšo virves ir tvirtai jų laikėsi; visi buvo be gailesčio apdaužyti. Auštant ore skardėjo gailūs riksmai, dangop kilo įžadai, kurių niekas niekada neišpildys, visi rengėsi neišvengiamai mirčiai. Kad ir ką mėgintume įsivaizduoti apie aną naktį, nesugebėsime nė priartėti prie tikrovės.

Kitą dieną jūra nurimo ir daugeliui atbudo viltis. Tačiau du jaunikaičiai ir kepėjas, įsitikinę, kad nuo mirties nepabėgs, atsisveikino su kelionės draugais ir savo noru puolė į jūrą. Tą dieną plausto keleivius aplankė pirmieji kliedesiai. Vieni įsivaizdavo, kad mato žemę, kiti tarėsi pastebėję laivus, plaukiančius jų išgelbėti, ir, sudužus šioms apgaulingoms viltims, liūdesys buvo nepakeliamas.

Antroji naktis buvo klaikesnė už pirmąją. Bangos kilo it kalnai, nuolatos grasindamos apversti plaustą; karininkai, susispietę prie neaukšto stiebo, įsakinėjo kareiviams kauptis tai vienoje, tai kitoje įtaiso pusėje, kad atsvertų bangų smūgius. Grupelė vyrų, įsitikinusių, kad pražūtis neišvengiama, išmušė vyno statinės kamštį ir nutarė pasaldinti paskutines jiems likusias gyvenimo

akimirkas sudrumsdami proto galias; tai jiems neblogai sekėsi, tačiau vėliau pro skylę į statinę pribėgo jūros vandens, ir vynas buvo sugadintas. Paklaikę vyrai, dėl šito dar labiau įsiutę, ryžosi visus pasiųsti į bendrą žūtį: tai nutarę, puolė pjauti virves, kuriomis buvo sutvirtinti plaustą sudarantys rąstai. Maištininkams pamėginta pasipriešinti; audringoje jūroje nakties tamsoje kilo žūtbūtinis mūšis. Netrukus pavyko atkurti tvarką, ir ant nelemtojo plausto valandą buvo ramu. Bet vidurnaktį kareiviai vėl sukilo ir užpuolė karininkus su peiliais bei kardais; tie, kurie ginklų neturėjo, taip apkvaito, kad mėgino sudraskyti priešus dantimis; šiems teko iškęsti daugel įkandimų. Žmones mėtė jūron, daužė, badė peiliais ir kardais; į vandenį išmestos dvi statinės vyno ir vandens likučiai. Kai pagaliau nenaudėlius pavyko sutramdyti, plaustas buvo sėte nusėtas lavonais.

Per pirmąjį maištą darbininkas, vardu Dominikas, kuris prisidėjo prie sukilėlių, buvo išmestas į jūrą. Išgirdęs gailesčio meldžiančius šio išdaviko valdinio šauksmus, darbininkams vadovavęs inžinierius puolė vandenin, sučiupo niekšą už plaukų ir vargais negalais užtempė atgal ant plausto. Dominiko galvoje žiojėjo kardo perkirsta žaizda. Tamsoje žaizdą perrišo ir ligonį grąžino į gyvenimą. Tačiau nedėkingasis vos atsigavęs vėl grįžo pas maištininkus ir sukilo drauge su jais. Šį kartą nebesulaukė nei tokios sėkmės, nei tokio gailestingumo; tą naktį jis žuvo.

Nelaimingiesiems, kuriems pasisekė išlikti gyviems, dabar grėsė karštligė. Vieni įšoko į jūrą; kitus apėmė visiškas abejingumas; keletas nelaimingųjų su plikais kardais rankose užpuolė bendrakeleivius, reikalaudami, kad jiems duotų *vištos sparnelių*. Inžinierius, kurio narsumas išgelbėjo darbininką Dominiką, vaizdavosi keliaująs žaviomis Italijos lygumomis, o vienas karininkas jam tarė: „Pamenu, kad valtys mus apleido; tačiau nebijokite; aš ką tik parašiau gubernatoriui, ir po kelių valandų būsime išgelbėti“. Inžinierius, kuriam kliedesys atnešė ramybę,

taip atsakė: „O ar turite balandį, kuris galėtų taip sparčiai nunešti jūsų žinią?“

Šešioms dešimtims žmonių, dar tebesančių ant plausto, beliko vienintelė vyno statinė. Surinkę iš kareivių žymeklius, iš jų išlankstė žūklės kabliukus; paėmę durklą, sulenkė jį taip, kad tiktų rykliui pagauti. Netrukus ryklys priplaukė, griebė durklą, žvėriškai krimstelėjo savo baisiais dantimis, visiškai ištiesino ir nuplaukė savo keliais.

Prireikė neįtikėtinos ištvermės, norint bent kiek pratęsti šią pasigailėtiną egzistenciją. Keletas tų, kurie išgyveno maišto naktį, pripuolė prie lavonų ir atsirėžė nuo jų gabalus mėsos, kuriuos tuoj pat surijo. Daugelis karininkų tos mėsos atsisakė; nors vienas pasiūlė ją pirma padžiovinti, kad būtų lengviau valgyti. Kiti mėgino kramtyti kardų dėklus, šovinių dėželes, odinius skrybėlių apvadus – tačiau naudos buvo mažai. Vienas jūrininkas mėgino valgyti savo išmatas, bet jam tai nepavyko.

Trečioji diena stojo rami ir graži. Žmonės mėgino ilsėtis, tačiau prie siaubingai kankinančio alkio ir troškulio dabar prisidėjo žiaurūs sapnai. Plaustas, kuriuo jau plaukė perpus mažiau žmonių, negu buvo numatyta, šiek tiek iškilo į viršų – netikėta naktinio maišto atnešta nauda. Ir vis tiek keleiviai iki kelių mirko vandenyje, o ilsėtis galėjo tik stovėdami labai glaudžia grupe ir remdamiesi vieni į kitus. Ketvirtą rytą pastebėta, kad per naktį mirė geras tuzinas bendrakeleivių; kūnus išmetė į jūrą, išskyrus vieną, paliktą alkiui numalšinti. Popiet apie ketvirtą valandą virš plausto pralėkė būrys skraidančiųjų žuvų, nemažai jų įsipainiojo į virves. Tą naktį keleiviai išdarinėjo žuvis, bet alkis buvo toks stiprus, o porcijos tokios mažos, kad daugelis prie žuvies pridėjo gabalus žmogienos; nutarta, jog su žuvimi ji nebe tokia atgrasi. Net karininkai sutiko ją valgyti, taip patiektą.

Nuo tos dienos jau visi išmoko misti žmogiena. Kita naktis leido pasirūpinti šviežių atsargų. Keli ispanai, italai ir negrai,

kurie nesivėlė į pirmuosius maištus, sudarė sąmokslą, ketindami išmesti į jūrą viršininkus ir pasprukti į krantą, kuris, jų įsitikinimu, visai čia pat, o drauge pasiimti vertingus daiktus, sudėtus į krepšį ir pakabintus ant stiebo. Vėl kilo šiurpios grumtynės, nelemtasis plaustas paplūdo krauju. Kai trečiasis maištas galiausiai buvo numalšintas, ant plausto liko ne daugiau kaip trisdešimt žmonių, ir jis dar aukščiau iškilo iš vandens. Beveik nebuvo žmogaus, nenusėto žaizdomis, kurias be paliovos skalavo sūrus vanduo, ir aidėjo širdį veriantys klyksmai.

Septintą dieną du kareiviai pasislėpė už paskutinės vyno statinės. Jie išmušė joje skylę ir ėmė per šiaudą gerti vyną. Kai pažeidėjai buvo pastebėti, juos tuojau pat išmetė į jūrą pagal būtiną, vietoje priimtą įstatymą.

Dabar atėjo metas baisiausiam sprendimui. Suskaičiavus keleivius pasirodė, kad jų yra dvidešimt septyni. Penkiolika dar galėjo keletą dienų išgyventi; visi kiti, kamuojami sunkių žaizdų, daugelis dar ir kliedintys, beveik neturėjo vilčių likti gyvi. O per laiką, likusį iki mirties, jie dar labiau sumenkins ir taip negausias maisto atsargas. Apskaičiuota, kad visi kartu išgertų kokius trisdešimt ar keturiasdešimt butelių vyno. Skirti ligoniams pusę davinio būtų tolygu pasmerkti juos lėtai mirčiai. Todėl po diskusijos, kupinos siaubingiausios nevilties, penkiolika sveikųjų sutarė, kad visų tų, kurie dar turi galimybę išsigelbėti, labui ligotuosius bičiulius reikia išmesti į jūrą. Trys jūrininkai ir kareivis, kurių širdys surambėjo, stebint nuolatinės mirties vaizdus, atliko šį atgrasų, tačiau būtiną darbą. Sveikuosius atskyrė nuo nesveikųjų nelyginant švariuosius nuo nešvariųjų.

Po šio žiauraus aukojimo visi penkiolika likusių gyvų sumetė į vandenį visus ginklus, pasilikę tik kardą, jei kartais prireiktų perkirsti virvę arba baslį. Šiokio tokio maisto buvo likę šešiomis dienoms, pradėta laukti mirties.

Tada nutiko tokia smulkmena, kurią kiekvienas aiškinosi

pagal savo prigimtį. Balta peteliškė, kokių dažnai pasitaiko Prancūzijoje, plazdėdama apskrido aplink jų galvas ir nutūpė ant burės. Vieniems, pakvaišusiems iš alkio, pasirodė, jog net ji būtų gardus kąsnelis. Kitiems lengvas, laisvas atvykėlės plevenimas prilygo gryniausioms patyčioms iš jų, išsekusių ir nejudančių, gulinčių apačioje. Dar kitiems toji paprastutė peteliškė buvo ženklas, dangaus pasiuntinė, balta nelyginant Nojaus balandis. Net didžiausi skeptikai, nepanorę atpažinti Dievo įrankio, įgijo atsargią viltį, nes peteliškės juk nenuskrenda toli nuo sausumos.

Tačiau sausumos vis nebuvo matyti. Kepinančioje saulėje žmones ėdė nirtus troškulys, kol galiausiai jie sugalvojo vilgyti lūpas savo pačių šlapimu. Gėrė jį iš mažyčių alavo taurelių, kurias prieš tai panardindavo į vandenį, kad greičiau atvėstų viduje esantis skystis. Pasitaikydavo, kad kieno nors taurelę pavogdavo, o jai atsiradus paaiškėdavo, kad skysčio nebėra. Vienas keleivis, nors ir labai ištroškęs, niekaip nepajėgė prisiversti nuryti šlapimo. Tarp jų buvęs gydytojas pareiškė, kad vienų žmonių šlapimą praryti lengviau, o kitų – sunkiau. Ir dar pridūrė, kad šlapimo gėrimas daro tiesioginį poveikį – skatina jo gaminti dar daugiau.

Karininkas aptiko citriną, kurią buvo ketinęs pasaugoti vien tik sau; įnirtingais argumentais pavyko jį įtikinti, koks pražūtingas gali būti savanaudiškumas. Dar rado trisdešimt česnako skiltelių, kurios irgi sukėlė ginčus; jei nebūtų prieš tai išmetę visų ginklų, išskyrus kardą, galėjo vėl būti pralietas kraujas. Buvo du indeliai su spirituotu skysčiu, skirtu dantims valyti; skysčio savininkui nenoriai užlašinus kam nors ant liežuvio vieną ar du šio skysčio lašus, kildavo malonus jausmas, kelias sekundes slopinantis troškulį. Įsidėjus į burną keletą gabaliukų alavo, kildavo vėsumo pojūtis. Išlikusieji gyvi kartkartėmis leido per rankas tuščią indelį, kuriame kitados buvo laikoma rožių esencija; jos aromatas maloniai ramino.

Dešimtąją dieną keli vyrai, gavę kasdienę vyno porciją, sumanė juo apsisvaiginti ir pasidaryti galą; juos vos pavyko perkalbėti. Aplink plaustą tirštai plaukiojo rykliai, ir kai kurie kareiviai tarsi pamišę puldavo maudytis didžiųjų žuvų akivaizdoje. Aštuoni vyrai, nutarę, kad žemė turi būti kažkur netoliese, sumeistravo antrą plaustą ir ryžosi pabėgti. Jų plaustas buvo siaurutis, su žemu stiebu ir vietoje burės pririšta hamako drobe; pradėję jį bandyti, netrukus pamatė, koks trapus plaustelis ir koks nevykęs visas sumanymas, tad jo atsisakė.

Tryliktąją išmėginimo dieną patekėjusios saulės negožė nė mažiausias debesėlis. Penkiolika nelaimingųjų pasimeldė Visagaliui, pasidalijo vyno porcijas; staiga pėstininkų kapitonas, pažvelgęs į horizontą, matė tolumoje laivą ir šūksmais apie tai paskelbė. Visi padėkojo Viešpačiui ir neslėpė užplūdusio džiaugsmo. Jie ištiesino statines juosiančius lankus ir prie jų galų pririšo skepetas; vienas iš keleivių, įkopęs į stiebą, mojavo šiomis vėliavėlėmis. Visi stebėjo horizonte matomą laivą ir spėliojo, kurion pusėn šis plauks. Vieni kalbėjo, kad laivas nuolat artėja; kiti tvirtino, kad jis juda priešinga kryptimi. Pusę valandos keleiviai blaškėsi tarp baimės ir vilties. Paskui laivas išnyko nuo jūros paviršiaus.

Džiaugsmą pakeitė sielvartas ir liūdesys; keleivius apėmė pavydas likimui tų, kurie numirė anksčiau. Mėgindami bent miegu pasiguosti nuo užplūdusios nevilties, jie iškėlė gabalą drobės, kad apsisaugotų nuo saulės, ir sugulė po juo. Nutarė aprašyti juos ištikusius nuotykius, paskui visiems pasirašyti dokumentą ir prikalti jį prie stiebo viršūnės, tikėdamiesi, jog jis kaip nors pasieks jų šeimas bei vyriausybę.

Dvi valandas jie taip gulėjo, mąstydami karčiausias mintis, kai vyriausiasis patrankininkas, nusprendęs pereiti į plausto priekį, išlindo iš po stoginės ir pamatė vos už lygos tiesiai į juos atplaukiantį „Argą“, išskleidusį visas bures. Jis vos neuždusо. Ištiesė

rankas į jūrą. „Išgelbėti!“, pratarė jis. „Žiūrėkite, prie mūsų artėja brigas!“ Visi džiūgavo; net sužeistieji iš paskutiniųjų atšliaužė plausto galūgalin, norėdami geriau įsižiūrėti į artėjančius išgelbėtojus. Visi apsikabino, ir džiaugsmas dar padvigubėjo, kai jau buvo matyti, jog už išgelbėjimą turi dėkoti prancūzams. Keleiviai mojo skepetaitėmis ir dėkojo Apvaizdai.

„Argas“ nuleido bures ir dešiniuoju bortu prisiartino prie plausto per pusę pistoleto šūvio. Penkiolika išsigelbėjusiųjų, kurių stipriausias nebūtų išgyvenęs ilgiau negu keturiasdešimt aštuonias valandas, buvo užkelti į laivą; brigo kapitonas bei įgulos karininkai nuolatiniu rūpesčiu atgaivino juose gyvybės liepsną. Du plausto keleiviai vėliau aprašė patirtus išbandymus, pabaigoje apibendrinę, jog išsigelbėti pavyko tik per stebuklą, ir kad visuose tuose nutikimuose buvo aiškiausiai matyti Dievo pirštas.

Fregatos kelionę pradėjo nelemties ženklas, o baigė jo atgarsis. Kai pražūtingasis plaustas, tempiamas gelbėjimosi valčių, buvo nuleistas į jūrą, laive liko septyniolika žmonių. Jie pasiliko savo pačių valia; pirmiausia gerai apžiūrėjo laivą, ieškodami visko, ko nepasiėmė išvykstantieji ir nesugadino jūra. Rado džiūvėsių, vyno, brendžio ir rūkytos kiaulienos – to kurį laiką pakako. Iš pradžių laikytasi ramiai, nes bičiuliai buvo žadėję grįžti jų išvaduoti. Bet kai praėjo keturiasdešimt dvi dienos, ir niekas nepasirodė, dvylika iš septyniolikos pasiryžo pasiekti sausumą. Iš fregatoje likusių rąstų jie padirbo antrą plaustą, surišo tvirtomis virvėmis, sulipo ant jo ir išplaukė. Jie, kaip ir anksčiau išplaukusieji, neturėjo nei irklų, nei navigacinės įrangos, o burė buvo pati paprasčiausia. Jie pasiėmė nedideles maisto atsargas ir visą likusią viltį. Bet po daugelio dienų maurai, gyvenantys Sacharos pakrantėje karaliaus Saido valdžioje aptiko plausto likučius ir atnešė šią žinią į Andarą. Nutarta, kad antruoju plaustu plaukusius keleivius bus, be abejo, sudraskiusios jūrų pabaisos, kurių gausu prie Afrikos krantų.

Tada galiausiai, tarsi pasityčiojant, ataidėjo ano atgarsio atgarsis. Fregatoje buvo likę penkiese. Praėjus keliomis dienoms po to, kai išplaukė antrasis plaustas, jūrininkas, atsisakęs juo plaukti, irgi sumanė pasiekti krantą. Nepajėgdamas pasidirbti sau plausto, jis išplaukė į jūrą vištų narvu. Gal tai buvo tas pats narvas, kuriuo ponas Modė patikrino lemtingą fregatos kursą aną rytą, kai ši užplaukė ant rifo. Bet vištų narvas nugrimzdo į dugną ir jūreivis žuvo, nuo „Medūzos“ nutolęs vos pusę kabeltovo.

GÉRICAULT,
„MEDŪZOS" PLAUSTAS
(FRAGMENTAI), 1819

II

KAIP katastrofa virsta menu?

Mūsų laikais tai vyksta automatiškai. Sprogo branduolinė jėgainė? Nepraeis nė metai, ir Londono scenoje pasirodys įvykiui skirtas spektaklis. Nužudytas prezidentas? Tuojau gausite knygą, filmą, o gal pagal knygą sukurtą filmą arba pagal filmą parašytą knygą. Karas? Greičiau siųskite rašytojus. Serija šiurpių žmogžudysčių? Įsiklausykite, štai darniomis gretomis atžygiuoja poetai. Mes juk, be abejo, privalome ją suprasti, tą katastrofą; o kad suprastume, privalome pasitelkti vaizduotę, taigi čia prireiks vaizduojamųjų menų. Tačiau to nepakanka; katastrofą reikia ir pateisinti, ir už ją atleisti, nors ir labai menkai. Kodėl taip įvyko – iš kur ši gamtos beprotybė, žmonijos pakvaišimo akimirka? Na, ji bent suteikė akstiną sukurti meno kūrinį. Gal, geriau pagalvojus, *tam* ir vyksta katastrofos.

Prieš pradėdamas tapyti paveikslą, jis nusiskuto galvą, tą mes visi žinome. Nusiskuto galvą, kad negalėtų su niekuo susitikti, užsirakino savo studijoje ir išėjo iš jos tik tada, kai baigė kurti šedevrą. Ar taip viskas buvo?

Ekspedicija leidosi į kelionę 1816 metų birželio 17 dieną.

„Medūza“ užplaukė ant rifo 1816 metų liepos 2 dienos popietę.

Likusieji gyvi ant plausto buvo išgelbėti 1816 metų liepos 17 dieną.

Savinji ir Korearas išleido savo pasakojimus apie kelionę 1817 metų lapkričio mėnesį.

Drobė nusipirkta 1818 metų vasario 24 dieną.

Drobė pergabenta į didesnę studiją ir iš naujo ištempta ant porėmio 1818 metų birželio 28 dieną.

Paveikslas baigtas 1819 metų liepą.

1819 metų rugpjūčio 28 dieną, likus trims dienoms iki Salono atidarymo, Liudvikas XVIII apžiūrėjo paveikslą ir tarė menininkui žodžius, kuriuos *Moniteur Universel* priskyrė „toms vykusioms frazėms, kurios sykiu ir įvertina kūrinį, ir paskatina kūrėją". Karalius pasakė: „Pone Žeriko, jūsų laivo sudužimo niekaip nepavadinsi katastrofa".

Viskas prasidėjo nuo siekimo pavaizduoti tikrovę. Menininkas perskaitė Savinji ir Korearo atsiminimus; jis su jais susitiko, išklausinėjo. Ilgai rinko su įvykiu susijusią medžiagą. Susirado dailidę iš „Medūzos", kuris išliko gyvas, ir užsakė jam pagaminti tikrovišką plausto maketą. Ant jo sudėliojo vaškines figūrėles, vaizduojančias išlikusius gyvus keleivius. Visur studijoje prikabinėjo savo paties piešinių, vaizduojančių nukirstas galvas bei galūnes, siekdamas sukurti mirties atmosferą. Baigtame paveiksle matome atpažįstamus Savinji, Korearo ir dailidės portretus. (Kaip jie jautėsi, pozuodami šiam patirtų kančių atkartojimui?)

Tapydamas jis buvo visiškai ramus, pasakoja Antuanas Alfonsas Monforas, Oraso Vernė mokinys; beveik negalėjai pastebėti kūno ar rankų judesių, tik truputį iškaitęs veidas išdavė susikaupimą. Tapė tiesiai ant baltos drobės, prieš tai nusibrėžęs tik apytikrius kontūrus. Tapydavo tol, kol pakakdavo šviesos; tokį atkaklumą lėmė ir techninė būtinybė – naudojo tirštus, greitai džiūstančius aliejinius dažus, o tai reiškė, kad kiekvieną pradėtą gabalėlį tą pačią dieną reikėjo ir užbaigti. Buvo, kaip jau žinome, nusiskutęs šviesias rusvas garbanas, tarsi duodamas ženklą: „Netrukdyti". Tačiau vienišas neliko: namuose, kuriuose jis gyveno drauge

su jaunu asistentu Lui Aleksu Žamaru, ir toliau lankėsi modeliai, mokiniai, draugai. Vienas iš modelių buvo jaunas Delakrua, kuris pozavo mirusiojo, gulinčio veidu žemyn ištiesta kairiąja ranka, figūrai.

Pirmiausia išvardykime tai, ko dailininkas netapė. Jis nenutapė:

1) kaip „Medūza“ užplaukė ant rifo;

2) akimirkos, kai valčių įgula nupjovė lynus ir paliko plaustą likimo valiai;

3) nakties maištų,

4) neišvengiamo kanibalizmo;

5) masinių žudynių, siekiant išsigelbėti;

6) atskridusios peteliškės;

7) plausto keleivių, iki juosmens, kelių ar kulkšnių panirusių vandenyje;

8) pačios išgelbėjimo akimirkos.

Kitaip tariant, jam labiausiai rūpėjo išvengti: 1) politiškumo, 2) simbolizmo, 3) teatrališkumo, 4) šokiravimo, 5) jaudulio, 6) sentimentalumo, 7) dokumentiškumo, 8) tiesmukumo.

Pastabos

1) „Medūzos“ sudužimas buvo nelaimė, naujiena ir paveikslas; tačiau tai dar buvo ir kovos motyvas. Bonaparto šalininkai puolė monarchistus. Fregatos kapitono elgesys išryškino: a) Karališkojo jūrų laivyno nekompetentingumą ir korupciją, b) paplitusį valdančiosios klasės žiaurumą bendraujant su žemesniaisiais sluoksniais. Palyginimai su valstybės laivu, užplaukusiu ant seklumos, būtų pernelyg akivaizdūs ir sunkiasvoriai.

2) Savinji ir Korearas, išlikę gyvi pirmojo pasakojimo apie

laivo sudužimą autoriai, nusiuntė prašymą vyriausybei, reikalaudami skirti kompensacijas nukentėjusiems ir nubausti kaltuosius karininkus. Atstumti teisingumo institucijų, jie savo knyga kreipėsi į gausesnį viešosios nuomonės teismą. Korearas vėliau įkūrė leidyklą, leido ir pardavinėjo pamfletus krautuvėlėje „Prie sudužusios „Medūzos"; ši krautuvėlė tapo mėgstama nepatenkintųjų politika susitikimo vieta. Nesunku įsivaizduoti, kaip paveiksle būtų pavaizduota lynų nukirtimo akimirka: saulėje žvilga iškelto kirvio ašmenys; karininkas, atgręžęs plaustui nugarą, ramiai atnarplioja mazgą... Toks paveikslas galėjo tapti puikiausiu pamfletu.

3) Maištų Žeriko tik per plauką nenutapė. Išliko keli paruošiamieji eskizai. Naktis, audra, tamsi banguojanti jūra, sudriskusi burė, iškelti kardai, skenduoliai, grumtynės vyras prieš vyrą, nuogi kūnai. Kas jam čia nepatiko? Labiausiai tas, kad toks vaizdas primena B lygio vesternuose mėgstamas muštynes saliūnuose, kuriose dalyvauja visi iki vieno ten esantys – kas laužo kėdę, kas smūgiuoja, kas daužo butelį į priešininko galvą, kas supasi ant šviestuvo, mojuodamas sunkiais batais apautomis kojomis. Veiksmo per daug. Galima daug daugiau pasakyti, parodžius mažiau.

Manoma, kad išlikusieji maišto eskizai primena tradicinius Paskutiniojo teismo piešinius, kuriuose nekaltieji atskiriami nuo kaltųjų, o maištininkų laukia prakeikimas. Tokia aliuzija būtų klaidinga. Ant plausto pergalę šventė ne dorybė, bet jėga; gailestingumui ten nebuvo vietos. Šitokio paveikslo potekstė bylotų, kad Dievas – karininkų klasės pusėje. Gal anais laikais taip ir buvo. Ar Nojus priklausė karininkų klasei?

4) Vakarų mene labai retai pasitaiko kanibalizmo motyvų. Apsimestinis drovumas? Nepanašu: Vakarų menininkai nesidrovi nei išluptų akių, nei nukirstų krepšiuose nešiojamų galvų, nei aukojimui pjaunamų krūtų, nei apipjaustymo, nei nukryžiavimo.

Be to, kanibalizmas – tai pagonių įprotis, kurį būtų pravartu pasmerkti tapyboje, tuo slaptai įaudrinant žiūrovą. Bet tiesiog taip yra, kad vieni motyvai tapomi dažniau, kiti – rečiau. Štai kad ir karininkų klasei priklausantis Nojus. Egzistuoja stebėtinai mažai jo arką vaizduojančių paveikslų. Yra keistokas Amerikos primityvizmo pavyzdys – niūrus Džiakopo Basano darbas Prado galerijoje, bet daugiau niekas neateina į galvą. Adomas ir Ieva, Išvarymas iš Rojaus, Mergelės pasveikinimas, Paskutinis teismas – visa tai ne kartą tapė didžiausi menininkai. Bet Nojus ir jo laivas? Lemtingas žmonijos istorijos momentas, audringa jūra, tapybiški gyvuliai, Dievo įsikišimas į žmonių reikalus: juk čia rasime visas reikalingas sudedamąsias dalis. Kuo paaiškinti tokį ikonografinį trūkumą? Gal tuo, kad nėra nė vieno pakankamai didingo paveikslo, galinčio išpopuliarinti Nojaus laivo temą ir paskatinti kitus ja domėtis. O gal kalta pati istorija: gal menininkai tyliai sutarė nelaikyti Tvano gražiausiu Dievo veiksmu?

Žeriko nupiešė vieną kanibalizmo scenos eskizą. Išryškintas toks antropofagijos momentas: raumeningas vyriškis graužia ne mažiau raumeningo lavono alkūnę. Vaizdas beveik komiškas. Šiam motyvui iš tiesų nelengva parinkti tinkamą toną.

5) Paveikslas vaizduoja akimirką. Kaip mes išsiaiškintume, kas vyksta, jei matytume tris jūrininkus ir kareivį, metančius žmones nuo plausto į jūrą? Kad jų aukos jau negyvos? O jei ne, tai gal jos žudomos, norint pasiglemžti papuošalus? Kai karikatūrininkams sunku paaiškinti, iš ko jie juokiasi, laikraščių pardavėjai užsirašo naudingą informaciją ant specialių lentų. Nutapius paveikslą, reikalingą informaciją reikėtų pateikti pavadinime: PASIBAISĖTINAS VAIZDAS „MEDŪZOS“ PLAUSTE, KURIAME VILTIES NETEKĘ KELEIVIAI, KAMUOJAMI SĄŽINĖS PRIEKAIŠTŲ, SUVOKIA NETURĮ PAKANKAMAI MAISTO ATSARGŲ IR PRIIMA TRAGIŠKĄ, TAČIAU NEIŠVENGIAMĄ SPRENDIMĄ PAAUKOTI SUŽEISTUOSIUS

IR TAIP PADIDINTI SAVO PAČIŲ ŠANSUS IŠSIGELBĖTI. Na, maždaug šitaip.

Tarp kitko, paveikslo pavadinimas yra visai ne „Medūzos" plaustas". Salono kataloge įrašyta *Scene de naufrage* – „Laivo sudužimas". Atsargus politinis manevras? Galbūt. Bet podraug ir vertingas nurodymas žiūrovui: tai paveikslas, ne nuomonė.

6) Nesunku įsivaizduoti, kaip peteliškės atskridimą nutapytų kiti menininkai. Tačiau emociniu požiūriu vaizdas būtų nelabai subtilus, teisybė? Net jei pavyktų įveikti sunkumus ir rasti tinkamą paveikslo toną, liktų dar dvi didelės problemos. Pirma, įvykis neatrodytų tikroviškas, nors jis ir buvo iš tiesų; tai, kas tikra, ne visada atrodo įtikinama. Antra, mėginant nutapyti baltą šešių ar aštuonių centimetrų skersmens peteliškę, tupiančią ant dvidešimties metrų ilgio ir septynių metrų pločio plausto, ne juokais kiltų proporcijų problema.

7) Jei plaustas skendi po vandeniu, jo nenutapysi. Žmonių figūros turėtų kilti tiesiai iš jūros, tarsi Venerų Anadiomenių rikiuotė. Be to, atmetus plaustą, kyla formos problemų: visi personažai stovi, nes atsigulę nuskęstų, ir paveikslas išbrūžuotas stačiomis linijomis – menininkui prireiktų ypatingo išradingumo. Verčiau palaukti, kol mirs dar keletas plūduriuojančiųjų keleivių, plaustas iškils iš vandens, o menininkas atgaus galimybę naudoti horizontalius planus.

8) Prie plausto priplaukia „Argo" gelbėjimo valtis, išlikusieji gyvi tiesia rankas ir klupdami lipa į valtį, pasigailėtiną išgelbėtųjų būklę išryškina susitikimas su gelbėtojais, tvyro išsekimo ir džiugesio nuotaika – be abejo, tai labai jaudinantis vaizdas. Žeriko nupiešė keletą išgelbėjimo scenos eskizų. Vizualus įspūdis būtų išties stiprus, tačiau truputį pernelyg... tiesmukas.

Viso šito jis nenutapė.

Gerai, bet ką gi jis nutapė? Na, o kaip jums atrodo? Pamėginkime pažvelgti į paveikslą nieko neišmanančio žiūrovo akimis. Apžiūrėkime „Laivo sudužimą“, lyg neturėtume supratimo apie Prancūzijos jūrų laivyno istoriją. Matome, kaip žmonės, besiglaudžiantys ant plausto sudužus laivui, moja mažyčiam tolumoje vos įžiūrimam laiveliui (nepavyks atsikratyti palyginimo, kad tolimasis laivas ne didesnis, negu būtų buvusi anoji peteliškė). Pirmoji į galvą atėjusi mintis – tai ta akimirka, kai plausto keleiviai pastebėjo laivą, galiausiai tapusį jų išgelbėtoju. Taip mąstome ne tik dėl to, kad visada tikimės laimingos pabaigos, bet ir todėl, kad tam tikrame sąmonės lygmenyje patys savęs klausiame: iš kur sužinotume apie šio plausto keleivius, jei jiems ***nebūtų*** pavykę išsigelbėti?

Kuo galima pagrįsti šią prielaidą? Laivas toli horizonte; saulė taip pat horizonte (nors jos nematyti), ji apšviečia laivą geltona šviesa. Saulėtekis, nusprendžiame; laivas pasirodo drauge su saule, atnešdamas naują dieną, viltį, išsigelbėjimą; virš galvos susitvenkę juodi (labai juodi) debesys netrukus išsisklaidys. Bet jei čia nutapytas saulėlydis? Aušrą ir saulės laidą nesunku supainioti. O ką, jei čia pavaizduotas saulėlydis, laivas netrukus išnyks drauge su saule, o visų pamirštų sudužusio laivo keleivių laukia naktis, juoda tarsi jiems virš galvų susitvenkę debesys? Kiek sutrikę galėtume mėginti įsižiūrėti į plausto burę, kad galėtume spręsti, ar jį neša arčiau išgelbėtojo, ar tolyn nuo jo, ir numatyti, išsisklaidys ar ne pragaištingasis debesis; bet ji mums nedaug padės – vėjas pučia ne iš paveikslo viršaus į apačią, bet iš dešinės į kairę, o dešinėje pusėje vaizdą nukerta rėmas, neleidžiantis pamatyti, koks ten oras. Tada, vis dar nežinant, ką manyti, iškyla trečia galimybė: o gal tai saulėtekis, bet laivas išgelbėtojas neketina priartėti prie plausto keleivių. Tai būtų aiškių aiškiausias likimo smūgis: taip, saulė teka, ***tačiau ne tau***.

Neišmanėlio žvilgsnį nenoriai, ne iš karto, pakeičia visažinio

žvilgsnis. Pamėginkime palyginti „Laivo sudužimo“ sceną su Savinji ir Korearo pasakojimu. Iškart aišku, kad Žeriko nutapė ne tą akimirką, kai visi sveikino galiausiai išgelbėjimą atnešusį laivą: ten viskas vyko kitaip, brigas priartėjo prie plausto staiga, visi ėmė džiūgauti. Ne, prieš mus visai kitas momentas – tas trumpas, kankinamas pusvalandis, kai horizonte pirmą kartą buvo pasirodęs „Argas“. Palyginę paveikslą su aprašymu, iškart pastebėsime, kad Žeriko nenutapė į stiebą įsiropštusio plausto keleivio, mojančio ištiesintais statinių lankais su pririštomis skepetaitėmis. Jis nutarė verčiau nutapyti žmogų, kitų prilaikomą stovintį ant statinės ir mojantį didele audeklo skiaute. Permaina mus trumpam priverčia stabtelėti, bet netrukus pripažįstame jos privalumus: tikrovė siūlė vaizdą, primenantį beždžionę ant mieto, menas leido pasirinkti tvirtesnį fokusą ir pridėti dar vieną vertikalę.

Bet nesistenkime pernelyg greitai tapti visažiniai. Grįžkime prie klausimų, kankinančių nerimstantį neišmanėlį. Tegu jį bala, tą orą; ką galima pasakyti, žvelgiant į pačius plausto keleivius? Pradėkime, pavyzdžiui, nuo jų skaičiaus. Žmonių figūrų iš viso dvidešimt. Du įnirtingai mojuoja, vienas karštai rodo, du iš visų jėgų meldžiasi, o dar vienas raumeningais pečiais prilaiko pasilypėjusį ant statinės mojuotoją: šeši taškai vilties ir išsigelbėjimo naudai. Dar penkios figūros (dvi guli kniūbsčios, trys aukštielninkos) atrodo negyvos arba mirštančios, o žilabarzdis senis, atsukęs nugarą ką tik pastebėtam „Argui“, simbolizuoja gedulą: šeši prieš. Tarpinę padėtį (vertiname ne tik nuotaiką, bet ir užimamą erdvę) užima dar aštuonios figūros: viena lyg meldžiasi, lyg prilaiko stovintįjį, trys jį stebi be jokios išraiškos, viena – kupinu skausmo veidu; dvi, pasisukusios profiliais, atitinkamai žvelgia į atplūstančias ir nutolstančias bangas, ir dar viena neaiški figūra tamsiausiame, labiausiai nukentėjusiame paveikslo kampe, susiėmusi galvą rankomis (ir draskanti ją nagais?). Šeši, šeši ir aštuoni: aiškios daugumos nėra.

(Dvidešimt? – teiraujasi visažinis. Bet juk Savinji ir Korearas sakė, kad gyvų išliko tik penkiolika. Tai tos penkios figūros, kurios mums atrodo gulinčios be sąmonės, iš tikrųjų yra mirusių žmonių? Taip. O kaip tada skerdynės, kai paskutiniai penkiolika išlikusiųjų gyvų ir sveikų sumėtė sužeistus bendrakeleivius į jūrą? Žeriko keletą jų ištraukė atgal iš gelmių, norėdamas patobulinti kompoziciją. Ar mirusiems nedera suteikti balso mūsų surengtame referendume vilties arba nevilties naudai? Techniniu požiūriu – taip, bet ne tada, kai reikia įvertinti paveikslo nuotaiką.)

Taigi paveikslo struktūra pusiausvira: šeši už, šeši prieš, aštuoni susilaiko. Dviejų žiūrovų – neišmanėlio ir visažinio, – žvilgsniai susikerta ir klaidžioja toliau. Nuo savaime aiškaus paveikslo centro – ant statinės pasilypėjusio ir skepeta mojančio žmogaus – juos vis labiau traukia gedinti figūra paveikslo priekyje, kairėje pusėje, kuri vienintelė žiūri į mus. Žmogus ant kelių prilaiko jaunesnį vaikiną, kuris – mes jau supratome – tikrai negyvas. Senis atsukęs nugarą visiems ant plausto esantiems gyviesiems: jo poza reiškia rezignaciją, sielvartą, neviltį; jį dar labiau iš kitų išskiria žili plaukai ir raudona kaklaskarė. Jis atrodo tarsi atklydęs iš kito žanro paveikslo – gal tai koks nors susipainiojęs ir pametęs kelią Puseno senis. (Nesąmonė, atkerta visažinis. Kokio Puseno? Gereno ir Groso, jei jau norite žinoti. O mirusysis „sūnus“? Gereno, Žirodė ir Priudono stilių mišinys.) Ką veikia šis „tėvas“? a) – aprauda jam ant kelių gulintį mirusįjį (sūnų? bičiulį?), b) ką tik suprato, kad išsigelbėjimas neateis niekada, c) mąsto, kad net jei juos ir išgelbėtų, tai nė velnio nebepakeis, nes mirė tas, kurį jis laiko glėbyje? (Tarp kitko, primena visažinis, kartais būti neišmanėliu labai neparanku. Pavyzdžiui, juk niekada gyvenime neįspėtumėte, kad tėvo ir sūnaus motyvas dažnai švelnesniu pavidalu išreiškia kanibalizmo temą, tiesa? Ši grupė pirmą kartą pasirodo vieninteliame išlikusiame Žeriko eskize, skirtame kanibalizmo temai; bet kuris išsilavinęs amžininkas,

žiūrėdamas į paveikslą, tikrai prisimins Dantės aprašytąjį grafą Ugoliną, sielvartaujantį Pizos bokšte, apsuptą savo mirštančių vaikų, kuriuos vėliau pats suvalgė. Ar dabar jau aišku?)

Kad ir kokias mintis priskirtume seniui, jo figūra paveiksle tampa ne mažiau įtaigi už mojančiojo skepeta figūrą. Ši pusiausvyra skatina daryti tokią išvadą: paveiksle vaizduojamas pats vidurys to laikotarpio, kai plausto keleiviai matė „Argą". Laivas išniro horizonte prieš penkiolika minučių ir bus jų akyse dar ketvirtį valandos. Vieni keleiviai dar tiki, kad jis artėja; kiti – tarp jų išmintingiausias plausto keleivis, – žino, jog laivas tolsta ir jie nebus išgelbėti. Ši figūra mus skatina interpretuoti „Laivo sudužimą" kaip išjuoktos vilties vaizdinį.

Beveik visi, kurie matė Žeriko paveikslą 1819 metų Salone, žinojo, jog žvelgia į išlikusius gyvus „Medūzos" plausto keleivius, žinojo, kad horizonte vos įžiūrimas laivas juos išgelbėjo (nors ne iš pirmo karto), ir žinojo, kad įvykiai, susiję su šia Senegalo ekspedicija, sukėlė didžiulį politinį skandalą. Bet išlikęs paveikslas pergyveno šią istoriją. Religija išnyksta, o šventieji paveikslai lieka; istorija seniai pamiršta, bet jos atvaizdas tebetraukia (neišmanėlis triumfuoja – koks akibrokštas visažiniui). Kai dabar žiūrime į „Laivo sudužimą", mums sunku pernelyg piktintis ekspedicijos kapitonu Hiugu Diurua de Šomari ar ministru, kuris jį paskyrė kapitonu, ar jūros pajėgų karininku, atsisakiusiu traukti plaustą, ar jūrininkais, atleidusiais vilkimo lynus, ar maištą sukėlusiais kareiviais. (Istorija iš tiesų padaro mus demokratiškesnius. Ar kareivių širdys nesurambėjo nuo to, ką jie patyrė kare? Ar kapitonas nebuvo savo privilegijuoto auklėjimo auka? Ar mes patys galėtume prisiekti, kad panašiomis aplinkybėmis elgtumės kaip didvyriai?) Laikas ištirpdo istoriją į formas, spalvas, emocijas. Mes, šiuolaikiniai neišmanėliai, istoriją įsivaizduojame iš naujo: balsuosime už optimistiškai gelstantį dangų ar už gedintį žilabarzdį? O gal

galiausiai patikėsime abiem versijomis? Žvilgsnis gali lengvai peršokti nuo vienos nuotaikos, vienos interpretacijos prie kitos: ar toks ir buvo autoriaus sumanymas?)

8a) Jis tik per plauką nenutapė štai ko. Du aliejumi tapyti 1818 metų eskizai, kurių kompozicija, panašiausia į užbaigto paveikslo, viena ryškia detale nuo jo skiriasi: laivas, kuriam mojama, yra daug arčiau. Aiškiai įžiūrime jo siluetą, bures ir stiebus. Jis vaizduojamas šonu, tolimiausiame dešiniajame drobės kampe, vos pradėjęs kelionę tapytu horizontu. Akivaizdu, kad jis plausto dar nemato. Šie eskizai daro didesnio aktyvumo, kinetiškumo įspūdį: mums atrodo, kad įnirtingas plausto keleivių mojavimas po kelių minučių atneš vaisių, ir paveikslas, užuot buvęs sustingusi laiko akimirka, nusitęsia į ateitį, klausdamas: ar tikrai laivas praplauks drobės kraštu, nepastebėjęs plausto? Galutinis „Sudužimo“ variantas, priešingai, ne toks aktyvus, ir jo keliamą klausimą ne taip paprasta suformuluoti. Mojavimas atrodo gerokai bergždesnis, o rizika, lemianti sudužusio laivo keleivių likimą, kur kas baisesnė. Koks jų šansas išsigelbėti? Lašas vandenyne.

Studijoje jis praleido aštuonis mėnesius. Apytikriai tuo metu nupiešė ir autoportretą, iš kurio dėbso į mus paniurusiu, gana įtariu žvilgsniu, dažnokai būdingu tapytojams, žiūrintiems į veidrodį; mes kaltai pripažįstame, kad nepasitenkinimas nukreiptas į mus, nors iš tikrųjų jis skirtas pačiam pozuotojui. Jo barzda trumpa, o nuskustą galvą dengia graikiška kepuraitė su kuteliais (žinome tik tiek, kad jis nusiskuto plaukus, prieš pradėdamas tapyti paveikslą, bet per aštuonis mėnesius plaukai nemažai atauga: kiek kartų jis dar juos trumpino?) Mums jis primena piratą, kupiną ryžto ir nirtulio, pasirengusį tuojau pat sudoroti milžinišką sudužusį laivą ar įlipti į jį. Beje, stebina jo platūs potėpiai. Spręsdamas

iš potėpių, Monforas manė, jog Žeriko tapė labai storais teptukais; tačiau, palyginti su kitų dailininkų teptukais, jie buvo ploni. Teptukai ploni, užtat tiršti, greitai džiūstantys aliejiniai dažai.

Privalome prisiminti, kaip jis dirbo. Paprastai kyla pagunda žvelgti į procesą schematiškai, sumenkinant aštuonis mėnesius iki baigto paveikslo ir paruošiamųjų eskizų serijos; tačiau turime jai atsispirti. Tapytojas gana aukšto ūgio, stiprus, lieknas, itin gražiomis kojomis, kurias kai kas lygino su efebo, tramdančio nirtulingą žirgą, kojomis jo „Barberių lenktynių" centre. Stovėdamas priešais „Laivo sudužimą", jis dirba be galo susikaupęs, reikalaudamas absoliučios tylos: pakanka gremžtelėti kėdės koja į grindis, ir jau nutrūko neregima gija, jungusi akį su teptuko galu. Didžiules figūras jis tapo tiesiai ant drobės, nusibrėžęs tik pagalbines apybraižas. Pusiau užbaigtas paveikslas primena eilę skulptūrų, kabančių ant nubalintos sienos.

Turime prisiminti, kaip jis lindėjo užsidaręs savo studijoje, dirbdamas, judėdamas, klysdamas. Kai jau žinome, koks aštuonių darbo mėnesių rezultatas, mums atrodo, kad dailininkas nenumaldomai artėjo jo link. Pirmiausia apžiūrime šedevrą, o paskui einame atgal, stebėdami autoriaus atmestas idėjas, netinkamus sumanymus; bet jam anos atmestos idėjos anksčiau atrodė labai jaudinančios, ir tik pačioje pabaigoje aiškiai išryškėjo tai, į ką mes žvelgiame nuo pradžių. Mums tokia pabaiga atrodo neišvengiama; jam – ne. Reikia nepamiršti rizikos, sėkmingų atradimų, net blefo. Paaiškinti tai galime tik žodžiais, tačiau ir žodžius reikės pamiršti. Paveikslą galima išreikšti virtine sprendimų, sunumeruotų skaičiais nuo 1 iki 8a, bet būtina suprasti, kad tai bus tik pojūčių anotacijos. Negalima pamiršti jaudulio, emocijų. Nėra taip, kad tapytojas sklandžiai čiuožtų žemyn, į saulės nušviestą galutinio paveikslo pavidalo tvenkinį: ne, jis stengiasi išlaikyti pasirinktą kursą atviroje jūroje, kurioje siaučia besigrumiančios srovės.

Būti ištikimam tikrovei – taip, be abejo, tačiau tik iš pradžių; kai procesas įsibėgėja, daug svarbiau likti ištikimam meno tiesai. Plausto keleiviai nieko panašaus neišgyveno; netiksliai pavaizduotas jų skaičius, kanibalizmas virto literatūrine užuomina, tėvo ir sūnaus grupės egzistavimo beveik nepatvirtina išlikę dokumentai, stovinčio ant statinės žmogaus ir jo aplinkos – išvis niekas nepatvirtina. Plaustas dailiai nušveistas, tarsi rengiantis kokio nors lepaus monarcho vizitui: dailininkas it stropi namų šeimininkė nušlavė paskutinius žmogienos gabalėlius, visų keleivių plaukai glotnūs lyg naujutėlaitis dailininko teptukas.

Žeriko paveikslas darosi toks, koks turi būti, ir svarbiausi tampa formos klausimai. Jis kaitalioja fokusą, karpo, derina. Tai pakelia, tai nuleidžia horizonto liniją (jei mojuojanti figūra atsiduria žemiau horizonto, visą plaustą niauriai praryja jūra; jei ji horizontą perkerta, atrodo, jog žada viltį). Žeriko apkarpo plaustą supančius jūros ir dangaus plotus, užmeta mus tiesiai ant plausto, neklausdamas, norime mes to ar ne. Padidina atstumą nuo plausto keleivių iki laivo išgelbėtojo. Keičia figūrų pozas. Ar daug žinome paveikslų, kuriuose beveik visi pagrindiniai personažai būtų atsukę žiūrovui nugaras?

O kokios nuostabiai raumeningos tos jų nugaros. Tai mus truputėlį trikdo, tačiau be reikalo. Dažniausiai naivus klausimas būna pats svarbiausias. Nagi, klauskime. *Kodėl išlikusieji gyvi plausto keleiviai atrodo tokie sveiki?* Mums kelia susižavėjimą žinia, kad Žeriko susirado „Medūzos“ dailidę, kad užsakė jam pastatyti plausto maketą... bet... bet jei jau jis taip stengėsi teisingai nutapyti plaustą, tai kodėl negalėjo pasistengti, tapydamas keleivius? Nesunku suprasti, kodėl jis subūrė laivą sveikinančias figūras į atskirą vertikalę, kodėl pridėjo keletą papildomų lavonų, sutvirtindamas paveikslo struktūrą. Bet kodėl jie visi – net negyvėliai – atrodo tokie raumeningi, tokie... sveikutėlaičiai? Kur jų žaizdos, kur randai, išsekimo ir ligų žymės? Juk šie vyrai gėrė savo šlapimą,

graužė odinius savo skrybėlių apvadus, valgė savo draugus. Penki iš penkiolikos išgelbėtųjų neilgai beišgyveno. Tai kodėl jie atrodo taip, tarsi ką tik grįžę iš atletinės gimnastikos pratybų?

Kai televizijos kuria menines-dokumentines laidas apie koncentracijos stovyklas, žiūrovo – visažinio ar neišmanėlio – akį visada patraukia pižamomis aprengti statistai. Jiems nuskuta galvas, jie vaikšto susigūžę, jiems nuo nagų nuvalytas lakas, ir vis tiek jie trykšta gyvybe. Ekrane stebime, kaip statistai būriuojasi, laukdami dubenėlio viralo, į kurį niekinamai spjaus koncentracijos stovyklos sargas, o patys įsivaizduojame juos per pertrauką, godžiai šlamščiančius tiekėjų parūpintus patiekalus. Ar „Laivo sudužimas" yra savotiška šios anomalijos nuojauta? Jei tai būtų kuris nors kitas dailininkas, galėtume stabtelėti ir gerai pagalvoti. Bet Žeriko mėgo vaizduoti pamišėlius, lavonus ir nukirstas galvas. Kartą jis gatvėje sustabdė bičiulį, pageltusį nuo tulžies pūslės uždegimo, ir pagyrė, kaip gražiai šis atrodo. Vargu ar toks menininkas drovėsis rodyti iki paskutiniųjų iškankintą žmogaus kūną.

Taigi įsivaizduokime dar vieną dalyką, kurio jis nenutapė – „Laivo sudužimą", atliekamą išsekusių veikėjų. Sunykę kūnai, pūliuojančios žaizdos, skruostai, įdubę kaip Belzeno – kalinių: panašios smulkmenos be jokio vargo mus sujaudins, sukels gailestį. Mums iš akių pasipils sūrios čiurkšlės, panašios į drobėje vaizduojamą sūrų vandenį. Tačiau tai būtų pernelyg greita: paveikslas darytų pernelyg tiesioginį poveikį. Išbadėję sudužusio laivo keleiviai, susisupę į apdriskusius skarmalus, emocine prasme prilygsta anai peteliškei – pirmu atveju labai lengvai pasijuntame apleisti, antruoju – labai lengvai pasiguodžiame. Šį triuką nesunku padaryti.

Bet Žeriko siekia kitokios reakcijos, pranokstančios paprasčiausią gailestį ar pasipiktinimą, nors šias emocijas ir galima pasigauti pakeliui kaip balsuojančius pakeleivius. Nepaisant „Laivo sudužimo" temos, paveikslas kupinas raumeningo dinamiš-

kumo. Figūros ant plausto primena bangas: ne tik po jomis, bet ir per jas pulsuoja vandenyno energija. Jei figūros būtų nutapytos tikroviškai nusibaigusios, jos tebūtų tik jūros putų pursleliai, o ne jėgos laidininkai. Žvilgsnis nukreipiamas – ne erzinamai nuvedamas, ne įteikliai nustumiamas, bet užnešamas tarsi potvynio bangos, – į patį aukščiausią mojančios figūros tašką, paskui slysta žemyn, į duburį, sudaromą viltį praradusio senio, gulinčiu lavonu slysteli į priekinę dešinę paveikslo pusę, kur įsilieja į tikrą bangų mūšą. Tik dėl to, kad tvirtos figūros pajėgios perteikti šią jėgą, paveikslas ir žadina mums gilesnes, povandenines emocijas, perneša per vilties ir nevilties, džiūgavimo, panikos ir rezignacijos verpetus.

Kas gi atsitiko? Paveikslas nusimetė istorijos inkarą. Tai nebe „Laivo sudužimas", juo labiau – ne „Medūzos" plaustas". Mes ne šiaip sau įsivaizduojame nirtulingą siaubą, išgyventą plūduriuojant ant ano pragaištingo įtaiso; ne šiaip sau tampame daug kentėjusiais jo keleiviais. Jie tampa mumis. Paveikslo paslaptis – tai jo energijos sruvenimas. Pažvelkite į jį dar kartą: į tūžmingą vandens čiurkšlę, sudaromą tų raumeningų nugarų, atsigręžusių į krislelį – laivą išgelbėtoją. Kiek įtampos – ir dėl ko? Formos požiūriu nepateikiama atsvaros pagrindinei paveikslo energijos srovei, lygiai kaip be atsako lieka daugelis žmogaus jausmų. Viltis ar bet kuris kitas nelengvas troškimas: ambicijos, neapykanta, meilė (ypač meilė) – argi ne retai mūsų emocijos sulaukia objekto, kurio, mūsų įsitikinimu, yra vertos? Kaip beviltiškai mes mojame; kokia tamsi padangė; kokios milžiniškos bangos. Visi mes paklydę jūroje, mėtomi nuo vilties prie nevilties, mojame kažkam, kas galbūt niekada nepriartės mūsų išgelbėti. Katastrofa virto menu; bet šis procesas nieko nesumenkina ir nesupaprastina. Jis išlaisvina, didina, paaiškina. Katastrofa tapo menu: juk tam, galų pagalės, ji ir yra.

O kaipgi ankstesnioji katastrofa – Tvanas? Na, karininkų

klasei priklausančio Nojaus ikonografija prasideda taip, kaip ir galėjome tikėtis. Pirmus dešimt ar daugiau krikščionybės šimtmečių arka (dažniausiai vaizduota kaip paprasta dėžė ar sarkofagas, siekiant priminti, kad Nojaus išsigelbėjimas viso labo tik būsimo Kristaus išsivadavimo iš kapo numatymas) labai dažnai pasirodo iliustruotuose rankraščiuose, vitražuose, tarp katedrų skulptūrų. Nojus buvo populiarus vaikinas: rasime jį ir Veronoje, ant bronzinių Šv. Zenono bažnyčios durų, ir ant Nimo katedros vakarinio fasado, o Linkolno – rytinio; jis plaukia freskose ant *Campo Santo* Pizoje ir *Santa Maria Novella* bažnyčioje Florencijoje; jis išmetęs inkarą Monrealio mozaikoje, Florencijos baptisterijoje, Venecijos Šv. Morkaus katedroje.

Bet kurgi didingi paveikslai, garsieji vaizdiniai, kurių pirmtakus štai išvardijome? Kas atsitiko – nejau tvanas išseko? Ne visai; vandenų kryptį pakeitė Mikelandželas. Siksto koplyčioje arka (čia jau panašesnė ne į laivą, o į plūduriuojančią koncertinę platformą) pirmą kartą netenka centrinės vietos kompozicijoje; ji nustumta į toliausią veiksmo kampą. Pirmajame plane pilna sielvartaujančių, pasmerktų prieštvaninių padarų, kurie buvo palikti žūti, išgelbėjus išrinktąjį Nojų bei jo šeimą. Didžiausias dėmesys skiriamas prarastiesiems, paliktiesiems, atstumtiems nusidėjėliams, Dievo atliekoms. (Ar galime sau leisti vaizduotis Mikelandželą – racionalistą, gailesčio paskatintą subtiliai pasmerkti Dievo beširdiškumą? O gal maldingąjį, vykdantį sutartį su popiežiumi ir rodantį mums, kas gali atsitikti, jei nepasitaisysime? Gal tai gryniausios estetikos sprendimas – menininką labiau sudomino besiraitantys prakeiktųjų kūnai negu dar viena galimybė pareigingai pavaizduoti medinę arką.) Kad ir kokios būtų tokio sprendimo priežastys, Mikelandželas pakeitė visos temos vaizdavimą – ir suteikė jai naujos gyvybės. Juo pasekė Baldasarė Perucis, paskui Rafaelis; tapytojai ir iliustruotojai vis labiau domėjosi nebe išgelbėtaisiais, bet apleistaisiais. Naujovei pamažu

virstant tradicija, pati arka vis tolo ir tolo, artėdama prie horizonto kaip tas „Argas“, Žeriko ėmus tapyti galutinį paveikslo variantą. Vėjas tebepučia, potvynius ir toliau keičia atoslūgiai: arka galiausiai pasiekia horizontą ir išnyksta už jo. Puseno „Tvane“ laivo išvis nematyti; mums lieka tik būrelis iškankintų padarų, nemokančių plaukti, kadaise Mikelandželo ir Rafaelio ištrauktų į pirmąjį planą. Senis Nojus išplaukė iš meno istorijos.

Trys reakcijos į „Laivo sudužimą“:

a) Salono kritikai skundėsi, kad net gerai žinodami įvykius, vaizduojamus paveiksle, jie nerado vidinių įrodymų, leidžiančių įsitikinti aukų tautybe, dangumi, po kuriuo įvyko tragedija, ar visų tų įvykių data. Žinoma, to ir buvo siekiama.

b) Delakrua 1855 metais prisiminė savo reakciją, prieš beveik keturias dešimtis metų pirmą kartą pamačius drobėje besirandančią „Medūzą“: „Ji man sukėlė tokį stiprų įspūdį, kad išėjęs iš studijos pasileidau bėgti ir bėgau it beprotis visą kelią iki *rue de la Planche*, kurioje gyvenau, tolimajame Sen Žermeno priemiesčio gale“.

c) Žeriko, gulėdamas mirties patale, atsiliepė kažkam užsiminusiam apie paveikslą: *„Bah, une vignette!“**

Štai jis prieš mūsų akis – aukščiausias kančios, patirtos ant plausto, taškas, paimtas, perkurtas ir pateisintas meno, paverstas įtemptu, svariu vaizdiniu, paskui nulakuotas, įrėmintas, įstiklintas, pakabintas garsioje meno galerijoje mūsų žmogiškajai būklei nušviesti, nekintamas, baigtinis, visada čia esantis. Ar tikrai tai turime? Nagi ne. Žmonės miršta; plaustai pūva; ne išimtis ir meno kūriniai. Emocinę Žeriko kūrinio struktūrą, jo svyravimą tarp vilties ir nevilties, sustiprina paveiksle naudojami pigmentai: ryškiai apšviestos plausto dalys labai kontrastingos juodžiausios

* Et, paveikslėlis! *(pranc.)*

tamsos plotams. Norėdamas kuo labiau patamsinti šešėlius, Žeriko gausiai naudojo bitumą, suteikiantį jam reikalingą niūraus, žėrinčio juodumo atspalvį. Tačiau bitumas chemiškai nepatvarus, ir nuo tos dienos, kai paveikslą apžiūrėjo Liudvikas XVIII, dažų paviršius lėtai, nepataisomai iro. „Vos mums atėjus į šį pasaulį“, sakė Floberas, „kūnas iškart pradeda karšti“. Pabaigtas šedevras nesustingsta laike: jis juda toliau, žemyn. Garsiausias Žeriko specialistas patvirtino, kad dabar paveikslą „iš dalies galima laikyti sugadintu“. Nėra abejonių, kad, atidžiau ištyrus rėmus, juose būtų rasta kirvarpų.

•

6

) SKYRIUS (

kalnas

TIK, TIK, tik, tik. Tak. Tik, tik, tik, tik. Tak. Taip tiksi švelniai pro šalį šaudantis laikrodis, kliedesiuose paskęstantis laikas. Apibūdinimas galėtų tikti, pamanė pulkininkas, tačiau jis neteisingas. Labai svarbu iki pat galo laikytis to, ką žinai, – ypač kai galas visai arti. Jis žinojo, kad apibūdinimas netinkamas. Tai visai ne laikas ir anaiptol ne tolimas laikrodis.

Pulkininkas Fergiusonas gulėjo šaltame keturkampiame miegamajame šaltame keturkampiame savo name už trijų mylių nuo Dublino ir klausėsi virš galvos sklindančio tiksėjimo. Buvo pirma valanda, rami 1837 metų lapkričio naktis. Duktė Amanda šonu sėdėjo prie jo lovos, sustingusi, paspaudusi lūpas, ir skaitė kažkokį religinį paistalą. Pastatyta jai prie alkūnės žvakė degė tolygia liepsnele – tas suprakaitavęs kvailys, vadinantis save daktaru ir prisikabinęs prie pavardės galybę mokslumą ženklinančių raidžių, nebūtų galėjęs nieko panašaus pasakyti apie pulkininko širdį.

Tai gryniausia provokacija, štai kas, mąstė pulkininkas. Jis guli mirties patale, ruošdamasis amžinajai užmarščiai, o ji sau sėdi ir skaito naujausią pastoriaus Nojaus brošiūrą. Pasirengusi iki pat galo karštai prieštarauti. Pulkininkas Fergiusonas jau seniai nebesistengė suprasti tų reikalų. Kaip čia išėjo, kad jo tėvui mylimiausias vaikas nepaveldėjo nei jo instinktų, nei pažiūrų, kurias taip sunkiai buvo susikūręs? Nesuprasi. Jei nebūtų dukters taip dievinęs, turbūt laikytų ją patiklia pusprote. Ir vis dėlto, nepaisydamas nieko, nepaisydamas šio gyvo, įsikūnijusio

priekaišto, jis tikėjo pasaulio pažangos galimybe, žmogaus tobulėjimu, prietarų žlugimu. Kaip vis dėlto viskas keblu.

Tik, tik, tik, tik. Tak. Tiksėjimas virš galvos nesiliovė. Keturi ar penki garsūs tiktelėjimai, tyla, paskui truputį duslesnis aidas. Pulkininkas matė, kad tiksėjimas trukdo Amandai skaityti, nors ničniekuo neišsidavė. Bet jis jautė tokius dalykus, juk pragyveno greta jos jau ana kiek metų. Žinojo, kad iš tiesų pastorius Abraomas ne taip jau labai ją traukia. Be to, Amanda pati kalta, kad jis visa tai įžvelgia, kad taip gerai ją pažįsta. Juk buvo jai liepęs kuo greičiau tekėti už to leitenanto, kurio vardo niekaip neįstengia prisiminti, kai anas pasipiršo. Tada ji irgi ginčijosi. Tvirtino, esą myli tėvą labiau už tą uniformuotą gerbėją. Jis atsakė, kad tai netikusi priežastis, be to, jis vis tiek greitai mirsiąs. Ji apsiverkė ir liepė jam taip nešnekėti. Bet jis kalbėjo teisybę, ar ne? Kitaip nė būti negalėjo, juk taip?

Štai Amanda Fergiuson padėjo knygelę į sterblę ir nusigandusi pažvelgė į lubas. Tas vabalas pranašauja nelaimę. Visi žino, ką reiškia skaptuko caksėjimas: šiais metais namuose kas nors mirs. Tai amžių išmintis. Ji dirstelėjo į tėvą, ar šis dar nemiega. Pulkininkas Fergiusonas gulėjo užmerktomis akimis ir kvėpė orą pro nosį ilgais, tolygiais pūstelėjimais, primenančiais dumplių darbą. Bet Amanda gerai jį pažinojo, todėl įtarė, kad apsimeta. Jis visada taip elgiasi. Nuolat krečia jai pokštus.

Kaip, pavyzdžiui, tada, kai nusivežė ją į Dubliną: audringą 1821 metų vasario mėnesio dieną. Amandai buvo septyniolika, ji visur nešiojosi eskizų sąsiuvinį, lygiai kaip dabar – religines brošiūras. Neseniai ją buvo labai sudominę atsiliepimai apie parodą Buloko egiptietiškojoje salėje Pikadilyje, Londone, kur eksponuotas didžiulis 24 pėdų ilgio ir 18 pėdų aukščio, pono Žeriko paveikslas, vaizduojantis „Išlikusius gyvus po laivo sudužimo prancūzų fregatos „Medūza“ įgulos narius ant plausto“. Bilietas kainavo vieną šilingą, aprašymas – šešis pensus, ir 50 tūkstančių

žiūrovų sumokėjo už bilietus, užsimanę pamatyti naująjį užsienio menininko šedevrą, eksponuojamą greta nuolatinės kolekcijos – pono Buloko didingo 25 tūkstančių fosilijų rinkinio ir Panteriono, kurį sudarė įvairių žvėrių iškamšos. O štai dabar drobė atkeliavo į Dubliną ir bus rodoma Rotondoje: įėjimo bilietas – vienas šilingas aštuoni pensai, aprašymas – penki pensai.

Amanda buvo išrinkta iš penkių brolių ir seserų, motyvuojant jos ne pagal amžių išsivysčiusiais sugebėjimais lieti akvareles – tokia buvo oficiali pulkininko Fergiusono dingstis ir vėl pasielgti taip, kaip nori. Tačiau jie nenuėjo, kaip buvo žadėta, į Rotondą, o aplankė varžovų siūlomą pasilinksminimų vietą, reklamuojamą *Saunder's News-Letter & Daily Advertiser* ir kaltą dėl to, kad pono Žeriko didžiulis paveikslas nesulaukė Dubline tokio triumfo, kokį sukėlė Londone. Pulkininkas Fergiusonas nuvedė dukterį į Paviljoną, kur jiedu abu stebėjo ponų Maršalų „Jūrinę peristrefinę panoramą, vaizduojančią prancūzų fregatos „Medūza" ir pragaištingojo plausto sudužimą": bilietas į pirmąsias eiles – vienas šilingas aštuoni pensai, į tolimesnes eiles – 10 pensų, vaikams pirmosiose eilėse bilietai už pusę kainos. „Paviljonas visada itin jaukus, nes apšildomas patentuotomis krosnimis".

Rotonda galėjo pasiūlyti tik dvidešimt keturių pėdų ilgio ir aštuoniolikos pėdų aukščio paviršių, padengtą nejudančiais pigmentais, o štai čia prieš jų akis atsivėrė gal kokių 10 tūkstančių pėdų ploto judantys paveikslai. Jiems bežiūrint, pamažu skleidėsi didžiuliai vaizdai, vaizdų serijos: buvo parodytas ne šiaip koks vienas paveikslėlis, bet visa laivo sudužimo istorija. Vieną epizodą keitė kitas, vyniojamą audeklą margino spalvotų šviesų žaismas, o įvykių dramatizmą pabrėžė orkestro muzika. Žiūrovus taip jaudino reginys, kad jie vis prapliupdavo ploti, o pulkininkas Fergiusonas labiausiai vykusiais momentais smarkokai niukteldavo dukteriai į pašonę. Šeštojoje scenoje nelaimingieji iš-

kankinti prancūzai ant plausto buvo pavaizduoti beveik tomis pačiomis pozomis, kokiomis juos prieš tai nutapė ponas Žeriko. Bet juk nepalyginamai didingiau, pareiškė pulkininkas Fergiusonas, parodyti tragišką jų padėtį judesiu ir spalvotomis šviesomis, lydimomis muzikos, kurią jis visiškai be jokio reikalo dukteriai įvardijo kaip *„Vive Henrico!“*

– Štai kur kelias į priekį, – entuziastingai tarė pulkininkas Fergiusonas, jiems išeinant iš Paviljono. – Kas čia tie tepliориai!

Amanda nieko neatsakė, bet kitą savaitę vėl atvyko į Dubliną su viena iš seserų ir šį kartą apsilankė Rotondoje. Pono Žeriko drobė ją labai sužavėjo: nejudriame paveiksle ji įžvelgė begalę judesio, šviesos ir – tam tikru atžvilgiu – muzikos, iš tiesų net daugiau negu anoje vulgarioje panoramoje. Grįžusi taip tėvui ir pasakė.

Pulkininkas Fergiusonas atlaidžiai linktelėjo, pripažindamas tokį smulkmenišką užsispyrimą, bet nutylėjo. Tačiau kovo penktą dieną šelmiškai parodė mylimiausiai dukteriai naują ***Saunder's News-Letter*** skelbimą apie tai, kad ponas Bulokas sumažino – akivaizdu, jog ***buvo priverstas*** sumažinti, paaiškino pulkininkas, – kainą už įėjimo į nejudamą savo reginį bilietą iki niekingų dešimties pensų. To paties mėnesio pabaigoje pulkininkas Fergiusonas pranešė kitą naujieną – kad prancūzpalaikio paroda Rotondoje užsidarė, niekam nepanorus jos lankyti, užtat ponų Maršalų „Peristrefinė panorama“ iki šiol tris kartus per dieną demonstruojama žiūrovams, jaukiai šildomiems patentuotų krosnių.

– Tai kelias į priekį, – tų pačių metų birželį pakartojo pulkininkas, apsilankęs Paviljone, baigiamajame spektaklyje.

– Jei daiktas naujas, tai dar nereiškia, kad jis vertingas, – atsiliepė jo dukra; kaip tokia jauna mergina, ji kalbėjo gerokai iš aukšto.

Tik, tik, tik, tik. Tak. Apsimestinis pulkininko Fergiusono miegas

pasidarė audringesnis. Po šimts, mąstė jis, tas merdėjimas sunkus darbas. Niekas tavęs nepalieka ramybėje, neleidžia elgtis, kaip pats nori. Reikia mirti taip, kaip patinka kitiems, o tai vargina, kad ir kaip mylėtum tuos kitus. Jis atmerkė akis ir kelišimtąjį kartą per jųdviejų bendrą gyvenimą susirengė pakritikuoti dukterį.

– Tai meilė, – staiga ištarė. – Nieko daugiau. – Amanda apstulbusi nukreipė žvilgsnį nuo lubų ir pilnomis ašarų akimis pažvelgė į jį. – *Xestobium rufo-villosum* meilės šauksmas, mergaite, dėl Dievo meilės. Paprasčiausias dalykas. Uždaryk tokį vabalėlį dėžutėje, pabarbenk pieštuku į stalą, ir jis elgsis lygiai taip pat. Pamanys, kad tai patelė, ir daužys galvą į sieną, stengdamasis ją pasiekti. Beje, jei jau apie tai prakalbome – kodėl netekėjai už to leitenanto, kai aš tau liepiau? Gryniausias neklusnumas. – Jis ištiesė ranką ir suėmė jos delną.

Bet dukra neatsakė, jos akyse tebespindėjo ašaros, virš galvos toliau caksėjo vabalas, ir, metams dar nesibaigus, pulkininkas Fergiusonas buvo deramai palaidotas. Šiuo klausimu jo daktaro ir skaptuko prognozės visiškai sutapo.

Amandos sielvartą dėl tėvo mirties dar papildė nerimas dėl ontologinės jo būklės. Ar jo užsispyrimas ir nenoras pripažinti Visagalio planų – taip pat Dievo vardo minėjimas be reikalo net gulint mirties patale, – lėmė jam pasmerktojo vietą visiškose tamsybėse, žvarboje, nešildomoje patentuotų krosnių? Panelė Fergiuson žinojo, kad Viešpats teisingas, tačiau gailestingas. Tie, kurie laikosi jo įsakymų, bus teisiami, skrupulingai į juos atsižvelgiant, tačiau neišmanėliams tamsiose džiunglėse laigantiems laukiniams, kurie niekaip negalėjo įžvelgti šviesos, bus duodama proga pasitaisyti, jie sulauks atlaidumo. Bet ar šalto keturkampio namo netoli Dublino gyventoją galima priskirti neišmanėlių laukinių kategorijai? Ar kančia, kurią visą gyvenimą kentėjo netikintieji, galvodami apie jų laukiančią užmarštį ir dėl to neigdami

Viešpatį, po mirties už tai turės kentėti dar labiau? Panelė Fergiuson baiminosi, kad taip gali būti.

Kaip jos tėvas galėjo nesugebėti įžvelgti Dievo, Jo amžinųjų planų, Jo esminio gerumo? Jo planus ir Jo geraširdiškumą aiškiausiai rodo gamta, kurią Dievas dovanojo žmogaus džiaugsmui. Tai anaiptol nereiškia, kaip kai kas mano, kad žmogus gali negailestingai siaubti gamtą ir imti iš jos viską, ką užsigeidęs; visiškai priešingai, gamta nusipelno juo didesnės pagarbos, nes yra Dievo kūrinys. Bet Dievas sukūrė ir žmogų, ir gamtą, įtarpindamas žmogų į gamtą panašiai, kaip ranka įkišama į pirštinę. Amanda dažnai mąstydavo apie laukų vaisius, apie tai, kokie jie įvairūs ir kaip tobulai tinka žmogaus malonumams. Pavyzdžiui, vaismedžiai, vedantys valgomus vaisius, yra daug žemesni už kitus medžius, todėl į juos lengviau įlipti. Vaisiai, kurie sunokę pasidaro minkšti – tokie, kaip abrikosai, figos ar šilkmedžio uogos – ir atsitrenkę į žemę gali sukiužti, noksta nelabai aukštai, o kietaodžiai vaisiai, kuriems kritimas nepadarytų jokios žalos – kakavos pupelės, graikiški riešutai ar kaštainiai, – siūbuoja ant aukštų šakų. Vienų vaisių – vyšnių, slyvų, – pavidalas puikiai atitinka žmogaus burną; kitų – obuolių, kriaušių, – delno apybraižas; o treti – pavyzdžiui, melionai, – sukurti didesni, skirti pasidalyti visai šeimai. Yra ir tokių kaip moliūgas, kuriuos tinka dalytis su kaimynais, ir daugelio šių vaisių žievės išraižytos vertikaliais dryžiais, kad dalytis būtų lengviau.

Amanda pasaulyje įžvelgė Dievo tikslą, geraširdišką tvarką ir griežtą teisingumą; jos tėvas matė jame tik chaosą, pavojus bei piktą valią. O juk abu tyrinėjo tą patį pasaulį. Per vieną iš nesuskaičiuojamų jųdviejų ginčų Amanda kartą paklausė tėvo, ką jis mano apie Fergiusonų šeimos narius, surištus stipriais meilės saitais: nejau ir jie atsirado iš chaoso, pavojų bei piktos valios? Pulkininkas Fergiusonas, kuriam širdis neleido pasakyti dukteriai, jog žmonių šeimas kuria tas pats impulsas, kurio apimtas

vabalas daužo galvą į dėžutės šoną, atsakė, jog Fergiusonų šeima jam atrodo esąs laimingas atsitiktinumas. Duktė jam atrėžė, kad pasaulyje pernelyg daug panašių laimingų atsitiktinumų, todėl jų negalima vadinti atsitiktiniais.

Iš dalies, mąstė Amanda, viskas priklauso nuo požiūrio. Jos tėvas vulgariame spalvotų švieselių ir čirpiančios muzikos simuliakre įžvelgė tikslų didžios tragedijos atvaizdą; o jai tikrovę geriausiai perteikė paprasta, nejudanti, pigmentais padengta drobė. Tačiau svarbiausias vis dėlto buvo tikėjimo klausimas. Praėjus kelioms savaitėms po „Peristrefinės panoramos" peržiūros tėvas lėtai ją yrė valtimi tvenkinyje greta jų namų plytinčiose lordo R. valdose. Kažką mintyse susiejęs, jis ėmė ją barti už tikėjimą pasakojimu apie Nojaus arką, kurį pats sarkastiškai vadino „potvynio mitu". Kaltinimas Amandai nesugadino nuotaikos. Ji savo ruožtu tėvo paklausė, ar jis tiki pono Buloko Panterionu – laukinių žvėrių iškamšomis, eksponuojamomis jo egiptietiškojoje salėje Pikadilyje, Londone. Apstulbęs pulkininkas atsakė, jog, žinoma, tiki; į tai duktė reagavo tyčine nuostaba. Ji tiki tuo, ką prisakė Dievas ir aprašo Šventojo Rašto knygos, kurias visi skaito ir prisimena tūkstančius metų; o jis patikėjo smulkmena, aprašyta *Saunder's News-Letter& Daily Advertiser,* kuri veikiausiai bus pamiršta jau rytojaus rytą. Tai kuris gi iš jųdviejų, labai norėjo žinoti duktė, toliau be jokios priežasties varstydama jį pašaipiu žvilgsniu, yra patiklesnis?

1839 metų rudenį po ilgų meditacijų Amanda Fergiuson pasiūlė panelei Logan surengti ekspediciją į Argurį. Panelė Logan buvo guvi ir, atrodo, labai praktiška moteris, kokia dešimčia metų vyresnė už panelę Fergiuson; ji jautė pulkininkui simpatiją, nesudrumstą nė menkiausio apkalbų zefyro. Tačiau dar svarbiau buvo tai, kad prieš kelerius metus, dirbdama su seru Čarlzu B., ji lankėsi Italijoje.

– Labai apgailestauju, kad vietovė man nepažįstama, – atsakė

panelė Logan, kai Amanda jos apie tai paklausė pirmą kartą. – Ar tai toli už Neapolio?

– Ji yra ant Ararato kalno šlaito, gana neaukštai, – paaiškino panelė Fergiuson. – Pavadinimas Arguris kilęs iš dviejų armėniškų žodžių, kurie reiškia „jis pasodino vynmedį“. Toje vietoje Nojus po tvano vėl ėmėsi žemės ūkio darbų. Ten iki šiol žaliuoja senas vynuogienojas, kurį savo rankomis pasodino patriarchas.

Panelė Logan nuslėpė nuostabą, kurią jai sukėlė ši keista paskaita, ir suprato, kad reikėtų paklausinėti dar.

– O kodėl jūs sumanėte ten vykti?

– Ketinu melsti už savo tėvo sielą. Ant to kalno yra vienuolynas.

– Kelionė labai tolima.

– Man atrodo, ji reikalinga.

– Supratau. – Iš pradžių panelė Logan susimąstė, bet netrukus nušvito. – Ar mes ten gersime vyną? – Mat ji prisiminė kelionę į Italiją.

– Tai uždrausta, – atsakė panelė Fergiuson. – Draudžia tradicija.

– Tradicija?

– Na, tada dangus. Tai draudžia dangus, kad nepamirštume nuodėmės, į kurią vynuogės įstūmė patriarchą. – Panelė Logan, kuri maloniai sutikdavo, kad jai būtų skaitoma Biblija, bet pati nesivargino vartyti puslapių, kurį laiką atrodė sutrikusi. – Girtybė, – paaiškino panelė Fergiuson. – Nojaus girtavimas.

– Na žinoma.

– Argurio vienuoliams leidžiama valgyti vynuoges, bet negalima jų rauginti.

– Štai kaip.

– Ten dar auga senas gluosnis, išdygęs iš vienos Nojaus arkos lentos.

– Štai kaip.

Taip ir sutarė. Išvykti nusprendė pavasarį, kad išvengtų vėliau

prasidėsiančios maliarijos pavojaus. Kiekvienai keleivei reikės kelioninės lovos, pripučiamo čiužinio ir pagalvės; dar jos pasiims Okslio imbiero esencijos, truputį gero opiumo, chinino ir Zedlico miltelių; kilnojamą rašalinę, degtukų dėžutę ir vokiškų dagčių; skėčių nuo saulės ir flanelės diržų, naktimis padedančių apsisaugoti nuo pilvo skausmų. Truputį pasitarusios, nutarė į kelionę neimti nei kelioninės vonios, nei patentuoto kavos virimo aparato. Tačiau prie būtinų daiktų priskyrė porą kelionės lazdų geležiniais smaigaliais, sulankstomą peilį, tvirtus medžioklinius rimbus nuvaikyti begalėms šunų, nuo kurių buvo pasirengusios gintis, ir mažą policininko žibintą, nes buvo įspėtos, kad turkiški popieriniai žibintuvėliai, ištikus uraganui, pasirodo niekam tikę. Pasiėmė makintošus ir storus paltus, nesitikėdamos, kad ledi Merės Vortli Montegiu svajonė apie amžiną saulę galios menkesnėms keliautojoms. Panelė Logan buvo girdėjusi, kad turkų valstiečiai labai džiaugiasi, gavę dovanų parako, o aukštesniųjų klasių atstovai – rašomojo popieriaus. Dar jai kažkas paaiškino, kad paprasčiausias kompasas suteiks didžiulį malonumą bet kuriam musulmonui, nes padės iškart nustatyti, kur atsisukti meldžiantis; bet panelė Fergiuson anaiptol nebuvo nusiteikusi pagelbėti ne tą, ką reikia, garbinantiems pagonims. Ir galiausiai damos įsidėjo du mažus stiklo buteliukus, į kuriuos ketino įsipilti sulčių, išspaustų iš Nojaus vynuogyne auginamų vynuogių.

Vyriausybei priklausančiu garlaiviu jos nuplaukė iš Falmuto į Marselį, kur teko – pasikliauti prancūzų transportu. Gegužės pradžioje jas priėmė britų ambasadorius Konstantinopolyje. Panelė Fergiuson pasakojo apie kelionės maršrutą bei tikslą, o diplomatas atidžiai ją apžiūrinėjo: tamsiaplaukė neseniai į vidutinį amžių įžengusi moteriškė išsprogusiomis juodomis akimis ir apypilniais, rausvokais skruostais, kurie tarsi stūmė priekin jos papūstas lūpas. Tačiau koketuoti visiškai nemoka: atrodo, įprasta jos veido išraiška – šventeiviškumas, sumišęs su tvirčiausiais

įsitikinimais, ir šis derinys nesukėlė ambasadoriui jokių šiltų jausmų. Jis išklausė beveik viską, ką ji kalbėjo, tačiau nė valandėlės neskyrė jai viso dėmesio.

– A, – ištarė jis, viešniai baigus kalbėti, – prieš keletą metų sklido kalbos, kad kažin koks rusas sugebėjo užsiropšti į pačią kalno viršūnę.

– Perotas, – nesišypsodama atrėmė panelė Fergiuson. – Manyčiau, ne rusas. Daktaras Fridrichas Perotas. Dorpato universiteto profesorius.

Ambasadorius įstrižai maktelėjo galva, tarsi geriau už jį išmanyti vietos reikalus būtų truputį įžūlu.

– Man atrodo, jog labai tinkama ir teisinga, – toliau kalbėjo panelė Fergiuson, – kad pirmasis keliautojas, užkopęs ant kalno, priglaudusio sustojusią arką, turėtų paukščio pavardę*. Nė kiek neabejoju, kad tai mums visiems skirto didžiojo Viešpaties plano dalis.

– Be abejo, – sutiko ambasadorius, atsigręždamas į panelę Logan ir mėgindamas joje įžvelgti ką nors, kas padėtų suprasti jos samdytoją. – Be abejo.

Osmanų sostinėje jos praleido savaitę, tačiau per tą laiką panelė Logan nė truputėlio neapsiprato su įžūliais žvilgsniais, kuriais ją varstė prie *tables d'hôte***. Paskui abi ponios prisidėjo prie *Favaid-i-Osmaniyeh,* turkų bendrovės, kurios garlaiviai plaukiojo į Trapezundą. Kajutė buvo ankšta ir panelei Logan pasirodė kur kas nešvaresnė už visas iki tol jos matytas. Pirmą kelionės rytą ji drįso išeiti į denį, ir tuojau pat prisistatė net ne vienas, o trys potencialūs gerbėjai, visi suraitytais plaukais ir stipriai dvelkiantys bergamotėmis. Nuo to laiko panelė Logan, nors buvo pasamdyta kaip išmananti keliautoja, iš kajutės nė kojos nekėlė. Panelė Fergiuson apsimetė nė nepastebinti panašių nepatogumų

* Parrot – papūga *(angl.)*

** bendras stalas *(pranc.)*

ir labai domėjosi visokiais padugnėmis, keliaujančiais trečiąja klase; kartais ji parsinešdavo pastabą ar klausimą, skirtą išjudinti nusiminusią panelę Logan. Kodėl, norėjo sužinoti darbdavė, visos turkų moterys apgyvendintos kairėje denio pusėje? Ar tokį apgyvendinimo būdą lėmė koks nors principas – visuomeninis arba religinis? Panelė Logan nesugebėjo į tai atsakyti. Nuo to laiko, kai jiedvi paliko Neapolį, ji kasdien jautėsi vis nesaugesnė. Vos užuodusi bergamočių dvelktelėjimą, visa sudrebėdavo.

Leisdamasi įtraukiama į kelionę per azijietišką Turkiją, panelė Logan nepakankamai įvertino panelės Fergiuson užsispyrimą. Ir amžinai išsisukinėjantis mulų varovas, ir sukčius užeigos šeimininkas, ir klastingas muitinės pareigūnas netrukdavo susidurti su neįveikiamos valios apraiškomis. Panelė Logan jau nebegalėtų suskaičiuoti, kiek kartų jų bagažą užlaikė, kiek sykių joms buvo pareikšta, kad prie jau įsigyto *tezkare* būtinai dar reikia nusipirkti specialų leidimą – *buyurulda;* bet panelė Fergiuson, padedama dragūno, kurio silpnutės pastangos savarankiškai reikšti mintis seniai buvo nuslopintos, visus skubino, reikalavo ir galiausiai pasiekdavo savo. Ji niekada nenuvargdavo ir būdavo pasirengusi viską aptarti, kaip reikalauja šalies papročiai – susėsti su viešbučio šeimininku ir atsakinėti į įvairius jo klausimus, pavyzdžiui, ar Anglija mažesnė už Londoną, kuris iš jų dviejų priklauso Prancūzijai ir kiek kartų Turkijos laivynas didesnis už Anglijos, Prancūzijos ir Rusijos laivynus, kartu sudėtus.

Be to, panelė Logan įsivaizdavo, kad kelionėje, nors ir skirtoje dievobaimingam tikslui, pasitaikys malonių progų ką nors nupiešti – šis užsiėmimas kadaise padėjo užsimegzti ryšiams tarp darbdavės ir kompanionės. Bet Amanda Fergiuson nesižavėjo antika; jai visiškai nerūpėjo apžiūrinėti pagoniškas Augusto šventyklas arba apgriuvusias kolonas, neva pastatytas atskalūno imperatoriaus Julijono garbei. Tačiau bent truputėlį domėjosi gamtos vaizdais. Važiuodamos gilyn į žemyną nuo

Trapezunto, pašonėje pasidėjusios medžioklinius rimbus, kad apsigintų nuo bet kada galinčių išnirti šunų gaujų, jos apžiūrinėjo nykštukiniais ąžuolais, blausiai gelsvais vynuogienojais ir vešliais obelų sodais apaugusiuose kalvų šlaituose besiganančias angoros ožkas; klausėsi žiogų, kurie, atrodo, skardeno atkakliau ir šaižiau už savo britiškuosius giminaičius; retsykiais pasitaikydavo pamatyti rečiausio purpuro ir rožių atspalvio saulėlydžių. Aplink plytėjo javų, opijaus aguonų ir medvilnės laukai; vietomis prasiveržsaid rododendrų ar geltonųjų azalijų kuokštai; nardė raudonkojės putpelės, kukučiai ir mėlynos varnos. Zirganos kalnuose didžiuliai rusvi elniai iš saugaus atstumo švelniai sutikdavo jų žvilgsnius.

Erzerume panelei Logan pavyko įkalbėti darbdavę užeiti į krikščionių bažnyčią. Iš pradžių atrodė, kad tai vykusi mintis, nes kapinėse panelė Fergiuson rado antkapių akmenų bei kryžių, kurių keltiška išvaizda jai priminė gimtąją Airiją; pareigingą jos veido išraišką trumpam pakeitė šypsena. Tačiau toks netikėtas atlaidumas truko neilgai. Išeidamos iš bažnyčios, ponios pastebėjo jauną valstietę, kuri kišo votą į plyšį prie pat centrinių durų. Pasirodė, jog tai žmogaus dantis – be abejo, jos pačios. Geriau apžiūrėjus, paaiškėjo, kad plyšys pilnutėlis prikištas gelstančių kaplių ir nudilusių krūminių dantų. Panelė Fergiuson įtaigiai pasmerkė liaudies prietarus ir priminė dvasininkų pareigas. Tie, kurie skelbia Dievo žodį, tvirtino ji, ir patys turi būti teisiami pagal jį, o jei pasirodys, kad yra ydingi – tai susilauks kur kas griežtesnės bausmės.

Jos įvažiavo į Rusiją, pasienio poste pasisamdžiusios naują gidą, stambų, barzdotą kurdą, kuris skelbėsi gerai žinąs, ko norima iš užsieniečių. Panelė Fergiuson kalbėjo su juo, kaip atrodė panelei Logan, rusų ir turkų kalbų mišiniu. Seniai praėjo dienos, kai joms abiem labai pravertė sklandi panelės Logan italų kalba; kelionės pradžioje ji dar buvo gidė ir vertėja, bet pamažėliais liko

tik paprasčiausia prielipa, neką viršesnė už atleistąjį dragūną ar neseniai priimtąjį kurdą.

Trijulė nukeliavo į Kaukazą, pakeliui baidydama būrius pelikanų, kuriuos, ant žemės tokius nerangius, stebuklingai permainydavo skrydis. Panelės Fergiuson susierzinimas, prisiminus Erzerumo įvykį, pradėjo rimti. Pravažiuodamos pro rytinį Alagezo kalno kyšulį, jos susikaupusios žvelgė, kaip prieš akis lėtai veriasi platus Didžiojo Ararato kūgis. Viršūnės nebuvo matyti, ją gaubė baltų debesų žiedas, ryškiai spindintis saulėje.

– Tai aureolė, – sušuko panelė Logan. – Kaip angelo.

– Jūs teisi, – linktelėjusi galva, sutiko panelė Fergiuson. – Tokie žmonės kaip mano tėvas jums, žinoma, nepritartų. Jie pareikštų, kad panašūs palyginimai – gryniausi vėjai. Tiesiogine prasme. – Ji nusišypsojo, nepraverdama kietai sučiauptų lūpų, ir panelė Logan klausiamu žvilgsniu paragino kalbėti toliau. – Jie aiškintų, kad debesų aureolė yra visiškai natūralus gamtos reiškinys. Naktį ir kelias valandas po saulėtekio viršūnė yra aiškiai matoma, bet kai ryto saulė įšildo lygumą, karšto oro srovės kyla aukštyn ir tam tikrame aukštyje virsta vandens garais. Vakarop, kai viskas vėl atvėsta, aureolė išnyksta. Tai anaiptol nenustebintų nė vieno... mokslininko, – baigė ji, niekinamai pabrėždama paskutinį žodį.

– Tai užburtas kalnas, – pareiškė panelė Logan.

Šeimininkė ją pataisė.

– Tai *šventasis* kalnas. – Ji nekantriai atsiduso. – Atrodo, viską pasaulyje galima paaiškinti dvejopai. Todėl mums ir duota laisva valia – idant galėtume pasirinkti teisingą paaiškinimą. Mano tėvas taip ir nesuprato, kad jo pasirinkti paaiškinimai, lygiai kaip manieji, remiasi tikėjimu. Arba netikėjimu. Jis čia matytų garus, debesis, kylančias oro sroves. Bet kas sukūrė garus, kas sukūrė debesis? Kas padarė, kad būtent Nojaus kalnas, o ne kuris nors kitas, kas dieną būtų palaimintas debesų aureolės?

– Būtent, – atsiliepė panelė Logan, nevisiškai pritardama tam, ką išgirdo.

Tą dieną jos sutiko armėnų kunigą, ir šis pranešė, kad į kalną, kurio link jos važiuoja, niekas nėra užkopęs; negana to, niekas niekada neužkops. Kai panelė Fergiuson mandagiai užsiminė apie daktarą Perotą, kunigas ją užtikrino, jog įvyko klaida. Veikiausiai ji bus supainiojusi Masį – taip jis vadino Didįjį Araratą – su gerokai piečiau esančiu ugnikalniu, turkų pramintu Sipan Dagu. Nojaus arka, prieš galiausiai sustodama ant Ararato kalno, kliudė Sipan Dagą ir nusklembė pačią jo viršūnę, atverdama žemės viduje šėlstančias liepsnas. Jis girdėjęs, kad į aną kalną galima užlipti, bet tik ne į Masį. Tai bene vienintelis klausimas, kuriuo krikščionys ir musulmonai sutaria. O be to, toliau kalbėjo kunigas, argi to neįrodė Šventasis Raštas? Prieš jų akis stūksantis kalnas yra žmonijos gimties vieta; įteikliai sukikenęs, tarsi atsiprašydamas už tokių nesubtilių dalykų minėjimą, jis priminė ponioms mūsų Išganytojo žodžius Nikodemui, kuriuose tvirtinama, jog neįmanoma antrą kartą sugrįžti į motinos įsčias ir iš naujo atgimti.

Prieš išsiskiriant kunigas išsitraukė iš kišenės mažą juodą amuletą, per daug šimtmečių nusvidintą iki glotnumo. Tai, pareiškė jis, esąs gabalėlis bitumo, kadaise tikrai buvęs Nojaus arkos dalimi ir veiksmingai padedantis išvengti nelaimių. Kadangi ponios taip domisi Masio kalnu, tai gal...

Panelė Fergiuson mandagiai atsisakė siūlomo sandorio, nurodydama, kad jei į kalno viršūnę iš tiesų neįmanoma užkopti, tai galimybė, jog jos patikės šį amuletą tikrai buvus patriarcho laivo dalimi, ne tokia jau didelė. Tačiau armėnui šiedu dalykai anaiptol neatrodė nesuderinami. Gal bitumą atnešė paukštis, kaip balandis – alyvos šakelę. O gal angelas. Juk ar tradicija nepasakoja, kaip šv. Jokūbas tris kartus mėginęs užkopti į Masio viršūnę, ir trečią kartą angelas jam pasakęs, kad tai esą uždrausta, bet užtat

įdavęs medžio lentelę, paimtą iš arkos, o ten, kur šventasis ją gavo, buvęs įkurtas Šv. Jokūbo vienuolynas?

Jie taip ir išsiskyrė nesudarę sandorio. Panelė Logan, kurią Viešpaties žodžiai Nikodemui kiek sutrikdė, galvojo apie bitumą: ar tai ne ta pati medžiaga, kuria menininkai tamsina šešėlius savo paveiksluose? Užtat panelė Fergiuson buvo susierzinusi: iš pradžių mėginimas taip paikai aiškinti Šventąjį Raštą, o paskui toks atviras kunigo verslumas. Jai kol kas nekėlė jokio pasitikėjimo rytų apeigų dvasininkai, kurie ne tik toleruoja tikėjimą paslaptingomis dantų galiomis, bet ir patys prekiauja suklastotomis relikvijomis. Tai pasibaisėtina. Juos derėtų už tai nubausti. Be abejo, taip ir bus. Panelė Logan, nujausdama negera, įdėmiai stebėjo šeimininkę.

Kitą dieną jos įveikė negailestingą nendrėmis ir žiaudria žole apžėlusią dykvietę, kurioje mirgėjo tik kelios didžiųjų einių kolonijos ir juodos kurdų genčių gyvenamosios palapinės. Nakvynės apsistojo mažame kaimelyje, nuo kurio iki kalno papėdės – diena kelio raitomis. Pavalgiusios varškės sūrio ir sūdyto lašišinio upėtakio iš Gokchajaus, abi moterys sustojo abrikosais pakvipusioje tamsoje ir sužiuro Nojaus kalno link. Kalnų grandinėje, plytinčioje priešais, buvo matyti du aiškūs iškilimai: Didysis Araratas, kresnas, plačiapetis tarsi įtvirtintas kupolas, ir Mažasis Araratas, kokiais keturiais tūkstančiais pėdų žemesnis elegantiškas kūgis glotniais, taisyklingos formos šlaitais. Panelei Fergiuson neatrodė pernelyg lengvabūdiška įžvelgti dviejų Araratų pavidalo ir aukščio skirtybėse būsimo pirmykščio žmonijos suskirstymo į dvi lytis nuojautą. Šia mintimi ji nepasidalijo su panele Logan, kuri bent iki šiol buvo beviltiškai nejautri transcendentalumui.

Tarsi patvirtindama banalų savo mąstymo pobūdį, panelė Logan kaip tik tą akimirką prisipažino nuo pat vaikystės stengusis suprasti, kaip arkai pavyko sustoti ant kalno viršūnės. Nejau

viršūnė iškilo iš vandenų ir pervėrė laivo kilį, tarsi prismeigdama jį vienoje vietoje? Mat jeigu ne, tai kaip kitaip arka galėjo apsisaugoti, kad nenugarmėtų žemyn, vandenims nusekus?

– Jūs ne pirma, kuriai ateina į galvą panašūs samprotavimai, – atsakė panelė Fergiuson, nė neapsimesdama kalbanti atlaidžiai. – Markas Polas tvirtino, jog kalnas buvo sukurtas kubo pavidalo: tai būtų tinkamas paaiškinimas. Mano tėvas veikiausiai būtų jam pritaręs, jei šis klausimas būtų patraukęs jo dėmesį. Tačiau mes matome, kad yra ne taip. Tie, kuriems yra pavykę užkopti iki Didžiojo Ararato viršūnės, pasakoja, kad tiesiai po ja yra nuolaidus slėnis. Šis slėnis, – patikslino ji, tarsi kitaip panelė Logan nesugebėtų suprasti, – apytikriai tokio dydžio kaip pusė Gryno parko Londone. Tai būtų natūrali ir visai saugi vieta prišvartuoti laivą.

– Tai arka nesustojo ant pačios kalno viršūnės?

– Šventajame Rašte nieko panašaus nepasakyta.

Prisiartinus prie Argurio, esančio daugiau kaip šeši tūkstančiai pėdų virš jūros lygio, oro temperatūra darėsi malonesnė. Likus trims mylioms iki kaimelio, jos priėjo pirmąją iš garsiųjų protėvio Nojaus plantacijų. Vynuogienojai buvo ką tik nužydėję ir tarp lapų kur ne kur kabojo smulkutėlių tamsžalių vynuogių kekės. Valstietis padėjo ant žemės primityvų kauptuką ir nuvedė netikėtas viešnias pas kaimelio seniūną, kuris oficialiai padėkojo už jam įteiktą paraką, tačiau neparodė nė mažiausios nuostabos. Panelę Logan toks mandagumas pradėjo erzinti. Seniūnas elgėsi taip, tarsi baltųjų rasės moterys kasdien atvyktų į kaimą ir dovanotų jam paraką.

Tačiau panelė Fergiuson išliko tokia pat pareiginga ir sumani kaip anksčiau. Buvo sutarta, kad vėliau, popiet, jos bus nuvestos į Šv. Jokūbo vienuolyną; tą naktį jos pernakvos kaimelyje, o rytojaus dieną grįš į bažnyčią ir ten pasimels.

Vienuolynas stovėjo prie Argurio upelio, žemutinėje dalyje

didžiulio plyšio, nusitęsiančio kone iki pačios kalno viršūnės. Jį sudarė kryžiaus pavidalo bažnyčia, pastatyta iš suskaldytų sustingusios lavos luitų. Prie jos tarsi žindomi paršeliai prie kiaulės iš visų pusių glaudėsi įvairiausi smulkūs nameliūkščiai. Keliautojoms įžengiant į kiemą, jų jau laukė pagyvenęs kunigas, o už jo kilo į dangų Šv. Jokūbo bažnyčios kupolas. Kunigas vilkėjo paprastą mėlynos saržos sutaną su smailiaviršiu kapucinų gobtuvu; ilgos barzdos juodumą margino žilos gijos; apsiavęs jis buvo vilnones persiškas kojines, įsispyręs į paprastas šlepetes. Vienoje rankoje laikė rožinį, kitą buvo pridėjęs prie krūtinės, sveikindamas svečius. Kažkodėl panelė Logan panūdo atsiklaupti prieš Nojaus bažnyčios kleboną; bet ją sulaikė panelės Fergiuson buvimas bei savotiška jos antipatija daugeliui religinio elgesio apraiškų, priskiriamų „romietiškoms".

Kiemas priminė veikiau ne vienuolyną, o valstiečio ūkį. Prie sienos riogsojo bet kaip sumesti maišai grūdų; iš gretimos ganyklos atklydo trys avys, kurių niekas neišvarė lauk; žemė po kojomis dvokė mėšlu. Archimandritas šypsodamasis pakvietė ponias į savo celę, kuri, kaip pasirodė, buvo viename iš mažųjų namelių, prispaustų prie pat bažnyčios sienos. Vesdamas viešnias per kokį tuziną kiemelių, archimandritas, regis, palietė panelės Fergiuson alkūnę, mandagiai, tačiau be ypatingo reikalo rodydamas jai kelią.

Vienuolio celės sienos buvo tvirtos, molinės, o tinkuotas lubas vidury rėmė storas stulpas. Virš šiaudų čiužinio kabojo primityvus kažkokio neatpažįstamo šventojo paveikslas; vidun smelkėsi kiemo kvapai. Panelei Logan celė pasirodė nuostabiai paprasta, panelei Fergiuson – apleista. Archimandrito elgesį jiedvi irgi suprato skirtingai: panelė Logan jame įžvelgė nevaržomą draugiškumą, panelė Fergiuson – tik klastą ir įteiklumą. Panelė Logan pamanė, kad jos šeimininkė ilgoje kelionėje prie Ararato kalno veikiausiai bus išeikvojusi mandagumo atsargas ir dabar

elgėsi abejingai, nepaisydama, ką apie ją pagalvos. Kai archimandritas pasiūlė abiem ponioms pernakvoti vienuolyne, ji trumpai atsisakė; šiam nenurimstant ir toliau siūlant svetingumą, panelė Fergiuson griežtai jį atmetė.

Archimandritas nesiliovė šypsojęsis, jo nuotaika panelei Logan ir toliau atrodė palanki. Kaip tik tada pasirodė tarnas su negrabiai išdrožtu padėklu, ant kurio stovėjo trys rago taurės. Vanduo iš Argurio šaltinio, pamanė panelė Logan; o gal tas rūgštelėjęs pienas, kuriuo pakeliui jas ne kartą vaišino paslaugūs piemenys. Bet tarnas grįžo, nešinas vynmaišiu, ir gavęs ženklą pripildė rago indus. Archimandritas pakėlė savo taurę, kreipdamasis į moteris, ir išgėrė iki dugno; tarnas tuojau pat jam įpylė dar.

Panelė Fergiuson gurkštelėjo. Paskui ėmė klausinėti archimandrito dalykų, kuriuos išgirdus panelei Logan nubudo bloga nuojauta. Ji dar labiau stiprėjo, laukiant, kol gidas išvers.

– Ar tai vynas?

– Iš tiesų. – Kunigas nusišypsojo, tarsi ragindamas moteris pasidžiaugti čionykščiu skoniu, kuris tolimoje jų šalyje, atrodo, visiškai nežinomas.

– Ar jis padarytas iš vynuogių?

– Jūs visiškai teisi, ponia.

– Sakykite, o tos vynuogės, iš kurių padarytas vynas, – kur jos augo?

Archimandritas išskėtė rankas ir pasuko jas ratu, rodydamas aplinkinius laukus.

– O vynuogienojai, nuo kurių nuskintos vynuogės, – kas pirmasis juos pasodino?

– Mūsų didysis protėvis, visų mūsų tėvas Nojus.

Panelė Fergiuson trumpai apibendrino pokalbio rezultatus, nors kompanionei tai visai neatrodė būtina:

– Jūs mus vaišinate vynu, raugintu iš Nojaus vynuogyno vaisių?

– Man tai didžiulė garbė, ponia. – Jis vėl nusišypsojo. Atrodo, tikėjosi bent jau šiokios tokios nuostabos, jei ne ypatingos padėkos. Tačiau panelė Fergiuson atsistojo, paėmė iš panelės Logan rankų nenugertą vyną ir grąžino abi taures tarnui. Netarusi nė žodžio, išėjo iš archimandrito celės, perėjo kiemą tokiu ryžtingu žingsniu, kad visos trys avys instinktyviai nusekė iš paskos, ir ėmė leistis kalno šlaitu žemyn. Panelė Logan paplasnojo rankomis kunigui prieš nosį ir leidosi paskui savo šeimininkę. Jos tylėdamos perėjo vešlius abrikosų sodus; net nepažvelgė į piemenį, ištiesusį dubenį pieno; be žodžių grįžo atgal į kaimelį, ir ten panelė Fergiuson, pagaliau atgavusi racionalų mandagumą, paklausė seniūno, ar nebūtų galima tuojau pat susirasti nakvynę. Senis pasiūlė savo namus, didžiausią namą Arguryje. Panelė Fergiuson jam padėkojo ir mainais įteikė nedidelį ryšelį cukraus, kuris buvo iškilmingai priimtas.

Tą vakarą ne didesnis už pianino kėdutę stalelis jų kambaryje buvo gausiai apstatytas valgiais. Joms atnešė *loš,* plonų vietinės duonos paplotėlių, šaltos avienos, supjaustytos gabaliukais, kietai virtų luptų kiaušinių puselių ir arbuto vaisių. Vynu nevaišino: gal taip šiuose namuose įprasta, o gal seniūną jau spėjo pasiekti žinia apie apsilankymą vienuolyne. Vietoje vyno jos ir vėl gėrė avių pieną.

– Tai šventvagystė, – galiausiai tarė panelė Fergiuson. – Šventvagystė. Ant Nojaus kalno. Jis gyvena kaip koks valstietis. Kviečiasi nakvynės moteris. Raugina patriarcho vynuogių sultis. Tai šventvagystė.

Panelė Logan suprato, kad protingiausia bus nieko neatsakyti, juo labiau – nemėginti apginti malonaus archimandrito. Ji tylomis prisiminė, kad, taip susiklosčius vizitui, neteko galimybės apžiūrėti senojo gluosnio, išaugusio iš Nojaus arkos skiedrelės.

– Mes užkopsime į kalną, – pareiškė panelė Fergiuson.

– Bet mes visiškai neišmanome tokių dalykų.

– Mes užkopsime į kalną. Nuodėmes būtina nuplauti vandeniu. Pasaulio nuodėmės buvo nuplautos Tvano vandenimis. Tas vienuolis šventvagiauja dvigubai. Mes prisipilsime į buteliukus sniego nuo šventosios viršukalnės. Tyras Nojaus vynuogyno vaisių sultis, kurių ieškodamos čia atvykome, suteršė žmonės. Todėl mes verčiau atsinešime apvalančio vandens. Tai vienintelis būdas išgelbėti mūsų kelionę.

Panelė Logan linktelėjo, veikiau netekusi žado negu sutikdama.

Jos iškeliavo iš Argurio kaimo 1840-tų Viešpaties metų birželio dvidešimtos dienos rytą, lydimos tiktai vedlio kurdo. Seniūnas apgailestaudamas paaiškino, kad kaimiečiai laiko kalną šventu, todėl mano, jog niekam negalima lipti aukščiau negu iki Šv. Jokūbo vienuolyno. Jis ir pats tokios nuomonės. Jis nemėgino atkalbėti keliautojų, tačiau įtikino panelę Fergiuson pasiskolinti iš jo pistoletą. Ji pasikabino jį prie diržo, nors neketino ir nemanė pajėgsianti juo pasinaudoti. Panelė Logan, irgi paklausiusi patarimo, nešėsi maišelį citrinų.

Ponios jojo, prisidengusios nuo ryto saulės baltais skėčiais. Pažvelgusi aukštyn, panelė Fergiuson pastebėjo aplink kalno viršūnę besitelkiančią debesų aureolę. Kasdienis stebuklas, pamanė sau. Kelias valandas atrodė, kad jie kone stovi vietoje; keliavo per dykvietes, per smulkų smėlį ir gelsvą molį, kur ne kur paįvairinamą nusmurgusių dygliuotų krūmokšnių. Panelė Logan pastebėjo keletą peteliškių ir daug driežų, tačiau slapčiomis juto nusivylimą, kad jiems rodosi tiek nedaug padarų, kadaise išlipusių iš arkos. Pati sau prisipažino paikai tikėjusis, kad kalno šlaitai bus panašūs į zoologijos sodą. Bet gyvuliams juk buvo liepta eiti veistis ir daugintis. Turbūt jie taip ir padarė.

Keliautojai leidosi į uolėtas upių vagas, tačiau nė vienoje nebuvo matyti nė mažiausios vandens srovės. Atrodė, kad kalnas bevaisis, sausas tarsi Sasekso kreidos plynės. Bet, užkopus kiek aukščiau, juos nustebino staiga atsivėrusios žolėtos ganyklos ir

rožių krūmai smulkučiais rausvais žiedeliais. Aplenkę kalno atšaką, jie pamatė mažytę stovyklą – tris ar keturias palaikes palapines pintomis iš žolių sienomis ir juodais ožkų vilnos veltinio stogais. Panelę Logan truputį išgąsdino netikėtai pasirodžiusi grupelė klajoklių, kurių gyvuliai ganėsi žemiau ant šlaito, bet panelė Fergiuson pasuko savo žirgą tiesiai jų pusėn. Niršios išvaizdos vyras, kurio susitaršę plaukai priminė jo paties palapinės stogą, ištiesė joms grubaus darbo dubenį. Jame buvo rūgštokas pienas, sumaišytas su vandeniu, ir panelė Logan šiek tiek baimindamasi atsigėrė. Klajokliai linktelėjo, nusišypsojo ir patraukė savo keliais.

– Ar jums tai pasirodė įprastas svetingumo ženklas? – staiga paklausė Amanda Fergiuson.

Panelė Logan apsvarstė šį keistą klausimą.

– Taip, – atsakė ji, nes anksčiau buvo ne kartą susidūrusi su tokiu elgesiu.

– Mano tėvas pasakytų, kad tai tik gyvulio aukojimas, vengiant užsitraukti svetimų žmonių pyktį. Jo tikėjimas buvo sudarytas iš tokių dalykų. Būtų pasakęs, kad tie klajokliai lygiai tokie pat kaip vabalai.

– Kaip vabalai?

– Mano tėvas domėjosi vabalais. Jis man pasakojo, kad jei uždarysi vabalą į dėžutę ir pabarbensi į dangtelį, jis ims stuksenti atgal, manydamas, jog tai kitas vabalas siūlo santuoką.

– Man visai nepasirodė, kad jie elgėsi kaip vabalai, – atsakė panelė Logan, stengdamasi, kad iš jos balso būtų aišku, jog tai tik jos privati nuomonė, o ne panieka pulkininkui Fergiusonui.

– Man irgi ne.

Panelė Logan nelabai suprato savo šeimininkės nusiteikimą. Taip toli atkeliavusi melstis už savo tėvą, dabar ji be paliovos ginčijosi su jo šešėliu.

Priėję statų Didžiojo Ararato šlaitą, jie prie dygliuoto medžio

pririšo žirgus ir supančiojo jiems kojas. Toliau ketino kopti pėsčiomis. Panelė Fergiuson, iškėlusi virš galvos skėtį ir prie diržo prisikabinusi pistoletą, žengė priekyje tvirtais teisuolės žingsniais; panelė Logan, siūbuodama citrinų maišeliu, stengėsi neprarasti pusiausvyros vis pavojingesniame kelyje; jų vedlys kurdas, apsikrovęs bagažu, ėjo paskutinis. Jei norėjo pasiekti viršūnės sniegus, turės dvi naktis pernakvoti ant kalno šlaito.

Jie įnirtingai kopė visą popietę ir prieš pat septintą valandą vakaro, dangui dažantis švelnia abrikosų spalva, atsisėdo pailsėti ant uolėto iškyšulio. Iš pradžių nesuprato, koks tai triukšmas ir ką jis reiškia. Užgirdo tik duslų dundėjimą, granito riaumojimą, tačiau nebuvo aišku, iš kur jis sklinda – iš viršaus ar iš apačios. Staiga žemė po kojomis ėmė drebėti ir pasigirdo garsas, primenantis griaustinio grumėjimą – tačiau grumėjimas sklido iš žemės vidaus, slopus, baugus, tarsi koks pirmykštis požemio dievas įsiutęs vaduotųsi iš įkalinimo. Panelė Logan baugščiai pažvelgė į šeimininkę. Amanda Fergiuson buvo nukreipusi žiūronus į Šv. Jokūbo vienuolyną, o jos veide sustingo šventeiviško pasitenkinimo išraiška, labai sukrėtusi kompanionę. Panelė Logan buvo trumparegė, todėl veikiau iš panelės Fergiuson veido negu iš savo pačios pastebėjimų suvokė, kas vyksta. Kai ji galiausiai gavo žiūronus, pati galėjo įsitikinti, kad visos vienuolyno, jo pastatų, bažnyčios ir jų tą rytą palikto kaimelio sienos bei stogai sugriuvo nuo smarkaus požeminio smūgio.

Panelė Fergiuson pakilo ir ėmė žvaliai kopti aukštyn.

– Ar mes neisime padėti tiems, kurie išliko gyvi? – sutrikusi paklausė panelė Logan.

– Tokių nebus, – atsakė jos darbdavė. Ir griežtesniu balsu pridūrė: – Jie turėjo patys numatyti šią bausmę.

– Bausmę?

– Už neklusnumą. Už tai, kad raugino Nojaus vynuogienojų vaisius. Už tai, kad pastatė bažnyčią, tačiau išniekino ją prietarais. –

Panelė Logan atsargiai dirstelėjo į Amandą Fergiuson, svarstydama, kaip čia atsargiau pasakius, kad jos nuolankiam ir neišmanančiam protui tokia bausmė atrodo per didelė. – Tai šventasis kalnas, – šaltai tarė panelė Fergiuson. – Kalnas, ant kurio sustojo Nojaus arka. Šioje vietoje mažos nuodėmės prilygsta didelėms.

Panelė Logan nesiliovė išgąstingai tylėjusi; ji tik sekė iš paskos šeimininkei, kuri keberiojosi uolėtu iškyšuliu aukštyn. Užkopusi panelė Fergiuson sustojo palaukti ir atsigręžė į kompanionę.

– Jūs manote, kad Dievas – tai Londono aukščiausiojo teismo teisėjas. Norite, kad jums viskas būtų paaiškinta. Šio kalno Dievas – tas pats Dievas, kuris iš viso pasaulio išgelbėjo tiktai Nojų ir jo šeimą. Atminkite tai.

Panelei Logan šios pastabos kėlė geroką nerimą. Nejau panelė Fergiuson lygina žemės drebėjimą, sugriovusį visą Argurio kaimelį, su pačiu didžiuoju tvanu? Nejau dviejų baltųjų moterų ir kurdo išsigelbėjimą laiko panašiu į Nojaus šeimos išlikimą? Ruošdamosi į ekspediciją, jos sužinojo, kad tokiuose kalnuose kaip šie magnetinis kompasas neveikia, nes uolienose pilna geležies. Jai ėmė darytis aišku, kad ir kitu atžvilgiu čia galima prarasti orientaciją.

Ką ji veikia ant Nojaus kalno šlaito su fanatizmo apimta piligrime ir barzdotu valstiečiu, su kuriuo negali net susikalbėti, kai uolos po jų kojomis sproginėja tarsi parakas, kurį jos atsivežė, ketindamos įsiteikti vietos genčių vadams? Viskas raginte ragino leistis žemyn, tačiau jie nenuilsdami kopė į viršūnę. Kurdas, kuris, kaip jos tikėjosi, pabėgs po pirmo žemės virptelėjimo, niekur nedingo. Gal ruošėsi joms miegančioms perrėžti gerkles.

Tą naktį jie pailsėjo ir saulei patekėjus kopė toliau. Balti moterų skėčiai ryškiai bolavo nesvetingame kalnų kraštovaizdyje. Aplink buvo tik plikos uolos ir akmenynai; iš augalų – vien kerpės; viskas absoliučiai išdžiūvę. Galėjai pamanyti, kad atsidūrei Mėnulyje.

Jie kopė, kol pagaliau pasiekė pirmą sniegyną, ilgu, tamsiu brūkšniu tysantį ant kalno šlaito. Iki viršūnės buvo likę trys tūkstančiai pėdų; jie pasiekė ledo atbrailą, juosiančią Didįjį Araratą. Šioje vietoje iš lygumų kylantis oras virsta garais, sudarančiais stebuklingąją aureolę. Dangus jiems virš galvų palengva darėsi ryškiai žalias, mėlynės beveik nebeliko. Panelė Logan baisiai sušalo.

Abu buteliukus pripylė sniego ir įdavė vedliui. Vėliau panelė Logan ne kartą stengsis prisiminti keistai ramų darbdavės veidą ir kupiną pasitikėjimo savimi jos laikyseną, pradėjus leistis žemyn; nuo jos sklido pasitenkinimas, kad nepasakius – pasipūtimas. Spėjo nukeliauti vos kelis šimtus jardų – pirmasis leidosi kurdas, eisenos gale panelė Logan – ir kaip tik žengė per atšiaurų akmenų nuobiryną, kuris veikiau vargino, negu kėlė pavojų, kai panelė Fergiuson griuvo. Ji palinko šiek tiek į šoną ir į priekį, kokį tuziną jardų slydo šlaitu žemyn, ir tik tada kurdui pavyko ją sulaikyti. Panelė Logan stabtelėjo – iš pradžių nustebusi, nes jai pasirodė, kad panelė Fergiuson neteko pusiausvyros ant lygaus akmens, kur jokių pavojų negalėjo būti.

Ji šypsojosi, kai jiedu atskubėjo į pagalbą, ir, regis, nė kiek neišsigando kraujo. Panelė Logan neleido kurdui tvarstyti panelės Fergiuson; sutiko tam tikslui panaudoti jo siūlomas marškinių skiautes, bet pareikalavo, kad jis pats nusigręžtų. Po kokio pusvalandžio jiems abiem pavyko pastatyti darbdavę ant kojų ir vėl leistis į kelią; panelė Fergiuson keistai atsainiai rėmėsi į vedlio parankę, tarsi būtų lydima į ekskursiją po katedrą ar zoologijos sodą.

Per likusią dienos dalį jie nukeliavo nedaug, nes panelė Fergiuson dažnai reikalavo sustoti poilsio. Panelė Logan pamėgino apskaičiuoti, ar toli jų paliktieji žirgai, tačiau rezultatai nepadrąsino. Artėjant nakčiai, jie priėjo porą nedidukų urvų, kuriuos, pasak panelės Fergiuson, galėjo padaryti Dievas, spustelėjęs

pirštais kalno šlaitą. Pirmasis vidun atsargiai įėjo kurdas, uosdamas, ar nėra laukinių žvėrių, tada pamojo ir joms. Panelė Logan paruošė guolius ir davė išgerti opiumo; vedlys išnyko, parodęs keletą jai nesuprantamų gestų. Grįžo po valandos, nešinas keletu neūžaugų krūmokšnių, kuriuos vargais negalais išrovė iš uolynų. Jis užkūrė ugnį; panelė Fergiuson atsigulė, išgėrė truputį vandens ir užmigo.

Nubudusi ji pareiškė, jog jaučiasi silpna, o visi kaulai sustingę. Visai neturėjo jėgų ir nenorėjo valgyti. Tą dieną visi pralaukė urve, tikėdamiesi, kad iki rytojaus ryto panelei Fergiuson pagerės. Panelė Logan ėmė prisiminti permainas, ištikusias jos darbdavę, atkeliavus iki kalno. Jų atvykimo tikslas buvo maldomis užtarti pulkininko Fergiusono sielą. Tačiau iki šiol Amanda Fergiuson nė karto nesimeldė; panašu, jog ji ir toliau ginčijasi su tėvu; anaiptol neatrodo, kad Dievas, apie kurį ji įprato kalbėti, lengvai atleistų pulkininkui jo užsispyrimo nuodėmę. Gal panelė Fergiuson suvokė ar savavališkai nutarė, kad jos tėvo siela prarasta, atstumta, pasmerkta? Gal taip ir yra?

Sutemus vakarui, panelė Fergiuson liepė kompanionei išeiti iš urvo, kol ji pasikalbės su vedliu. Tai neatrodė reikalinga, nes panelė Logan nemokėjo nė žodžio turkų, rusų ar kurdų kalbos arba to kalbų mišinio, kuriuo anie du susišnekėdavo; tačiau ji padarė kaip liepta. Stovėjo lauke, žvelgė į tirštą mėnulį ir baiminosi, kad į plaukus neįsipainiotų koks šikšnosparnis.

– Išneškite mane, kad galėčiau pasižiūrėti į mėnulį. – Jie pakėlė ją atsargiai, tarsi senutę, ir paguldė arčiau urvo angos. – Iškeliausite rytoj vos prašvitus. Grįšite ar ne – nesvarbu. – Panelė Logan linktelėjo. Ji nesiginčijo, nes puikiai žinojo, kad nieko nelaimės; neverkė, nes suprato, kad susilauks tik priekaištų. – Aš galvosiu apie Šventąjį Raštą ir lauksiu išsipildant Dievo valios. Ant šio kalno Dievo valia reiškiasi labai aiškiai. Neįsivaizduoju laimingesnės vietos, iš kurios galėčiau išvykti į Jo namus.

Panelė Logan ir kurdas naktį pasikeisdami budėjo prie jos. Mėnulis, dabar beveik pilnatis, apšvietė urvo grindis, ant kurių gulėjo Amanda Fergiuson.

– Tėvas būtų norėję dar ir muzikos, – kartą ištarė ji. Panelė Logan pritardama šyptelėjo, ir ši jos šypsena suerzino šeimininkę. – Jūs neturite jokio supratimo, apie ką aš kalbu. – Panelė Logan nedelsdama ir su tuo sutiko.

Stojo tyla. Sausas šaltas oras kvepėjo dūmais.

– Jis manė, kad paveikslai turi būti judantys. Kad jiems reikia šviesų, muzikos ir patentuotų krosnių. Jam atrodė, kad tai kelias į priekį. – Panelė Logan, neką daugiau sužinojusi, nutarė, jog saugiau bus nieko nesakyti. – Iš tikrųjų visiškai ne. Pažvelkite į mėnulį. Mėnuliui nereikia nei muzikos, nei spalvotų šviesų.

Panelei Logan vis dėlto pavyko laimėti smulkų paskutinį ginčą – ne žodžiais, o veikiau įtaigiu gestu, – ir panelei Fergiuson buvo palikti abu buteliukai su ištirpusiu sniegu. Ji sutiko pasilikti ir porą citrinų. Išaušus panelė Logan, dabar prisisegusi pistoletą prie savo diržo, su vedliu pradėjo leistis nuo kalno. Buvo nusiteikusi ryžtingai, tačiau dvejojo, kaip elgtis geriausia. Pavyzdžiui, pradėjo galvoti, kad Argurio gyventojai nesiveržė į kalnus prieš žemės drebėjimą, todėl vargu ar išlikę gyvi jų palikuonys dabar pradės ten eiti. Gali tekti pagalbos ieškoti tolimesniame kaime.

Žirgų nebebuvo. Kurdas žinią sutiko ilgu gerkliniu garsu, kuris, jos manymu, reiškė nusivylimą. Medžiai, prie kurių buvo pririšę žirgus, tebestovėjo vietoje, tačiau gyvuliai buvo dingę. Panelė Logan įsivaizdavo, kaip po kojomis sujudėjus žemei žirgai puolė į paniką, kaip jie nutraukė pasaitus ir, bėgdami tolyn nuo kalno, įnirtingai suplėšė pančius. Vėliau, žingsnelis po žingsnelio lipdama paskui kurdą Argurio kaimo link, panelė Logan sugalvojo dar vieną paaiškinimą: gal žirgus pavogė svetingieji klajokliai, kuriuos jie susitiko pirmąjį rytą.

Šv. Jokūbo vienuolynas buvo sugriautas iki pamatų, ir jie nesustoję praėjo pro šalį. Prisiartinus prie Argurio griuvėsių, kurdas ženklu parodė panelei Logan luktelėti, kol jis nueis apžiūrėti kaimo. Po dvidešimties minučių grįžo, purtydamas galvą – visiems suprantamas ženklas. Iš tolo aplenkdama sugriautus namus, panelė Logan negalėjo nepastebėti, kad žemės drebėjimas nužudė visus kaimo gyventojus, tačiau paliko sveikutėlius vynuogienojus – jei tikėsime panele Fergiuon, visų jų pagundų ir bausmės šaltinį.

Tik po dviejų dienų jie pasiekė žmonių gyvenamas vietas. Pietvakarių pusėje plytinčiame kalnų kaimelyje vedlys ją atvedė į namus pas armėną kunigą, pakenčiamai mokantį prancūziškai. Ji paaiškino, kad būtina tuojau pat suruošti gelbėtojus ir išsiųsti juos į Didįjį Araratą. Kunigas atsakė neabejojąs, kad būtent tuo kurdas dabar ir užsiima. Iš jo elgesio buvo galima įtarti, jog jis ne visai tiki juos užkopus kone iki pačios Masio viršūnės – ir valstiečiai, ir dvasininkai puikiai žinojo ją esant nepasiekiamą.

Ji visą dieną laukė, kol sugrįš kurdas, bet jis negrįžo; kai kitą rytą ėmė klausinėti, sužinojo, kad jis išvyko iš miestelio iškart po to, kai atvedė ją į kunigo namus. Panelę Logan toks judošiaus elgesys papiktino ir nuliūdino, ji karštai išsakė savo nuomonę armėnui kunigui, o šis palinksėjo galva ir pasisiūlė pasimelsti už panelę Fergiuson. Panelė Logan sutiko, nors ir abejojo grynos maldos galia kraštuose, kur žmonės kaip votas siūlo savo dantis.

Tik po keleto savaičių, gulėdama užgniaužusi kvapą savo kajutėje nešvariame garlaivyje, plaukiančiame iš Trapezunto, ji pagalvojo, kad kurdas visą tą laiką, kol buvo su jomis, garbingai ir tiksliai vykdė panelės Fergiuson paliepimus; be to, ji juk nežinojo, kas įvyko, aniems dviem besišnekant tą paskutinę naktį urve. Gal panelė Fergiuson prisakė vedliui nugabenti kompanionę į saugią vietą ir ten ją palikti.

Panelė Logan galvojo ir apie tai, kaip pargriuvo panelė Fergiuson. Jie ėjo per nuobiryną; kojos slysčiojo ant netvirtai besilaikančių akmenų, buvo sunku surasti atramos tašką, bet juk kaip tik toje vietoje šlaitas pasidarė nuožulnesnis, o darbdavė griuvo, stovėdama ant palyginti plokščio granito luito. Kalnas buvo įsimagnetinęs, kompasas neveikė – tokioje vietoje lengva prarasti orientaciją. Ne, ne tai. Iki šiol ji vis vengė štai kokio klausimo: ar panelė Fergiuson, trokšdama ką nors pasiekti ar patvirtinti, netapo savo pačios lūkesčių įrankiu. Joms pirmą kartą žvelgiant į aureole apgaubtą kalną, panelė Fergiuson tvirtino, kad viską pasaulyje galima paaiškinti dvejopai, kad būtina pasitelkti tikėjimą ir kad pasirinkti vienam iš dviejų aiškinimų mums duota laisva valia. Ši dilema dar daugelį metų neišėjo iš galvos panelei Logan.

7

) SKYRIUS (

trys paprastos istorijos

I

AŠ BUVAU normalus aštuoniolikmetis: užsidaręs, drovus, nieko neišmanantis ir pašaipus; įnirtingas nemokša, tarp žmonių visiškas mulkis, emociniu požiūriu aklas. Bent jau tokie buvo visi mano pažįstami aštuoniolikmečiai, todėl nusprendžiau, kad esu normalus. Laukiau, kol pradėsiu mokytis universitete, ir ką tik buvau gavęs pradinės mokyklos mokytojo darbą. Romanuose, kuriuos skaičiau, man būdavo numatyti prašmatnūs vaidmenys – privataus auklėtojo senuose dvaro rūmuose, kur gyvatvorėse suka lizdus povai, o seniai užmūrytoje kunigo slėptuvėje atrandami pabalę griaučiai; arba patiklaus naivuolio ekscentriškoje privačioje mokykloje ant Velso sienos, pilnoje raudonskruosčių girtuoklių bei slaptų ištvirkautojų. Netrūks nei lengvabūdžių merginų, nei kamerdinerių akmeniniais veidais. Patys žinote, kuo tokios istorijos baigiasi: meritokratas galiausiai užsikrečia snobizmu.

Tikrovė pasirodė siauresnė. Vieną trimestrą dėsčiau mokymo įstaigoje, skubiai rengiančioje egzaminams, už kokio pusmylio nuo namų, ir, užuot tinginiavęs su žavingais vaikučiais, kurių pabrėžtinai skrybėlėtos mamos globėjiškai šypsodamosi, tačiau su malonumu flirtuotų su manimi ištisą ilgutėlę, žiedadulkėmis nubarstytą sporto varžybų dieną, leidau laiką su vietos lažybų punkto savininko sūnumi (jis man paskolino savo dviratį: aš jį sulaužiau) ir priemiestyje gyvenančio advokato dukteria. Tačiau pusė mylios niekur nekeliavusiam žmogui yra nemenkas atstumas; kai esi aštuoniolikos, menkiausi nukrypimai nuo viduri-

niosios klasės pavyzdžio baugina ir jaudina. Prie mokyklos priklausė ir šeima; ji gyveno tame pačiame pastate. Jame viskas buvo kitaip, o tai reiškia – geriau: kieti žalvario čiaupai, laiptų turėklų išlinkis, autentiški paveikslai, tapyti aliejiniais dažais (mes irgi turėjome autentišką aliejiniais dažais tapytą paveikslą, bet jis nebuvo toks autentiškas), biblioteka, kažin kodėl tapusi daugiau negu tik knygų pilnu kambariu, baldai, tokie seni, kad juose veisėsi kirvarpos, abejingai buityje naudojami paveldėti daiktai. Vestibiulyje kabojo nupjautas irklo storgalis: tamsioje jo įduboje buvo auksu išrašytos pavardės aštuonių kolegijos studentų, kuriems saulės nutviekstomis prieškario dienomis buvo įteikti tokie patys trofėjai; šis daiktas man atrodė neįsivaizduojamai egzotiškas. Sode priešais namą buvo įrengta slėptuvė oro pavojaus atvejui; namuose slėptuvė būtų visiems kėlusi tokį nesmagumą, kad ją įnirtingai dangstytų atspariausiais daugiamečiais augalais; čia ji buvo tik linksmo pasididžiavimo objektas. Šeima atitiko namus. Tėvas – šnipas, motina kitados buvo aktorė, sūnus nešiojo krakmolytas apykakles ir dvieiles liemenes. Ar bereikia dar ką sakyti? Jei tuo metu būčiau spėjęs perskaityti daugiau prancūziškų romanų, būčiau žinojęs, ko tikėtis; žinoma, ten aš pirmą kartą įsimylėjau. Bet tai jau kita istorija, bent jau kitas skyrius.

Mokyklą įkūrė šeimos senelis, kuris iki šiol joje gyveno. Nors jau įpusėjęs devintą dešimtį, tik visai neseniai kažkokio sumanaus mano pirmtako buvo išstumtas iš aktyvaus dėstymo veiklos. Kartais galėdavai jį sutikti slampinėjantį po namus su kreminės spalvos lininiu švarku, kolegijos kaklaraiščiu – *Gonville and Caius* kolegija, prašytume nepamiršti, – ir plokščiadugne kepure (mūsų namuose tokia kepurė būtų laikoma vulgaria; čia ji ženklino aristokratiškumą ir veikiausiai reiškė, kad savininko kadaise medžiota su skalikais). Jis ieškodavo „savo klasės“, kurios taip ir nerado, ir šnekėdavo apie „laboratoriją“, nors iš tiesų tai buvo tik pagalbinė virtuvės patalpa su Bunzeno degikliu ir įrengtu

vandentiekiu. Šiltomis popietėmis jis sėdėdavo prie pagrindinių durų su nešiojamu Robertso radijo imtuvu (sužinojau, kad iš grynos medienos pagamintas korpusas užtikrina geresnę garso kokybę negu mane žavėjusių radijo imtuvų plastmasiniai ar metaliniai korpusai) ir klausėsi reportažų iš kriketo varžybų. Jis buvo vardu Lorensas Bizlis.

Jei neskaičiuosime mano senelio, jis buvo pats seniausias mano sutiktas žmogus. Jo amžius ir socialinė padėtis kėlė man įprastus mišrius jausmus – pagarbą, baimę ir norą įžūlauti. Jis buvo toks nukaršęs – drabužiai su neatmenamų laikų dėmėmis, nuo smakro tįstanti seilė, primenanti kiaušinio baltymą, – kad manyje užsiplieksdavo neaiškus paaugliškas pyktis ant gyvenimo ir neišvengiamos būsenos, ištinkančios prieš jo baigtį; šis jausmas sklandžiai virsdavo neapykanta žmogui, įkūnijančiam tokią būseną. Dukra jį maitindavo kūdikių maisteliu iš skardinių, dar kartą mano akyse patvirtindama kartų egzistencijos pokštą ir pabrėždama, kad būtent šis senis yra vertas ypatingos paniekos. Aš jam pasakinėdavau išgalvotus kriketo varžybų rezultatus. „84 prieš du, pone Bizli“, – būdavo, sušunku, praeidamas pro jį, snaudžiantį saulės atokaitoje po išsikerojusia visterija. „Vakarų Indija paskelbė 790 prieš 3“, – tvirtindavau, atnešęs jam padėklą su kūdikiškais pietumis. Pranešdavau rezultatus rungtynių, kurių niekas nežaidė, rungtynių, kurių niekas nė nemanė žaisti, išsigalvodavau neįmanomiausių variantų. Jis atsakydamas knapteldavo galva, o aš tyliai slinkdavau šalin, kikendamas iš savo menkystiško žiaurumo, patenkintas, kad vis dėlto nesu toks padorus ir mielas jaunuolis, kokiu jis veikiausiai mane laiko.

Penkiasdešimt dveji metai prieš man susipažįstant su Lorensu Bizliu jis buvo antrosios klasės keleivis vienintelėje „Titaniko“ kelionėje. Jis tada buvo trisdešimt penkerių, neseniai metęs tiksliųjų mokslo dėstytojo darbą Dalvičo kolegijoje ir plaukė per Atlantą – bent jau taip tvirtinama vėliau užgimusioje šeimos

legendoje, – neaiškiai tikėdamasis Amerikoje vesti turtuolio dukrą. Kai „Titanikas" užplaukė ant ledkalnio, Bizlis išsigelbėjo tryliktoje gelbėjimo valtyje, kurioje buvo nedaug keleivių, o vėliau jį paėmė „Karpatija". Tarp suvenyrų, aštuoniasdešimtmečio senio laikomų savo kambaryje, buvo antklodė su išsiuvinėtu laivo gelbėtojo pavadinimu. Skeptiškesni šeimos nariai tvirtino, kad užrašas išsiuvinėtas ant antklodės gerokai vėliau negu 1912 metais. Jie taip pat mėgo linksmai svarstyti, ar jų protėvis nepabėgo iš „Titaniko", persirengęs moterimi. Juk Bizlio pavardės nebuvo pirmajame išsigelbėjusių keleivių sąraše, o galutiniame informaciniame pranešime apie žuvusiuosius jis paminėtas tarp nuskendusių? Kokių bereikia solidesnių argumentų patvirtinti hipotezei, kad netikras skenduolis arba paslaptingai išsigelbėjęs keleivis puošėsi apatiniais sijonais ir kalbėjo dirbtinai aukštu balsu, kol saugiai pasiekė Niujorką ir slapčiomis atsikratė moteriškais drabužiais metro tualete?

Aš su malonumu palaikiau šią teoriją, nes ji patvirtino mano pasaulėžiūrą. Tų pačių metų rudenį už savo veidrodžio kraštelio kolegijos skirtame studentiškame kambaryje užkišiu popieriuką su tokiomis eilutėmis: „Gyvenimas – apgaulė, tuo nieks neabejoja,/ kadaise pats tą įtariau, dabar jau sužinojau". Bizlio istorija tai patvirtino: „Titaniko" didvyris buvo antklodės klastotojas ir apsimetėlis transvestitas; todėl aš elgiausi itin teisingai ir tinkamai, penėdamas jį išgalvotais kriketo varžybų rezultatais. Kalbant plačiau, teoretikai teigia, kad gyvenimas – tai geriausiai prisitaikiusiųjų išlikimas: argi Bizlio hipotezė nepatvirtina, kad žodžiai „geriausiai prisitaikę" dažnai reiškia „klastingiausi"? Didvyriai – tvirti, paprasti, dori žmonės, geriausi rūšies pavyzdžiai, net pats kapitonas (ypač kapitonas!) – kilniai nuskendo drauge su laivu; o štai bailiai, skystakiaušiai, apgavikai atrado dingsčių sutūpti į gelbėjimo valtis. Ar tai ne puikiai įrodo, kad žmonijos genų atsarga nuolatos senka ir geras rūšis pakeičia prastos?

Savo knygoje „Titaniko žuvimas“ Lorensas Bizlis nemini moteriškų drabužių. Amerikos leidyklos *Houghton Mifflin* įkurdintas Bostono klubo viešbutyje, jis parašė pasakojimą per šešias savaites; šis buvo išleistas nepraėjus nė trims mėnesiams po laivo katastrofos ir nuo to laiko tiražas reguliariai kartotas. Knyga padarė Bizlį vienu iš geriausiai žinomų katastrofą patyrusių asmenų, ir penkiasdešimt metų – iki pat tos dienos, kai aš jį sutikau, – į jį nuolatos kreipdavosi konsultacijų jūrų istorikai, filmų scenaristų asistentai, žurnalistai, suvenyrų ieškotojai, šiaip nuobodylos, sąmokslo teorijų kūrėjai ir įkyrūs bylinėjimosi aistruoliai. Kai tik koks laivas nuskęsdavo, susidūręs su ledkalniu, Bizliui tuojau pat puldavo skambinti žinių reporteriai, prašydami pakalbėti apie galimą aukų likimą.

Praėjus kokioms keturioms dešimtims metų nuo išsigelbėjimo jis buvo pasamdytas filmo „Nepamirštama naktis“ konsultantu; filmas statytas Painvudo studijoje. Beveik viskas filmuota tamsoje, o pusės natūralaus dydžio laivo maketas turėjo nuskęsti suglamžyto juodo aksomo jūroje. Bizlis su dukterimi kelis vakarus iš eilės stebėjo filmavimą, o apie tai, kas įvyko vėliau, jis pats man papasakojo. Jį – ir tai nenuostabu – suintrigavo atgimęs ir vėl tuoj pražūsiąs „Titanikas“. Tiksliau, jis užsimanė būti tarp statistų, kurie kupini nevilties susigrūdo laivo priekyje, šiam skęstant – galima sakyti, troško vaizduotėje išgyventi alternatyvią istorijos versiją. Filmo režisierius ne mažiau tvirtai nusprendė, kad konsultantas, neturintis būtinai reikalingo aktorių profsąjungos nario bilieto, juostoje pasirodyti negali. Bizlis, įgudęs suktis sudėtingose situacijose, suklastojo leidimą, kurio reikėjo norint patekti į atkurtąjį „Titaniką“, persirengė ano laikotarpio drabužiais (ar įvykio aidai gali patvirtinti įvykį, nuo kurio atsklinda?) ir įsimaišė tarp statistų. Buvo uždegti prožektoriai, aktoriams duoti paskutiniai nurodymai, kaip jiems derės mirti tarp juodo aksomo klosčių. Pačią paskutinę akimirką, prieš įjungiant

kameras, režisierius pastebėjo, kad Bizliui pavyko prasmukti į laivo priekį; jis pasiėmė megafoną ir paprašė mėgėją apsišaukėlį pasitraukti iš filmavimo vietos. Taip antrą kartą gyvenime Lorensas Bizlis paliko „Titaniką“ prieš pat šiam nuskęstant.

Kadangi buvau įnirtingai mokslus aštuoniolikmetis, tai žinojau Markso komentarą apie Hėgelį: istorija pirmą kartą kartojasi kaip tragedija, antrą – kaip farsas. Tačiau dar nebuvau aptikęs šio proceso pavyzdžių. Praėjo daugel metų, bet geresnio taip ir neradau.

KĄ JONA išvis veikė didžuvės viduriuose? Tai neaiški istorija, kaip ir buvo galima tikėtis.

Viskas prasidėjo nuo to, kad Dievas paliepė Jonai tuojau pat keliauti į Ninevija, kuri, nepaisydama įspūdingo Dievo sunaikintų už nedorybę miestų sąrašo, nesuprantamai užsispyrė ir niekaip nesiliovė buvusi nedora. Jona, kuriam ši užduotis dėl nepaaiškinamų priežasčių (gal šiek tiek susijusių su baime, kad linksmai siautėjantys ninevięčiai jį mirtinai užmėtys akmenimis) pasirodė ne prie širdies, pabėgo. Jafoje jis įsėdo į laivą, plaukiantį į toliausią pažįstamo pasaulio miestą Taršišą Ispanijoje. Jona, be abejo, nesusivokė, kad Viešpats puikiausiai žino, kaip jį rasti, ir, negana to, efektyviai valdo Rytų Viduržemio jūros vėjus bei vandenis. Kai jūroje prasidėjusi baisi audra sukėlė laivui pavojų sudužti, jūreiviai, būdami prietaringi, metė burtus, norėdami sužinoti, kas kaltas dėl užklupusios nelaimės, ir Jonai atiteko trumpiausias šiaudas, įskilęs domino kauliukas ar pikų dama. Jis buvo nedelsiant įmestas į jūrą ir iškart prarytas didžiulės žuvies, o gal banginio, kurį Viešpats specialiai šiam tikslui buvo atvedęs per vandenis.

Didžuvės pilve Jona tris dienas ir tris naktis taip įtikinamai meldėsi Dievui ir prisiekinėjo ateityje būsiąs klusnus, kad Dievas paliepė žuviai išspjauti Joną į sausumą. Nėra ko stebėtis, jog kai kitą kartą Visagalis pasiuntė Joną į Ninevija, šis padarė kaip lieptas. Jis pasmerkė nedorąjį miestą ir kalbėjo, kad netrukus Ninevija bus sunaikinta, kaip buvo sunaikinti visi kiti nedori

Viduržemio pakrantės Rytų miestai. Tai išgirdę, linksmai siautėję ninevietiečiai ėmė atgailauti, lygiai kaip Jona didžuvės viduriuose; tuomet Dievas nutarė vis dėlto miesto pagailėti; tada Jona labai susierzino – visiškai suprantama, juk tiek stengėsi paskleisti žinią apie gresiantį sunaikinimą, o dabar štai Viešpats, visiems gerai žinomas ir net įėjęs į istoriją kaip nedorų miestų naikintojas, ima ir nei iš šio, nei iš to persigalvoja. Tarsi to dar nepakaktų, Dievas, negalėdamas liautis įrodinėjęs, kad jis čia viršiausias, rėžė savo niekingam tarnui įmantrų palyginimą. Pirmiausia išaugino plačialapį augalą (šiuo vardu turbūt čia minimas plačialapis ricinmedis *(Ricinus communis)*, dar vadinamas *Palma Christi,* kuris labai greitai auga ir plačiais lapais teikia pavėsį); tada, lengvai mostelėjęs šilko skepetaite, pasiuntė kirminą augalo pakąsti, o Joną paliko kamuotis nuo kaitros. Štai kaip Dievas paaiškino šį nedidukąą gatvės spektaklį: tu juk nenubaudei augalo, kai jis nebedavė pavėsio, teisybė? tai štai ir aš panašiai nebausiu Ninevijos.

Ne kažin kokia istorija, sutinkate? Kaip beveik visur Senajame Testamente, tiesiog liguistai trūksta laisvos valios – ar bent valios laisvės iliuzijos. Dievas turi visas geriausias kortas ir visada laimi. Vienintelis dalykas, kurio negali pasakyti iš anksto – kokį žaidimą Viešpats šįkart sumanys: pradės nuo dviejų kozirių ir baigs tūzu, pradės tūzu ir baigs dviem koziriais, o gal viską sumaišys. O kadangi paranojinių šizofrenikų veiksmų numatyti neįmanoma, tai suteikia pasakojimui energijos. Bet kaip mums suprasti tą nutikimą su augalu? Kaip loginis argumentas jis nepernelyg įtikinamas: kiekvienas asilas įžvelgs skirtumą tarp ricinmedžio ir miesto, kuriame gyvena 120 tūkstančių žmonių. Jei, žinoma, čia nėra visa pasakojimo esmė ir Viduržemio Rytų pakrantės Dievas vertina savo kūrinius ne labiau negu augmeniją.

Žiūrėdami į Dievą ne kaip į pagrindinį veikėją ir moralinį užgauliotoją, o į šios istorijos autorių, turėsime jam skirti nekokius įvertinimus už siužetą, motyvaciją, įtampą ir charakterių kūrimą.

Tačiau jo nuobodžiai įprastoje ir gana atgrasioje moralėje egzistuoja sensacingas melodramos grybšnis – tas nutikimas su didžuve. Techniniu požiūriu banginiškasis reikalo aspektas turi trūkumų: aiškiai matyti, kad gyvulys toks pat bejėgis ir bevalis kaip Jona; jo netikėtas pasirodymas kaip tik tuo metu, kai jūreiviai sviedžia Joną per bortą, pernelyg primena *deus ex machina;* didžioji žuvis ramiausiai išmetama iš pasakojimo, kai tik atlieka savo naratyvinę funkciją. Net ricinmedžiui pasisekė labiau negu vargšei didžuvei, viso labo plaukiojančiam kalėjimui, kuriame tris dienas praleido Jona, atgailaudamas už teismo įžeidimą. Dievas vienu pirštų spragtelėjimu siuntinėja išpampusį kalėjimą šen bei ten tarsi admirolas per karą, stumdantis jūrlapyje savo laivus.

Tačiau, nepaisant viso šito, didžuvė išsiveržia į priekį. Mes jau seniai pamiršome alegorinę istorijos prasmę (Babilonas suryja neklusnų Izraelį), mums nelabai rūpi, išsigelbės Ninevija ar ne, taip pat, kas nutiks išspjautajam atgailautojui; bet didžuvę prisimename. Džotas ją nupiešė apžiojusią Joną iki šlaunų, bekyšo tiktai keliai ir tabaluojančios pėdos. Šią istoriją iliustravo Breigelis, Mikelandželas, Koredžas, Rubensas ir Dali. Gudoje yra vitražas, vaizduojantis, kaip Jona išlenda iš didžuvės nasrų tarsi pėsčias keleivis iš automobilių kelto vidaus. Jona (kuris vaizduotas kaip tik nori, pradedant raumeningu faunu ir baigiant barzdotu senoliu) turi ikonografiją, kurios kilmės ir įvairovės pavydėtų Nojus.

Kuo gi mus taip traukia Jonos nuotykis? Ar traukia pats prarijimas, ar svyravimas tarp pavojaus ir išsigelbėjimo, kai įsivaizduojame stebuklingai išgelbėti nuo nuskendimo tik tam, kad tuojau pat pakliūtume į pavojų būti praryti gyvi? Ar tos trys dienos ir naktys didžuvės pilve: uždaros erdvės, uždusimo, palaidojimo gyvų pavojus? (Kartą, naktiniu traukiniu važiuodamas iš Londono į Paryžių, atsidūriau užrakintoje miegamojoje kupė, užrakintame vagone, užrakintoje per kanalą kursuojančio

kelto erdvėje po vandeniu; tuo metu negalvojau apie Joną, bet gali būti, kad mane apėmusi panika buvo panaši į jo. O gal čia atgyja tiesiog vadovėliuose aprašyta baimė: gal regėdamas pulsuojančius didžuvės vidaus organus, jis persigando grįžęs atgal į įsčias?) O gal mus labiausiai paveikia trečiasis istorijos elementas – išsivadavimas, įrodantis, kad po skaistyklai prilygstančio įkalinimo egzistuoja išganymas, egzistuoja teisingumas? Mes visi, kaip ir Jona, esame blaškomi gyvenimo audrų, patiriame regimą mirtį ir tikrai – laidotuves, bet paskui, kai atsiveria automobilius gabenančio kelto durys ir mes grįžtame į šviesą bei Dievo meilės pripažinimą, akinamai atgimstame. Ar ne todėl šis mitas neišnyksta mums iš atminties?

Gal taip, o gal visiškai ne. Kai buvo pradėtas rodyti filmas „Nasrai", daug kas mėgino aiškintis, kuo jis taip pavergia žiūrovus. Gal jame panaudota kažin kokia pirmykštė metafora, koks nors archetipinis sapnas, atpažįstamas visame pasaulyje? Gal jame tyrinėjamas tokių stichijų kaip sausuma ir vanduo susidūrimas, primenantis mums amfibijų keliamą nerimą? Gal jis kaip nors susijęs su tuo, kad prieš milijonus metų mūsų žiaunotieji protėviai iššliaužė iš vandenų, gal nuo to laiko mus laiko sukausčiusi baimė, jog teks ten grįžti? Anglų romanistas Kingslis Eimisas, mąstydamas apie filmą bei galimas jo interpretacijas, padarė tokią išvadą: „Tai filmas apie tai, kaip, po velnių, baisu būti suėstam milžiniško sumauto ryklio".

Giliausioje gelmėje mus užvaldo susyk ir Jonos, ir didžuvės istorija: baimė, kad tave suės milžiniškas padaras, baimė būti apžiotam, apseilėtam, nugurgtam, užgertam gurkšniu sūraus vandens ir užkąstam būreliu ančiuvių; baimė, kad apaksi, atsidursi visiškoje tamsoje, uždusi, paskęsi, būsi nuspaustas banginio taukų; siaubas patirti sensorinę deprivaciją, nuo kurios, kaip žinome, žmonės išprotėja; baimė būti mirusiam. Mūsų reakcija tokia pat gyva kaip bet kurios kitos mirti bijančios kartos žmonių

nuo tų laikų, kai šį pasakojimą išgalvojo koks nors sadistas jūrų vilkas naujokui jungai pagąsdinti.

Be abejo, mes suprantame, kad ši istorija negali būti tikra. Esame išsilavinę žmonės ir puikiai skiriame tikrovę nuo mito. Banginis gali praryti žmogų, taip, sutinkame, kad toks dalykas įmanomas; tačiau, atsidūręs jo viduriuose, žmogus neišgyventų. Pirmiausia jis paskęstų, o jei nepaskęstų, tai uždustų; o veikiausiai jau būtų miręs nuo širdies smūgio, vos pamatytų, kaip jam virš galvos žiojasi milžiniški nasrai. Ne, žmogus, atsidūręs banginio pilve, negali išlikti gyvas. Mes juk skiriame mitą nuo tikrovės. Esame išsilavinę žmonės.

1891 metų rugpjūčio 25 dieną Džeimsą Bartlį, trisdešimt penkerių metų jūrininką iš laivo „Rytų žvaigždė", prie Folklendų salų prarijo kašalotas:

> Viską puikiausiai prisimenu nuo tos akimirkos, kai iškritau iš laivo ir pajutau, kaip pėdos atsirėmė į kažką minkštą. Pažvelgęs į viršų pamačiau, kaip ant manęs leidžiasi šviesus rausvai ir baltai dryžuotas skliautas, tuojau pat pajutau, kaip skęstu žemyn kojomis, ir supratau, jog mane ryja banginis. Smigau vis žemiau; mane apsupo mėsos siena, spaudžianti iš visų pusių, tačiau spaudimas nekėlė skausmo, o mėsa linko nuo kiekvieno mano judesio tarsi kaučiukas.
>
> Staiga pajutau, kad atsidūriau maiše, daug didesniame už mano kūną, tačiau jame buvo visiškai tamsu. Apsičiupinėjau aplink; rankomis užčiuopiau keletą žuvų, kai kurios dar buvo gyvos, nes sukirbėjo man prisilietus ir nuslydo atgal prie kojų. Netrukus smarkiai suskaudo galvą, kvėpuoti darėsi vis sunkiau. Sykiu jutau siaubingą karštį: atrodė, kad jis mane sunaikins, ir darėsi vis karščiau. Akys virto įkaitusiomis anglimis, ir nesilioviau tikėjęs, kad esu pasmerktas žūti banginio pilve. Ši mintis kėlė nepakeliamas kančias, o šiurpi

siaubingo kalėjimo tyla be galo slėgė. Mėginau stotis, mėginau pajudinti rankas ir kojas, mėginau šaukti. Ką nors daryti buvo neįmanoma, tačiau galva veikė nepaprastai aiškiai; puikiausiai suvokdamas kraupų savo likimą, galiausiai netekau sąmonės.

Vėliau kašalotas buvo nugalabytas ir užtemptas į „Rytų žvaigždę“, kurios įgula, nė nenujausdama, kaip arti jų dingęs bičiulis, likusią dienos dalį ir visą naktį dorojo laimikį. Kitą rytą jie pritvirtino prie skrandžio keltuvą ir iškėlė jį ant denio. Viduje tarsi kas nesmarkiai, spazmiškai judėjo. Jūrininkai, tikėdamiesi rasti didelę žuvį, o gal ryklį, perpjovė skrandį ir pamatė Džeimsą Bartlį: jis buvo be sąmonės, veidas, kaklas ir rankos išbalinti virškinimo skysčių, tačiau gyvas. Dvi savaites jis kliedėjo, paskui pradėjo sveikti. Pamažu atgavo sveikatą, tik skrandžio rūgštys buvo nuėdusios visus pigmentus tose vietose, kur oda buvo nepridengta. Iki pat mirties jis išliko albinosas.

Ponas de Parvijis, *Journal des Debats* mokslo redaktorius, 1914 metais išnagrinėjo šį atvejį ir padarė išvadą, kad kapitono ir įgulos narių pasakojimais „verta tikėti“. Šiuolaikiniai mokslininkai mums sako, kad Bartlis negalėjo banginio pilve gyvas išbūti ilgiau kaip kelias minutes, jau nekalbant apie pusdienį ar dar ilgiau, kol nieko neįtariantys jo paties laivo jūrininkai išvadavo mūsų laikų Joną. Bet ar mes tikime šiuolaikiniais mokslininkais, juk nė vienam iš jų nėra tekę pabuvoti banginio pilve? Juk galime sutarti su skeptiškais mokslininkais dėl kompromiso – prisiminti oro burbulus (kažin, ar banginius irgi kamuoja pilvo pūtimas?) arba skrandžio sultis, dėl kokio nors banginius kamuojančio negalavimo netekusias stiprumo.

O jei esate mokslininkas arba pasidavėte su virškinimu susijusioms abejonėms, pažvelkite į reikalą šitaip. Daugybė žmonių (tarp jų ir aš) tiki Bartlio mitu; lygiai taip pat milijonai žmonių

tikėjo ir tiki Jonos mitu. Jūs gal nepajutote, tačiau atsitiko štai kas – istorija papasakota iš naujo, pritaikyta mūsų laikams ir mūsų papročiams; ji prisislinko artėliau. Ten, kur anksčiau buvo Jona, dabar atsidūrė Bartlis. Vieną gražią dieną išgirsime apie įvykį, kuriuo patikėsite net jūs – kaip jūrininkas išnyko banginio nasruose ir vėliau buvo ištrauktas iš jo pilvo; gal ne po pusdienio, gal viso labo po pusvalandžio. Ir tada žmonės patikės Bartlio mitu, kurį pagimdė Jonos mitas. Juk svarbiausia ne tai, kad mitas mums primena kokį nors pirmykštį nutikimą, įmantriai aprašytą siekiant jį įtvirtinti kolektyvinėje atmintyje; ne, jis kreipia mus į ateitį, į tai, kas dar nutiks, kas privalo nutikti. Mitas būtinai taps tikrove, kad ir kokie skeptiški būtume.

III

1939 METŲ gegužės tryliktą dieną, šeštadienį, aštuntą valandą vakaro, laineris „Šv. Liudvikas" išplaukė iš gimtojo Hamburgo uosto. Tai buvo kruizinis laivas, ir beveik visi 937 keleiviai, įsigiję bilietus į kelionę per vandenyną, turėjo vizas, patvirtinančias, jog jie yra „turistai, keliaujantys savo malonumui". Tačiau tokia formuluotė nebuvo visiškai preciziška, o ir jų kelionės tikslas kitas. Beveik visi keleiviai, išskyrus keletą, buvo žydai, pabėgėliai iš nacių valdomos valstybės, kuri buvo pasirengusi atimti jų nuosavybę, juos pačius ištremti ir galiausiai sunaikinti. Iš tikrųjų dauguma jau nebeturėjo nuosavybės, nes emigrantams iš Vokietijos buvo leidžiama pasiimti su savimi ne daugiau negu nominalią dešimties reichsmarkių sumą. Toks priverstinis skurdas pavertė juos lengvais propagandos taikiniais: jei išvyks, teturėdami tik tiek, kiek leista, juos bus galima vaizduoti kaip nešvariais darbeliais užsiėmusius *Untermenschen**, sprunkančius iš šalies tarsi žiurkės, o jei sugebės pergudrauti sistemą, tada taps ekonominiais nusikaltėliais, tempiančiais prisivogtus turtus. Visa tai buvo normalu.

„Šv. Liudvikas" plaukė su vėliava, kurioje buvo nupiešta svastika – normalus dalykas; jo įgulai priklausė pustuzinis gestapo agentų – irgi visai normalu. Laivininkystės bendrovė įsakė kapitonui šiai kelionei pasiruošti pigesnės mėsos, pašalinti iš parduotuvių prabangos prekes, o iš bendro naudojimo salonų –

* menkesnės rasės žmonės *(vok.)*

nemokamai dalijamus atvirukus; bet kapitonas tylomis nepaklausė daugelio įsakymų, pareiškęs, kad ši kelionė turėtų būti kuo panašesnė į kitus „Šv. Liudviko“ kruizus ir kiek tai įmanoma, normali. Taigi žydai, kurie sausumoje buvo niekinami, sistemingai žeminami ir kišami į kalėjimus, atvykę į laivą pamatė, kad nors laivas teisiniu požiūriu tebėra Vokietijos teritorija, jame viešai demonstruojama svastika ir bendro naudojimo patalpose prikabinėto Hitlerio portretų, tačiau vokiečiai, su kuriais čia teko susidurti, elgiasi mandagiai, dėmesingai ir net klusniai. Tai nebuvo normalu.

Nė vienas iš šių žydų – pusė iš jų buvo moterys ir vaikai – neketino artimiausiu metu vėl grįžti į Vokietiją. Ir vis dėlto pagal laivininkystės bendrovės reikalavimus jie visi privalėjo įsigyti atgalinius bilietus. Užmokestis už juos, jiems buvo pasakyta, skirtas padengti „nenumatytoms išlaidoms“. Kai pabėgėliai išsilaipins Havanoje, reiso Hamburgas–Amerika vadovybė jiems išduos nepanaudotos bilietų dalies vertės čekius. Patys pinigai buvo padėti į specialią sąskaitą Vokietijoje: jei keleiviai kada nors sugrįžtų, galės juos atsiimti. Net žydai, kurie buvo paleisti iš koncentracijos stovyklų iškėlus griežtą sąlygą, kad tuojau pat paliks Faterlandą, privalėjo sumokėti už atgalinius bilietus.

Pabėgėliai turėjo ne tik bilietus, bet ir išsilaipinimo leidimus, nusipirktus iš Kubos imigracijos tarnybos direktoriaus, kuris pats užtikrino, kad jiems nekils jokių sunkumų patekti į jo šalį. Tai jis priskyrė pabėgėlius „turistų, keliaujančių savo malonumui kategorijai“; be abejo, kelionėje kai kuriems keleiviams, ypač jaunesniems, pavyko patirti šią didelę permainą – iš visų niekinamų *Untermenschen* virsti malonumų besivaikančiais turistais. Gal pabėgti iš Vokietijos jiems atrodė toks pats stebuklas, kaip Jonai ištrūkti iš didžuvės vidurių. Kiekvieną dieną būdavo valgoma, geriama ir šokama. Nepaisant įgulos gestapininkų įspėjimo laikytis Vokiško kraujo ir garbės apsaugos įstatymo, seksualinė veikla

klostėsi taip, kaip įprasta kruizuose. Baigiant perplaukti Atlantą, buvo surengtas tradicinis kaukių balius. Orkestras grojo Gleno Milerio melodijas, žydai buvo persirengę piratais, jūrininkais ir havajiečiais šokėjais. Kelios drąsesnės merginos apsitaisė haremų gražuolėmis, pavertusios paklodes arabiškais drabužiais – ortodoksiškesniems keleiviams toks jų atsimainymas pasirodė netinkamas.

Šeštadienį, gegužės 27 dieną, „Šv. Liudvikas" išmetė inkarą Havanos uoste. Ketvirtą valandą ryto buvo duotas signalas keltis, o po pusvalandžio nuaidėjo pusryčių gongas. Prie lainerio priplaukė kelios valtelės; vienos jų prekiavo kokoso riešutais ir bananais, kitose sėdėjo draugai ir giminaičiai, garsiai šūkaudami į denį artimųjų vardus. Laivas iškėlė karantino vėliavą, tai buvo normalu. Kapitonas turėjo Havanos uosto medicinos tarnybos pareigūnui patvirtinti, kad nė vienas laivo keleivis nėra „idiotas, pamišėlis ar sergantis bjauria arba limpama liga". Visa tai sutvarkius, imigracijos pareigūnai pradėjo priimti keleivius, tikrinti jų dokumentus ir rodyti, kurioje uosto vietoje bus galima atsiimti bagažą. Pirmos penkios dešimtys pabėgėlių būriavosi trapo viršuje ir laukė valties, turinčios juos nugabenti į krantą.

Imigracija, kaip ir emigracija, – tai procesas, kuriam pinigai svarbūs nė kiek ne mažiau negu įstatymai ar principai, o dažnai net daro didesnę įtaką. Pinigai užtikrina imigrantus priimančią šalį – arba, kaip šiuo atveju Kuba, tranzito šalį, – kad naujieji atvykėliai netaps valstybės išlaikytiniais. Be to, pinigais galima papirkti pareigūnus, nuo kurių priklauso sprendimai. Kubos imigracijos tarnybos direktorius jau buvo spėjęs gerokai pasipelnyti iš anksčiau atplaukusių žydų; tačiau Kubos prezidentui pinigų kliuvo per mažai. Todėl prezidentas gegužės šeštą dieną išleido įsaką, panaikinantį turistinių vizų galiojimą tais atvejais, kai tikrasis kelionės tikslas yra emigracija. Ar šis įsakas gali būti taikomas „Šv. Liudviko" keleiviams? Laivas išplaukė iš Hamburgo

jau įsakui įsigaliojus; kita vertus, leidimai išsilaipinti buvo išduoti anksčiau. Šiuo klausimu buvo galima labai ilgai ginčytis ir išleisti krūvas pinigų. Prezidento įsako numeris buvo 937; prietaringesnieji pastebėtų, kad lygiai tiek keleivių išplaukė iš Europos laivu „Šv. Liudvikas".

Teko palaukti. Buvo leista išlipti devyniolikai kubiečių ir ispanų, taip pat trims keleiviams su tikromis vizomis; likę apie devyni šimtai žydų laukė naujienų iš derybų, kuriose bent laikinai dalyvavo Kubos prezidentas, jo imigracijos tarnybos direktorius, laivininkystės bendrovė, vietos pagalbos komitetas, laivo kapitonas ir advokatas, atgabentas iš Niujorko, Bendrojo imigracijos komiteto centrinio skyriaus. Derybos truko keletą dienų. Reikėjo atsižvelgti į tokius veiksnius kaip pinigai, išdidumas, politinės ambicijos ir Kubos gyventojų viešoji nuomonė. „Šv. Liudviko" kapitonas nepasitikėjo nei vietos politikais, nei savo laivininkystės bendrove, tačiau buvo įsitikinęs: jei į Kubą patekti nepavyks, tai Jungtinės Valstijos, į kurias daugelis keleivių turėjo leidimą atvykti, tikrai priims juos anksčiau, negu buvo sutarta.

Kai kurie iš įstrigusių keleivių nesijautė taip tvirtai; netikrumas, delsimas, kaitra juos sutrikdė. Taip ilgai keliavo, kad pasiektų saugią vietą, ir dabar yra taip arti jos. Draugai ir giminaičiai nesiliovė valtelėmis plaukioję aplink lainerį; foksterjeras, išsiųstas iš Vokietijos pirma šeimininkų, kiekvieną dieną būdavo atplukdomas ir iškeliamas aukštyn, norint parodyti denį bei tolimus šeimininkus. Susikūrė keleivių komitetas, kuriam laivininkystės bendrovė leido nemokamai naudotis telegrafu; įtakingiems žmonėms, tarp jų Kubos prezidento žmonai, buvo siunčiami prašymai tarpininkauti. Būtent tuo metu du keleiviai pabandė nusižudyti – vienas įsišvirkštė raminamųjų, kitas persipjovė riešus ir šoko į jūrą; abu išliko gyvi. Nuo to laiko, siekiant užkirsti kelią tolesniems bandymams žudytis, naktimis laive budėjo sargyba, gelbėjimo valtys visad būdavo paruoštos, o laivas apšviestas.

Šitokios priemonės kai kuriems žydams priminė koncentracijos stovyklas, iš kurių visai neseniai ištrūko.

Buvo planuojama, kad „Šv. Liudvikas“, išlaipinęs Havanoje 937 imigrantus, negrįš namo tuščiomis. Atgalinei kelionei į Hamburgą per Lisaboną vietas buvo užsisakę apie 250 keleivių. Vienas iš siūlymų buvo toks: išlaipinti bent 250 žydų, kad atsirastų vietos tiems, kurie laukia krante. Bet kaip atrinkti 250 asmenų, kuriems bus leista palikti arką? Kas atskirs švariuosius nuo nešvariųjų? Nejau mesti burtus?

Keblumai, su kuriais susidūrė „Šv. Liudvikas“, neliko niekieno nepastebėta vietine naujiena. Apie kelionę pasakojo Vokietijos, Britanijos ir Amerikos spauda. *Der Sturmer* paskelbė komentarą, kad jei žydai nuspręs grįžti į Vokietiją, juos reikėtų įkurdinti Dachau ir Buchenvalde. O Havanos uoste amerikiečių reporteriams pavyko prasiskverbti į laivą, kurį jie, gal kiek per greitai, praminė „laivu, užtraukusiu gėdą pasauliui“. Toks viešumas toli gražu ne visada naudingas pabėgėliams. Jei gėda užtraukta visam pasauliui, tai kodėl konkreti šalis – beje, jau ir taip priėmusi nemažai žydų pabėgėlių, – turėtų nuolatos už visus kentėti? Atrodo, pasaulis nesijautė taip smarkiai sugėdintas, kad pultų iškart trauktis piniginę. Taigi Kubos vyriausybė balsavimu pritarė siūlymui nepriimti imigrantų ir liepė „Šv. Liudvikui“ palikti salos teritorinius vandenis. Tai anaiptol nereiškia, pridūrė prezidentas, kad užtrenkiamos durys galimoms deryboms; tiesiog, kol laivas nepaliks uosto, tolesni siūlymai nebus svarstomi.

Kiek kainuoja pabėgėliai? Priklauso nuo to, ar labai beviltiška jų padėtis, ar turtingi jų globėjai, ar godūs galimi šeimininkai. Pasaulyje, valdomame įvažiavimo vizų ir panikos, visada triumfuoja pardavėjas. Kainos nuo nieko nepriklauso, jos spekuliacinės, kintančios. Advokatas iš Bendrojo imigracijos komiteto už saugų žydų išsilaipinimą pasiūlė pradinę 50 tūkstančių dolerių sumą; jam pasakė, kad ją vertėtų patrigubinti. Bet jei patrigubinai

vieną kartą, tai kodėl nepatrigubinus ir vėl? Imigracijos tarnybos direktorius – jau gavęs po 150 dolerių už kiekvieno keleivio išlaipinimo leidimą ir neįvykdęs juose nurodytų sąlygų, – pasiūlė laivininkystės bendrovei už 250 tūkstančių dolerių atšaukti 937– tą įsaką. Specialus tarpininkas, susijęs su prezidentūra, svarstė, kad žydus galbūt pavyktų išlaipinti už milijoną. Galiausiai Kubos vyriausybė nusprendė už kiekvieną žydą pareikalauti 500 dolerių išpirkos. Kaina tam tikru atžvilgiu buvo logiška: tokią sumą privalėjo įdėti į savo sąskaitą kiekvienas į šalį atvykstantis oficialus imigrantas. Tad 907 laive likę keleiviai, kurie jau anksčiau sumokėjo už bilietus ten ir atgal, nusipirko leidimus ir tegalėjo išsivežti tik po dešimt Vokietijos markių, atsieis 453 tūkstančius dolerių.

Laineriui įjungus variklius, grupelė moterų puolė prie išlipimo trapo; jas nuvijo ginkluoti Kubos policininkai. Per šešias dienas, praleistas Havanos uoste, „Šv. Liudvikas" tapo turistų traukos centru, ir jo išplaukimą stebėjo geras šimtas tūkstančių žmonių. Vadovybė Hamburge buvo davusi kapitonui leidimą plaukti į bet kurį uostą, kuris sutiks priimti keleivius. Iš pradžių laineris suko vis platesnius ratus, laukdamas, kol bus pakviestas grįžti į Havaną; vėliau paėmė kursą į šiaurę ir nuplaukė į Majamį. Kai laivas pasiekė Amerikos pakrantės vandenis, jį pasitiko JAV pakrančių sargybos kateris. Tačiau tai, kas iš pradžių atrodė kaip pasveikinimas, iš tiesų buvo atstūmimo išraiška: kateriui buvo liepta užtikrinti, kad „Šv. Liudvikas" nepatektų į teritorinius Amerikos vandenis. Valstybės departamentas nusprendė, kad jei Kuba nepriėmė žydų, tai jiems nebus leista įžengti ir į Jungtines Valstijas. Pinigai čia vaidino ne tokį tiesiogiai svarbų vaidmenį: pakankama dingstim tapo didžiulis nedarbas ir aiški ksenofobija.

Dominikos respublika pasisiūlė priimti pabėgėlius už standartinę rinkos kainą – 500 dolerių už žmogų; bet tai būtų reiškę tik pakartoti Kubos užsiprašytą sumą. Kreiptasi į Venesuelą, Ek-

vadorą, Čilę, Kolumbiją, Paragvajų ir Argentiną; nė viena šalis nesutiko atpirkti viso pasaulio gėdos. Majamio imigracijos tarnybos inspektorius pareiškė, kad „Šv. Liudvikui“ nebus leista prisišvartuoti nė viename JAV uoste.

Laineris, kuriam buvo uždrausta prisiartinti prie viso Amerikos žemyno, toliau plaukė į šiaurę. Keleiviai suvokė, kad netrukus ateis diena, kai laivui teks pasukti į rytus ir neišvengiamai grįžti į Europą. Staiga birželio 4 dieną, sekmadienį, 4.50 popiet, atėjo žinia. Kubos prezidentas, atrodo, leidžia žydams išsilaipinti Pušų saloje, buvusioje bausmės kolonijoje. Kapitonas apgręžė „Šv. Liudviką“ ir vėl pasuko pietų kryptimi. Keleiviai išsinešė bagažą ant denio. Tądien per vakarienę sugrįžo pokylio dvasia.

Kitos dienos rytą, likus trims valandoms kelio iki Pušų salos, į laivą atėjo telegrama: leidimas išsilaipinti dar nepatvirtintas. Keleivių komitetas, kuris per visą krizę siuntinėjo telegramas įžymiems amerikiečiams, prašydamas tarpininkauti, nebesugalvojo, į ką dar būtų galima kreiptis. Kažkas pasiūlė parašyti Misurio valstijos Sent Luiso miesto merui, tikėdamasis, kad miesto ir laivo pavadinimų sąskambis pažadins jo užuojautą. Telegrama buvo išsiųsta.

Kubos prezidentas reikalavo 500 dolerių garantijos už kiekvieną pabėgėlį, taip pat papildomų pinigų, skirtų sumokėti už jų maistą ir nakvynę pakeliui į Pušų salą. Amerikos advokatas (Kubos vyriausybės duomenimis) pasiūlė bendrą 443 tūkstančių dolerių sumą, tačiau pareikalavo, kad ji būtų skirta ne tik „Šv. Liudviku“ plaukiantiems pabėgėliams, bet dar 150 žydų, esantiems kituose dviejuose laivuose. Kubos vyriausybė nutarė negalinti su tuo sutikti ir atsiėmė savo pasiūlymą. Atsakydamas Bendrojo imigracijos komiteto advokatas be išlygų sutiko su pradiniu Kubos pasiūlymu. Vyriausybė apgailestaudama pranešė, kad siūlymas jau atšauktas ir nebegali būti svarstomas. „Šv. Liudvikas“ antrą kartą apsigręžė ir pasuko į šiaurę.

Laivui pradėjus plaukti atgal į Europą, neoficialiai kreiptasi į Britanijos ir Prancūzijos vyriausybes, siekiant išsiaiškinti, ar jos nesutiktų priimti žydų. Britai atsakė, kad jie linkę vertinti iškilusius sunkumus atsižvelgdami į platesnį Europos pabėgėlių situacijos kontekstą, bet galimybę priimti žydus į Britaniją galėtų pradėti svarstyti tik tada, kai jie bus grąžinti į Vokietiją.

Gauti keli nepatvirtinti arba praktinės naudos neturintys pasiūlymai iš Hondūro prezidento, amerikiečio filantropo, net iš karantino stoties Panamos kanalo zonoje; laivas plaukė toliau. Keleivių komitetas išsiuntinėjo kreipimąsi įvairiems Europos šalių politiniams ir religiniams vadovams; prašymai tapo gerokai trumpesni, nes laivininkystės bendrovė atšaukė leidimą nemokamai naudotis telegrafu. Tuo metu atsirado net toks pasiūlymas, kad geriausiai mokantys plaukti žydai galėtų kas tam tikrą laiko tarpą šokti į jūrą; tai priverstų „Šv. Liudviką“ sustoti ir apsigręžti. Tokiu būdu kelionė į Europą pailgėtų ir liktų daugiau laiko deryboms. Idėja neprigijo.

Vokietijos radijas pranešė, kad nė viena šalis nesutikusi priimti laivu plaukiančių žydų, ir todėl Faterlandas įpareigotas priimti juos atgal ir pasirūpinti jų išlaikymu. Nebuvo sunku atspėti, kokiose vietose jie bus išlaikomi. Maža to, jei „Šv. Liudvikas“ būtų priverstas grįžti į Hamburgą ir ten iškrauti išsigimėlių ir nusikaltėlių krovinį, paaiškėtų, kad viso pasaulio menamas susirūpinimas buvo gryniausia veidmainystė. Niekas nenori apskurėlių žydų, ir todėl niekas neturi teisės kritikuoti Faterlando, kad ir kaip nesvetingai šis sutiktų grįžusius parazitus.

Tuo metu grupelė jaunesnių žydų pamėgino užgrobti laivą. Jie įsiveržė ant kapitono tiltelio, tačiau kapitonas atkalbėjo juos nuo tolesnių veiksmų. Jis savo ruožtu sumanė planą netoli Biči Hedo padegti laivą; tada išgelbėtojų tauta būtų priversta priimti keleivius. Gali būti, kad šį beviltišką sumanymą pamėginta įgyvendinti. Galiausiai, kai jau beveik niekas nebeturėjo vilties, o

laineris artėjo prie Europos krantų, Belgijos vyriausybė pranešė priimsianti 200 keleivių. Netrukus po to Olandija sutiko priimti 194, Britanija – 350, Prancūzija – 250 žmonių.

Nukeliavęs 10 tūkstančių mylių, „Šv. Liudvikas" prisišvartavo Antverpene, 300 mylių nuo išvykimo uosto. Keturių šalių pagalbų tarnybų darbuotojai jau buvo susitikę ir aptarę, kaip dalysis žydus. Daugelis laivo keleivių turėjo teisę galiausiai įvažiuoti į Jungtines Amerikos Valstijas, todėl buvo įrašyti į JAV kvotų sąrašą. Pastebėta, kad pagalbos tarnybų darbuotojai rungėsi, kam atiteks keleiviai, kurių sąrašo numeris mažesnis, nes šie keleiviai greičiausiai galės palikti tranzito šalis.

Antverpene nacistinė jaunimo organizacija dalijo lapelius su šūkiais: „Mes irgi norime padėti žydams. Tegu jie ateina į mūsų biurą, jame kiekvienas nemokamai gaus gabalą virvės ir ilgą vinį". Keleiviai išsilaipino. Turėjusieji važiuoti į Belgiją buvo susodinti į traukinį, kurio duris užrakino, o langus tvirtai užkalė; keleiviams pasakyta, kad tokių priemonių imamasi jų pačių saugumui užtikrinti. Keliaujantieji į Olandiją tuoj pat buvo nugabenti į stovyklą, aptvertą spygliuota viela ir saugomą šunų.

Birželio 21 dieną, trečiadienį, Britanijos prisiimtas „Šv. Liudviko" keleivių kontingentas išlipo Sautamptone. Jie turėjo galimybę apmąstyti faktą, kad jų klajonės jūromis truko lygiai keturiasdešimt dienų ir keturiasdešimt naktų.

Rugsėjo pirmą dieną prasidėjo Antrasis pasaulinis karas ir „Šv. Liudviko" keleivius ištiko toks pats likimas, koks laukė visų Europos žydų. Jų išgyvenimo galimybės visiškai priklausė nuo šalies, kuriai buvo priskirti. Esama įvairių duomenų apie tai, kiek jų išliko gyvų.

8

) SKYRIUS (

prieš srovę!

Atvirukas
Išsiųstas iš džiunglių

Mieloji,

laiko liko tik atvirukui – po pusvalandžio leidžiamės į kelią – vakar pabaigiau *Johnny Walker*, nuo šiol turėsiu tenkintis čiabuvių ugniniu vandeniu – prisimink, ką sakiau telefonu, ir neleisk, kad nukirptų per trumpai.

Tave mylintis –
Cirko Galiūnas

Pirmas laiškas

Mano mieliausia,

ką tik praleidau 24 valandas autobuse, kurio prietaisų skydas visas nuklotas šventaisiais Kristoforais ar kokiais kitais jo pavaduotojais, veikiančiais šiose vietose. Dėl manęs tai vairuotojas galėjo griebtis ir stipresnių burtų – neatrodo, kad tradicinė krikščionybė darytų ypatingą poveikį jo vairavimo stiliui. Kai pamirštu ties kiekvienu posūkiu galvoti apie tai, kaip neišvėmus visų vidurių, pastebiu, kad vaizdai aplinkui didingi. Milžiniški medžiai, kalnai – na, pati pamatysi, nupirkau keletą atvirukų. Visa grupė kol kas netveria entuziazmu – jei dar bent kartą išgirsiu ką nors juokaujant: „Man jau visai Karakasas“, tikriausiai pasmaugsiu vietoje. Na, bet tokiam darbe tai normalu. Nesakau, kad esu ką nors panašaus dirbęs, bet bus be galo smagu. Turėtų būti, juk tiek mane pribadė visokiausiom adatom, kad neužsikrėsčiau beri beri ar dar kuo nors.

Be to, didžiulis palengvėjimas, atsidūrus toliau nuo tų, kurie mane atpažįsta. Įsivaizduoji, Karakase mano veidą pažindavo net su barzda ir akiniais. Oro uoste, suprantama, bet tai normalu. Tai yra ne, veikiau juokinga. Spėk, kokį mano filmą jie yra matę? Tikrai ne tą intelektualų, kupiną nerimo opusą su Pinterio scenarijum, už kurį gavau Aukso palmę – o ne, nieko panašaus. Niekingą, menkystišką amerikietišką muilo operą, kurioje vaidinau pas tą Harį Aštavevistiekišdursidį. Čia ją TEBERODO. Gatvėje prie manęs prieina vaikigaliai ir klausia: „Ei, pone Rikai, kaip gyvenimas?“ Kaip tau patinka? Skurdas čia toks, kad neturiu žodžių. Nors žinai, po Indijos manęs niekuo nebenustebinsi. Na, tai ką pasidarei plaukams? Tikiuosi, nepridirbai kokių nors kvailysčių, vien tik norėdama man atkeršyti už tai, kad išvažiavau? Žinau, kokios jūs, moteriškės – sakai, nusikirpsi trumpai, nes nori tik pažiūrėti, kaip tau tiks trumpa šukuosena, tada praneši, jog Pedras iš salono kol kas neleidžia plaukų auginti, tada teisiniesi, esą dabar kaip tik reikia gerai atrodyti, nes eini į kokias nors vestuves ar ką panašaus, o su nušiurusiais galiukais negali pasirodyti, galiausiai viskas baigiasi tuo, kad taip ir neatsiaugini plaukų, ir jei aš kiekvieną savaitę neprimenu, tai pradedi manyti, jog pripratau ir net pamėgau trumpą šukuoseną, o jei kiekvieną savaitę primenu, kaltini, kad priekaištauju, taigi nutariu netarti nė žodžio ir kęsti trumpus plaukus. Bus nesąžininga, jei sakysi, kad tai dėl barzdos, nes dėl barzdos aš nekaltas – tiesiog tais laikais, nebeatsimenu, kuris tai šimtmetis, džiunglėse niekas nesiskusdavo, taip, ***aš pats žinau,*** kad per anksti, bet toks jau aš, stengiuosi kuo anksčiau įsivaizduoti esąs tas, ką vaidinu. Atsimeni, kaip Dirkas sakė – jis pradeda nuo batų, ir kai suranda tinkamus batus, jau žino, koks bus visas personažas; na, o man svarbiausia veidas. Atsiprašau, tau jį tenka kasdien matyti vos prabudus, bet juk ne kiekviena moteris gali pasigirti miegantį su jėzuitu. Ir dar labai senu jėzuitu. Čia siaubingai karšta, įtariu,

bus problemų dėl švarių drabužių. Tebegeriu tas tabletes skrandžiui. Persimečiau su Viku keletu žodžių apie scenarijų, jis sako, kad nesijaudinčiau, bet jie visada iš pradžių taip kalba, ar ne? Pasakiau jam tą patį, ką kalbėjau su tavim telefonu, kad gal reikėtų jį vaizduoti žmogiškesnį, nes šiais laikais kunigo personažas nepritrauks žiūrovų į kino sales, bet Vikas atsakė – pakalbėsim, kai ateis laikas. Gerai sutariam su Metu – žinoma, kai pradėsim dirbti, atsiras ir konkurencija, bet jis toli gražu ne toks paranojiškas, kaip maniau, gal truputį pernelyg nuoširdus, bet ką gi, tokie tie jankiai. Papasakojau jam savo istoriją apie Vanesą, jis mainais papasakojo savo – pasirodo, abu esame jas girdėję! Paskutinį vakarą mieste abu nusipliaupėm kaip šiaučiai ir restorane sušokom Zorbos šokį! Metas mėgino daužyti lėkštes, bet šeimininkas pasakė, kad čia tokio papročio nėra, ir išmetė mudu lauk! Nepamiršo lėkščių įskaičiuoti į sąskaitą.

Ar žinai, kaip čia vadinami pašto skyriai? Švenčiausios Ryšių Mergelės. Tikriausiai reikia atsiklaupti, jei nori, kad laiškas nueitų greičiau. Ir negalėčiau pasakyti, kad tų pašto skyrių daug. Dievas žino, ar bus iš kur išsiųsti šitą laišką, prieš išvykstant į džiungles. Gal sutiksime kokį draugišką čiabuvį su dvišake lazda, einantį tinkama kryptimi, tada aš jam plačiai, kaip ekrane, nusišypsosiu ir įduosiu laišką. (Pokštas). Nesijaudink dėl manęs. Myliu.

Čarlis

Antras laiškas

Mieloji,

jei atsiversi albumą, kur sudėtos mūsų įkurtuvių nuotraukos, pamatysi, kad jame kai ko trūksta. Nesijaudink – ją turiu aš. Pasiėmiau tą, kurioje tu vaidini švilpiką. Tu jau spėjai truputį sušlapti – prieš porą dienų nukliokė baisi liūtis, – bet nesipriešini, kai prieš

užmigdamas pabučiuoju. Nuo šios dienos gali tekti šiek tiek susilamdyti, nes išsikraustėme iš viešbučio – dabar gyvensime kaip skautai, apkasuose ir palapinėse. Tikiuosi, pavyks kaip reikiant išsimiegoti. Labai sunku dirbti iš visų jėgų, numigus vos porą valandų. Na, tai štai, mes jau džiunglėse. Viskas stringa. Įprasti dalykai – sutari su žmogum, kad tokią ir tokią dieną atvyks tiek ir tiek žmonių su tiek ir tiek bagažo ir juos reikės nugabenti į tokią ir tokią vietą, o kai visi atvyksta, jis apsimetinėja, esą padėtis pasikeitė, esą tu sakei ne penkiasdešimt, bet penkiolika, o tarp kitko, kaina pakilo, ir tokia velniava tęsiasi tol, kol suskis pagaliau gauna kyšį, kurio iš esmės ir kaulijo. Dieve, kai prasideda tokie dalykai, man tiesiog norisi visu balsu užrikti: Aš noriu dirbti! Kartą taip ir padariau, kai situacija buvo bjauresnė negu paprastai – priėjau prie kažkokio bandito, kuris stengėsi mus apiplėšti, prisikišau taip arti, kad beveik trynėmės barzdomis, ir tiesiai jam į veidą sušukau: Dėl Dievo meilės, aš noriu dirbti, leiskite man pagaliau dirbti! bet Vikas paskui sakė, kad naudos iš to nebuvo.

Vėliau. Metas stovi sau, myža į upę, tik staiga prie jo prieina toks puošeiva ir sako – nedaryk taip. Pasirodo, ten esama tokių žuvyčių, kurias traukia šiluma ar kas, ir kai sysioji, jos gali užplaukti ta srove aukštyn. Iš pradžių nepatikėjau, bet paskui prisiminiau lašišas. Na štai, o tos žuvytės įplaukia tiesiai į pimpį ir kai jau ten patenka, tada išskečia pelekus ir lieka visiems laikams. Skausmas neįsivaizduojamas, ir tai dar švelniai tariant. Vietiniai sako, kad jų iškrapštyti neįmanoma, nes jos panašios į išskleistus skėčius – tenka važiuoti į ligoninę, kad nupjautų visą ūkį. Metas nežinojo, tikėti ar ne, bet ar verta rizikuoti? Bent jau kol kas niekas nemyža į upę.

Vėliau. Vėlyvą popietę plaukėme upe, saulė jau leidosi už milžiniškų medžių, kažkokie didžiuliai paukščiai, gal garniai, ar ką, kilo nuo upės tarsi rausvi aeroplanai, kaip kažkas pasakė, ir staiga antrasis padėjėjas atsistojo ir garsiai suriko: *Čia juk rojus, po*

velnių, gryniausias rojus! O iš tikrųjų, mieloji, jaučiuosi prislėgtas. Atsiprašau, kad tau tą pasakoju, pats žinau, neverta, veikiausiai, kai gausi šitą laišką, jau viskas bus kuo puikiausiai. Prakeiktasis Metas mane baigia priveikti. Koks jo ego! Galėtum pagalvoti, jog iki jo niekas nėra susukęs nė vieno filmo, jis taip susibičiuliavo su filmavimo grupe, kad jie dabar filmuodami stengiasi visaip jam įtikti – ir išeina taip, jog jis nuolat atrodo penkeriais metais jaunesnis, negu yra, o mano nosis amžinai blizga. Atvirai pasakysiu, Vikas nepakankamai kietas tokiam darbui. Čia reikia kurio nors iš senųjų studijos bosų, tų vergvaldžių, o ne jautruolio, baigusio aukštuosius mokslus, kuris tapo režisieriumi, nes jam patiko Antonionio debesys, ir tapo *nouvelle vague** stiliaus vokietpalaikiu, leidžiančiu į kelnes dėl *Truthspiel***. Įsivaizduoji, mūsų keturios dešimtys duodamės po džiungles tik dėl to, kad patikėjom jo kliedesiais, kaip reikia įsijausti į tikrovę, išgyventą dviejų seniausiai mirusių jėzuitų kunigų. Nežinau, kaip tų principų paiso grupės nariai, bet įtariu, Vikas jiems išdėstė kokią nors teoriją. Jau tai, kad mes keliaujame pėsčiomis, o visą įrangą vėliau atgabens oru, yra taip meniška, jog meniškiau nebebūna. Iki to laiko net neleidžia mums naudotis radiotelefonais. Operatoriaus padėjėjo mergina tuoj turi gimdyti, jis norėjo paskambinti į štabą Karakase, sužinoti, gal yra kokių naujienų, bet Vikas uždraudė.

Prakeiktas oras. Visą laiką velniškai karšta. Prakaituoju kaip kiaulė, *comme un porco.* Vis dar neramu dėl scenarijaus. Manau, mano vaidmenį reikės šiek tiek perrašyti. Nėra nė mažiausio šanso ką nors išsiskalbti, nebent staiga sutiktume kokią nors skalbėjų gentį, laukiančią klientų prie tokios pašiūrės iš cinkuotos skardos, atsimeni, kaip anąsyk matėme tame Provanso kaime? Šį rytą praplaukėme keliaženklį – sumautą skardinį *Coca Cola* ženklą.

*naujosios bangos *(pranc.)*

** tikroviškumo *(vok.)*

Tu įsivaizduoji – esam šimtai mylių nuo artimiausios gyvenvietės, bet ir čia kokos atstovai spėjo pasirodyti pirmi ir sušikti visą vaizdą. O gal jį įsmeigė koks Meto dFraugužis, kad tas pasijustų kaip namie. Atsiprašau.

Myliu, Čarlis

Trečias laiškas

Ei, gražuole,

atsiprašau, kad ano laiško pabaigoje taip suskydau. Dabar jau viskas daug geriau. Pirma, visi vėl pradėjome myžti į upę. Paklausėme Žuvinio puošeivos, kaip jį praminėme, iš kur sužinojęs apie žuvytes, užplaukiančias sysiu aukštyn, ir jis atsakė matęs per teliką, kaip apie jas pasakoja kažkoks storulis mokslininkas; mums tai pasirodė panašu į tiesą. Bet paskui paklausinėjome dar, ir jis padarė lemtingą klaidą. Neva tas mokslininkas porinęs, kaip pats pasidirbo specialias trumpikes, kad galėtų ramiai myžti į upę. Sako, paėmęs kriketo žaidėjų nešiojamą protektorių, išpjovęs priekį ir ten įdėjęs arbatos sietelį. Ne, tu tik pagalvok. Jei jau pradėjai meluoti, tai žinok saiką – juk tokia taisyklė, tiesa? Neverta persūdyti. Gerai pasijuokėm iš to vaikino, paskui visi atsisegėm kelnes ir pamyžom į upę – ir tie, kurie norėjo, ir tie, kurie ne. Vienintelis nemyžo Žuvinis, nes norėjo išsaugoti savo autoritetą, ir toliau tvirtino, kad nemelavęs.

Žodžiu, truputį pralinksmėjome, kaip turbūt supranti, bet iš tiesų pasidarė smagiau, kai susitikome su indėnais. Supranti, jei spręstume pagal tuos banditus, su kuriais turėjome reikalų pakeliui į čia (jei nori pasižiūrėti savo mokykliniame atlase, kur yra tas „čia“, tai ieškok netoli Mokapros), tai turėtume savęs paklausti: ar indėnai privalo laikytis žodžio? Metas vėliau sakė manęs, kad šita istorija pasirodys muilo burbulas, aš jam irgi

prisipažinau įtaręs tą patį. Bet jie, visi keturi, mūsų laukė sutartoje vietoje, proskynoje prie upės vingio, nuogi, kaip juos sukūrė gamta; stovėjo labai tiesiai, bet vis tiek neatrodė pernelyg aukšti, ir be jokios baimės žvelgė į mus. Ir be jokio smalsumo, taip keistai, kad pasidarė truputį nesmagu. Tarsi būtų norėję iš tolo paliesti basliu, ar kaip. Bet stovėjo sau, ir tiek, tarsi ne jie, o mes čia būtume keistai atrodę, ir kai pagalvoji, tai buvo visiškai teisūs. Stebėjo, kaip viską išsipakavome ir leidomės į kelią. Nepasisiūlė pagelbėti panešti, tai mus šiek tiek nustebino, bet juk jie ne kokie šerpai, teisybė? Atrodo, kad iki jų genties gyvenvietės ir iki mums reikalingos upės kokios dvi dienos kelio. Ten, kur jie ėjo, mes neįžvelgėme nė menkiausio takelio – tie džiunglių gyventojai stebėtinai gerai orientuojasi. Tu, mano angele, ten tuojau pat pasiklystum, ypač turint galvoje, kad nesugebi be policijos palydos nusigauti iš Šeperds Bušo į Hamersmitą.* Ėjome kokias dvi valandas, paskui sustojome nakvynės ir pavalgėme žuvies, kurios mūsų laukdami upėje prigaudė indėnai. Labai pavargau, bet diena įdomi. Bučiuoju.

* Pokštas (kalbėjau nerimtai)

Vėliau. Visą dieną žygiuojam. Džiaugiuosi, kad tiek treniravausi sporto salėje. Kai kurie grupės nariai jau po pusvalandžio ima pūtuoti, ir tai nenuostabu, nes normaliame gyvenime vienintelis jų sportas – sukišti kojas po stalu ir pataikyti snukiais į lovį. A, ir dar kilstelti ranką, kai prireikia užsakyti naują butelį. Metas gana gerai (nors ne taip gerai, kaip galėtų) išsitreniravo tuose atvirame ore sukamuose filmuose, kur jam krūtinės raumenis ištepa aliejum, ir mudu kaip reikiant užvaikėm grupę – pareiškėm, kad džiunglėse profsąjungos taisyklės negalioja ir taip toliau. Jau ko jie tikrai nenorėjo, tai nuo mūsų atsilikti! Puošeiva Žuvinis, kuris po to, kai išjuokėm jo istoriją, vaikščiojo truputį nuliūdęs, nusprendė, kad bus neapsakomai juokinga vadinti indėnus tokiais vardais, kaip Sėdintis Bulius ar Tonto, bet jie,

žinoma, ničnieko nesuprato, be to, mes patys jį užčiaupėm. Tiesiog, supranti, nebuvo juokinga. Tie indėnai neįtikėtini. Nuogutėliai vaikšto po mišką, neapsakomai judrūs, niekada nepavargsta, per vamzdį išpūsta strėle nukovė medžiais laigančią beždžionę. Suvalgėm ją pietums – na, vieni suvalgė, o kiti, kuriems buvo bjauru, valgė konservuotą jautieną. Aš valgiau beždžionieną. Skonis panašus kaip jaučio uodegos, tik mėsa daug raudonesnė. Plaušėta, bet skani.

Antradienis. Dievas žino, kaip suveiks ta pašto sistema. Kol kas visi laiškus atiduodame Rochui – jis ketvirtasis padėjėjas, vietinis, todėl paskirtas paštininku. Kitaip tariant, krauna laiškus į plastiko maišelį, saugodamas nuo vabalų, kirvarpų ar dar kažin ko. Paskui, kai atskrenda sraigtasparnis, jis laiškus įduoda. Taigi vienas Dievas težino, kada juos gausi.

Pasiilgau (dabar pauzė: riaumoju, kaip dera Cirko Galiūnui). Šiandien turėjome susitikti su likusiais genties nariais, bet nesame labai sportiški. Lažinuosi, kad kai kurie filmavimo grupės nariai įsivaizdavo, jog į džiungles mus veš automobiliais, kas keletas mylių stovės furgonai su maistu, prie kurių siūbuos merginos, ant kaklų užsikabinusios gėlių girliandas, ir vaišins mėsainiais su keptomis bulvytėmis. Storulis Dikas, garso operatorius, tikriausiai įsidėjo net havajieeeeetiškus marškinius.

Vis dėlto Viką tam tikru atžvilgiu galima pagirti. Per daugelį metų pirmąkart matau tokią mažą filmavimo grupę. Mudu su Metu vaidinam savo gabalus (senis Normanas žiauriai mane apsuko su pinigais, nepastebėjęs to sutarties punkto). Net peržiūra ne kasdien – sraigtasparnis pasirodo kas trys dienos, mat Vikas mano, kad jis sutrikdys mūsų rimtį, susikaupimą ar dar kokią nors prašmatnią intelektualią veiklą. Laboratorija praneša apie medžiagą radiotelefonu, nufilmuotus kadrus gabena sraigtasparnis. Ir studija su viskuo sutiko. Stebuklinga, ką?

Ne, nieko čia stebuklingo, saulute, tu puikiausiai viską žinai.

Studijoje Vikas laikomas genijumi, todėl jam leido visut viską, kol neužsiožiavo draudimo vaikinai, išsigandę, kad garsūs pagrindinių vaidmenų atlikėjai neiškristų iš kanojų; tada buvo nutarta pasižiūrėti žvaigždžių sąrašo apačioje ir pasamdyti porą vaikinų, kuriuos prarasti nebūtų didelis nuostolis.* Taip, aš esu keletą kartų pasielgęs negražiai, bet jie nutarė, kad jei būsiu džiunglėse, niekur negalėsiu pabėgti; o Metas nelengvo būdo, kitaip tariant, dirbti pradeda tik gavęs pintinę baltųjų miltelių, bet, atrodo, bus su tuo susitvarkęs, o čia ne taip lengva surasti prekiautoją, tarsi Tarzanas šokinėjantį nuo medžio ant medžio. Mes sutikome su Viko sąlygomis, nes mums, po velnių, reikia šito darbo, be to, širdies gilumoje veikiausiai patys nujaučiame, kad jis genijus.

* Pokštas. Na, beveik pokštas. Esu tikras, mums negresia jokie pavojai.

Kažin, ar ne be reikalo vakar valgiau beždžionieną. Šiandien tikrai nelabai gera, o ir Metas dažnokai laksto už krūmų.

Vėliau. Tai yra, atsiprašau, trečiadienis. Atvykome į gentį. Didingiausia mano gyvenimo diena. Išskyrus, žinoma, tą, kai mudu susipažinom, mažyte. Perlipome kalvą, pamatėme apačioje tekančią upę, ir staiga prieš akis išdygo jie. Dingusi upė ir dingusi gentis – neįtikėtina. Žmonės mažaūgiai, galėtum net pasakyti, kad putlučiai, tačiau tai gryniausi raumenys, ir visi nuogut nuogutėliai. Merginos irgi dailios (nesijaudink, angele – graužte sugraužtos baisiausių ligų). Keisčiausia, kad visai nematyti senių. O gal juos kur nors paliko. Nors mums lyg sakė, kad gentis pratusi keliauti visa drauge. Įdomu. O dar pasibaigė mano priemonė nuo moskitų – na, ta, kuri tikrai gerai veikė. Sukandžiojo kaip už tėvynę. Vikas sako, neverta jaudintis – nejau manąs, kad prieš tokią daugybę metų tėvas Firminas naudojosi priemonėmis nuo vabzdžių? Aš atsakiau, kad autentiškumas – puiku, bet ar mano gerbėjai tikrai nori matyti mane

ekrane su pėdos dydžio spuogais ant veido? Vikas man pareiškė, kad dėl meno galima ir pakentėti. Liepiau jam atsiknisti. Sušiktas *Truthspiel*.

Ketvirtadienis. Ant upės kranto įsirengėme stovyklą. Tiesą pasakius, porą stovyklų, vieną baltiesiems (kurių daugelis iš tikrųjų yra rudi su raudonomis dėmėmis), kitą indėnams. Aš paklausiau, kodėl, dėl Dievo meilės, negalima pastatyti vienos didelės stovyklos? Vieni filmavimo grupės nariai paprieštaravo man, nes bijojo, kad pavogs jų laikrodžius (ne, tu tik paklausyk), o kiti pritarė, nes norėjo iš arčiau apžiūrėti moteris (ne, tu tik paklausyk). Vikas pasakė, kad jam labiau patinka dvi stovyklos, nes tada irgi jos buvo dvi, ir taip indėnai galės psichologiškai pasirengti vaidinti savo protėvius; aš pasakiau, kad tai gryniausias elitizmo pateisinimas. Na, žodžiu, visi įsikarščiavome, pagaliau vienas vedlys nuėjo pasikalbėti su indėnais ir grįžęs pranešė, jog šie anaiptol neketina gyventi su mumis vienoje stovykloje; man atrodo, tai visai juokinga.

Na, štai ir sraigtasparnis, jau baigsiu.

Myliu, Čarlis

Ketvirtas laiškas

Mieloji Pipse,

pirmą kartą atskrido sraigtasparnis! Atvežė daiktus ir likusią įrangą. Visi susijaudinę (išskyrus indėnus, kuriems į tai nusispjaut). Maistas, cigaretės. Bet nėra priemonių nuo moskitų – tu įsivaizduoji? Ir dar: Vikas neleido atgabenti laikraščių, ir tai mane gerokai įsiutino. Klausyk, mes juk ne vaikai, tiesa? Jei perskaitysiu dviejų savaičių senumo *Independent,* tai nepradėsiu blogiau vaidinti, kaip manai? O gal pradėsiu? Stebiuosi, kad Vikas dar leidžia gauti laiškus. Tiesa, tik ne Čarliui. Pats

žinau, prašiau rašyti tik ypatingu atveju, bet juk šnekėjau nerimtai. Tikėjausi, suprasi.

Penktadienis. Klausyk, aš žinau, kad nenori apie tai kalbėti, bet manau, išsiskyrimas mums labai išeis į naudą. Daugeliu požiūrių. Rimtai. Vis tiek aš jau per senas skandalams. „MANO SKANDALINGIEJI LAIKAI BAIGĖSI", SAKO TELEVIZIJOS „BLOGIUKAS" ČARLIS. Myliu.

Pipa, mieliausia, aš tikrai manau, kad tai indėnai mane taip veikia (a, tiesa, šeštadienis). Jie tokie atviri, tokie tiesūs. Stovi sau, nė siūleliu neprisidengę, sako, ką galvoja, daro, ką nori, valgo, kai išalksta, mylisi taip, tarsi tai būtų natūraliausias dalykas pasaulyje*, o kai mato, kad gyvenimas baigiasi, atsigula ir numiršta. Tikrai įspūdinga. Nesakau, girdi, pats taip galėčiau, bent jau ne iš karto, tik sakau – jaučiu šiems žmonėms tikrą bičiulystę. Beveik imu galvoti, kad buvau atsiųstas čia iš jų pasimokyti, kas yra gyvenimas. Ar tu supranti? Viskas gerai, saulute, aš neketinu įsiverti kaulo į nosį, bet gal pasidarysiu nebe toks bukas. Ta istorija su Linda – žinau, sutarėme apie ją nebekalbėti, – bet būdamas čia jaučiuosi toks mėšlas. Įskaudinau tave. Nesakiau tiesos. Užtat dabar, man po kojomis tekant dingusiai upei, mokausi vardus paukščių, kurių pavadinimų nežinau nė angliškai, ir jaučiu, kad mums viskas bus gerai.

* Ne iš asmeninės patirties. Čarlis švarus.

Sekmadienis. Aišku, atstumas padidina kerus, bet ne tik tai. Ypatingas pats buvimas čia. Atsimeni amerikiečius astronautus, kaip jie nuskrido į Mėnulį ir grįžo iš esmės pasikeitę, nes pamatė žemę – kokia ji mažytė, tolima, tokia pati kaip kitos planetos? Lyg atsimenu, kad vieni tapo labai religingi, kiti pakvaišo, bet, svarbiausia, grįžę visi pasikeitė. Man kažkas panašaus, tik aš patekau ne į technologijų ateitį, bet į praeitį. Tai yra ne visai praeitį. Mūsų grupė laiko indėnus fantastiškai primityviais, nes jie neturi radijo imtuvų. O man jie kaip tik dėl to atrodo fantastiškai

brandūs ir pažangūs. Jie mane moko, net patys nesuvokdami, ką darą. Pradedu visur įžvelgti perspektyvą. Dieve, kaip gailiuosi dėl tos istorijos su Linda.

Pirmadienis. Labai ilgai statėme sceną, paskui ėmė lyti. Viena mergina mane moko kalbos. Nesijaudink, švilpikėli, neabejoju, kad ji graužte sugraužta baisiausių ligų.* Pamėginau sužinoti, kaip jie save vadina, na, supranti, genties pavadinimą. Žinai ką? JIE NETURI ŽODŽIO SAU PAVADINTI!!! Ir neturi žodžio pavadinti savo kalbai. Argi nenuostabu? Kokia stebuklinga branda. Klausyk, nacionalizmą galima tuojau pat išmesti pro langą.

* Tai toks filmavimo grupės priežodis. Jei kas nors pradeda kalbėti apie seksą ar įsižiūri į indėnes, būtinai atsiras kas pasakys: „Neabejoju, kad ji graužte sugraužta baisiausių ligų". Turbūt Londone tai neatrodo taip juokinga.

Antradienis. Dabar, kai pradėjome, apėmė tikrai geras jausmas. Visi susikaupė. Nebeliko tų idiotiškų sušiktos profsąjungos taisyklių. Visi ***dirba kartu***. Neabejoju, jog tai indėnų įtaka. Taip ir turi būti.

Trečiadienis. Atrodo, mano tartis gerėja. Čia yra tokie didžiuliai balti paukščiai, panašūs į garnius, jie vadinasi *thkarni*. Panašu, kad rašoma taip. Tai štai, kai kuris nors iš jų pakyla arba leidžiasi ant vandens, aš sakau: *thkarni*, o indėnams tai baisiai juokinga. Krinta iš juoko. Na, jie patys ne kažin kaip taria *Čarlis*.

Ketvirtadienis. Jaučiuosi vidutiniškai. Įkando kokie 8000000000000 uodų. Metas kvailai juokauja. Labai atidžiai įsižiūrėjus matyti, kad jo kojos klišokos – prisiekiu.

Penktadienis. Kai pagalvoji, juk tai tiesiog neįtikėtina. Gyvena sau tokia indėnų gentis, visiškai niekam nežinoma, net neturi vardo sau pavadinti. Prieš porą šimtų metų juos netyčia aptiko du jėzuitų misionieriai, stengdamiesi išsigauti iš Orinoko džiunglių, privertė pastatyti plaustą ir nuirti du Dievo tarnus keletą šimtų mylių į pietus, o minėtieji Dievo tarnai savo ruožtu jiems

skelbė evangeliją ir stengėsi apauti *Levis* džinsais. Jau prie pat kelionės tikslo plaustas apsivertė, misionieriai vos nepaskendo, indėnai dingo. Ištirpo džiunglėse ir niekas jų nematė, kol prieš metus jų neatrado Viko pasamdyti mokslininkai. Dabar, po dviejų šimtų metų, tos pačios genties indėnai mums padeda daryti tą patį. Mirštu, kaip noriu sužinoti – ką ta gentis prisimena? Gal dainuoja balades apie tai, kaip gabeno du vyrus, apsirengusius moteriškais drabužiais, iki didžiosios vandenų anakondos pietuose, ar kaip jie ją vadina? O gal baltieji visiškai išnyko iš genties atminties, kaip ši gentis – iš baltųjų pasaulio? Yra apie ką pagalvoti. O kas bus, kai mes išvyksime? Ar jie ir vėl dings dviem, trims šimtams metų? O gal ir visai išmirs nuo kokio nors viruso, ir liks tiktai filmas, kuriame indėnai vaidina savo protėvius? Abejoju, ar viską čia suprantu.

Laiminu tave, dukra mano, eik ir daugiau nebenusidėk.*

Myliu, Čarlis

*Pokštas!

Iš tavęs negavau jokios žinios nei sekmadienį, nei trečiadienį. Tikiuosi, Rochas rytoj ką nors atneš. Nesvarbu, ką tau sakiau – anaiptol nenorėjau, kad nerašytum. Šį laišką vis tiek išsiųsiu.

Penktas laiškas

Mieloji,

šitie kunigo rūbai turbūt patys nepatogiausi iš visų įsivaizduojamų apdarų džiunglėse. Su sutana prakaituoju lyg kiaulė, *comme un porco.* Nesuprantu, kaip senis tėvelis Firminas išlaikė orumą? Na, gal galima pasakyti, kad jis kentėjo dėl savo tikėjimo, kaip aš dabar kenčiu dėl meno.

Sekmadienis. Dievulėli, ar įsivaizduoji? Storulis Dikas, garso operatorius, vakar vakare myža į upę, tik štai prie jo prieina

indėnas, baisiai susijaudinęs, ir ima kažką aiškinti gestų kalba, rankomis rodyti, kaip kažkas plaukia. Dikas jo nesuprato – tiesą sakant, pagalvojo, kad indėnas jį kabina, o tai gryniausias juokas – tu pamatytum jų moteris! – bet tada indėnas nubėgo ir pakvietė Migelį, vieną iš vedlių. Dar keli gestai, keli paaiškinimai, ir storulis Dikas kaipmat užsisega kelnes. Atspėjai? Indėnas jam papasakojo apie tas žuveles, kurios gyvena upėje... na, toliau pati supranti. Koks šansas, kad šitas indėnas žiūrėjo britų televiziją tą patį vakarą kaip ir Žuvinis puošeiva? Ir nelabai tikėtina, jog Žuvinis būtų pramokęs vietos šneką, norėdamas mus taip išdurti. Taigi teko pripažinti, kad jis vis dėlto buvo teisus. Vaikeli, kaip jis iš mūsų juokėsi!

Pirmadienis. Juokingas daiktas. Atrodo, indėnai apytikriai supranta, ką darą – neprieštarauja, kai reikia kartoti dublį ir visai nesijaudina, stebimi didžiulės kameros akies, – tačiau panašu, kad vaidybos sąvoka jiems visai svetima. Tai yra, aišku, jie visai mielai vaidina savo protėvius (nes už tai gauna dovanų su mikimauzais), pastatė plaustą, iria mus upe aukštyn ir ta proga filmuojasi. Bet nieko daugiau nedaro. Jei Vikas paprašo – gal galėtumėte atsistoti štai taip arba irdamiesi paimti kartį kita ranka, ir mėgina jiems parodyti, indėnai tiesiog nesutinka. Griežtai atsisako. Plaustą mes iriame taip, ir dėl to, kad baltasis žmogus mus stebi per savo juokingą įtaisą, neketiname nieko keisti. Antras dalykas dar labiau neįtikimas. Jie rimtai mano, kad kai mudu su Metu apsirengiame jėzuitais, tai ir tampame jėzuitais. Tarsi tada mes išnykstame ir vietoj mūsų atsiranda du vyrai juodomis suknelėmis! Tėvas Firminas jiems toks pat tikras žmogus kaip Čarlis, nors man labai malonu, kad Čarlis jiems patinka labiau. Bet niekaip neišeina jiems paaiškinti, kas čia vyksta. Filmavimo grupė mano, kad indėnai baisiai kvaili, bet aš galvoju, ar tai nebus jų fantastiška branda? Grupė mano, kad ta civilizacija baisiai primityvi ir dar nesupranta, kas yra vaidyba. O man kartais atrodo,

jog viskas yra priešingai, jog jų civilizacija povaidybinė, gal pirmoji tokia pasaulyje. Na, tipo, jiems vaidybos nebereikia, tad jie ją visai pamiršo ir nebesupranta. Tai bent mintis!

Trečiadienis. Reikėtų daugiau papasakoti apie darbą. Einasi neblogai. Scenarijus ne toks, kokį prisimenu, bet taip paprastai ir būna – dažniausiai jį keičia. Su Metu dirbti visai nieko. Paprašiau grimuotojo uždėti jam keletą moskitų įkandimo žymių, bet Metas griežtai atsisakė. Pareiškė norįs bent kartą atrodyti gražesnis už partnerį. Visai juokinga – na, juk aišku, kad širdies gilumoje jis save laiko itin išvaizdžiu! Turbūt geriau bus jam nesakyti to, ką tu kadaise apie jį kalbėjai – esą jo veidas tarsi išdrožtas iš konservuotos jautienos.

Ketvirtadienis. Nutiko kai kas baisaus. Siaubingo. Vienas indėnas nukrito nuo plausto ir paskendo. Nunešė srovė. Spoksojom į vandenį – gana neramų – ir laukėm, kol indėnas išnirs, bet jis neišniro. Suprantama, mes tuoj pat paskelbėme, kad tą dieną daugiau nebedirbsime. Ir žinai ką? Indėnai nenorėjo nė girdėti. Matai, kokie jie narsuoliai!

Penktadienis. Vis galvoju apie vakarykštį įvykį. Mus jis prislėgė kur kas labiau negu indėnus. Supranti, juk jis turėjo būti kažkieno brolis, vyras ar dar kas nors, bet niekas nepradėjo raudoti ar kitaip sielotis. Beveik tikėjausi, kad vakare, kai grįšime į stovyklą, bus surengta kokia nors ceremonija – na, nežinau, gal kas sudegins kokį drabužių ryšulį ar kaip. Nieko panašaus. Vyko tas pats įprastas, linksmas stovyklos gyvenimas prie laužo. Pagalvojau, gal jie nemėgo to vyruko, kuris nuskendo, tačiau tai būtų perdėm akivaizdu. Gal jie tam tikru atžvilgiu neskiria gyvenimo nuo mirties? Gal jie, kitaip negu mes, nemano, kad jis išėjo anapus – arba tiki, jog išėjo ne visai. Gal nutarė pasiieškoti gražesnių upės krantų. Pamėginau tai pasakyti Metui, o šis atsiliepė: „O, brolyti, nė nemaniau tave turint hipių kraujo“. Negalėčiau pasakyti, kad Metas yra dvasingiausias ir labiausiai išsilavinęs iš

visų mano pažįstamų žmonių. Jam svarbu gyvenime pasiekti savo, niekam nesilankstyti, prieš nieką neapsimetinėti, gaudyti panas, kaip jis tai vadina, ir spjauti į veidą tiems, kurie linki blogo. Man atrodo, tokia ir yra jo gyvenimo išminties santrauka. Indėnai jam primena mielus vaikus, kurie dar nesusiprato išrasti vaizdo leistuvo. Sakyčiau, visai juokinga, kai toks vaikinas vaidina jėzuitų kunigą, atkakliai svarstantį doktrinos klausimus atogrąžų miškuose. O iš tikrųjų jis yra iš tų devyndarbių amerikiečių aktorių, kurių karjerą formuoja įvaizdžio kūrėjai. Aš jam papasakojau, kaip buvau pasiėmęs šešis mėnesius atostogų ir važinėjau po provincijos teatrus, norėdamas prisiminti gyvą vaidinimą ir atgaivinti ryšį su gyvais žiūrovais, bet jis reagavo taip, tarsi būčiau išsidavęs, jog patyriau dvasinę krizę. Sakyk ką nori, o man vis tiek atrodo, jog vaidinti išmokstama tik scenoje. Metas moka daryti įvairiausias grimasas ir markstytis, žinodamas, kad jo skustagalviai gerbėjai žiūrėdami šlapinsis iš laimės. Bet ar jis moka vaidinti kūnu? Gali sakyti, esu senamadiškas, bet man atrodo, jog daugelis amerikiečių aktorių tik išmoksta pamaiviškai tipenti ir daugiau judesiais nebesirūpina. Pamėginau tai paaiškinti Vikui, bet šis atsakė, jog man sekasi puikiai, Metui irgi, ir jam atrodo, kad ekrane labai vykusiai susigrosim. Kartais taip norisi, kad jis bent PAKLAUSYTŲ, ką jam sakau. Na, štai ir paštas, tai yra – sraigtasparnis. Kol kas iš tavęs nieko negavau.

Myliu, Čarlis

Šeštas laiškas

Pipa, mieloji mano,

klausyk, aš atsimenu, kad sutarėme apie tai nekalbėti, ir tikriausiai elgiuosi negražiai, nes nežinau, kaip tu jausiesi, kai gausi šitą laišką, bet gal persikeliam gyventi į kaimą ir susilaukiam

vaikų? Ne, aš neįkritau į upę, nieko panašaus. Tu nė neįsivaizduoji, kaip man pravertė šitas patyrimas. Po vidudienio nebegeriu kavos ir beveik visai lioviausi rūkyti. Na, juk indėnai nerūko, tiesa, sakau aš sau. Indėnai puikiausiai apsieina be šlovingosios Ričmondo bendrovės *Philip Morris Inc.* paslaugų. Kai kas nors stringa, tik pakramto tokių žalių lapelių; tikriausiai jie veikia panašiai kaip cigaretė, sutraukta, kai režisierius visiškai nušoka nuo proto. Tai gal ir man verta atsisakyti tokių įpročių? O ta Lindos istorija. Žinau, veikiausiai nebenori niekada gyvenime girdėti jos vardo, ir jei taip ir yra, aš tau pažadu, kad negirdėsi, bet visa tai taip susiję su Londonu, tiesa? Nieko iš esmės bendro su ***mumis***. Vis tas prakeiktas Londonas, purvas, šiukšlinos gatvės, amžinas gėrimas. Juk tai, ką mes darome miestuose, iš esmės net nėra tikras gyvenimas, sutinki? Dar aš manau, kad miestuose žmonės norom nenorom ima meluoti vieni kitiems. Kaip manai, gali taip būti? Šitie indėnai niekada nemeluoja – jie nemoka meluoti, lygiai kaip nemoka vaidinti. Nesugeba apsimesti. Tai štai, aš visai nemanau, jog tai primityvu – man tai, po šimts, atrodo velniškai brandu. Neabejoju, taip yra dėl to, kad jie gyvena džiunglėse, ne miestuose. Visą laiką būna gamtoje, o jau ko gamta nedaro, tai nedaro – nemeluoja. Tiesiog eina priekin ir daro, ką turi daryti, kaip pasakytų Metas. Niekam nesilanksto ir neapsimetinėja. Kartais elgiasi nelabai gražiai ar draugiškai, užtat nemeluoja. Todėl ir manau, jog mums labai reikia gyvenimo kaime ir vaikų. Sakydamas „kaime“, turiu galvoje ne tuos kaimelius prie greitkelių, pilnus panašių į mus gyventojų, perkančių vietos krautuvėlėje australišką *Chardonnay;* tikrą kaimišką tartį ten išgirsi tik gulėdamas vonioje, įsijungęs radiją, kai transliuojamas serialas „Arčeriai“. Kalbu apie tikrą kaimą, nuošalią vietą – gal kur nors Velse arba Jorkšyre.

Sekmadienis. Dar apie tuos vaikus. Šitas dalykas gana keistai susijęs su indėnais. Atsimeni, kaip rašiau, kokie jie visi fantastiškai

sveiki, bet nematyti nė vieno senio, nors manėme, kad genties nariai visada keliauja kartu? Tai štai, galiausiai prikalbinau Migelį jų apie tai paklausti; pasirodo, senių nematyti dėl to, jog jie retai gyvena ilgiau kaip 35 metus. Vadinasi, aš klydau, manydamas, kad jie fantastiškai sveiki ir yra puikiausia gyvenimo džiunglėse reklama. Viskas priešingai. Iš tikrųjų tik fantastiškai sveiki genties nariai išvis lieka gyvi. Bet svarbiausia kitkas – jau dabar esu vyresnis, negu išvis kada nors bus daugelis šios genties narių, ir tai man kelia šiurpuliuką. O jei gyventume kaime, nebūtų taip, kad aš pareinu vakare visiškai išsunktas, pats ištroškęs globos ir dėmesio, tačiau privalau rūpintis klykiančiu kūdikiu. Jei imčiausi tik rimtų vaidmenų, atsisakyčiau visos tos televizijienos, tai tik kartais išvykčiau filmuotis, o kai būčiau namie, tai jau tikrai būčiau. Supranti? Galėčiau sukalti vaikui žaidimų gardelį, galėčiau nupirkti didžiulę medinę Nojaus arką su visais gyvuliais, galėčiau įsigyti dėklą kūdikiams nešioti. Tokius indėnai naudoja jau kelis šimtus metų. Ir išeičiau sau kojų pramankštinti į viržynus, kad tu turėtum bent šiek tiek laiko sau, kaip manai? Tarp kitko, nuoširdžiai gailiuosi trenkęs Gevinui.

Pirmadienis. Jaučiuosi truputį prislėgtas, meile. Absurdiškai susilojau su Viku dėl teksto. Po perkūnais, tik šeši žodžiai, bet aš ***jutau,*** kad Firminas taip nepasakytų. Klausyk, aš jau tris savaites gyvenu šito herojaus kailyje, o dabar Vikas pradės man aiškinti, kaip jam kalbėti? Jis pasakė, gerai, tada perrašyk pats, aš užlaikiau visus gerą valandą, o kai baigiau, Vikas nutarė, kad jo neįtikinau. Vis dėlto pamėginome, nes aš labai reikalavau, ir žinai ką? Prakeiktajam Metui irgi nepasirodė įtikinama. Aš jam atrėžiau, kad jis neatskirtų dialogo eilutės nuo kokaino linijos, be to, jo veidas išskaptuotas iš konservuotos jautienos, o Metas pagrasino, kad gausiu į snukį. Sušiktas idiotiškas filmas.

Antradienis. Vis dar klaikiai karšta.

Trečiadienis. Neįtikėtina. Atsimeni, kaip rašiau, kad indėnai

nesupranta, kas yra vaidyba? Tai štai, pastarąsias dvi dienas Firminas su Antonijumi vis labiau pykosi (tai nesunku suvaidinti, turint galvoje tai, ką šiuo metu vienas kitam jaučia Čarlis ir Metas), ir buvo aiškiai justi, kad indėnai į tai įsitraukia, stebi jų ginčus nuo savosios plausto dalies taip, tarsi nuo to priklausytų jų gyvenimas – tam tikru atžvilgiu turbūt taip ir yra, nes mes ginčijomės, ar jie turi teisę būti pakrikštyti ir pasiekti sielų išganymo, ar ne. Kažin kokiu būdu jie tai pajuto, net nežinau, kaip. Na, šiandien filmavome sceną, kurioje Metas neva pusiau atsitiktinai užvožia man irklu. Irklas, žinoma, iš geriausio balzos medžio – nesakau, kad indėnai turėjo tai numatyti, – bet aš, kaip dera, kritau aukštielninkas, o Metas ėmė apsimetinėti, esą tai įvyko netyčia. Indėnai į visą įvykį turėjo žiūrėti taip, tarsi manytų, kad abu sijonuoti baltieji ne viso proto. Jiems buvo pasakyta taip elgtis. Bet jie nepaklausė. Mane tuojau pat apipuolė minia indėnų, pradėjo glostyti veidą, vandeniu vilgyti kaktą ir vaitoti, o paskui trys iš jų atsisuko į Metą labai bjauriomis veido išraiškomis. Neįtikėtina! Ir negana to, jie būtų tikrai jį sužaloję, jei šis nebūtų suskubęs nusimesti per galvą sutanos ir vėl atvirsti Metu – tada indėnai nurimo. Įsivaizduoji? Nebėra piktojo kunigo Antonijaus, užtat vėl atsirado senis Metas. Paskui aš lėtai atsistojau, ir indėnai prapliupo linksmai juoktis, kad vis dėlto nenumiriau. Gražiausia, kad Vikas liepė neišjungti kameros, ir mes viską nufilmavome. Jis mano galėsiąs tuos kadrus kaip nors įpinti į filmą; aš tuo patenkintas, nes kino žiūrovai, pamatę, kaip indėnai elgiasi su Metu ir kaip – su manim, gal susigundys pasekti jų pavyzdžiu.

Ketvirtadienis. Vikas sako, jog laboratorija nelabai patenkinta vakarykščio susistumdymo juostos kokybe. Galiu lažintis – jį perkalbėjo bjaurybė Metas. Tikriausiai suprato, kad kamera užfiksavo, kaip jis nusigando. Pasakiau, gal palaukim ir pažiūrėkim, kaip viskas atrodys ekrane, Vikas sutiko, bet manęs tai neįtikino.

Štai tau ir *Truthspiel:* net kai gauna jį tiesiai į rankas, vis tiek atsisako naudoti.

Penktadienis. Nepasakyčiau, kad scenarijus ko nors vertas, ir viso filmo biudžetas per mažas, bet štai kuo esu visiškai įsitikinęs: tai filmas apie KAŽKĄ. Na, jame nesistengiama išvengti svarbiausių gyvenimo klausimų. Daugelis filmų yra apie nieką, teisybė? – tokių matau vis daugiau ir daugiau. „Du kunigai džiunglėse" (šitaip kartais uždainuoja Žuvinis puošeiva pagal dainos „Raudonos saulėlydžio burės" melodiją) – taip, teisingai, bet kartu tai filmas apie konfliktą, būdingą žmogaus gyvenimui visais laikais, visose civilizacijose. Drausmė ar „viskas galima"? Laikytis įstatymo raidės ar stengtis įkūnyti jo dvasią? Tikslai ir priemonės. Daryti gerus darbus, vedamam blogų motyvų, ar daryti blogus darbus, nors tavo motyvai patys geriausi? Apie tai, kaip didingos idėjos – Bažnyčia – įklimpsta biurokratijoje. Kaip krikščionybė iš pradžių buvo taikos religija, o galiausiai virto tokia pat smurtinga kaip visos kitos religijos. Tą patį galima pasakyti ir apie komunizmą, ir apie ką tik nori – apie visas didžiąsias idėjas. Manau, šis filmas turėtų sukelti didelį šurmulį Rytų Europoje, ne tik dėl to, kad jame pasakojama apie kunigus. Kitas klausimas, ar jį ten parodys. Pasakiau Žuviniui, kad iš filmo galės pasimokyti ir profsąjungos, jei tik sugebės įžvelgti, ką reikia, o jis atsakė pasistengsiąs jiems tai parodyti. Pipa, mieliausia, pagalvok apie kūdikį, ką?

Tavo Čarlis

P.S. Šiandien nutiko keistas dalykas. Nieko rimto, bet privertė gerokai pagalvoti apie indėnus.
P.P.S. Niekaip nesuprantu, kodėl iki šiol neparašei.

Mieliausioji Pipa,

tebūnie prakeiktos tos džiunglės. Jos niekada nesiliauja. Amžinai, po velnių, debesys musių, kažkokių kandančių ir zyziančių vabalų – iš pradžių kokias porą savaičių galvoji, kaip tai neįprasta, na nieko, tegu kanda, visus sukandžiojo, išskyrus Metą, kuriam vyriausybė išskyrė specialią NASA sukurtą priemonę nuo moskitų, be to, jo veidą saugo konservuotos jautienos sluoksnis. Bet jie nesiliauja, niekada nesiliauja. Po kurio laiko jau norėtum, kad džiunglės pasiimtų kokią išeiginę. Ei, džiunglės, šiandien sekmadienis, gal pailsėkit – taip norisi sušukti, pavargus nuo nesustojančios veiklos. Nežinau. Gal tai net ne džiunglės, gal kaltas filmas. Jaučiu, kaip auga įtampa. Mudu su Metu daromės vis dirglesni, bendraudami ir prieš kamerą, ir šiaip. Filmo nuotaika persmelkė visą mūsų gyvenimą. Net indėnai jau pradeda po truputį abejoti, ar aš tikrai ne visą laiką esu Firminas, o Metas – Antonijus. Tarsi imtų manyti, kad *iš tikrųjų* esu Firminas, tik kartkartėmis apsimetinėju tokiu baltu žmogumi, vardu Čarlis. Visiškai aukštyn kojom.

Sekmadienis. Tas nutikimas su indėnais. Atvirai kalbant, kai sužinojau, truputį įsižeidžiau, bet dabar jau matau padėtį jų akimis. Rašiau tau, kad mokausi jų kalbą – mokytoja tikrai be galo miela, nuogut nuogutėlė, bet jau sakiau tau, angele, jaudintis nėra ko, graužte sugraužta baisiausių ligų, jau nekalbant apie visa kita, na, supranti. Pasirodė, kad pusė žodžių, kurių ji mane išmokė, yra visiškai neteisingi. Ne, jie yra normalūs žodžiai, tik ne tie. Bene pirmas mano išmoktas žodis buvo *thkarni,* kuris reiškia – tai yra ji sakė, kad jis reiškia, – tokį baltą garnį, kurių čia aplink dažnai pamatysi. Taigi, kai tik išvydome pakylant garnį, aš sušukdavau: *„Thkarni!“*, ir indėnai prapliupdavo kvatotis. Pasirodo – aš tai sužinojau ne iš Migelio, bet iš kito vedlio, kuris

per visą kelionę pratarė gal keletą žodžių, – kad žodis *thkarni* yra indėniškas pati žinai ko pavadinimas: tiksliau, vienas iš daugelio to daikto pavadinimų. Na, to, į kurį gali įplaukti žuvytės, jei nepasisaugosi. Lygiai taip pat nutiko beveik pusei žodžių, kurių mane išmokė mažoji nenaudėlė. Iš viso išmokau gal kokias šešias dešimtis, ir pusė jų niekam tikę – arba negražūs žodžiai, arba turi visai kitokią reikšmę. Tuo metu, kaip gali įsivaizduoti, buvau smarkiai suirzęs, bet dabar man regis, jog tai tik liudija, koks puikus indėnų humoro jausmas. Pasiryžau jiems įrodyti, kad ir aš moku juokauti, ir kai pro šalį vėl skrido didžiulis garnys, apsimečiau nežinąs, kaip jis vadinasi, ir paklausiau merginos. „*Thkarni*", – ramiausiai atsakė ji. Aš apsimečiau labai susimąstęs, ilgai purčiau galvą, o paskui tariau – negali būti, tai ne *thkarni*, nes *thkarni* yra štai kas (ne, neišsitraukiau, nieko panašaus, tik parodžiau pirštu). Tada ji suprato, kad aš ją perkandau, ir ėmė kikenti, o aš irgi – kad parodyčiau, jog nepykstu.

Pirmadienis. Jau artėjame prie pabaigos. Liko tik pagrindinė scena. Prieš ją dvi laisvos dienos. Man toks Viko sprendimas atrodo kvailas, bet tikriausiai jį užsisėdo profsąjungos. Sako, kad pravers prieš pagrindinę sceną šiek tiek įkrauti baterijas. Mano manymu, kai įsivažiuoji, tai geriau ne sustoti, o leistis nešamam srovės. Nusiramink, brangioji, aš tikrai nepradėjau taip kalbėti, tik erzinu Metą, nors dažniausiai jis nė nepastebi, nes yra baisus storaodis ir mano, kad visi natūraliai taip kalba – tada tikriausiai šiaip sau, pats linksminuosi. „Ei, Metai, – sakau jam, – mes gerai įsivažiavom, dabar tegu neša srovė", o jis atsakydamas linkteli tarsi senas pranašas iš Dešimties Dievo įsakymų. Tai štai, šiandien ir rytoj numatytos išeiginės, paskui dvi dienas repetuosime plausto apvirtimą, na, o penktadienį – didžioji scena. Gal Vikas vis dėlto teisus, mums reikia laiko pasiruošti. Svarbu ne tik teisingai suvaidinti; svarbu nieko nepraleisti. Sutartyje nurodyta, kad privalome būti prisirišę virvėmis, jei kas nors nutiktų.

Nesijaudink, mieloji, iš tiesų tai nepavojinga. Truputį filmuosime tokioje upės dalyje, kur yra srovių, bet iš tikrųjų plaustas apsivers kitoje vietoje, tik rodys, kad toje. Filmavimo grupė turi tokių įtaisų, kurie plaka vandenį, daro putas, o asistentas pagamino keletą akmenų, juos pritaisys prie upės dugno, viskas atrodys kaip tikrovėje. Taigi jaudintis nėra ko. Aš beveik nekantrauju, nors, suprantama, jau spėjome dėl to susiginčyti. Numatyta taip: abu kunigai įkrinta į vandenį, vienas susitrenkia galvą į akmenį, o antrasis jį ištraukia. Klausimas: kuris yra kuris? Supranti, plaukdami aukštupin, jiedu visą kelią žiauriausiai ginčijasi dėl doktrinos, baisiai nesutaria, vienas labai autoritariškas, kietas (aš), o kitas atlaidus, tolerantiškas (Metas). Man atrodo, būtų daug įspūdingiau, jei tas kietasis, kurį galėtum įtarti paliksiant draugą skęsti, iš tikrųjų jį išgelbėtų, nors ir būdamas įsitikinęs, kad jis neteisingai supranta indėnus, o jo planas juos pakrikštyti, kai nusigaus iki Orinoko, gryniausia šventvagystė. Bet ne, būtinai *Metas* turi *mane* išgelbėti. Vikas tvirtina, kad iš tikrųjų taip ir buvo, o Metas sako, kad taip buvo parašyta scenarijuje, kurį jis skaitęs dar Šiaurės Dakotoje, savo kaime, ar kur jis gyvena; taip jis ir ketina vaidinti. „Metui Smitonui nereikia pagalbos“, – pareiškė jis. Taip ir pasakė, ar gali įsivaizduoti? „Metui Smitonui nereikia pagalbos“. Aš atsakiau, kad būtinai tai prisiminsiu, jei kada rasiu jį pakibusį virš bedugnės ant slidininkus keliančio lifto. Taigi viskas vyksta taip, kaip nurodyta scenarijuje.

Antradienis. Dar viena poilsio diena.

Vėliau

Vėliau

Vėliau

Myliu, Čarlis

Jėzus Marija, Pipa. Jėzus Marija. Tiesiog nebegalėjau toliau rašyti ano laiško. Linksmos smulkmenos iš filmavimo. Nebegalėjau jo tęsti, kai tai nutiko. Bet man viskas gerai. Tikrai viskas gerai.

Vėliau. Vargšas Metas. Šūdas, jis buvo geras vyrukas. Aišku, mokėjo suerzinti, bet tokiam darbe net šventasis Pranciškus Asyžietis suerzintų. Turbūt visą laiką spoksotų į prakeiktus džiunglių paukščius, užuot skaitęs tekstą iš suflerio. Atsiprašau, mieloji. Žinau, neskoninga. Bet niekaip nesugalvoju, kaip čia geriau pasakyti. Visai nuliūdau. Vargšas Metas. Kažin, iš kur tu sužinosi naujienas ir ką pagalvosi.

Jėzau, tie sušikti indėnai. Man atrodo, tuoj mirsiu. Vos pajėgiu išlaikyti tušinuką. Prakaituoju kaip kiaulė, *comme un porco.* Dieve, Pipa, kaip aš tave myliu, tik tai mane ir palaiko.

Č.

Devintas laiškas

Išsitraukiau tavo nuotrauką, kur vaidini švilpiką, ir pabučiavau. Niekas daugiau nesvarbu – tik tu, aš ir tai, kad turėsim vaikų. Imkimės, Pipa. Tavo mama bus patenkinta, ar ne? Paklausiau Žuvinio, ar jis turi vaikų, o tas atsakė – taip, jie mano akių šviesa. Aš jį apsikabinau, tiesiog šiaip sau. Tik tokie dalykai padeda išgyventi, ar ne?

Teisybę sako žmonės. Atsidūręs džiunglėse, pamatai, kokie žmonės yra iš tikrųjų. Vikas zirzlys, seniai tą žinojau. Zirzia dėl to sumauto savo filmo. Pasakiau jam – nesijaudink, galėsi parduoti savo įspūdžius kokiam nors laikraščiui. Jam nepatiko.

Kodėl jie taip padarė? Kodėl jie taip padarė?

Myliu, Č.

P.S. Kaip būtų gerai, jei būtum parašiusi. Dabar labai padėtų.

O juk ten galėjau būti aš. Visiškai lengvai galėjau būti aš. Kas tai nusprendė? Ar kas nors sprendžia? Ei, jūs ten aukštai, danguje – ar yra kas namie?

Visą dieną mane persekioja ta mintis. Paklausiau Žuvinio, ar jis turi vaikų, o tas atsakė, kad taip, jie jo akių šviesa, ir mes apsikabinome visų akivaizdoje, ir nuo to laiko aš vis galvoju, ką tai reiškia. Mano akių šviesa. Ką tai reiškia? Pasakai tokius žodžius, ir visiems aišku, ką jie reiškia, bet kai geriau pagalvoji, pats nebegali suprasti. Šitas filmas irgi toks, ir kelionė tokia. Manai, jog viską kuo puikiausiai supranti, tik staiga stabteli, geriau įsižiūri, ir pamatai – jokios prasmės nėra, tada imi galvoti – gal anksčiau tik atrodė, jog yra prasmė, nes visi apsimetinėjo? Ar nors kiek supratai, ką kalbu? Na, čia kaip tie indėnai ir dirbtiniai akmenys, kuriuos pagamino asistentas. Indėnai į juos žiūrėjo, žiūrėjo ir juo ilgiau žiūrėjo, juo mažiau suprato. Iš pradžių žinojo, jog tai akmenys, o galiausiai pamatė, kad ničnieko nežino. Buvo aišku iš jų veidų.

Tuoj įduosiu laišką Rochui. Prieš kelias minutes jis praėjo pro šalį ir pasakė: čia jau trečias tavo laiškas šiandien, gal sudėk visus į vieną voką, sutaupysi pašto išlaidų? Aš atsistojau ir tu žinai – prisiekiu, trumpam pavirtau Firminu, garsiai jam tariau: „Klausyk, tu Ryšių Švenčiausioji Mergele, aš rašysiu kiek norėsiu sušiktų laiškų per dieną, o tu juos visus siųsi“. Na, Firminas, aišku, nebūtų pasakęs „sušiktų“, bet tonas buvo toks pat. Griežtokas, pasipiktinęs visomis šio pasaulio netobulybėmis. Na ką gi, dabar reikia eiti atsiprašyti, nes jis ims ir išmes juos lauk.

Myliu, Č.

Vienuoliktas laiškas
Laukiant sraigtasparnio

Pipa, mano meile,

štai ką ketinu padaryti, kai tik iš čia ištrūksim. Pasiimsiu didžiausią stiklą viskio, kokį tik man Karakase pripils. Įlįsiu į didžiausią vonią, kokią tik jie sugebės prileisti Karakase. Ir kalbėsiu su tavim telefonu tiek ilgai, kiek tik galėsiu. Jau dabar girdžiu tavo balsą, kaip tu atsiliepi telefonu, tarsi būčiau nulėkęs į parduotuvę cigarečių ir truputį užtrukęs. Paskui nuvyksiu į Britų amabasadą, pasiimsiu *Daily Telegraph* – tai kas, kad kelių savaičių senumo, – ir perskaitysiu ką nors tokio, ko šiaipjau niekada neskaityčiau, gal gamtininkų pranešimus, jei ten bus. Noriu sužinoti, kad langinės kregždės jau pradėjo sukti lizdus arba kad jei labai pasiseks, gali pavykti pamatyti barsuką. Paprastus dalykus, kurie vyksta visą laiką. Peržiūrėsiu kriketo varžybų rezultatus, apsimetęs, jog esu senas kriketo gerbėjas iš kurios nors grafystės su dryžuotu švarku ir džino kokteiliu rankoje. Gal net perskaitysiu skelbimus apie naujagimius. Ema ir Nikolas susilaukė dukters Siuzės, o jų sūneliai Aleksandras ir Bilas – sesutės. Pasisekė jums, Aleksandrai ir Bilai, sakysiu aš, dabar galėsit žaisti su mažąja Siuze. Turėsit su ja gražiai elgtis, visą gyvenimą ją globoti, tai jūsų mažoji sesytė, nuo šiol ji bus jūsų akių šviesa. Dieve, Pipa, aš apsižliumbiau, ašaros upeliais srūva per veidą.

Myliu, Č.

Dvyliktas laiškas
Karakasas, liepos 21

Pipa, mieloji, aš negaliu tuo patikėti, rimtai, tiesiog negaliu patikėti. Galiausiai pasiekėme tą, juokais tariant, civilizaciją, galiausiai

gaunu telefoną, kuriuo įmanoma skambinti už vandenyno, galiausiai ateina mano eilė kalbėti, galiausiai prisiskambinu į namus – o tavęs nėra. „Numeris neatsako, pone". – „Mėginkit dar kartą." – „Numeris vėl neatsako, pone". – „Mėginkit dar kartą". – „Gerai, pone, numeris vėl neatsako, pone". Kur tu? Niekam kitam nenoriu skambinti. Nenoriu skambinti tavo mamai ir aiškintis – klausykit, mes čia buvom truputį susikivirčiję, bet dabar aš grįžau į Karakasą, Metas žuvo, taip, jūs girdėjot per žinias, bet aš nenoriu apie tai šnekėti. Tik noriu pasikalbėti su tavim, saulele, bet niekaip negaliu.

Mėginau dar kartą.

Dar kartą.

Na ką gi, užtat turiu butelį škotiško viskio, kuris kainuoja turbūt kokius 50 svarų – jei studija už jį nesumokės, aš su jais gyvenime daugiau nebedirbsiu,– ir didžiausią krūvą plonyčio viešbučio rašomojo popieriaus. Visi kiti išėjo į miestą. Aš negalėjau nė pagalvoti. Vis prisimenu aną kartą, kai čia buvome – net viešbutis tas pats, – kaip mudu su Metu išėjome į miestą ir drauge prisipliaupėm kaip šiaučiai, paskui šokom Zorbos šokį ir kaip mus išmetė lauk, o Metas rodė į mane pirštu ir klausinėjo padavėjų, ei, jūs ką, nepažįstat pono Riko iš „Parkvėjaus pusiasalio", o jie nepažino ir privertė susimokėti už sudaužytas lėkštes.

Poilsio dienos praėjo, darbo liko tik trims dienoms. Pirmos dienos rytą repetavome toje upės vietoje, kur daug slenksčių; turiu pripažinti, elgėmės gana atsargiai. Vikas su visa grupe stovėjo ant kranto, mudu su Metu sėdėjome ant plausto, kurį yrė ir kartimis stūmė gal tuzinas indėnų. Kad būtų dar saugiau, pritvirtinome prie plausto ilgą virvę ir kitą jos galą pririšome prie pakrantės medžio; jei indėnai kartais nebesusidorotų, virvė sulaikytų plaustą. Mudu su Metu apsiraizgėme virvėmis, kaip nurodyta sutartyje. Tai štai, rytą viską išmėginome,

ėjosi puikiai, tada popiet filmavome seklumoje su vandens maišymo įtaisu. Man pasirodė, kad antros repeticijų dienos nebereikia, tačiau Vikas reikalavo. Tad antros dienos rytą visi vėl išėjome ten, tik šį kartą jau buvome prisitvirtinę radiomikrofonus. Vikas negalėjo apsispręsti, garsinti ar ne. Virvę pririšo prie medžio, filmavimo grupės įsitaisė ant kranto, o mes su Metu pasirengėme trims ar keturiems dubliams: taip karštai ginčijomės apie indėnų krikštą, kad nepamatėme, koks pavojus mums tyko iš užnugario, nors kiti jį aiškiai matė. Milijoną kartų apmąsčiau viską, kas nutiko, ir iki šiol nesuprantu. Viskas įvyko darant trečią dublį. Pasigirdo komanda filmuoti, mes pradėjome ginčytis, tik staiga pastebėjome kažką keisto. Vietoje tuzino indėnų ant plausto buvo likę tik du, jie stovėjo galinėje plausto dalyje su kartimis rankose. Turbūt abu pamanėme, kad taip liepė Vikas, nes jau buvome gerai įsijautę į ginčą, ir Metas toliau ginčijosi, tarsi nieko nebūtų atsitikę – tai dar kartą įrodo, koks jis profesionalas. Aš, tiesą sakant, elgiausi taip pat. Baigiantis scenai pastebėjome, kad indėnai nedaro to, ką šiaip turėtų daryti – tai yra įsispirti kartimis į dugną ir sustabdyti plaustą. Jie ramiai stūmėsi toliau, tada Metas suriko: „Ei, vaikinai, baigt!“, jie nekreipė nė mažiausio dėmesio, aš, atsimenu, dar pagalvojau, o gal jie tikrina virvę, žiūri, ar ji išlaikys, mudu su Metu abu tą pačią akimirką atsigręžėme pasižiūrėti, kur mus stumia indėnai – tiesiai į sūkuriuojantį akmenyną, – ir tada supratau, kad virvė veikiausiai nutrūko ar panašiai. Ėmėme rėkti, bet vanduo triukšmingai verpetavo, o mes, žinoma, nemokėjome jų kalbos, tad iš rėkimo nebuvo jokios naudos, o paskui atsidūrėme vandenyje. Kai plaustas apsivertė, Pipa, aš prisiminiau tave, garbės žodis. Išvydau prieš akis tavo veidą ir mėginau galvoti apie tave. Paskui pamėginau plaukti, bet verpetai ir ta sušikta sutana... staiga pajutau smūgį į šonkaulius, tarsi kažkas būtų spyręs, jau maniau, kad galas, pamaniau, turbūt

atsitrenkiau į akmenį, tada nurimau ir tarsi netekau sąmonės. O iš tikrųjų tai įsitempė virvė, kuria buvo mane apraizgę. Daugiau nieko nebeprisimenu, tik atsipeikėjau ant kranto, kliokiau iš burnos vandenį, vėmiau į dumblą, o garso operatorius daužė man per nugarą ir kumščiais spaudė skrandį. Mano virvė išlaikė, Meto – nutrūko. Taip jau atsitiko, man pasisekė.

Visi buvo sukrėsti, tu gali įsivaizduoti. Keletas grupės narių pamėgino eiti paupiu – atsimeni, kaip kartais randa žmones už kokios mylios ar daugiau pasroviui, įsikibusius į virš upės palinkusių medžių šakas. Bet nieko panašaus neįvyko. Tokie dalykai pasitaiko tiktai kine. Metas nuskendo, be to, niekam nepavyko prasibrauti daugiau kaip kokius 20 ar 30 jardų nuo tos vietos, kur buvome įsikūrę, nes džiunglėse juk nėra takelių. „Kodėl jie buvo tik du?“, – vis kartojo Vikas. – „Kodėl tik du?“ Ėmė ieškoti indėnų, kurie padėjo įsirengti stovyklą, tačiau jų nebebuvo. Tada grįžome į stovyklavietę, bet ten radome tik vertėją Migelį. Pasirodo, jis ilgai kalbėjosi su vienu iš indėnų, o kai atsisuko, visi kiti indėnai buvo spėję išsilakstyti.

Tada nuėjome pasižiūrėti, kas nutiko virvei, kurią buvome pririšę prie medžio. Jos neradome – virvė dingo. Labai keista, nes ją buvome pririšę tokiu sudėtingu mazgu, kuris tiesiog negali atsipalaiduoti. Be abejo, to reikalavo sutartis. Kilo visokių įtarimų. Tada vėl apklausėme Migelį; pasirodo, indėnas užvedė tą ilgą pokalbį gerokai anksčiau, negu galėjo įvykti nelaimingas atsitikimas. Panašu, kad jie žinojo, kas atsitiks. Apžiūrėję stovyklavietę pamatėme, jog jie viską pasiėmė – drabužius, maistą, įrangą. Kam jiems drabužiai? Juk pas juos niekas jų nenešioja.

Patikėk manimi, sraigtasparnio laukti prailgo kaip reikiant. Indėnai pasiėmė radiotelefonus (jei būtų turėję kraną, būtų išsigabenę ir kameras), o Karakase žmonės pamanė, kad jie turbūt sugedo, kaip paprastai. Dvi laukimo dienos buvo kaip du sumauti mėnesiai. Aš jau maniau, kad apsikrėčiau kokia nors šlykščia

karštine, nors buvau tiek prisiskiepijęs. Pasirodo, kai mane ištraukė iš upės ir išmaigė iš pilvo vandenį, atsipeikėjęs pirmiausia pasakiau: „Graužte sugraužta baisiausių ligų“, ir filmavimo grupė prapliupo isterišku juoku. Pats neatsimenu, bet toks elgesys Čarlio stiliaus. Maniau, kad prasideda kokia nors beri beri. Velniškai šlykštu, pagalvojau.

Kodėl jie taip padarė? Štai kas man niekaip neišeina iš galvos. Kodėl? Daugelis filmavimo grupės narių mano, kad viskas dėl to, jog indėnai primityvūs – na, supranti, jie juk ne baltieji, čiabuviais negalima pasitikėti ir taip toliau. Bet tai nieko nepaaiškina. Man jie niekada neatrodė primityvūs, be to, visada sakė tiesą (išskyrus tą atvejį, kai mane mokė kalbos) ir buvo daug patikimesni už kai kuriuos baltuosius, kurie mums dirbo. Pirmas dalykas, kuris man atėjo į galvą – kad mes juos kaip nors įžeidėme, patys to nesuvokdami: siaubingai paniekinome jų dievus ar dar ką nors. Bet negalėjau sugalvoti, kas tai galėjo būti.

Man atrodo štai kaip: arba tai, kas įvyko dabar, susiję su tuo, kas buvo prieš du šimtus metų, arba ne. Gal tai tik atsitiktinis sutapimas. Gal tų indėnų, kurių plaustas kadaise apvirto, palikuonys dabar yrė kitą plaustą, kuris ir vėl apvirto toje pačioje upės vietoje. Gal šie indėnai tiesiog negali ilgai stumti jėzuitų upe prieš srovę, tam tikru metu nebeišlaiko, supyksta ir išmeta juos į vandenį? Nelabai panašu į tiesą, ar ne? O gal abu įvykiai iš tikrųjų susiję. Bent jau man taip atrodo. Mano manymu, indėnai – mūsiškiai indėnai – žinojo, kas prieš tuos šimtus metų nutiko tėvui Firminui ir tėvui Antonijui. Panašias istorijas perduoda iš kartos į kartą moterys, grūsdamos manioką, ar ką jos ten daro. Tie jėzuitai veikiausiai buvo gana svarbus indėnų istorijos įvykis. Manau, kad pasakojimas, kai būdavo perduodamas kitai kartai, darėsi vis spalvingesnis ir labiau perdėtas. Ir staiga pasirodome mes – dar viena grupė baltųjų, su jais du vyrukai ilgais juodais sijonais, ir jie prašo kartimis nustumti juos upe iki Orinoko.

Žinoma, esama ir skirtumų, šitie vyrai turi keistą vienaakį prietaisą ir dar kai ko, bet esmė ta pati; mes net iš anksto jiems pasakėme, kad viskas baigsis taip pat – plaustas apsivers. Matai, sunku sugalvoti, su kuo tai palyginti, bet įsivaizduok, kad 2066 metais tu gyveni Hastingse, vieną dieną nueini į paplūdimį ir pamatai atplaukiant karo laivus, iš jų išlipa minios žmonių su šarviniais marškiniais, užsidėję smailiaviršūnius šalmus, ir sakosi atvykę į Hastingso mūšį – gal malonėtum greičiau pakviesti karalių Haroldą, kad jie galėtų pašauti jį tiesiai į akį, už tai tau bus gausiai sumokėta. Pirmiausia turbūt neatsisakytum padaryti, ko jie prašo, tiesa? Ir tik paskui pradėtum galvoti, ***kodėl*** jie tavęs to paprašė. Tada tau galbūt ateitų į galvą mintis – tai tik mano nuomonė, Vikas nelabai su ja sutinka, – kad jie (tai yra mes) tikriausiai sugrįžo pakartoti ceremonijos, nes tai kažin kodėl neregėtai svarbu jų genčiai. Gal indėnai pagalvojo, kad tai susiję su religija, panašiai kaip švęsti penkišimtąsias katedros pastatymo metines ar panašiai.

Yra dar ir kita galimybė – kad indėnai iš tiesų klausėsi, dėl ko ginčijasi jėzuitai, ir daug geriau suprato jų ginčą, negu mes manėme. Jie – tai yra Metas ir aš, – ginčijosi dėl indėnų krikšto, ir kai plaustas apvirto, aš jau buvau ginčą belaimįs. Juk buvau aukštesnis kunigas ir priešinausi krikštui – bent jau kol indėnai nesusiims ir neatsisakys kai kurių bjaurių savo papročių. Tai gal indėnai mane suprato ir apvertė plaustą, ketindami nugalabyti tėvą Firminą (mane!), o tėvas Antonijus turėjo išlikti gyvas ir juos pakrikštyti. Kaip tau atrodo? Tiesa, aną kartą indėnai matė, kad tėvas Firminas išliko gyvas, ir pabėgo, nes jo bijojo, o antrą kartą pamatė, kad nuskandino Antonijų, nors to visiškai nesiekė, ir pabėgo, išsigandę, kad viskas susiklostė ne taip.

Ar taip ir buvo? Aš tik žinau – tai daug sudėtingiau, negu parašys laikraščiai. Nė kiek nenustebsiu, jei Holivudas pasiųs lėktuvą indėnams subombarduoti, bausdamas juos už Meto mirtį.

Arba perfilmuos filmą iš naujo – taip, toks variantas kur kas labiau tikėtinas. Kam atiteks Meto vaidmuo? Čia tai bent karjeros šansas. Kaip tau patinka?

Atrodo, dar teks čia patupėti kokią savaitę ar dvi. Tai vis ta prakeikta studija su savo prakeiktais advokatais. Pasirodo, filmavimą būtina kažkaip oficialiai nutraukti, o tam reikia laiko.

Nunešiu šitą laišką į Ryšių Švenčiausios Mergelės skyrių ir pasiųsiu greituoju paštu. Visai kas kita, kai įteiki laiškus tikram paštininkui.

Labai myliu, Čarlis

Tryliktas laiškas

Jėzau, daugiau niekada taip su manim nesielk, girdi – ***niekada.*** Vos dvi dienos, kaip išlindau iš tų sušiktų džiunglių, kuriose vos galo negavau, o tu numeti ragelį. Klausyk, aš juk mėginau tau paaiškinti, ji čia dirbo, tai gryniausias atsitiktinumas. Žinau, kad kurį laiką elgiausi kaip kiaulė, *comme un porco,* bet būk gera, perskaityk visus mano laiškus iš džiunglių: pamatysi, kad aš iš esmės pasikeičiau. Tarp mūsų su Linda viskas baigta, juk sakiau tau dar prieš išvykdamas. Juk negaliu įsakyti, kur jai dirbti, kur ne, kaip manai? Taip, žinojau, kad ji bus Karakase; ne, tau to nepasakiau; taip, negerai pasielgiau, bet ar būtų geriau, jei būčiau pasakęs? Kaip tu išvis apie tai sužinojai? Ne, jos čia nebėra; nei aš žinau, nei man rūpi – gal ji Vest Indijoje. Dėl Dievo meilės, Pipa, negalima išmesti vėjais penkerių metų.

Tavo Čarlis

P.S. Siunčiu greituoju paštu.

P.P.S. Karakasas šlykšti skylė. Įstrigau čia iki 4-os dienos.

P.P.P.S. Myliu.

Telegrama

PRAŠAU GREIČIAUSIAI PASKAMBINK ČARLIUI VIEŠBUTIS INTERCONTINENTAL TŠK MYLIU ČARLIS TŠK

Telegrama

DĖL DVO MEILĖS PASKAMBINK INTERCONTINENTAL BŪTINA GREIČIAUSIAI PASIKALBĖTI TŠK MYLIU ČARLIS

Telegrama

PASKAMBINSIU KETVIRTADIENĮ VIDUDIENĮ TAVO LAIKU REIKIA DAUG APTARTI TŠK ČARLIS

Telegrama

PO VELNIŲ ATSILIEPK TELEFONU ARBA PASKAMBINK MAN PIPA TŠK ČARLIS

Keturioliktas laiškas

Brangioji Pipa,

kadangi dėl tau vienai težinomų priežasčių neatsakinėji į telegramas, tai rašau, norėdamas pranešti, kad kol kas neketinu skubėti namo. Man reikia pabūti vienam ir ne tik apsiprasti su mane ištikusiais siaubingais dalykais, kurie tave, atrodo, nelabai domina, bet ir gerai apmąstyti mudviejų santykius. Turbūt nėra

prasmės sakyti, kad myliu tave, nepaisant nieko, kadangi tave tai, atrodo, baisiai erzina dėl tau vienai težinomų priežasčių, kurių neketini nei aiškinti, nei komentuoti. Kai sugalvosiu, kaip elgtis toliau, duosiu tau žinią.

Čarlis

P.S. Siunčiu šį laišką greituoju paštu.
P.P.S. Jei visa tai bent šiek tiek susiję su tuo pašlemėku Gevinu, tai savo rankom nusuksiu jo sumautą sprandą. Jau tada reikėjo daug smagiau jam išmalti snukį. Beje, jei kartais nebūtum pastebėjusi: kaip aktorius jis visiškas nulis. Jokio talento. Trūksta *cojones.*

Penkioliktas laiškas
Šv. Liucijos sala
Kokia nors sušikta diena

Klausyk ragana varyk po velnių iš mano gyvenimo velniop dink, GREIČIAU DINK. Tu amžinai mokėjai viską sušikti ar ne didžiausias tavo talentas viską sušikti. Man seniai draugai sakė su ja tau bus šakės nieku gyvu nereikėjo tau leisti pas mane apsigyventi o aš prakeiktas kvailys dar jais netikėjau. Jėzau tau atrodo kad aš egoistas vaikeli pasižiūrėk į veidrodį. Aišku kad esu girtas o ką manei kaip kitaip pagaliau liaučiausi galvojęs apie tave. Dabar išvis eisiu prisipliaupsiu kaip šiaučius. *In vino* sušikta *veritas.*

Čarlis „Skandalistas“

P.S. Siunčiu greituoju paštu.

GRĮŽTU LONDONĄ PENKIOLIKTĄ DIENĄ PIRMADIENĮ TŠK MALONĖK IKI TOL IŠSIKRAUSTYTI IŠ BUTO IR IŠSIGABENK DAIKTUS TŠK RAKTĄ PALIK TŠK BAIGTA TŠK

įterpinys

NORĖČIAU jums šį tą apie ją papasakoti. Dabar pats nakties vidurys, pro užuolaidas nesisunkia šviesa, vienintelis garsas lauke – grįžtančio Romeo verkšlenimas, o paukščiai dar nepradėjo įprasto, tačiau nuotaiką keliančio triukšmo. Ji guli ant šono, nusisukusi nuo manęs. Tamsoje jos neįžiūriu, bet kūnas kilnojasi nuo prislopinto alsavimo, tad galėčiau nusakyti jo apybraižas. Kai ji patenkinta, gali valandų valandas miegoti, nekeisdama pozos. Esu ją stebėjęs daugelį tokių nakties valandų ir galiu paliudyti, kad ji nejuda. Žinoma, gal tai lemia geras virškinimas ir ramūs sapnai; bet man veikiau primena laimės požymį.

Mūsų naktys nevienodos. Ji užmiega, tarsi pasidavusi švelniai šiltos srovės traukai, ir patikliai plūduriuoja iki pat ryto. Aš užmiegu ne taip noriai, grumiuosi su bangomis, nenorėdamas paleisti iš rankų geros dienos arba tebeirzdamas dėl netikusios. Mūsų pasąmonės gelmėse teka skirtingos srovės. Kartkartėmis pajuntu, kaip laiko ir mirties baimė, artėjančios tuštumos keliama panika meste išmeta mane iš lovos; kojomis remdamasis į grindis, susiėmęs galvą rankomis, aš prabusdamas beprasmiškai (ir beviltiškai neišradingai) šaukiu: „Ne, ne, ne!“. Tada jai tenka nuglostyti mane apėmusį siaubą, panašiai kaip srove iš žarnos nuprausiamas šuo, kuris visas purvinas lodamas parbėgo iš paupio.

Rečiau atsitinka taip, kad klyksmas pertraukia jos sapnus, ir tada jau mano eilė saugiai nubraukti jai prakaitą. Aš dar visiškai budrus, o ji mieguistomis lūpomis ištaria šūksnio priežastį. „*Labai* didelis vabalas“, pavyzdžiui, sako, tarsi dėl mažesnio

nebūtų manęs trukdžiusi; arba: „Laiptai buvo slidūs“; ar tiesiog (man tai atrodo nepakartojamai mįslinga): „Šlykštynė“. Tada, atsikračiusi šia drėgna rupūže, šia gleivėta purvo sauja, atsidūsta ir apsivaliusi užmiega. Aš guliu atmerktomis akimis, apglėbęs slidų varliagyvį, dėliodamas iš rankos į ranką permirkusias nuoliekas, sunerimęs ir kupinas susižavėjimo. (Beje, visai netvirtinu, kad mano sapnai didingesni. Miegas padaro baimę demokratišką. Sapne siaubas, kilęs pametus batą ar nespėjus į traukinį, prilygsta partizanų antpuoliui ar branduoliniam karui.) Žaviuosi ja, nes šitą darbą, miegojimą, kurį kasnakt privalome dirbti visi, be poilsio, iki pat mirties, ji yra įvaldžiusi kur kas geriau už mane. Ji orientuojasi kaip išmani keliautoja, kurios neišgąsdins naujas oro uostas. O aš naktimis kamuojuosi su nebegaliojančiu pasu, stumdamas girgždantį bagažo vežimėlį ne to bagažo konvejerio link.

Na, gerai... ji užmigo, gulėdama ant šono, nusisukusi nuo manęs. Įprastos strategijos ir pozicijų keitimai nepadėjo man pasiekti narkotinio apsvaigimo, tad nutariu prisiglausti prie švelnaus jos kūno zigzago. Kai sujudėjęs taikausi priderinti savo kulkšnį prie blauzdos, kurios raumenis atpalaidavęs miegas, ji pajunta, ką darau, nepabusdama ištiesia kairę ranką, surenka plaukus nuo pečių ir užkelia ant viršugalvio, apnuogindama sprandą man priglusti. Kas kartą, kai ji taip pasielgia, suvirpu iš meilės nuo šio miege nuskendusio mandagumo gesto. Akyse sužiba ašaros, turiu susitvardyti, kad nepažadinčiau jos ir nepriminčiau savo meilės. Tą akimirką ji nesąmoningai išjudina kažkokį slaptą svertą, valdantį mano jausmus jai. Suprantama, pati to nesuvokia; nesu jai sakęs apie šį mažuliuką, tikslų nakties malonumą. Nors dabar tikriausiai jau sakau...

Jums atrodo, kad tai darydama ji iš tikrųjų nemiega? Gal toks mandagumas ir gali pasirodyti sąmoningas – draugiškumo gestas, vargiai gebantis išreikšti, kad meilės šaknys įsikerojusios

giliau sąmonės dirvos. Jūs visai teisingai abejojate: mylimiesiems, kurių tuštybė prilygsta politikų, dera atlaidauti tik iki tam tikros ribos. Bet aš turiu ir daugiau įrodymų. Suprantate, jos plaukai siekia pečius. Bet prieš kelerius metus, kai žadėjo mėnesius truksiančią vasaros kaitrą, ji juos nusikirpo. Visą dieną jos sprandas buvo nuogas ir atviras bučiniams. Tačiau tamsoje, mums klojint tik paklode, man prakaituojant tarsi Kalabrijoje, kai nakties vidurio rėžis buvo trumpesnis, bet vis tiek sunkiai įveikiamas – vis tiek, man pasisukus į greta gulinčią atsipalaidavusią S raidės formą, ji tyliai kažką sumurmėdavo ir pamėgindavo ranka pakelti nuo sprando prarastuosius plaukus.

„Aš myliu tave", – sušnabždu tam miegančiam sprandui, – „Aš myliu tave". Visi romanistai žino, kad jų menas gali reikštis tik netiesiogiai. Pajutęs didaktikos gundymus, rašytojas turėtų įsivaizduoti pasitempusį jūrų kapitoną, stebintį priešais siaučiančią audrą, švysčiojantį aukso galionais, puldinėjantį nuo vieno įtaiso prie kito, griežtai šūkčiojantį įsakymus į kalbamąjį vamzdį. Bet triumuose nieko nėra; mašinų skyrius taip ir neįrengtas, o vairas sulūžo prieš šimtus metų. Gal kapitonas puikiai vaidina, gal jis įtikina ne tik save, bet ir kai kuriuos keleivius; vis dėlto jų plūduriuojančio pasaulio ateitį lems ne jis, o beprotiški vėjai, grėsmės pritvinkę potvyniai, ledkalniai ir netikėtai išnyrančios rifų keteros.

Vis dėlto natūralu, kad romanistą kartais suerzina išmonės nenuoseklumai. El Greko paveikslo „Grafo Orgazo laidotuvės" apatiniame kairiajame kampe pavaizduoti kampuoti Toledo gedėtojai nėrinių apykaklėmis. Jie žvelgia šen ir ten, reikšdami sceninį sielvartą. Tik vienas spokso tiesiai iš paveikslo, veria mus niūriu, ironišku žvilgsniu – beje, jis nutapytas be jokių pagražinimų, to negalime nepastebėti. Tradicija skelbia, jog ši figūra – tai pats El Grekas. Aš tai padariau, sako jis. Aš nutapiau. Tai mano atsakomybė, todėl ir žvelgiu tiesiai į jus.

Poetams, atrodo, apie meilę rašyti lengviau negu prozininkams. Pirmiausia jiems priklauso tas lankstusis „aš“ (kai aš rašau „aš“, jums – bent jau kitame paragrafe – knietės sužinoti, ar turiu galvoje Džulianą Barnsą, ar kokį išgalvotą veikėją; poetas gali švytruoti tarp abiejų, rinkdamas pagyras ir už jausmų gelmę, ir už objektyvumą). Be to, poetai kažkaip sugeba netikusią – savanaudišką, visai sušiktą – meilę paversti gera meilės poezija. Prozininkai nepajėgūs atlikti šio pasigėrėtino, nesąžiningo pakeitimo. Netikusią meilę mes temokame paversti proza apie netikusią meilę. Todėl pavydime (ir šiek tiek nepasitikime), išgirdę poetus mums kalbant apie meilę.

Be to, jie dar rašo vadinamąją meilės poeziją. Ją sudeda į knygas, pavadintas „Didžioji viso pasaulio meilės poezijos antologija Valentino dienai“ ar kaip nors panašiai. Dar egzistuoja meilės laiškai; tuos sudeda į „Auksinės plunksnos meilės laiškų lobyną“ (galima užsisakyti paštu). Tačiau tokio žanro kaip meilės proza išvis nėra. Pavadinimas skamba negrabiai, beveik prieštaringai. „Meilės proza: amatininko vadovas“. Ieškokite skyriuje, skirtame staliaus darbams.

Kanados rašytoja Meivisė Galant parašė taip: „Slėpinys, kas iš tikrųjų yra pora – bene vienintelis dar mums likęs tikras slėpinys, ir kai jį galutinai atskleisime, nebereikės literatūros – kaip, beje, ir meilės“. Kai pirmą kartą tai perskaičiau, paraštėje pasižymėjau šachmatų ženklą „!?“ – taip nurodomas ėjimas, kuris iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti genialus, bet veikiausiai yra nepatikimas. Laikui bėgant, šie žodžiai vis labiau įtikina, ir ženklą pakeičiau į „!!“.

„Mums mirus meilė pasilieka“. Tokią išvadą atsargiai daro Filipas Larkinas eilėraštyje „Arundelų šeimos kapas“. Ši eilutė nustebina, nes beveik visa poeto kūryba – sausai išgręžta nusivylimų pašluostė. Mes pasiruošę būti pralinksminti, bet pirmiausia turime proziškai pasiraukyti ir paklausinėti, stebėdami šią poetinę

figūrą: Ar tikrai? Ar meilė pasiliks, kai mes mirsime? Būtų malonu tuo tikėti. Būtų didelė paguoda žinoti, kad meilė – tai energijos šaltinis, kuris mums mirus šviečia toliau. Pirmųjų televizorių ekranuose, juos išjungus, likdavo per vidurį šviesos dėmė, kuri lėtai blėsdavo nuo monetos dydžio iki galiausiai užgęstančios kibirkšties. Vaikystėje kas vakarą stebėdavau šį procesą, neaiškiai trokšdamas jį sustabdyti (ir su paaugliui derama melancholija įžvelgdamas jame žmogaus egzistencijos žiežirbėlę, nenumaldomai nykstančią visatos juodymėje). Tai meilė turėtų panašiai švytėti dar kurį laiką po to, kai televizorius bus išjungtas? Man sunku tai įsivaizduoti. Kai miršta paskutinis mylinčios poros narys, miršta ir meilė. Mums mirus veikiausiai galėtų likti kas nors kita. Larkinui mirus liks ne jo meilė, bet poezija: tai akivaizdu. Kai skaitau „Arundelų šeimos kapą“, visada prisimenu Viljamą Haskisoną. Kitados jis buvo gerai žinomas politikas ir finansininkas; tačiau šiandien jį prisimename todėl, kad 1830 metų rugsėjo 15 dieną, atidarant Liverpulio ir Mančesterio geležinkelio liniją, jį pirmą mirtinai suvažinėjo traukinys (štai kuo jis *tapo,* kuo buvo paverstas). Ar Viljamas Haskisonas ką nors mylėjo? Ar jo meilė išliko? Nežinome. Po mirties išliko tik galutinė jo neatsargumo akimirka; mirtis sustingdė jį tarsi pamokomą iliustraciją, atskleidžiančią pažangos prigimtį.

„Aš myliu tave“. Iš pradžių užkelkime šiuos žodžius ant viršutinės lentynos; įdėkime į dėžutę už stiklo, kilus pavojui reikės išmušti alkūne; padėkime į banką. Negalima jų palikti mėtytis po namus tarsi vitamino C buteliuko. Jei žodžius lengva ištarti, vartosime juos negalvodami; negalėsime atsispirti. Aišku, sakome, kad ne, bet juk tikrai taip bus. Prisigersime, pasijusime vieniši arba – taip dažniausiai būna – tiesiog, po šimts, pilni vilties, ir štai jau žodžių nebėra, suvartoti, suteršti. Įtariame, kad gal įsimylėjome, ir mėginame šiuos žodžius – gal tiks? Kaip galime žinoti, ką galvojame, kol negirdėjome, ką pasakėme? Na

ne, baikite – nieko nebus. Tai didingi žodžiai; turime įsitikinti, kad esame jų nusipelnę. Dar kartą paklausykite: „Aš myliu tave". Veiksnys, tarinys, papildinys: sakinys neperkrautas, neįveikiamas. Veiksnys – trumputis žodelis, užsimenantis apie mylinčiojo polinkį nesusireikšminti. Tarinys ilgesnis, tačiau be jokios dviprasmybės, įrodymo akimirka, liežuvis neramiai atsišlieja nuo gomurio ir suformuoja balsę. Papildinys, kaip ir veiksnys, neilgas; jį tariant, lūpos prasiveria tarsi bučiniui. „Aš myliu tave". Koks rimtas, svarus, apsunkęs garsas.

Įsivaizduoju, kad pasaulio kalbos sudarė fonetinį sąmokslą. Jos susirinko ir nutarė, kad ši frazė būtinai privalo skambėti taip, tarsi jos reikėtų nusipelnyti, jos siekti, būti jos vertam. *Ich liebe dich:* naktinis, užkimęs nuo cigarečių šnabždesys, sėkmingai rimuojantis veiksnį ir papildinį. *Je t'aime:* visai kita seka, pirmiausia susidorojama su veiksniu ir papildiniu, kad būtų galima kuo ilgiau mėgautis ilga adoracijos balse. (Gramatika irgi suteikia drąsos: papildinį perkėlus į antrą vietą, išnyksta pavojus, kad mylimas staiga pasirodys visai kitas žmogus.) *Ja tebia liubliu:* papildinys ir vėl guodžia, atsidūręs antroje vietoje, bet šį kartą, nepaisant užuominas keliančio veiksnio ir papildinio rimo, galima spėti egzistuojant sunkumus, įveiktinas kliūtis. *Ti amo:* frazė gal kiek per daug primena aperityvo pavadinimą, tačiau yra pilna struktūriško tikrumo, veiksnį ir tarinį, veikėją ir veiksmą sujungus viename žodyje.

Dovanokite už mėgėjišką požiūrį. Mielai perduosiu šį projektą kokiam nors labdaros fondui, siekiančiam išplėsti žmogiškojo pažinimo ribas. Tegu jie samdo ekspertų grupę, tegu nagrinėja šios frazės skambesį visomis pasaulio kalbomis, tegu tiria jos variacijas, tegu atranda, ką klausantiems reiškia jos garsai, tegu aiškinasi, ar nuo frazuotės sodrumo priklauso laimės išgyvenimas. Klausimas iš auditorijos: ar yra genčių, kurių žodyne nėra frazės „Aš myliu tave"? O gal jos visos išmirė?

Šiuos žodžius reikia saugoti dėžutėje už stiklo. O kai juos išsiimsime, teks būti atsargiems. Vyrai nuolat sako „Aš myliu tave“ moterims, kurias nori įsivilioti į lovą; moterys sako „Aš myliu tave“ vyrams, kuriuos nori įsivilioti į santuoką; ir vieni, ir kiti kartoja „Aš myliu tave“, gindamiesi nuo baimės, norėdami žodžiais save įtikinti veiksmo tikrumu, įsitikinti, kad žadėta būklė jau atsirado, apsigauti, kad ji niekur nedingo. Reikia saugotis tokių vartojimo atvejų. Frazė „Aš myliu tave“ negali laisvai išplisti po pasaulį, negali virsti valiuta, parduodamomis ir perkamomis akcijomis, negali mums nešti pelno. Jei leisime, ji taip darys. Bet saugokime šią lanksčią ir klusnią frazę tai akimirkai, kai reikės ją sušnibždėti į sprandą, nuo kurio ką tik nubraukti nesami plaukai.

Šiuo metu jos nėra šalia; turbūt jau atspėjote. Transatlantinis telefonas atliepia pašaipiu aidu, tarsi sakydamas: „Manęs niekuo nenustebinsi“. „Aš myliu tave“, ir, jai dar nespėjus atsakyti, girdžiu savo metalinį antrininką kartojant: „Aš myliu tave“. Tai negerai; aidintys žodžiai išviešinti. Mėginu dar kartą, rezultatas tas pats. *Aš myliu tave aš myliu tave* – žodžiai virto erzinamai jaudria daina, populiaria vieną absurdišką mėnesį, o vėliau išmesta į klubų areną, kurioje išpurtę rokeriai riebaluotais plaukais ir ilgesingais balsais ją naudos svirduliuojančioms pirmose eilėse stovinčioms merginoms nurengti. *Aš myliu tave aš myliu tave,* kikena solistas su gitara, o šlapias būgnininko liežuvis tįso jo praviroje burnoje.

Būtina atsargiai ir tiksliai elgtis su meile, su jos kalba ir jos gestais. Jei norime, kad ji mus išgelbėtų, privalome žiūrėti į ją taip pat įdėmiai, kaip reikia išmokti žiūrėti į mirtį. Gal meilės reikėtų mokyti mokykloje? Pirmas trimestras: draugystė; antras trimestras: švelnumas; trečias trimestras: aistra. Kodėl ne? Juk vaikus moko gaminti valgį, taisyti automobilius, kruštis nepastojant; pradedame manyti, kad mūsų vaikai visa tai išmano daug

geriau už mus, bet kokia iš to nauda, jei jie nieko neišmano apie meilę? Tegu patys kaip nors susidoroja. Neva vis tiek viską sutvarkys gamta – tarsi koks lėktuvo autopilotas. O juk Gamta, kuriai primetame atsakomybę už viską, ko patys nesuprantame, nelabai moka valdyti automatinį režimą. Dar nebuvo taip, kad patiklios skaistuolės, įtrauktos į santuoką, užgesus šviesoms atrastų Gamtoje visus atsakymus. Patiklioms skaistuolėms šnekėta, kad meilė – pažadėtoji žemė, arka, kurioje du žmonės gali išsigelbėti nuo tvano. Gal ji ir yra arka, bet toje arkoje siautėja antropofagija; arka valdoma išprotėjusio žilabarzdžio, kuris daužo tau per galvą gofero medžio vėzdu ir bet kurią akimirką gali išmesti į jūrą.

Pradėkime nuo pradžių. Meilė padaro žmogų laimingą? Ne. Meilė padaro laimingą tą, kuris yra mylimas? Ne. Meilė padaro, kad viskas būtų gerai? Jau tikrai ne. Aš, žinoma, anksčiau tuo tikėjau. Kas netikėjo (ir kas iki šiol netiki kažkur giliai, psichikos triumuose)? Tai skelbiama visose mūsų knygose, visuose filmuose; tai tūkstančio pasakojimų saulėlydžiai. *Kam* tada ta meilė, jei ji nieko neišsprendžia? Juk jau iš mūsų stipraus troškimo visiškai aišku, kad meilė, kai ją pasiekiame, malšina kasdienybės skausmus, lengvai užkloja mus nuskausminimo marška.

Du žmonės myli vienas kitą, bet nėra laimingi. Kokią darome išvadą? Kad vienas iš jų tik apsimeta mylįs kitą; kad jie abu myli vienas kitą, tačiau nepakankamai? Ginčijuosi su tuo *tik apsimeta*, ginčijuosi su tuo *nepakankamai*. Gyvenime mylėjau dukart (man atrodo, kad tai labai daug), kartą laimingai, kitą kartą ne. Nelaiminga meilė daugiausia mane išmokė apie meilės prigimtį – nors ne tuo metu, o gerokai vėliau. Datos, smulkmenos – jei norite, galite jas įrašyti. Bet aš ilgai, daug metų buvau įsimylėjęs ir mylimas. Iš pradžių tryškau laime, atbukęs nuo solipsistiško džiaugsmo; ir vis dėlto beveik visą laiką

jaučiausi neaiškiai, erzinamai nelaimingas. Gal nepakankamai ją mylėjau? Žinau, kad pakankamai – skyriau jai pusę savo ateities. Daugel metų gyvenome petys petin, irzdami nuo netikslumų savo pačių išgalvotoje lygtyje. Abipusė meilė laimės neatnešė. O mes užsispyrę tvirtinome priešingai.

Tad vėliau nusprendžiau, kokia meile tikiu. Mes pratę ją laikyti aktyvia jėga. Mano meilė *padaro* ją laimingą; jos meilė *padaro* mane laimingą; ar tai gali būti netiesa? Tai yra netiesa; sukuriamas klaidingas koncepcinis modelis. Jis reiškia, kad meilė – tai burtų lazdelė, kuri atpalaiduoja surištą mazgą, pripildo cilindrą spalvotų skepetaičių, nusėja orą balandžiais. Tačiau iš tiesų modelis susijęs ne su magija, o su dalelių fizika. Mano meilė *nepadaro* jos laimingos, ji to negali; mano meilė tegali išlaisvinti jos pačios sugebėjimą būti laiminga. Dabar viskas atrodo suprantamiau. Kaip čia yra, kad aš negaliu jos padaryti laimingos, kaip čia yra, kad ji negali manęs padaryti laimingo? Paprastai: atominė reakcija, kurios tikėjotės, nevyksta, šviesos srautas, kuriuo bombarduojate daleles, ne to ilgio bangų.

Bet meilė juk ne atominė bomba, tad paimkime jaukesnį pavyzdį. Rašau šiuos žodžius draugo namuose Mičigane. Tai normalūs amerikietiški namai su visomis išsvajotomis technikos naujovėmis (nėra tik prietaiso laimei gaminti). Draugas vakar čia mane atsivežė iš Detroito oro uosto. Mums įsukus į keliuką prie namo, jis ištraukė iš pirštinių dėtuvės nuotolinio valdymo pultelį: paklusdamos šeimininko rankai garažo durys pakilo aukštyn. Štai tokį modelį noriu pasiūlyti. Jūs grįžtate namo – ar bent taip manote, – priartėjate prie garažo ir mėginate padaryti eilinį burtą. Nieko neatsitinka; durys lieka uždarytos. Jūs kartojate judesius. Ir vėl nieko. Iš pradžių nustebęs, paskui sunerimęs, galiausiai įniršęs, negalėdamas patikėti tuo, kas vyksta, sėdite prie vartų įjungęs variklį; sėdite ištisas savaites, mėnesius, metus – laukiate, kol durys atsivers. Bet esate ne tame automobilyje,

stovite ne prie to garažo, laukiate šalia ne to namo. Viena iš problemų: širdis irgi nėra širdies pavidalo.

„Mylėti kitus arba mirti“, rašė V. H. Odenas, primindamas E. M. Forsterio pareiškimą: „Jis kadaise parašė: „Mylėti kitus arba mirti“, ir todėl turi teisę liepti man sekti jo pėdomis“. Tačiau Odenui nepatiko garsioji eilutė iš „1939 metų rugsėjo 1-osios“. „Tai prakeiktas melas!“, pareiškė jis. Vis tiek turėsime mirti“. Taigi perspausdindamas eilėraštį jis pakeitė šią eilutę logiškesne: „Mylėti kitus ir mirti“. Vėliau išvis ją praleido.

Šis perėjimas nuo *arba* prie *ir* yra vienas garsiausių poezijos teksto taisymų. Kai pirmą kartą jį perskaičiau, audringai pritariau kritikui Odenui, griežtai ir sąžiningai pataisiusiam poetą Odeną. Jei eilutė skamba gražiai, bet nėra teisinga, mesk ją lauk – toks gaivus požiūris nesugadintas rašytojams būdingo žavėjimosi savimi. Dabar nebūčiau toks tikras. Eilutė „Mylėti kitus ir mirti“ iš tiesų skamba logiškai; tačiau žmogaus būklę ji nusako bene taip pat įdomiai ir netikėtai kaip eilutės: „Klausytis radijo ir mirti“ arba „Nepamiršti atitirpdyti šaldytuvo ir mirti“. Odenas ne be pagrindo abejojo savo retorika; tačiau pasakyti, kad eilutė „Mylėti kitus arba mirti“ neteisinga, nes juk vis tiek mirsime (be to, net nemylintieji numiršta ne iš karto), reikštų laikytis labai siauro ar užmaršaus požiūrio. Eilutę su žodeliu „arba“ irgi galima perskaityti taip pat logiškai ir net įtaigiau. Pirmas, akivaizdžiausias būdas būtų toks: turime mylėti vieni kitus, nes jei nemylėsime, gali būti, kad galiausiai vieni kitus išžudysime. Antras: turime mylėti vieni kitus, nes jei nemylėsime, jei meilės kuras neuždegs mūsų gyvenimų, tai bus tas pats, tarsi būtume mirę. Juk tai tikrai nėra „prakeiktas melas“ tvirtinti, kad tie, kuriems giliausią pasitenkinimą teikia kiti dalykai, gyvena tuščiai tarsi krabai, rėpliojantys jūros pakrante, įlindę į skolintus kiautus.

Tai klaidi teritorija. Reikia elgtis tiksliai, negalima pasiduoti

sentimentalumui. Jei ketiname priešinti meilę tokioms suktoms, atsparioms sąvokoms kaip galia, pinigai, istorija ir mirtis, negalime pradėti džiaugtis savimi ar pasiduoti snobiškoms įmantrybėms. Meilės priešams tik į naudą jos nekonkretūs reikalavimai, jos didingas sugebėjimas nuo visko atsiriboti. Tai nuo ko pradėti? Meilė gali sukurti laimę, bet gali jos ir nesukurti; nepriklausomai nuo to, padarys ji tai ar ne, pagrindinis jo poveikis – suteikti energijos. Ar esate kada taip gerai kalbėję, tiek mažai miegoję, taip noriai kartoję seksą kaip tada, kai buvote įsimylėję? Bekraujai ima švytėti, o tie, kurių sveikata buvo normali, pasidaro nepakenčiamai žvalūs. Be to, meilė ištiesina nugarą, suteikia pasitikėjimo. Pajuntate, kad pirmą kartą gyvenime stovite tiesiai; kol tas jausmas nedingo, galite padaryti, ką tik norite, galite įveikti visą pasaulį. (Gal padarykime perskyrą: meilė suteikia pasitikėjimo, o seksualinės pergalės viso labo stiprina *ego*?) Ir dar, meilė suteikia regėjimui aiškumo: ji nušveičia akis tarsi valytuvai. Ar esate dar kada taip aiškiai viską regėję, kaip būdami įsimylėję?

Jei pažvelgsime į gamtą, ar suprasime, kam meilė reikalinga? Tiesą sakant, ne. Yra keletas rūšių, kurių atstovai, regis, poruojasi visam gyvenimui (nors įsivaizduokite, kokių būtų progų svetimauti plaukiant neršti ar migracijos metu skrendant per naktis); bet apskritai pamatysime tik galios, dominavimo ir lyties instinkto apraiškas. Feministės ir šovinistai skirtingai aiškina gamtą. Feministės ieško gyvūnijos pasaulyje nesuinteresuoto elgesio pavyzdžių, pastebi, kad patinai šen ar ten atlieka darbus, žmonių visuomenėje priskiriamus „moteriškiems". Prisiminkime karališkuosius pingvinus: patinas peri kiaušinį, nešiojasi jį ant pėdų ir ištisus mėnesius saugo nuo Antarktidos klimato papilvės raukšlėje... Aha, atsiliepia šovinistas, o jūros liūtų patinas? Drybso per dieną paplūdimyje ir barškina visas pateles aplink. Deja, atrodo, kad jūrų liūto elgesys pasitaiko kur kas dažniau negu

pingvinų patino. Be to, neblogai pažindamas savąją lytį, būčiau linkęs abejoti pastarojo motyvais. Gal pingvinų patinas apskaičiavo, kad jei jau tenka metų metus leisti Antarktidoje, tai kur kas protingiau sėdėti namie ir prižiūrėti kiaušinius, o patelė tegu neria į ledinį vandenį žvejoti. Gali būti, kad jis tiesiog susitvarkė taip, kaip jam patogiau.

Tai kur čia meilė? Iš tiesų ji nėra būtina, teisybė? Galime tarsi bebrai be meilės statyti užtvankas. Galime kaip bitės be meilės organizuoti sudėtingą bendruomenės struktūrą. Galime nelyginant albatrosai be meilės nuskristi didžiausius atstumus. Galime lyg stručiai be meilės kišti galvas į smėlį. Be meilės galime net išmirti.

Gal tai naudinga mutacija, padedanti rūšiai išgyventi? Man taip neatrodo. Gal meilė, pavyzdžiui, buvo implantuota, kad karžygiai įnirtingiau kovotų dėl savo gyvybės, širdies gilumoje nešiodamiesi žvakių šviesos užlietą namų židinio paveikslą? Vargu: pasaulio istorija mus moko, kad karuose lemiamą vaidmenį vaidina naujo tipo strėlių antgaliai, sumanūs generolai, pilnas pilvas ir perspektyva apiplėšti nugalėtuosius, o ne sentimentalios sapalionės apie namus.

Tai gal meilė – prabangos dalykas, atsiradęs taikos metais, panašiai kaip skiautinių siuvimas? Malonus, sudėtingas, bet iš esmės nebūtinas dalykėlis? Atsitiktinis reiškinys, sustiprintas kultūros – tiesiog taip pasitaikė, kad tai pasirodė esanti meilė, o ne kas nors kita. Kartais man taip atrodo. Tolimuosiuose Jungtinių Valstijų šiaurės vakaruose kadaise aptikta indėnų gentis (aš jos neišgalvojau), kurios gyvenimas buvo nepaprastai lengvas. Nuo priešų saugojo nuošalumas, o žemės, kurias gentis dirbo, trykšte tryško derlumu. Pakako indėnui įkišti dirvon susiraukšlėjusią pupelę, kaip iš žemės tuojau pat išdygdavo augalas, gausiai apsipylęs ankštimis. Jie buvo sveiki, patenkinti ir nesugebėjo išsiugdyti aistros genčių tarpusavio karams. Todėl turėjo

begalę laisvo laiko. Be jokios abejonės, genties nariai ištobulino visus darbus, būdingus lengvai gyvenančioms bendruomenėms: žinoma, jų pintinių raštai sudėtingumu priminė rokoką, erotiniai sugebėjimai – gimnastiką, o meistriškumas naudojant sutrintus lapus pasiekti transo būsenai kasmet vis augo. Apie šiuos jų gyvenimo aspektus pasakojama nedaug, užtat žinome, ką jie dažniausiai veikdavo gausiomis laisvalaikio valandomis. Jie vogė vieni iš kitų. Šį užsiėmimą jie mėgo ir juo didžiavosi. Išsirangę iš savo vigvamų, pasveikinę dar vieną nuo Ramiojo vandenyno atslenkančią tobulą dieną, jie uosdavo medumi dvelkiantį orą ir klausinėdavo vieni kitų, ką pavyko vakar vakare nuveikti. Atsakydami droviai prisipažindavo – arba pasipūtę girdavosi, – ką pavogę. Pilkasis Vilkiūkštis ir vėl nujojo senio Raudonveidžio antklodę. Ne, jūs tik įsivaizduojate? Tas Vilkiūkštis toli nueis. O tu, kaip tau sekėsi? Man? Et, nusikabinau antakius nuo totemų stulpo viršūnės. Eik jau, ir vėl tą patį? Nuo-bo-du.

Ar taip turėtume galvoti apie meilę? Meilė mums nepadės išlikti gyviems, lygiai kaip indėnams nepadės vagystės. Tačiau ji suteikia mums individualumo, duoda tikslą. Atimkime iš indėnų jų linksmus vagiliavimus, ir jiems bus daug sunkiau apibrėžti save. Vadinasi, tai tik atsitiktinė mutacija? Kad rasė išgyventų, ji nėra būtina; net, galima sakyti, ji žalinga gerai sutvarkytai civilizacijai. Seksualinius troškimus būtų daug lengviau valdyti, jei nereikėtų jaudintis dėl meilės. Santuokos būtų paprastesnės – ir gal ilgiau truktų, – jei mes taip netrokštume meilės, nedžiūgautume jai atėjus, nebijotume jos prarasti.

Pažvelgus į pasaulio istoriją net nuostabu, kad joje atsiranda vietos meilei. Ji tarsi nereikalinga atauga, išsigimimas, vėlyvas intarpas į dienotvarkę. Ji man primena tuos pusnamius, kurių neturėtų būti, jei žemėlapius skaitytume vadovaudamiesi normaliais kriterijais. Praėjusią savaitę Šiaurės Amerikoje ieškojau

tokio adreso: 204 1/2 Jonžo gatvė. Turbūt 204 sklypo savininkas kadaise pardavė gabalą sklypo, ir jame buvo pastatytas šis pusnumerinis, pusiau pripažintas namas. O juk žmonės gali normaliai jame gyventi, gali jį vadinti namais... Tertulijonas apie krikščionių tikėjimą sakė, kad jis tikras, nes neįmanomas. Gal meilė būtina vien dėl to, kad ji nėra reikalinga.

Ji yra mano pasaulio centras. Armėnai tikėjo, kad Araratas – pasaulio centras; bet kalną pasidalijo trys didžiulės imperijos, ir galiausiai armėnams jo išvis neteko, tad neketinu tęsti šio palyginimo. *Aš myliu tave.* Vėl esu namie, ir šie žodžiai neskleidžia pašaipaus aido. *Je t'aime. Ti amo* (su sodos vandeniu). O jei neturėtum liežuvio, neturėtum garbinimui skirtos kalbos, darytum taip: sukryžiuotum rankas per riešus delnais į save; sukryžiuotus riešus pakeltum prie širdies (na, prie krūtinės vidurio); tada truputį patrauktum delnus nuo savęs ir atvertum juos savo meilės objekto pusėn. Tai ne mažiau iškalbinga negu kalba. Įsivaizduokite, kiek įmanoma švelniausių moduliacijų, kiek subtilybių, atsirandančių bučiuojant krumplius, sudedant draugėn delnus ir žaismingus pirštų galus, kurių išvagotos pagalvėlės įrodo mūsų individualumą.

Bet sudėti delnai klaidina. Širdis nėra širdies formos, tai viena iš mūsų problemų. Mes juk įsivaizduojame, ar ne, dailų dvigeldį, kurio pavidalas ženklina meilės sulietas dvi puses, dvi atskirybes, tapusias visuma? Įsivaizduojame šį skaisčiai raudoną, ryškų simbolį, įnirtingai iškaitusį, raudoną nuo pritvinkusio kraujo. Negalima sakyti, kad medicinos vadovėlis iškart nuvilia; čia nubraižyta širdies schema kaip Londono metro. Aorta, kairioji ir dešinioji plaučių arterijos bei venos, kairioji ir dešinioji poraktikaulinės arterijos, kairioji ir dešinioji vainikinės arterijos, kairioji ir dešinioji karotidinės arterijos... ji atrodo elegantiška, tikslinga, patikimas gerai dirbančių siurblių ir vamzdelių tinklas. Jums atrodo, kad kraujas čia teka visada laiku.

Aidintys faktai:

- širdis yra pirmasis organas, kuris išsivysto gemale; kai žmogus dar ne didesnis už pupelę, jau galima matyti jo plakančią širdį
- vaiko širdis proporciškai daug didesnė už suaugusio žmogaus širdį: 1/130 vaiko kūno svorio, 1/300 suaugusiojo
- žmogui gyvenant jo širdies dydis, pavidalas ir padėtis gerokai kinta
- žmogui mirus, širdis įgyja piramidės pavidalą

Jaučio širdis, kurią pirkau Korigano parduotuvėje, svėrė du svarus 13 uncijų ir kainavo du svarus 42 pensus. Didžiausia iš visų gyvulių širdžių, kokių tik buvo pirkti; tačiau pritaikoma ir žmogui. „Jo širdis kaip jaučio" – palyginimas iš imperinės literatūros, iš nuotykių knygų, iš vaikystės. Tie galantiški vyrai tropikų šalmais, vienu taikliu kariško pistoleto šūviu nukaudavę raganosius, už baobabų kamienų slepiantis virpančioms pulkininkų dukterims, buvo paprasti žmonės, tačiau jų širdžių, jei spręsime iš šio jaučio, anaiptol negalėjai pavadinti paprastomis. Organas buvo sunkus, masyvus, kruvinas, kietai sugniaužtas tarsi mušeikos kumštis. Kitaip negu vadovėliuose vaizduojami geležinkelių planai, tikrovėje jis pasirodė atšiaurus ir neketino lengvai atskleisti savo paslapčių.

Mudu su drauge radiologe supjaustėme širdį. „Tam jaučiui nebedaug buvo likę", – tarė ji. Jei širdis būtų priklausiusi kuriam nors iš jos pacientų, žmogelis nebeilgai būtų mynęs džiungles. Mažąją savo kelionę atlikome *Sabatier* firmos virtuvės peiliu. Pjūviais prasiskverbėme į kairįjį prieširdį ir kairįjį skilvelį, gėrėdamiesi stangriais tarsi kroviko raumenimis. Paglostėme vidaus audinius, švelnius tarsi šilkas iš *Rue de Rivoli,* pakaišiojome pirštus į skyles. Venos priminė elastiką, arterijos – storus kalmaro čiup-

tuvus. Pomirtinis kraujo krešulys tarsi burgundiškojo vyno spalvos šliužas tūnojo kairiajame skilvelyje. Širdį nebuvo taip lengva perskirti į dvi dalis, kaip aš buvau įsivaizdavęs; abi pusės iš paskutiniųjų laikėsi sukibę tarsi skęstantys įsimylėjėliai. Du kartus perpjovėme tą patį skilvelį, būdami įsitikinęs, kad radome antrąjį. Pasigėrėjome sudėtinga vožtuvų sistema ir *chordae tendineae*, trukdančiais vožtuvams per plačiai atsiverti: standžiais mažiukais parašiutų saugos diržais, kurie neleidžia kupolui susiploti.

Mūsų baigta tyrinėti širdis likusią dienos dalį gulėjo ant suteršto laikraščio, virtusi neapetitiška pietų perspektyva. Perverčiau virimo knygas, ieškodamas, ką galėčiau iš jos pagaminti. Radau vieną receptą – kimštą širdį siūlė patiekti su virtais ryžiais ir citrinos griežinėliais; man tai nepasirodė patrauklu. Ir jau tikrai patiekalas nenusipelnė pavadinimo, kurį davė jį sugalvoję danai. Jis vadinosi „Aistringa meilė".

Ar atsimenate tą meilės paradoksą, tas pirmąsias Aistringos meilės (iš pradžių ji rašoma didžiąja raide – kaip patiekalo pavadinimas) savaites ir mėnesius – tą laiko paradoksą? Jūs įsimylėję, jūsų sieloje pasididžiavimas grumiasi su bloga nuojauta. Iš dalies norisi, kad laikas sulėtėtų: juk tai, sakote sau, yra geriausias viso mano gyvenimo laikotarpis. Aš įsimylėjęs, aš noriu šia būsena gardžiuotis, ją tyrinėti, vangiai joje gulinėti; te ši diena niekada nesibaigia. Tai jūsų poetiškoji dalis. Tačiau egzistuoja ir proziškoji, kuri meldžia laiką ne tik kad nesulėtėti, bet dar pasiskubinti. Iš kur žinote, kad tai meilė, kužda jums proziškoji pusė tarsi skeptiškas advokatas, juk ji egzistuoja dar tik kelias savaites, kelis mėnesius. Nesužinosite, tikra ji ar ne, kol neįsitikinsite, kad jūs (ir ji) lygiai taip pat jaučiasi po, na, mažiausiai metų; tai vienintelis būdas įrodyti, jog neapsigaudinėjate. Reikia kuo greičiau pabaigti šitą etapą, kad ir koks smagus jis būtų, ir tik tada galėsite išsiaiškinti, ar *tikrai* esate įsimylėję.

Nuotrauka ryškinama vonelėje su skysčiu. Ką tik tai buvo

tuščias popieriaus lapas kietai užklijuotame, šviesos nepraleidžiančiame voke; dabar jis įgyja paskirtį, vaizdinį, tikrumą. Mikliai perkeliame nuotrauką į vonelę su fiksažu, norėdami įtvirtinti tą aiškią, lengvai pažeidžiamą akimirką, norėdami bent keleriems metams padaryti vaizdą tvirtesnį, nepažeidžiamą, pastovų. Tačiau kas bus, jei įmesite nuotrauką į fiksažą, o chemikalai neveiks? Toji pažanga, tas jūsų juntamas neaiškus judėjimas gali ir nesustoti. Ar teko matyti, kaip nuotrauka negailestingai ryškinasi tol, kol visas jos paviršius pajuoduoja, o šventės akimirka išnyksta?

Tai ji normali, toji meilės būsena, ar nenormali? Statistikos požiūriu, be abejo, nenormali. Vestuvių nuotraukose įdomiausia žiūrinėti ne nuotakos ir jaunikio, bet juos supančių svečių veidus: nuotakos jaunesniosios sesės (nejau ir mane ištiks ši neįtikėtina didybė?), jaunikio vyresniojo brolio (kažin ar jis ja irgi taip nusivils kaip aš ta savo ragana?), nuotakos mamos (Viešpatie, kaip man tai primena senus laikus), jaunikio tėvo (o, jei vaikinas dabar žinotų tai, ką aš žinau – o, jei aš pats tada būčiau žinojęs tai, ką žinau dabar), kunigo (keista, tie senovės įžadai atriša net droviausių žmonių liežuvius), susiraukusio paauglio (kam jiems *išvis* reikia tuoktis?) ir taip toliau. Centre stovinčios poros būsena iš esmės nenormali; tačiau pamėginkite jiems tai pasakyti. Jiems patiems tokia būsena atrodo normalesnė už viską, ką iki šiol teko patirti. *Štai kas* yra normalu, sako jie vienas kitam; o anksčiau visą laiką tai, ką laikėme normaliu, iš tiesų anaiptol normalu nebuvo.

Šis įsitikinimas savo normalumu, absoliutus tikrumas, kad meilė išryškino ir užfiksavo jų esmę, kurią dabar galima amžiams įrėminti, daro juos jaudinamai pasipūtusius. Tai jau tikrai nenormalu: kada gi dar pasipūtimas sukelia jaudulį? O čia jis jaudina. Dar kartą pažvelkite į nuotrauką: panagrinėkite akimirkos rimtumą ir svarbą, slepiamą patenkintų šypsenų. Kaip įmanoma

nesusijaudinti? Poros, triukšmingai rodančios savo meilę (nes juk niekas anksčiau nėra mylėjęs – na, bent jau ne taip, kaip dera, tiesa?), kartais erzina, bet iš jų nepasityčiosi. Net pora, emociniam konformistui sukelianti pašaipią šypsenėlę, – dėl ypatingo jos narių amžiaus, išvaizdos, išsilavinimo ar ambicijų skirtumo, – šią akimirką atrodo tobulai užbaigta, tarsi nulakuota: juokiantis užtiškusios seilės lengvai nusivalo be jokio pėdsako. Jaunas vyriškis, įsikibęs į pagyvenusios moters ranką, apsileidėlė, stovinti šalia dabitos, aukštuomenės poniutė ir asketas: visi jie atrodo iš esmės normalūs. Ir tai turėtų mus sujaudinti. Jie žvelgtų į mus atlaidžiai, kadangi nesame taip akivaizdžiai, taip triukšmingai įsimylėję; o iš tikrųjų tai mes turime nepastebimai rodyti jiems atlaidumą.

Nesupraskite manęs klaidingai. Neketinu sakyti, kad yra blogesnių ar geresnių meilės formų. Nežinau, kokia meilė geresnė – apdairi ar beatodairiška, kokia meilė tikresnė – lydima turtų ar visai be grašio, kokia meilė seksualesnė – heteroseksuali ar homoseksuali, pagaliau, kokia stipresnė – santuokinė ar ne. Gal kartais man kyla pagunda nukrypti į didaktiką, bet čia ne patarimų skyrelis. Negaliu jums pasakyti, esate įsimylėję ar ne. Jei išvis klausiate, tai turbūt nesate, tik tiek galiu spėti (net šis spėjimas gali būti klaidingas). Negaliu patarti, ką ar kaip mylėti: panašūs mokykloje dėstomi kursai būtų skirti ne mokymui, kaip tai daryti, o veikiau – kaip ir ko nedaryti (panašiai kaip mokymas rašyti – neįmanoma žmogaus išmokyti, ką ir kaip rašyti, pravartu tik nurodyti, kokias klaidas jis daro, kad sutaupytų laiko). Užtat galiu pasakyti, kodėl reikia mylėti. Todėl, kad pasaulio istorija, tarsi buldozeris sustojanti priešais meilės pusnamį ir jo vienintelio nesudaužanti į šipulius, be jos būtų juokinga. Be meilės pasaulio istorija taptų žvėriškai pasipūtusi ir rimta. Mūsų atsitiktinė mutacija būtina, nes nereikalinga. Meilė nepakeičia pasaulio istorijos (tas paistalas apie Kleopatros nosį skirtas sentimentų mėgėjams),

bet ji gali padaryti daug svarbesnį dalyką: išmokyti mus priešintis istorijai, nepaisyti jos ryžtingos eigasties. Nesutinku su tuo, ką man siūlote, sako meilė; na, atsiprašau, bet jūs man nedarote jokio įspūdžio, o tarp kitko, kokia paika ta jūsų uniforma. Žinoma, įsimylime ne tam, kad padėtume pasauliui susidoroti su savo pasipūtimu; tačiau tai viena iš ryškesnių meilės poveikio apraiškų.

Meilė ir tiesa, štai gyvybiškai svarbus ryšys – meilė ir tiesa. Ar esate kada sakęs tiek daug tiesos kaip tada, kai tik įsimylėjote? Ar kada regėjote pasaulį taip aiškiai? Meilė priverčia mus pastebėti tiesą, tiesos sakymą paverčia pareiga. Meluodami lovoje: įsiklausykite į perspėjimą, tyliai aidintį šioje frazėje*. *Meluodami/gulėdami lovoje, sakome tiesą:* panašu į paradoksą iš filosofijos vadovėlio pirmakursiams. Tačiau tai kur kas daugiau (ir kur kas mažiau): tai moralinės pareigos aprašymas. Nevartyk akių, padrąsink partnerį atodūsiu, suvaidink orgazmą. Sakyk tiesą kūnu, net jei – ypač jei – ši tiesa nėra melodramatiška. Lova – viena iš svarbiausių vietų, kuriose galima meluoti ir išsisukti, kur galima tamsos prieglobstyje riaumoti bei dūsauti, o vėliau girtis savo „sugebėjimais". Seksas – ne vaidyba (kad ir kaip būtume susižavėję savo scenarijais); seksas – tai tiesa. Nuo to, kaip susiglaudžiate tamsoje, priklauso, kaip matote pasaulio istoriją. Labai paprasta.

Istorija mus baugina; nesunkiai leidžiamės įgąsdinami datų.

> Penkioliktas šimtmetis baigės visai,
> Kai išplaukė jūron Kolumbo laivai.

O kas toliau? Visi pasidarė išmintingesni? Žmonės liovėsi statę naujus getus ir juose persekioję vis už tuos pačius nusižengi-

* žodžių žaismas: angliškai žodžiai *gulėdami* ir *meluodami* rašomi vienodai, todėl šią frazę galima perskaityti ir *meluodami lovoje*.

mus? Nebekartoja senų klaidų, o gal nebedaro naujų arba atnaujintų senų? (Ar tikrai istorija kartojasi – pirmą kartą kaip tragedija, antrą kartą kaip farsas? Ne, toks procesas pernelyg didus, pernelyg apgalvotas. Istorija tiesiog atsirūgsta, ir mes vėl pajuntame burnoje prieš šimtus metų suvalgyto sumuštinio su svogūnais skonį.)

Datos nesako teisybės. Jos mus apšaudo – kairėn, dešinėn, kairėn, dešinėn, nagi, gyviau, nelaimingas pabėgėli. Jos nori priversti mus galvoti, kad nuolat einame pažangos keliu, nuolat žiangiame į priekį. Bet kas gi įvyko po 1492 metų?

Praėjo vos metai nuo kelio pradžios,
Ir jūromis grįžo jie vėl atgalios.

Štai tokie įvykiai man patinka. Švęskime 1493-uosius, o ne 1492-uosius metus; grįžimą, ne atradimą. Kas nutiko 1493-aisiais metais? Šlovė, žinoma, kurios buvo tikėtasi, karalių pagyros, heraldiniai paaukštinimai Kolumbo laive. Tačiau nutiko dar kai kas. Prieš išvykstant buvo pažadėta, kad žmogus, kuris pirmasis pamatys Naująjį Pasaulį, gaus dešimties tūkstančių auksinų premiją. Šį lobį laimėjo paprastas jūreivis, tačiau kai ekspedicija sugrįžo, jį atsiėmė Kolumbas (balandis ir vėl išstūmė varną iš istorijos). Nusivylęs jūrininkas iškeliavo į Maroką ir ten, pasakoja, tapo išdaviku. Įdomūs buvo tie metai – 1493-ieji.

Istorija – tai ne tai, kas įvyko. Istorija tėra tai, ką mums pasakoja istorikai. Egzistavo tam tikras modelis, planas, sąjūdis, plėtra, demokratijos sklaida; tai raštuotas audeklas, įvykių srovė, sudėtingas naratyvas, kuriame viskas susiję ir viskas paaiškinama. Viena gera istorija veda prie kitos. Iš pradžių mums rūpėjo karaliai ir arkivyskupai, retsykiais pavėdėjami slaptos Apvaizdos rankos, vėliau parūpo idėjų plitimas ir masių sąjūdžiai, dar vėliau – nedideli vietos įvykėliai, išaugę į didesnius, tačiau nė karto neišnyko

susietumas, pažanga, prasmė: tas nulėmė aną, šitas nutiko dėl to. O mes, istorijos skaitytojai, iškenčiantys istoriją, atidžiai spoksome į raštą, ieškodami viltį teikiančių išvadų, ieškodami kelio į priekį. Laikomės įsikibę istorijos tarsi eilės saloninių paveikslų, teminių piešinių, kurių veikėjų gyvenimą nesunku įsivaizduoti, o juk istorija tėra ir visą laiką tebuvo tiktai multimedijų koliažas, jos dažai tepti ne kupranugario plauko teptuku, bet dažytojo voleliu.

Pasaulio istorija? Tik tamsoje aidintys balsai; vaizdiniai, kelis šimtmečius liepsnoję, o dabar bebaigią išblėsti; istorijos, senos istorijos, kurios kartais, atrodo, sutampa; keisti ryšiai, įžūlios sąsajos. Mes gulime dabartyje tarsi ligoninės lovoje (kokią švarią patalynę kloja šiais laikais), o per venon įbestą adatą į kraują varva kasdienės žinios. Manome, kad žinome, kas esame, nors nevisiškai suvokiame, kodėl čia atsidūrėme ar kiek dar būsime priversti pasilikti. Nerimaujame, vartomės, trukdomi tvarsčių – ar mes hospitalizuoti savo noru? – ir visą laiką užsiimame konfabuliacijomis. Kuriame pasakojimus, apimančius tai, ko nežinome ar su kuo negalime susitaikyti; prisimename keletą tikrų faktų ir apvelkame juos naujomis istorijomis. Mūsų paniką ir skausmą pajėgia numalšinti tik raminamosios konfabuliacijos; jas vadiname istorija.

Istorija turi vieną gerą bruožą. Jai puikiai sekasi sužinoti, kas įvyko. Stengiamės įvykius nuslėpti, bet istorija neatlyžta. Jos pusėje laikas, laikas ir mokslas. Kad ir kaip tūžmingai mėgintume užtušuoti pradinę mintį, istorija vis tiek sugeba ją perskaityti. Aukas laidojame slapčia (pasmaugtus karalaičius, apšvitintus šiaurės elnius), bet istorija išsiaiškina, ką jiems padarėme. Jau, atrodo, amžiams buvome praradę „Titaniką“ tamsiose tarsi sepijos rašalas gelmėse, bet ir jį surado. Nelabai seniai prie Mauritanijos krantų aptiktos „Medūzos“ liekanos. Nebuvo jokios vilties ten rasti lobį, visi tai puikiausiai žinojo; po šimto septy-

niasdešimt penkerių metų pavyko išgelbėti tik keletą varinių vinių iš fregatos priekio ir porelę patrankų. Bet vis tiek jų ieškojo, vis tiek surado.

Ką dar gali meilė? Jei jau ėmėmės ją reklamuoti, verčiau priminkime, jog meile prasideda pilietinės dorybės. Neįmanoma mylėti žmogaus, neturint vaizduotės ir užuojautos, nesugebant pažvelgti į pasaulį iš kito taško. Be šio sugebėjimo nebūsi nei geras mylimasis, nei geras menininkas, nei geras politikas (kartais pavyksta apsimesti, tačiau aš kalbu ne apie tai). Parodykite man nors vieną tironą, kuris būtų buvęs didis mylimasis. Ne, aš kalbu ne apie sekso galiūnus; visi žinome, kad valdžia veikia kaip afrodiziakas (ji taip veikia ir tą, kuris turi valdžią). Net mūsų demokratijos herojus Kenedis naudojo moteris tarsi konvejerio darbininkas, dažais purškiantis automobilių korpusus.

Paskutiniais mirštančio puritanizmo tūkstantmečio metais vis įsižiebia ginčas apie tai, kaip lytinis susilaikymas susijęs su valdžios raiška. Jei prezidentas niekaip nesusitvardo nenusileidęs kelnių, ar jis praranda teisę mus valdyti? Jei valstybės tarnautojas apgaudinėja žmoną, ar tai reiškia, kad jis labiau linkęs apgaudinėti ir rinkėjus? Man pačiam labiau patiktų būti valdomam svetimautojo, seksualinio padaužos negu susikausčiusio skaistuolio ar pareigingo sutuoktinio suspaustomis lūpomis. Nusikaltėliai paprastai laikosi kurios nors vienos nusikaltimų rūšies; lygiai taip pat pagedę politikai nenuklysta nuo savo pagedimo – besivaikantieji sekso ieško sekso, kyšininkai – pinigų. Šiuo požiūriu būtų prasmingiau rinkti visiems žinomus svetimautojus valdžion, užuot stengusis pašalinti juos iš viešojo gyvenimo. Nesakau, kad reikia jiems atleisti – priešingai, turėtume kuo labiau kurstyti jų kaltės jausmą. Tačiau, pažaboję šią naudingą emociją, apribotume jų nuodėmes erotikos sfera ir taip užtikrintume nuoseklų, garbingą valdymą. Na, bent aš taip manau.

Didžiojoje Britanijoje, kur dauguma politikų vyrai, konservatorių partijoje yra tradicija apklausti potencialių kandidatų žmonas. Be abejo, tai žeminanti procedūra, nes vietos skyriaus nariai siekia įvertinti, ar žmona normali. (Ar ji sveiko proto? Stabilios psichikos? Tinkamos odos spalvos? Ar turi teisingas pažiūras? O gal pasileidėlė? Ar gerai atrodys nuotraukose? Ar ją galime išleisti į susitikimus su rinkėjais?) Vargšėms žmonoms, kurios atsidavimu ir nuobodumu nenusileidžia viena kitai, jie uždavinėja begalę klausimų, ir šios iškilmingai prisiekia kovoti prieš branduolinius ginklus ir puoselėti šeimos vertybes. Bet niekas jų neklausia svarbiausio dalyko: ar jūsų vyras jus myli? Nereikėtų klysti, laikant šį klausimą tik praktišku (ar jūsų santuokoje nėra skandalų?) arba sentimentaliu; tai aiškiausias būdas sužinoti, ar kandidatas tinkamas atstovauti kitiems žmonėms. Tai jo vaizduotės ir sugebėjimo užjausti išmėginimas.

Apie meilę reikia kalbėti tiksliai. A, jūs gal norėtumėte aprašymų? Kokios jos kojos, krūtys, lūpos, kokios spalvos tie plaukai? (Na, atsiprašau.) Ne, tiksliai kalbėti apie meilę – tai domėtis jos širdimi, jos pulsavimu, jos pagrindais, tiesa ir galia, be to, ir jos trūkumais. Po mirties širdis įgyja piramidės pavidalą (tai nuo seno laikoma vienu iš pasaulio stebuklų); tačiau net žmogui esant gyvam jo širdis niekada nebūna širdies formos.

Padėkime širdį šalia smegenų ir iškart pamatysime skirtumą. Smegenys dailios, tiksliai suskirstytos į dalis, padalytos perpus – tokia mūsų vaizduotėje turėtų būti širdis. Smegenys neturėtų kelti didelių sunkumų, pagalvosite; tai recepcijos organas, skatinantis supratimą. Smegenys atrodo protingos. Žinoma, jos sudėtingos, štai kiek jose raukšlių, įdubų, daubų ir kišenių; jos primena koralą, ir kartais atrodo, kad paslapčiomis visą laiką juda, auga, jums nepastebint. Smegenys turi savo paslapčių, tačiau kai kriptologai, labirintų statytojai ir chirurgai galiausiai suvienys jėgas, šias paslaptis jiems tikrai pavyks atskleisti. Sme-

genys, kaip jau sakiau, neturėtų kelti didelių sunkumų; jos atrodo protingos. Užtat širdis, žmogaus širdis, deja, atrodo grynas nesusipratimas.

Meilė priešiška mechaniškumui, materializmui: štai kodėl net netikusi meilė vis tiek yra gera. Ji padarys mus nelaimingus, tačiau atkakliai stengsis į tai nepainioti nei mechanikos, nei materialumo. Religija šiais laikais virto irzlia kasdienybe, lemtingu pamišimu ar tiesiog verslu, kuriame dvasingumas painiojamas su aukojimais labdarai. Menas, kuriam religijos nuosmukis suteikia pasitikėjimo, skelbiasi pranokstantis pasaulį (ir tikrai, jis išlieka! menas įveikia mirtį!), tačiau tokį dalyką ne kiekvienas gali paskelbti, o ir tiems, kurie gali, ne visada jis malonus ar teikiantis įkvėpimą. Taigi religija ir menas privalo nusileisti meilei. Ji mums suteikia žmogiškumo ir sykiu mistiškumo. Mes nebesame vien tiktai „mes".

Materialistai, žinoma, puola meilę; jie viską puola. Juk iš esmės meilė – tai tik feromonai, tvirtina jie. Tas širdies nerimas, tas regėjimo aiškumas, energijos antplūdis, moralinis tikrumas, pakylėtumas, pilietinės dorybės, murmesiu ištartas „Aš myliu tave" – viskas atsiranda dėl to, kad vienas partneris skleidžia beveik nejuntamą kvapą, o kitas nesąmoningai jį užuodžia. Esame tik prašmatnesnė versija ano vabalo, kuris, išgirdęs bilsnojimą pieštuku, ima daužyti galvą į dėžutės kraštą. Ar tikrai tuo tikime? Na, akimirką imkime ir patikėkime, nes nuo to meilės triumfas tik didėja. Iš ko padarytas smuikas? Iš medžio pliauskelių ir avies žarnų atplaišų. Ar jo sandara žemina muziką, daro ją banalią? Priešingai, tik dar labiau ją išaukština.

Aš juk nesakau, kad meilė daro mus laimingus – jokiu būdu, nieku gyvu to nesakau. Apskritai net būčiau linkęs tikėti, kad ji daro mus nelaimingus: nelaimingus tuojau pat, jei kamuojamės nuo nesuderinamumo, arba nelaimingus vėliau, kai vyskupo sostas, ilgus metus tylutėliai graužtas kirvarpų, staiga sugriūva.

Tačiau galima tuo tikėti ir vis tiek atkakliai tvirtinti, kad meilė – vienintelė mūsų viltis.

Tai mūsų vienintelė viltis net tada, kai ji mus apvilia, nepaisant to, kad apvilia, būtent dėl to, kad apvilia. Jau kalbu nebeaiškiai? Stengiuosi surasti tinkamą palyginimą. Meilė ir tiesa, taip, šis ryšys pirminis. Visi žinome, kad objektyvios tiesos nebūna, kad nutikus tam tikriems įvykiams susiduriame su begale subjektyvių tiesų, kurias įvertiname ir panaudojame istorijos konfabuliacijai, sukuriame savotišką Dievo regėtą „tikrą" versiją. Toji Dievo regėta versija – gryniausia apgaulė; žavi, neįmanoma apgaulė, panaši į viduramžių paveikslus, kuriuose vaizduojami visi Kristaus kančios etapai, vienu metu vykstantys paveikslo erdvėje. Mes tai žinome, bet vis tiek privalome tikėti, kad įmanoma pasiekti objektyvią tiesą; arba kad jos pasiekimas įmanomas 99 procentais; o jei ir tuo negalime tikėti, tada būtina sutikti, kad 43 procentų tiesa yra geresnė už 41 procento. Privalome taip elgtis, nes jeigu nesielgsime, pražūsime, nuskęsime viliojančiame santykinume, vieno melagio pasakojimą prilyginsime kito melagio išmonei, sutrikę skėsčiosime rankomis ir pripažinsime, kad nugalėtojui teisėtai priklauso ne tik mūšio grobis, bet ir tiesa. (O tarp kitko, kieno tiesą rinksimės – nugalėtojo ar aukos? Ar puikybė bei užuojauta iškraipo tiesą labiau negu gėda ir baimė?)

Tas pats galioja meilei. Privalome ja tikėti, kitaip pražūsime. Gal mums nepavyks jos įgyti, gal įgysime ir pamatysime, kad dėl to tapome nelaimingi; vis tiek privalome ja tikėti. Jei netikėsime, paprasčiausiai pasiduosime pasaulio istorijai, nusilenksime kitų žmonių tiesai.

Galiausiai ji pages, ta meilė; turbūt taip ir bus. Tas sugniaužtas organas, primenantis jautienos luitą, klastingas ir slapus. Šiuo metu pripažįstamas visatos modelis – entropija, kurią kasdiene kalba galima nusakyti taip: viskas genda. Bet kai sugenda meilė,

vis tiek privalome ja tikėti. Ar kiekvienoje molekulėje įrašyta, kad viskas sugenda, kad meilė žlugs? Galbūt. Vis tiek privalome tikėti meile, lygiai kaip tikime laisva valia ir objektyvia tiesa. Kad meilė žlugs, reikėtų kaltinti pasaulio istoriją. Jei ji būtų palikusi mus ramybėje, būtume galėję laimingai gyventi, galėjome ir toliau būti laimingi. Mūsų meilė dingo, ir dėl to kalta pasaulio istorija.

Bet visa tai dar bus. O gal net nebus. Naktį galima atsispirti pasauliui. Taip, teisingai, tai įmanoma, mes pajėgūs įveikti istoriją. Susijaudinęs apsiverčiu ir paspiriu koja. Ji krusteli, atsidūsta iš po žemės gelmių, iš po vandenyno. Negalima jos pažadinti. Dabar man tai atrodo didinga tiesa, o rytą gal pasirodys, kad dėl to nevertėjo nieko trukdyti. Ji dar kartą atsidūsta, švelniau, ne taip giliai. Tamsoje juntu šalia savęs jos kūno apybraižas. Apsiverčiu ant šono, susiriečiu į lygiagrečią kreivę ir laukiu ateinant miego.

9

) SKYRIUS (

„Ararato“ projektas

POPIETĖ graži, tu važiuoji Šiaurės Karolinos Tolimąja pakrante – asketiška Floridos Ki paplūdimių versija prie Atlanto vandenyno. Iš Point Harboro per visą Karitak Saundą nusigauni į Andersoną, tada pasuki į pietus 158 greitkeliu ir netrukus atsiduri Kiti Hoke. Kitapus kopų rastum brolių Raitų memorialinį muziejų; bet gal jį pasilik kitai dienai, juo labiau kad ne to atvažiavai į Kiti Hoką. Ne, prisimink verčiau štai ką: dešinėje, tai yra vakarinėje kelio pusėje, aukštu smaigaliu atsigręžęs į vandenyną, stovi laivas. Jis erdvus tarsi kluonas, lentomis išmuštomis sienomis, nudažytas ruda spalva. Pravažiuodamas susidomėjęs pakreipi galvą ir staiga suvoki, kad tai bažnyčia. Toje vietoje, kur įprasta matyti laivo pavadinimą ir gal registracijos uostą, įrašyta laivo-arkos – paskirtis: GARBINIMO CENTRAS. Tu jau įspėtas, kad abiejose Karolinų valstijose galima tikėtis įvairiausių religinių netikėtumų, tad šį statinį įvertini kaip fundamentalistinio rokoko pavyzdį, savotiškai žavų, bet ne, prie jo nesustoji.

Tą patį vakarą, apie septintą valandą, keltu plauki iš Haterio į Okrakoko salą. Ankstyvas pavasaris, dar žvarbu, tamsoje ant blausaus vandens tau šaltoka ir šiek tiek nejauku, o virš galvos žvaigždėtame danguje, pasiskolintame iš *Universal Pictures,* aukštyn kojom kabo Grįžulo Ratai. Keltui irgi neramu, milžiniški jo žibintai skrodžia vandens tamsą dvidešimt jardų į priekį; jis triukšmingai, tačiau netvirtai pūškuoja kursu, nurodytu raudonų, žalių ir baltų signalinių žiburiukų. Tik dabar, stovėdamas ant denio

ir jausdamas, kaip stingsta iškvėptas oras, prisimeni aną arkos padirbinį. Be abejo, ji ten pastatyta konkrečiu tikslu, ir jei būtum stabtelėjęs pagalvoti, užuot viso labo linksmai kilstelėjęs koją nuo greičio pedalo, gal būtum suvokęs jos prasmę. Pravažiavai vietą, iš kurios žmogus pirmą kartą pakilo į orą, bet vietoje to tau buvo primintas ankstesnis, svarbesnis įvykis – kaip žmogus pirmą kartą leidosi į vandenis.

1943 metais, kai Spaiką Tiglerį, vos prieš metus ar dvejus išaugusį trumpas kelnaites, tėvas nusivežė į Kiti Hoką, arkos ten dar nebuvo. Žinai Spaiką Tiglerį? *Po perkūnais*, juk visi žino Spaiką Tiglerį. Tai vyrukas, kuris sviedė futbolo kamuolį Mėnulyje. Na, tas, kuris sviedė tą prakeiktą kamuolį Mėnulyje? Taip, tas pats. Ilgiausias perdavimas Nacionalinės futbolo lygos istorijoje, keturi šimtai penkiasdešimt jardų, pataikyta tiesiai į vulkaninės kilmės kraterio glėbį. Įvartis! Štai ką jis sušuko, štai kokį žodį per traškesius mes išgirdome čia, Žemėje. Įvartis Tigleris, štai kokiu vardu jis išgarsėjo visame pasaulyje, na, bent jau porai sezonų. Įvartis Tigleris – vyrukas, kuris slapta įsinešė futbolo kamuolį į erdvėlaivį (kaip jam tai pavyko?). Atsimeni, jo klausė, kam jis tai padarė, o tas tik spoksojo blankia veido išraiška? „Nuo seno norėjau žaisti už „Redskins“, – atsakė, – tikiuosi, jie matė“. O taip, jie matė, jie stebėjo ir jo spaudos konferenciją, o paskui kreipėsi į Įvartį, klausdami, ar jis neparduotų to kamuolio, siūlė kainą, kuri net dabar atrodo labai padori. Bet Spaikas buvo jį palikęs tame pelenų pilname krateryje – tam atvejui, jei staiga išdygtų koks varžovas iš Marso ar Veneros.

Įvartis Tigleris: toks vardas buvo užrašytas net ant juostos, ištiestos skersai gatvę Veidsvilyje, Šiaurės Karolinoje, mažyčiame miestelyje, kuris turėjo vienintelį banko skyrių ir kurio degalinės savininkui teko sykiu pardavinėti ir alkoholį, kad gautų bent šiokį tokį pelną. VEIDSVILIS DIDŽIUODAMASIS SVEIKINA IŠKILIAUSIĄ SAVO SŪNŲ ĮVARTĮ TIGLERĮ. Tą

karštą 1971 metų rytą visi susirinko pažiūrėti, kaip Tigleris įvažiavo į miestą kino žvaigždėms skirtu limuzinu atviru viršumi. Net Merė Betė, prieš dvidešimt metų kai ką Spaikui leidusi ir po to porą savaičių dėl to nerimavusi, kuri nebuvo pasakiusi apie jį nė vieno gero žodžio iki jį išrenkant „Apolono“ projekto dalyviu, pasinaudojo proga greta stovintiems priminti – nors jau anksčiau porą kartų buvo tai dariusi, – kad kadaise jiedu su Spaiku, kaip čia pasakius, tikrai rimtai draugavo. Jau tada, prisipažino Merė Betė, ji supratusi, jog jis daug pasieks. O ką jis pasiekė, draugaudamas su tavim, Mere Bete, paklausė viena iš jaunųjų aštrialiežuvių miestelio ponių, bet Merė Betė palaimingai nusišypsojo tarsi Mergelė Marija iš spalvinimo knygutės, puikiai žinodama, kad nepriklausomai nuo atsakymo jos statusas gali tik pakilti.

Įvartis Tigleris tuo metu įvažiavo į Centrinę gatvę ir pasuko prie kirpyklos, pavadintos „Žirklių malonė“, kurioje pasirūpinama ir kliento šuneliu, jei tik šis įnešamas pro užpakalines duris; kol garsiakalbiai nesiliaudami grojo „Aš tik paprastas kaimo vaikinas, / Kuriam džiaugsmas užplūdo krūtinę / Pagaliau sugrįžus namo...“, Spaikas Tigleris buvo tris kartus pasveikintas iš vienos pusės ir tris kartus – iš kitos. Limuzinas judėjo labai lėtai, nes, pergalingai įvažiavęs į miestelį, Spaikas atsistojo prie galinės sėdynės, kad būtų visiems matomas, ir kaskart, kai automobilis vėžlio greičiu praslinkdavo pro degalinę ir alkoholinių gėrimų parduotuvę, jos savininkas Bakas Vainhartas sušukdavo: „Tu ją arba vairuok, arba melžk!“, visiems primindamas, kaip tais laikais, kai jiedu su Spaiku buvo miestelio nutrūktgalviai, Spaikas užgauliodavo lėtapėdžius vairuotojus. Šešis kartus Bakas subliovė: „Ei, Spaikai, tu apsispręsk, vairuosi ją ar melši!“, ir Spaikas, kresnas, tamsiaplaukis, kaskart atsakydamas pamojuodavo, bičiuliškai palenkęs galvą. Vėliau, per iškilmingus pietus Veidsvilio restorane, kuris kitados Spaikui atrodė labai prašmatnus, o

dabar priminė šarvojimo salę, sugrįžęs didvyris, ne iškart atpažįstamas trumpa astronauto šukuosena bei kostiumu ir dėl to šiek tiek panašus į aktorių, susiruošusį vaidinti prezidentą Eizenhauerį, pasakė kalbą apie tai, kaip niekada negalima pamiršti savo šaknų, kad ir kaip aukštai būtum iškilęs; susirinkusiesiems toji kalba pasirodė graži ir prakilni, vienas iš tų, kurie spontaniškai į ją atsiliepė, net pasiūlė miestelio mylimiausio sūnaus pasiekimų garbei pamiršti pavadinimą Veidsvilis ir pakeisti jį į Munsvilį – Mėnulio garbei: toji idėja gyvavo vos kelias savaites, o paskui tyliai užgeso, labiausiai dėl to, kad jai priešinosi senoji Džesė Veid, paskutinė gyva likusi anūkė Rubeno Veido, klajoklio, praėjusio šimtmečio pradžioje nutarusio, jog šiose žemėse galėtų gerai derėti moliūgai. Tiesa, moliūgai neužderėjo, bet tai dar nereiškia, kad jo pavardė jau neverta pagarbos.

Spaikas Tigleris ne visada buvo Veidsvilyje toks mėgstamas kaip tą 1971-ųjų metų dieną; ne tik Merės Betės motina laikė jį padūkėliu ir gailėjosi, kad karas baigėsi per anksti, jaunojo Tiglerio nespėjo išsiųsti į Rytus, kur jis būtų galėjęs kumščiuotis su japoniūkščiais, užuot erzinęs pusę miesto. Spaikas buvo penkiolikos metų, kai Hirosimoje numetė bombą – Merės Betės motina turėjo savų priežasčių apgailestauti dėl šio įvykio; bet jis dar spėjo pakariauti, naikintuvu *F-86* paskraidyti iki Jalu upės. Dvidešimt aštuoni kariniai skrydžiai, numušti du *MiG-15*. To būtų pakakę nemenkai šventei Veidsvilyje, bet Tigleris iškart negrįžo ir užtruko dar ilgai. 1975-aisiais, pirmą kartą viešai kalbėdamas lėšų rinkimo akcijoje restorane „Mėnulio dulkės“ (pavadinimo pakeitimui pritarė net Džesė Veid), jis paaiškino, kad vyro gyvenimas, kiekvieno žmogaus gyvenimas yra paženklintas išvykimų ir sugrįžimų. Išvyksti ir sugrįžti, išvyksti ir sugrįžti – tai tarsi Albermeil Saundo potvynio bangos, Paskvotanko upe pakylančios iki pat Elizabetės miesto. Mus visus neša potvynio bangos, o paskui parneša atgalios. Kai kurie iš susirinkusiųjų nė karto

gyvenime nebuvo nė kojos iškėlę iš Veidsvilio, tad negalėjai tikėtis, jog turės apie tai savo nuomonę, o Džefas Kleitonas paskui užsiminė, jog užpraeitais metais, kai jis buvo išvažiavęs į Fajetvilį, apsukęs Fort Bragą, aplankęs Painhersto Golfo pasaulio šlovės muziejų ir spėjęs sugrįžti pas Almą išgerti įprasto alaus bokalo, tai nė nepagalvojęs, kad tai panašu į Paskvotanko upės bangas; bet ką tas Džefas Kleitonas išmano, visi sutarė, kad patikimiau tikėti Spaiku, nes jis ne tik išmaišė visą pasaulį, bet – kaip įsimintinai pareiškė pati Džesė Veid, – buvo ištrūkęs ir už pasaulio ribų.

Pirmąjį savo gyvenime išvykimų ir sugrįžimų ciklą siejančio užrakto trakštelėjimą Spaikas Tigleris išgirdo tą dieną, kai tėvas jį nusivežė į Kiti Hoką – tais laikais ten dar niekas nė neplanavo pastatyti garbinimo centro. Tada ten buvo tik lygus pakilimo takas, o virš jo – lygus, beribis dangus; kitapus tuščio kelio, kuriame kartais galėdavai įžiūrėti sublizgant tolumoje pravažiuojantį sunkvežimį, bolavo lėkštos smėlio kopos ir švelniai pakrantę plakė jūra. Kitus paauglius kerėjo lūpų dažai ir džiazu plyšaujantis miestas, bet Spaiką traukė Kiti Hokas, raminantis žemės, jūros ir dangaus paprastumas. Bent jau taip jis paaiškino per kitus lėšų rinkimo akcijos pietus ir visi juo patikėjo, nors nei Merė Betė, nei Bakas Vainhartas anais laikais iš jo nebuvo nieko panašaus girdėję.

Spaiko Tiglerio gimtajame miestelyje labai didelę įtaką darė demokratai, dar didesnę – baptistai. Sekmadienį po išvykos į Kiti Hoką Spaikas buvo nugirstas prie Švęstojo vandens bažnyčios be saiko karštai šlovinantis brolius Raitus, ir senoji Džesė Veid trylikamečiui pareiškė, jog jei Dievas būtų norėjęs matyti žmones skraidančius, tai būtų jiems davęs sparnus. „Bet Dievas norėjo, kad mes važinėtume automobiliais, ar ne?“, atsakė jaunasis Spaikas kiek per greitai ir dėl to nemandagiai, negana to, dar parodė pirštu ką tik nublizgintą automobilį Packard, kuriuo

senoji niurgzlė atvažiavo du šimtus jardų iki bažnyčios; dėl to Spaiko tėvas sūnui priminė, kad jei ne šventadienis, tai Viešpats veikiausiai norėtų, kad šis gautų gerą sprigtą į pakaušį. Veidsvilio gyventojai iš 1943-jų metų prisiminė būtent šį pokalbį, o ne samprotavimus apie jūrą bei dangų.

Praėjo dar pora metų, Hirosimą nušlavė bomba (Merės Betės motinos manymu, gerokai per anksti), o Spaikas suvokė, kad nors Dievas jam nedavė mašinos, ją kartais galima pasiskolinti iš tėvo. Šiltais vakarais jiedu su Baku Vainhartu smagindavosi: nusižiūri kokį kaimo keliukais besivelkantį automobilį ir privažiuoja taip arti, kad radiatoriaus grotelėmis beveik liečia šio bagažinės dangtį. Tada patyliukais aplenkia ir prašvilpia pro šalį, garsiai dviem balsais šaukdami: „Tu ją vairuok arba melžk, vyruti!" Tame pačiame automobilyje ir maždaug tuo pačiu metu Spaikas viltingai išsprogusiomis akimis paklausė Merės Betės: „Na, jei Dievas nenorėjo, kad jį naudotume, tai kam tada pritaisė?" – šis klausimas kelioms savaitėms sugriovė visas jo viltis, kadangi Merė Betė iš prigimties labiau buvo linkusi paklusti Bažnyčios mokymui negu jaunasis Spaikas, o ir kaip flirto pavyzdys jo klausimas turbūt nebuvo visiškai be priekaištų. Vis dėlto po keleto savaičių Spaikas ant galinės sėdynės sumurmėjo: „Tikrai manau, kad negaliu be tavęs gyventi, Mere Bete", ir tai jam, regis, atnešė sėkmę.

Neilgai trukus Spaikas išvyko iš Veidsvilio, ir miestelio gyventojai apie jį, galima sakyti, išgirdo tik tada, kai jis Korėjoje jau skraidė naikintuvu *F-86 Sabre,* užkirsdamas komunistų *MiG*'ams kelią per Jalu upę. Jį iki tos vietos lydėjo sankaupa nebūtinai tarp savęs susijusių motyvų bei emocijų, ir jei Spaikas būtų mėginęs supaprastintai įsivaizduoti savo gyvenimą komiksais, kaip kartais mėgdavo, pirmiausia matytų save stovintį šalia Kiti Hoko kopų ir žiūrintį į jūrą; paskui čiumpantį Merės Betės krūtį, nesulaukiantį pasipriešinimo ir galvojantį: „Negali būti, kad Dievas

už tai mane nubaustų mirtimi, ne, negali būti"; paskui prietemoje važiuojantį su Baku Vainhartu ir laukiantį, kol patekės pirmosios žvaigždės. Čia būtų ir aistra technikai, žinoma, ir patriotizmas, ir tvirtas įsitikinimas, kad mėlyna uniforma jam labai tinka; bet kažkodėl tuos ankstesnius dalykus jis prisiminė gyviau. Tą ir turėjo galvoje, pirmą kartą kalbėdamas lėšų rinkimo akcijoje 1975 metais: gyvenimas visada sugrąžina žmogų ten, iš kur jis kilęs. Be abejo, jis pasielgė išmintingai, nepradėjęs iliustruoti šios bendros frazės konkrečiais atsiminimais: jau vien dėl to, kad Merė Betė tokiu atveju tikrai nebūtų paaukojusi nė grašio.

Išvykdamas iš Veidsvilio, Spaikas paliko ne tik tėvo automobilį bei įsiskaudinusią Merę Betę, bet ir savo tikėjimą. Nors ir toliau visuose oro laivyno dokumentuose uoliai rašė „baptistas", nebegalvojo nei apie Viešpaties įsakymus, nei apie palaimą ir malonę, nei apie išganymą – net pačiais blogiausiais laikais, kai vienas iš jo bičiulių lakūnų – ne, po perkūnais, jo geriausias draugas, – nusipirko ūkį. Galima sakyti, draugo nebeliko, bet juk nepradėsi per radijo ryšį šauktis Viešpaties. Spaikas buvo lakūnas, mokslo žmogus, inžinierius. Dievą galima pripažinti dokumentuose, panašiai kaip paklūstama bazėje esantiems vyresniesiems karininkams; tačiau savimi, tikruoju Spaiku Tigleriu, vaikigaliu, kuris iš skolinto automobilio, slankiojančio tyliais kaimo keliukais, persėdo į naikintuvą, riaumojantį tuščiame danguje, labiausiai jausdavosi tada, kai sunkiai pakilęs skleisdavo sidabro sparnus tyrame padangių ore į pietus nuo Jalu upės. Tada jis būdavo pats sau šeimininkas, tačiau sykiu jausdavosi itin vienišas. Bet toks jau tas gyvenimas; vienintelis žmogus, kurį gali apvilti, esi tu pats. Ant savo *F-86* smaigalio Spaikas užsirašė šūkį „Vairuok jį arba melžk!", tarsi įspėdamas tuos nevykėlius *MiG*'us, kurie nejučiomis per arti prisileis leitenantą Tiglerį.

Po Korėjos karo jis pasistengė, kad būtų prkeltas į Oro laivyno lakūnų bandytojų mokyklą prie Pataksento upės Merilende.

Kai rusai paleido pirmąjį sputniką ir pradėjo „Merkurijaus“ projektą, Spaikas užsirašė savanoriu, nors širdies gilumoje jam – ir dar nemenkai grupelei lakūnų, – krebždėjo mintis, jog į pirmus skrydžius galima paleisti ir šimpanzę; ne, po perkūnais, būtent šimpanzę ir paleido. Tereikėjo tik skristi raketa: tu esi tik krovinys, apraizgytas laidais, mėsos gabalas, skirtas mokslininkų tyrimams. Iš dalies jis nenusivylė netapęs vienu iš pirmųjų septynių, tačiau iš dalies ir nuliūdo; dar kartą padavė dokumentus ir pagaliau buvo priimtas. Ši žinia buvo išspausdinta pirmame *Fayetteville Observer* puslapyje su nuotrauka, kurią pamačiusi Merė Betė viską atleido ir parašė jam laišką; bet kadangi jaunąją Spaiko žmoną Betę kaip tik kamavo pavydulio antplūdžiai, tai jis apsimetė pamiršęs merginą iš Veidsvilio ir jos laiškas nesulaukė atsako.

1974 metų vasarą Spaikas Tigleris, stovėdamas ant Mėnulio grunto, numetė futbolo kamuolį keturis šimtus penkiasdešimt jardų. Įvartis! Tai įvyko per trisdešimties minučių pertrauką, kai astronautai neturėjo jokių konkrečių darbų ir dviem vyrukams, išsilaipinusiems ant Mėnulio paviršiaus, buvo leista patyrinėti tai, kas jiems patiems įdomu. Na, Spaikui seniai buvo smalsu sužinoti, ar toli tokioje skystoje atmosferoje galima numesti kamuolį. Štai dabar jis tai sužinojo. Įvartis! Balsas iš skrydžių valdymo centro skambėjo atlaidžiai, panašiai reagavo ir kitas astronautas, Badas Stomovičius, kai Spaikas pasakė norįs pabėgėti pasiimti kamuolio. Jis nulapnojo per negyvą kraštovaizdį tarsi milžiniškas kiškis, apkaišytas vamzdeliais. Mėnulis Spaikui atrodė gana nelygus ir apibyrėjęs, o jo sukeltos dulkės, kurios leidosi tarsi sulėtintame filme, priminė nešvarų paplūdimio smėlį. Kamuolys gulėjo šalia nediduko kraterio. Spaikas lengvai jį paspyrė, taikydamas į lomelę, tada apsigręžė pasižiūrėti, ar toli nuėjęs. Mėnuleigis, beveik išnykęs iš akių, atrodė mažulytis ir labai trapus: žaislinis voriukas springstančia baterija. Spaikas nebuvo labai

linkęs ką nors mąstyti, atlikdamas užduotį – be to, ir darbotvarkė sudaryta taip, kad savistabai laiko beveik nebuvo, – tačiau staiga jis suvokė, jog jis ir Badas (ir dar Maikas, sukantis virš jų ratus erdvėlaivyje) nutolo nuo visų kitų žmonių tiek, kiek tik šiuo metu išvis įmanoma. Vakar jie stebėjo, kaip pakyla Žemė, ir nors stengėsi svaidytis juokeliais, vaizdas kėlė baimingą pagarbą, net galva sukosi. O dabar jis pajuto esąs nuošalėje nuo visko. Paėjęs dar kokius dešimt jardų, nukristų nuo pasaulio sparno briaunos ir kūlverščiais pultų į neišmatuojamo gylio erdvę. Žinojo, kad toks dalykas moksliškai neįmanomas, tačiau Spaikas Tigleris būtent taip jautėsi.

Kaip tik šią akimirką balsas jam pasakė:

– Surask Nojaus arką.

– Nesupratau, – atsakė šis, manydamas, kad žodžius ištarė Badas.

– Nieko nesakiau. – Dabar kalbėjo Badas. Spaikas jį atpažino, be to, balsas sklido iš ausinių, kaip įprasta. Anas balsas tarsi aidėjo iš visur, supo jį, skverbėsi vidun, garsiai, tačiau intymiai skambėjo visai arti.

Jis paėjėjo kokį tuziną jardų iki mėnuleigio, ir tada balsas pakartojo įsakymą.

– Surask Nojaus arką.

Spaikas ir toliau mėnuliškai liuoksėjo, svarstydamas, ar čia kas nors taip juokauja. Bet niekas nebūtų galėjęs jam į šalmą įtaisyti diktofono – tam nebuvo vietos, jis būtų pastebėjęs, tokio dalyko nebūtų leidę. Panašiais triukais galima žmogų išvaryti iš proto, ir nors keletas jo kolegų astronautų pasižymėjo keistoku humoru, dažniausiai jie pasitenkindavo tuo, kad išskaptuodavo duobutę draugo melione, pripildavo ją garstyčių ir vėl užtaisydavo. Nieko panašaus į tai, kas vyksta dabar.

– Rasi ją Turkijoje, ant Ararato kalno, – toliau kalbėjo balsas. – Surask ją, Spaikai.

Beveik visas Spaiko organizmo reakcijas fiksavo prietaisai, ir turbūt šioje skrydžio dalyje jų visų rodyklės šokte šoko iš vienos pusės į kitą. Jei taip, jam teks sugalvoti kokią nors priedangą. O kol kas norėjosi mąstyti tik apie tai, ką išgirdo, ką tai galėtų reikšti. Todėl grįžęs į mėnuleigį Spaikas pajuokavo nesugraibęs imtuvo ir vėl tapo normaliu astronautu, kitaip tariant – lakūnu bandytoju, tai yra šimpanze, vėliau tapsiančiam nacijos didvyriu, artistu, kandidatu į kongreso narius, o jei ne – tai bent dekoratyviniu mažiausiai tuzino bendrovių valdybos nariu. Jis nebuvo pirmasis žmogus, išsilaipinęs Mėnulyje, bet tokių žmonių niekada nebus tiek daug, kad jie liautųsi buvę retenybėmis, garsenybėmis ir naudingais pažįstamais. Spaikas Tigleris kai ką apie tai nutuokė, o Betė – dar daugiau, ir tai jau ne kartą išėjo į naudą jų santuokai. Jis manė vedąs aukštą, sportišką, dailios figūros merginą, kuri per medaus mėnesį skaito „Virtuvės džiaugsmus“ ir sugeba nuslėpti baimę, kai jis užtrunka grįžti iš bazės; tačiau pasirodė, kad ji kur kas geriau už jį žino dolerių dauginimosi įpročius. „Tu tik skraidyk, o galvoti palik man“, kartais primindavo ji, ir šie žodžiai nuskambėdavo kaip draugiškas paerzinimas, na, bent jie abu apsimesdavo, jog tai erzinimas. Taigi Spaikas Tigleris vėl ėmėsi skirtų užduočių, įvykdė viską, kas buvo numatyta, ir niekas nė neįtarė, kad kas nors pasikeitė, kad pasikeitė absoliučiai viskas.

Po nusileidimo atėjo sveikinimas iš Baltųjų Rūmų, paskui buvo medicininis patikrinimas, spaudos konferencija, pirmas skambutis Betei, vėl pirmoji *naktis* su Bete... ir šlovė. Energija virpančiuose miestuose, kurie jam nuo seno kėlė nepasitikėjimą – pasipūtusiame Vašingtone, ciniškame Niujorke, nenuilstančiame San Franciske – Spaikas Tigleris tapo garsenybe; Šiaurės Karolinoje – tikriausia žvaigždė. Serpantinai vijosi jam virš galvos tarsi iš dubens išversti spagečiai; dešinė ranka pajuto, ką reiškia sveikinimų sukeltas nuovargis; jį bučiavo, glėbesčiavo, glaudė, plekšnojo per pečius, kumščiavo. Vaikai kaišiojo rankutes jam į liemenės

kišenes ir begėdiškai reikalavo Mėnulio dulkių. O svarbiausia, žmonės tiesiog norėjo pabūti su juo, kelias minutes pastovėti šalia, įkvėpti to paties oro, kuriuo alsuoja jis, stebėtis žmogumi, kilusiu iš gretimos apygardos, bet neseniai pabuvojusiu atviroje erdvėje. Po keletą mėnesių trukusio karštligiško lepinimo, išsitęsusio nuo vienos pakrantės iki kitos, Šiaurės Karolinos įstatymų leidėjai, didžiuodamiesi savo žemiečiu ir truputį pavyduliaudami, kad jis nejučiomis tapo visos nacijos nuosavybe, paskelbė kaldiną medalį ir jį įteiksią specialioje ceremonijoje. Visi sutarė, kad nerasi tam tinkamesnės vietos už Kiti Hoką, plyną lauką po plačiu plynu dangumi.

Tą popietę buvo pasakyta daug tinkamų žodžių, tačiau Spaikas jų beveik nesuprato; Betė vilkėjo naujus drabužius, buvo net užsidėjusi skrybėlaitę, ir Spaikui nuolat reikėjo įtikinėti žmoną, kad atrodo stulbinamai – ji taip ir atrodė, tik pati kažkodėl to nesuvokė. Spaikui ant kaklo buvo užkabintas didžiulis aukso medalis su vienoje pusėje iškaldintu Kiti Hoku, o kitoje – „Apolono" erdvėlaiviu; jam dar keliasdešimt kartų paspaudė ranką; tačiau visą laiką, mandagiai šypsodamasis ir linkčiodamas galva, jis galvojo apie tą kelionės akimirką, kai viską suprato.

Sėdėti gubernatoriaus limuzine buvo jauku, jau nekalbant apie garbę, o ir Betė atrodė tokia graži, kad Spaikas norėjo jai tai pasakyti, tik pasidrovėjo gubernatoriaus ir jo žmonos. Pokalbis, kaip paprastai, sukosi apie traukos jėgą, apie vaikščiojimą Mėnulio paviršiumi, apie nesvarumą ir kaip jūs ten tvarkotės, kai prireikia į tualetą, tik staiga, jau visai netoli Kiti Hoko, pakelėje jis pastebėjo laivą. Milžinišką sausumon išvilktą arką abiem aukštais galais su lentelėmis iškaltais šonais. Gubernatorius atlaidžiai pasekė Spaiko galvą, pasisukusią 180 laipsnių kampu, ir atsakė į dar neištartą klausimą:

– Kažkokia bažnyčia, – tarė gubernatorius. – Neseniai čia pastatė. Tikriausiai viduj pilna gyvulių.

Jis nusijuokė, o Betė atsargiai pritarė.

– Ar jūs tikite Dievą? – nei iš šio, nei iš to staiga paklausė Spaikas.

– Jei netikėčiau, vargu ar būčiau tapęs Šiaurės Karolinos gubernatorium, – pasigirdo geraširdiškas atsakymas.

– Ne, aš klausiu, ar jūs tikite *Dievą?* – pakartojo Tigleris taip tiesiai, kad jo balse nesunku buvo išgirsti tai, ko šiuo metu jiems visai nereikėjo.

– Brangusis, – tyliai pratarė Betė.

– Na, man atrodo, jau beveik atvažiavom, – įsiterpė gubernatorienė, balta pirštinaite apmauta ranka taisydamasi sijono klostę.

Tą vakarą viešbučio kambaryje Betė iš pradžių buvo linkusi elgtis taikiai. Tikriausiai įtampa per didelė, pagalvojo ji, tai kas, kad viskas taip gerai klojasi. Aš tai tikrai nenorėčiau lipti ant paaukštinimo ir penkiasdešimtą kartą pasakoti, ką tada išgyvenau ir kaip dabar didžiuojuosi, net jei jausčiau pasididžiavimą ir norėčiau penkiasdešimt kartų apie tai pasakoti. Tad ji truputį palepino vyrą, paklausė, ar jis nepavargęs, pamėgino išgauti bent menkiausią pasiaiškinimą, kodėl jis nė karto, nė vieno kartelio per visą sumautą dieną neužsiminė apie jos naują rūbą, gal nežino, kaip jai sunku apsispręsti, tinka jai raktažolių geltona ar ne. Bet šis triukas nepavyko, tad Betė, kuri negalėdavo užmigti visko neišsiaiškinusi, paklausė, gal jis norėtų išgerti ir kokią čia kvailystę sumalė prieš pat ceremoniją; jei jam rūpi, ką ji galvojanti, tai galinti atvirai pasakyti – pats greičiausias būdas sumauti visą ateities karjerą yra nuo šiol pradėti visų valstijų gubernatorių klausinėti, tiki jie Dievą ar ne, dėl Dievo meilės. Kuo jis save laiko?

– Mano gyvenimas pasikeitė, – atsakė Spaikas.

– Tu nori man kažką pasakyti? – Betė visad buvo įtari, ji negalėjo nepastebėti, kiek daug laiškų garsiems vyriškiams rašo moterys, kurios jų nė nepažįsta, šio pasaulio Merės Betės ir potencialios Merės Betės.

– Taip, – tarė jis. – Visada grįžti ten, iš kur iškeliavai. Nuskridau 240 tūkstančių mylių, kad pamatyčiau Mėnulį – o iš tikrųjų reikėjo žvelgti į Žemę.

– Tau tikrai reikia išgerti. – Ji stabtelėjo pakeliui prie šaldytuvo ir mini baro, bet jis netarė nė žodžio, nepajudėjo, nekilstelėjo rankos. – Velnias, tada man reikia išgerti. – Ji įsipylė viskio su limonadu, atsisėdo šalia vyro ir ėmė laukti.

– Kai buvau paauglys, tėtis mane nusivežė į Kiti Hoką. Buvau gal kokių dvylikos trylikos metų. Tada ir tapau lakūnu. Nuo tos dienos nieko daugiau nenorėjau.

– Mielasis, aš žinau. – Ji paėmė jo ranką.

– Įstojau į oro laivyną. Buvau geras lakūnas. Persikėliau prie Pakso upės. Savanoriu užsirašiau į „Merkurijaus" projektą. Iš pradžių manęs nepriėmė, bet buvau atkaklus ir galiausiai pavyko. Buvau įtrauktas į „Apolono" projektą. Perėjau pasiruošimo stovyklą. Nusileidau Mėnulyje.

– Žinau, mielasis.

– ...o ten... *ten,* – toliau kalbėjo jis, suspaudęs Betės ranką, pirmą kartą pasiryžęs jai viską papasakoti, – Dievas man liepė surasti Nojaus arką.

– Mhm.

– Buvau ką tik numetęs kamuolį. Numečiau kamuolį, paskui jį susiradau, paspyriau į tokį mažiuką kraterį, svarsčiau, mato mane kamera ar ne, o jei pamatys, tai ar užskaitys pražangą, ir staiga į mane prakalba Dievas. *Surask Nojaus arką!* – Jis pažvelgė į žmoną. – Apėmė jausmas, na, tarsi tu suaugęs žmogus, tu pasiekei Mėnulį – ir ką čia sugalvojai veikti? Mėtyti kamuolius. Laikas atsisakyti vaikiškų pramogų, štai ką man sakė Dievas.

– Iš kur žinai, kad tai buvo Dievas, brangusis?

Spaikas nuleido klausimą negirdomis.

– Aš niekam nesakiau. Žinau, kad tai nebuvo kliedesys, žinau, kad tikrai girdėjau tuos žodžius, bet niekam nieko neprasitariau.

Gal nebuvau visiškai tikras, gal norėjau juos pamiršti. Ir kas gi nutiko? Vos tik nuvažiuoju į Kiti Hoką, ten, kur viskas prasidėjo prieš daugelį metų, tą pačią dieną pamatau prakeiktąją arką. *Nepamiršk, ką tau sakiau,* – juk teisingai supratau, ar ne? Pasakyta tiesiai ir aiškiai. Štai ką tai reiškia. *Tiek to, pasiimk tą savo medalį, bet nepamiršk, ką tau sakiau.*

Betė gurkštelėjo viskio.

– Tai ką dabar ketini daryti, Spaikai? – Paprastai jiems aptarinėjant karjeros reikalus ji sakydavo ne *tu,* o *mes;* šį kartą jis buvo paliktas vienas.

– Dar nežinau. Nežinau.

NASA psichiatras, į kurį Betė kreipėsi konsultacijos, labai meistriškai lingavo galva, tarsi leisdamas suprasti, kad tik išgirdęs ką nors gerokai labiau įžūlesnio sviestų parkerį ant stalo ir pripažintų, jog Spaikui visi varžteliai atsisuko, jog jis visiškai pamišo. Psichiatras linkčiojo, kalbėjo, kad jis ir jo kolegos jau seniai pasirengę tam tikroms *prisitaikymo problemoms* – juk žmogų, kuris nuskrido į Mėnulį ir iš ten pažvelgė į Žemę, beveik galima palyginti su žmogumi, kuris pirmas atsistojo ant galvos ir pažiūrėjo, kaip pasaulis atrodo iš tokios pozicijos: tai neišvengiamai daro poveikį *elgsenos įpročiams,* o jei dar prisiminsime skrydžio ir su juo susijusio viešumo sukeltą stresą, tai gal neatrodys taip stebėtina susidurti su vienu kitu *tikrovės iškraipymu,* tačiau nėra jokio pagrindo manyti, kad šie reiškiniai būtų perdėm rimti ar ilgalaikiai.

– Jūs neatsakote į mano klausimą.

– O ko jūs klausėte? – Psichiatras nė nesuvokė, kad ji atėjo atsakymo į klausimą.

– Ar mano vyras – nežinau, daktare, kaip jūs tai vadinate profesiniu žargonu – ar jis išėjo iš proto?

Galva vėl ėmė įnirtingai judėti, tik šį kartą ne vertikaliai, o horizontaliai buvo pateikta *iškreipto suvokimo* pavyzdžių, ištirti

Spaiko asmens dokumentai, kuriuose jis buvo tvirta ranka įrašęs „baptistas“, o Betei jau ėmė rodytis, kad psichiatras būtų labiau nustebęs, jei Spaikas, žingsniuodamas Mėnulio paviršiumi, nebūtų išgirdęs Dievo balso; kai ji paklausė: „Bet ar Spaikas kliedėjo?“, jis paprasčiausiai atsakė: „O kaip jūs manote?“, ir Betei pasirodė, jog tai nė kiek nepastūmėjo pokalbio priekin, net beveik buvo galima pamanyti, kad išprotėjo ji, drįsusi suabejoti vyru. Vienas šio pokalbio rezultatų buvo tas, kad Betė išėjusi pasijuto ne pagelbėjusi vyrui, o jį išdavusi; antras išryškėjo po trijų mėnesių, kai Spaikas padavė pareiškimą išeiti iš erdvės tyrimo programos ir jo sprendimas nesulaukė rimtesnio pasipriešinimo, tik pasistengta viską sutvarkyti tyliai, nes iš psichiatro pažymos buvo aišku – Spaikas aiškiausiai *kvanktelėjo,* jam trūksta kelių varžtelių, jis visiškas pakvaišėlis ir geriau išklausinėjus veikiausiai atskleis slapta tikįs, kad Mėnulis padarytas iš žalio sūrio. Taigi Spaikas buvo perkeltas į bendradarbiavimo su žiniasklaida įstaigą, paskui atgal į oro laivyną instruktoriumi, tačiau praėjus vos metams po ano žygio pilkomis Mėnulio dulkėmis jis jau vėl dėvėjo civilius drabužius, o Betė svarstė, kas atsitinka žmogui, kuris iškrinta iš tiesiai aukštyn lekiančio karjeros traukinio.

Spaiko pareiškimas, kad jis užsakė Veidsvilio restoraną „Mėnulio dulkės“ pirmajam lėšų rinkimo akcijos susitikimui, privertė Betę susimąstyti, ar ne geriausia jai būtų užversti „Virtuvės džiaugsmus“ ir iškart pradėti skyrybas. Spaikas beveik metus nieko neveikė, tik kartą buvo išėjęs nusipirkti Biblijos. Paskui vakare pradingo, ir galiausiai Betė jį rado sėdintį užpakalinėje verandoje, ant kelių pasidėjusį atverstą Šventąjį Raštą, akis įbedusį į žvaigždes. Jos draugai nenuilsdami reiškė užuojautą: kaip vis dėlto turėtų būti sunku nusileisti iš *tokių aukštumų* ir vėl taikytis prie kasdienybės rūpesčių. Betė puikiai suprato, kad Įvarčio Tiglerio šlovė puikiausiai veš dar kelerius metus, net nepapildžius

bako degalais; taip pat ji žinojo, kad visada gali tikėtis paramos – šlovė, lydima dvasinės traumos, yra ne šiaip amerikietiškumo įrodymas, o gryniausia patriotizmo apraiška, – ir vis tiek jautėsi apgauta. Tiek metų skatinti Spaiko karjerą, blaškytis po visą šalį, neturint normalių namų, neturint nieko, tikėtis galiausiai sulaukti didžiojo prizo... ir staiga, kai jis ranka pasiekiamas, kai iš lošimo automato srūte pasrūva apskriti spindintys doleriai, ką daro Spaikas? Užuot pakišęs skrybėlę ir juos susisėmęs, jis sėdi sau užpakalinėje verandoje ir spokso į žvaigždes. Susipažinkite, tai mano vyras – tas su Biblija ant kelių, suplyšusiomis kelnėmis, keistai pastėrusiomis akimis. Ne, jo niekas nesumušė, jis pats iššoko iš aukštyn lekiančio karjeros traukinio.

Kai Betė paklausė Spaiko, ką jis jai patartų apsivilkti į pirmąjį viešą jo pasirodymą restorane „Mėnulio dulkės“, jos balse buvo girdėti sarkazmas; ir kai Spaikas atsakė labai pamėgęs tą raktažolių geltonio suknelę, kurią ji nusipirko, kai jam turėjo įteikti medalį Kiti Hoke, jos galvoje visiškai aiškiai suskambo balsas, tikrai neturintis nieko bendro su Aukščiausiuoju: balsas tarė žodį *skyrybos*. Tačiau kad ir kaip būtų keista, Spaikas, atrodo, kalbėjo rimtai; net du kartus – pirmąkart prieš pat išvažiuojant, antrą kartą išsukant iš valstijos greitkelio, – jis paminėjo, kaip gražiai ji atrodo. Tai buvo naujas jo bruožas, kurio Betė negalėjo nepastebėti. Dabar visi jo žodžiai buvo prasmingi; jis sakydavo tik tai, ką galvoja, nieko daugiau. Galėjai pamanyti, kad padaužišką išdykumą, linksmumą ir nutrūktgalviškas išdaigas jis paliko aname krateryje drauge su futbolo kamuoliu (geriau pasvarsčius, tai buvo tikra kvailystė, ir jau tada, gerokai anksčiau, jai vertėjo susimąstyti). Spaikas surimtėjo; jis pasidarė nuobodus. Tebesakė, kad ją myli, ir Betė juo tikėjo, nors kartais suabejodavo, ar to moteriai gana. Tačiau įkarštis išgaravo. Jei tai reiškia, kad jis atsisakė vaikiškų pramogų, tai Betė būtų sakiusi, jog vaikiškos pramogos turi nemažai privalumų.

Tą 1975 metų balandžio mėnesio vakarą, kai Spaikas Tigleris pradėjo lėšų rinkimo akciją, „Mėnulio dulkių" restoranas buvo pilnas žmonių. Susirinko beveik visas miestelis, dar pora laikraščių korespondentų ir fotografas. Betė baiminosi, kad įvyks tai, kas blogiausia. Ji jau įsivaizdavo antraštes: „DIEVAS KALBĖJO SU MANIMI", SKELBIA NEBESKRAIDANTIS ASTRONAUTAS" arba „BUVĘS VEIDSVILIO GYVENTOJAS KVANKTELĖJO". Baugščiai sėdėjo šalia vyro, kai vietos pastorius pasveikino jį sugrįžus į bendruomenę, kurioje užaugo. Pasigirdo plojimai; Spaikas švelniai suėmė jos ranką ir paleido ją tik tada, kai stojosi, ketindamas sakyti kalbą.

– Kaip gera sugrįžti namo, – tarė Spaikas ir apsidairė po restoraną, linkčiodamas tiems, kuriuos atpažino. – Žinote, prieš porą dienų sėdėjau savo namų užpakalinėje verandoje ir žiūrėjau į žvaigždes, prisimindamas, koks buvau vaikystėje, prieš daugelį metų, kai dar gyvenau Veidsvilyje. Turbūt man ėjo kokie penkiolikti šešiolikti metai, įtariu, buvau neprastas chuliganas, ir kartą senoji Džesė Veid, amžiną jai atilsį, turbūt daugelis čia esančių prisimenate Džesę, tai ji man pasakė: „Jaunuoli, jei tu dar taip palakstysi šaukdamas ir rėkdamas, tai nė pats nepastebėsi, kaip pakilsi nuo žemės". Pasakyčiau, senoji Džesė Veid šį tą išmanė, nes praėjo daug metų ir aš tai padariau, tik gaila, kad jos jau nebebuvo gyvos, nebepamatė išsipildant savo pranašystės, tegu ilsisi ramybėje.

Betė tiesiog apstulbo. Jis vaidino. Po velnių, jis vaidina jiems spektaklį. Niekad nėra su meile kalbėjęs apie Veidsvilį; ji nė nebuvo girdėjusi pasakojimo apie senąją Džesę Veid; o štai dabar viską prisimena, stengiasi įtikti gimtinės žmonėms. Pripasakojo jiems begalę savo vaikystės istorijų, paskui iš tų laikų, kai buvo astronautas – tiesą sakant, jų visi ir susirinko paklausyti, – bet, Spaikui kalbant, darėsi visiškai aišku, kad be šitų žmonių jis nebūtų pasiekęs nė Fajetvilio, kad būtent *šie žmonės* padėjo jam

atsidurti Mėnulyje, o ne kažin kokie išminčiai iš skrydžių valdymų centro su laidais ausyse. Ne mažiau Betę nustebino tai, kad kalba buvo kupina linksmumo ir pašaipos, kuriuos, kaip jai atrodė, jis jau seniai praradęs. Paskui Spaikas priėjo tą gabaliuką, neva žmogaus gyvenimas – tai besikartojantys išvykimų ir sugrįžimų ciklai, panašiai kaip Paskvotanko upės vandenys (tai tada Džefui Kleitonui šovė mintis, kad jam taip visai nepasirodė, kai važiavo į Golfo pasaulinės šlovės muziejų Painherste); paaiškino, kad žmogus visada grįžta į gimtąsias vietas, pas vaikystės žmones. Štai jis prieš daug metų išvyko iš Veidsvilio, užtat dabar sugrįžta; štai jis visą vaikystę reguliariai vaikščiojo į Šventojo vandens bažnyčią, vėliau buvo išklydęs iš Viešpaties kelio, bet dabar vėl ketina juo eiti – Betei tai buvo naujiena, nors negalėtum pasakyti, kad labai netikėta.

O dabar, toliau kalbėjo jis, pereikime prie rimtosios vakaro dalies, prie to, dėl ko čia susirinkome (Betė sulaikė kvapą, galvodama: *pakvaišėli,* kaip tu apie tai prabilsi, kaip tu papasakosi, kad Dievas tau liepė palikti krateryje futbolo kamuolį ir leistis ieškoti arkos). Tačiau Betė ir vėl neįvertino Spaiko pagal nuopelnus. Jis nė karto neprakalbo apie Mėnulyje išgirstus Aukščiausiojo nurodymus – nė kartelio. Keletą sykių priminė juos siejantį tikėjimą, dar pašnekėjo apie būtinybę grįžti prie savo šaknų, užsiminė apie sunkumus, kuriuos teko įveikti kuriant erdvės tyrimo programas; o kai galiausiai pradėjo aiškinti, apie ką mąstė toje užpakalinėje verandoje, žiūrėdamas į žvaigždes, kaip jam staiga atėjo mintis, jog po šitiek metų reikėtų pradėti ieškoti to, iš kur visi esame kilę, kaip jis planuoja surengti ekspediciją ieškoti Nojaus arkos likučių, kurie, kaip visiems žinoma, tebėra ant Ararato kalno netoli Turkijos ir Irano sienos, tai pasirodė anaiptol nekvaila ir visai logiška. Iš tiesų net galėjai pamanyti, kad „Ararato" projektas – natūralus tolesnis NASA žingsnis; klausytojai net galėjo padaryti išvadą, kad NASA elgiasi truputį savanaudiškai,

materialistiškai ir siauraprotiškai, rūpindamasi tik erdvės tyrimais: juk esama kitų projektų, daug artimesnių mokesčių mokėtojo širdžiai ir sielai, kuriuos realizuojant galima kur kas tinkamiau panaudoti tokią sudėtingą jų valdomą techniką.

Jis suvaidino, po šimts perkūnų, kaip jis suvaidino, galvojo Betė, kai jos vyras atsisėdo, lydimas triukšmingų plojimų. Jis nė neužsiminė apie pinigus, tik paprašė suteikti jam garbę ir išklausyti keletą jam kilusių minčių, ir jei šios mintys jiems pasirodys vertos dėmesio, tada jis susikaups ir pradės ieškoti pagalbininkų bei rėmėjų. Štai jis, mano Spaikas, nejučiomis sumurmėjo Betė, nors šis Spaikas gerokai skyrėsi nuo to, už kurio ji ištekėjo.

– Ponia Tigler, kaip jūs vertinate savo vyro projektą? – paklausė jos, jiems abiem stovint petys petin priešais fotografą iš *Fayetteville Observer.*

– O, aš jį palaikau šimtu dešimčia procentų, – atsakė ji, šypsodamasi Spaikui tarsi jaunamartė. *Observer* išspausdino jos atsakymą, o žurnalistai net parašė, kaip stulbinamai atrodė ponia Tigler su garstyčių spalvos suknele ir tokia pat skrybėle („Garstyčių! – pareiškė Betė Saikui. – Tikriausiai ant jautienos jis tepasi raktažoles?“) Kai tą vakarą jie grįžo namo, Spaikas atrodė labai įsiaudrinęs, ji tokio jo nebuvo mačiusi jau kokius metus; nebuvo nė minties, kad jis nulįs į savo užpakalinę verandą su Biblija ant kelių; ne, Spaikas kone griūte įpuolė į miegamąjį, kuriame jau ilgą laiką jiedu tiktai miegojo, o Betė, nors nebuvo pasiruošusi tokiam įvykiui, tačiau anaiptol nepyko, sumurmėjo jų slapta kalba kažin ką apie vonią, bet Spaikas atsakė, jog tuo neverta rūpintis, ir Betei jo valdingumas visai patiko.

– Aš myliu tave, – tą naktį tarė Spaikas.

Iš kelių colių ilgio žinutės *Fayetteville Observer* gimė apybraiža *Greensboro News and Record,* o iš pastarosios – nedidukas straipsnelis centriniuose laikraščiuose. Po to stojo tyla, bet Spaikas neprarado pasitikėjimo, prisiminęs vaikystėje stebėtus laužus: jau

atrodo, kad nieko nebus, ir staiga pliūpteli liepsna; pasirodo, jis buvo teisus, nes neilgai trukus informacija apie jį suspindo pirmuose *Washington Post* ir *New York Times* puslapiuose. Paskui atvyko televizija, o tai paskatino dar vieną reporterių bangą, paskui juos atplūdo užsienio televizijos ir užsienio žurnalistai, ir Betė su Spaiku atkakliai dirbo (jie, kaip ir iš pradžių, vėl sudarė komandą) „Ararato" projekto naudai. Reporteriai gaudavo informacinius lapelius, kuriuose buvo smulkiai surašyta gauta parama ir paskatinimai: nesvarbu, ar tai būtų penkiasdešimt dolerių iš gretimos parapijos, ar garsios parduotuvės paaukotas virvių bei palapinių komplektas. Neilgai trukus pievelėje priešais Spaiko ir Betės namus iškilo didžiulis medinis kampanijos termometras; kiekvieną pirmadienio rytą Spaikas pasiimdavo teptuką ir pažymėdavo gyvsidabrio stulpelio parodymus.

Nieko nuostabaus, kad Spaikas ir Betė šį svarbų laikotarpį mėgo lyginti su raketos paleidimu: starto laukimas jaudina, akimirka, kai įsijungia varikliai, sukrečia, bet kol nepamatai raketos nešėjos, sidabraspalvės tūtos, pajudant iš vietos ir nuskriejant į dausas, negali atsikratyti minties, kad dar įmanoma nesmagiai, be galo viešai apsijuokti. Nežinia, ko tikėjosi Betė, jau nusprendusi paremti vyrą šimtu dešimčia procentų, tačiau nesėkmės ji tikrai nenorėjo. Betė iš prigimties nebuvo perdėm religinga ir širdies gilumoje nė pati nesusigaudė, kaip aiškinti Spaiko išgyvenimą Mėnulyje; tačiau ji aiškiai matė tokios padėties teikiamas galimybes. Po ištisų metų, per kuriuos Spaikas niūriai studijavo Bibliją, o jai jau bloga darėsi nuo draugų užuojautos, vėl atsidurti žurnalistų dėmesio centre neatrodė taip blogai. Buvo „Apolono" projektas, dabar – „Ararato": juk tai visai suprantama pažanga, mažytis žingsnelis abėcėle. Be to, ničniekas, nė vienas laikraštis nė žodeliu neužsiminė, kad Spaikas galbūt kvanktelėjęs, gal jam trūksta viso tuzino varžtų.

Spaikas elgėsi gana neblogai, nė karto neprasitarė, kad pro-

jekto pradininkas yra Dievas, tarsi koks prezidentas Kenedis. Dėl to Betei buvo lengviau juo sudominti žmones, kurie elgtųsi labai įtariai, užuodę mažiausią pakvaišimo kvapelį. Net Šiaurės Karolinos gubernatorius ryžosi atleisti šiurkštų Spaiko domėjimąsi jo tikėjimo tikrumu ir geraširdiškai sutiko vadovauti lėšų rinkimo vakarienei Šarlotėje, kur bilietas kainavo šimtą dolerių. Betė tokiomis progomis rengėsi raktažolių geltona – draugams toks jos įprotis atrodė nebūtinas, juo labiau nemadingas, bet Spaikas tvirtino, jog tai jo laimės spalva. Kalbėdamas su reporteriais, Spaikas kartais paprašydavo paminėti žmonos suknelę, kuri, kaip šie, be abejo, patys bus pastebėję, esanti garstyčių spalvos. Kai kurie žurnalistai – tingūs ar spalvų neskiriantys – padarydavo ko prašomi, ir tada Spaikas, skaitydamas laikraščius, tyliai kikendavo.

Jis dalyvavo daugelyje televizijos šou. Betė kartais suvirpėdavo, apimta blogos nuojautos, kai koks nors vadybininkas trijų dalių kostiumu iškart po reklaminės pauzės paskelbdavo, jog Dievo meilė – tai tarsi tykus uragano centras, ir vienas iš šios dienos svečių pats yra buvęs tame uragane ir gali paliudyti, kokia tobula ramybė tvyro jo centre; tačiau tai kartu reiškia, kad krikščionybė yra tikėjimas, skatinantis be paliovos eiti į priekį, nes juk uragane ramiai nepastovėsi, o dabar pakvieskime antrąjį svečią, Spaiką Tiglerį, kuris kadaise skraidė greičiau už uraganą, o dabar ieško to tylos centro, tos tobulos ramybės, šlovė Viešpačiui. Tada Spaikas, kuris vėl pradėjo kirptis kaip astronautas ir dėvėti mėlynus kostiumus, mandagiai atsakinėdavo į klausimus, nė kartelio neužsimindamas, kad Dievas buvo visiškai *čia pat,* jo šalme, šnibždėjo jam į ausį, nors vadybininkas be galo būtų norėjęs tai išgirsti. Spaikas atrodė geraširdis, paprastas, tikras ir dėl to čekiai plaukte plaukė į „Ararato“ projekto sąskaitą, kurią tvarkė Betė Tigler ir už tai, suprantama, mokėjo sau atlyginimą.

Jų įkurtą komitetą sudarė pastorius Lensas Gibsonas, kurį

gerbė ar bent jau žinojo dauguma valstijos gyventojų: kai kam jis atrodė kiek per didelis fundamentalistas, bet tikrai ne tokių kairių pažiūrų, kad nubaidytų rimtesnius piniguočius; daktaras Džimis Falgudas, buvusi kolegijos krepšinio žvaigždė, dabar geologas ir nardytojas, suteikiantis ekspedicijai solidumo; ir pati Betė, pirmininkė, koordinatorė bei iždininkė. Gubernatorius sutiko blankuose būti įrašytas kaip *Emeritus Patron;* vienintelė „Ararato“ nesėkmė buvo ta, kad projekto nepavyko įregistruoti kaip labdarą teikiančios institucijos.

Kai kurie knygų prisiskaitę žurnalistai kartais paklausdavo Spaiko, kaip jis gali būti toks tikras, kad arką ras būtent ant Ararato kalno. Ar ne tiesa, kad Korane parašyta, jog ji sustojo už keleto šimtų kilometrų nuo jo, arčiau Irako sienos, ant Judi kalno? O žydų tradicijoje dar kitaip – ten arkos sustojimo vieta laikoma Izraelio šiaurė. Tai išgirdęs, Spaikas išspinduliuodavo dar daugiau žavesio negu paprastai ir atsakydavo, jog kiekvienas turi teisę laikytis savo nuomonės; jei Izraelio astronautas norės ieškoti arkos Izraelyje, tai puiku, jei Koraną perskaitęs astronautas panašaus darbo imsis Irake – irgi nuostabu. Skeptiški žurnalistai išeidavo savo keliais galvodami, kad Tigleris gal ir atrodo paprastas žmogus, tačiau jis anaiptol ne kvailys.

Dar vienas klausimas, į kurį kartais tekdavo atsakyti, buvo toks: kažin ar toji arka – įsivaizduokime, kad teorinę jos buvimo vietą pavyko aptikti, – per kažin kiek pastarųjų tūkstantmečių nebus visai supuvusi arba sugraužta termitų? Spaikas ir šiuo atveju nesileisdavo išmušamas iš vėžių, neatskleisdavo, iš kur žinąs, kad ji negalėjo nei supūti, nei būti sugraužta: Dievo įsakymas surasti arką aiškiai rodė jos likučius tebesant. Klausėjui būdavo pasiūloma paskaityti Bibliją, kurios šis paprastai nebūdavo atsinešęs: joje rašoma, kad Nojus pastatė laivą iš gofero medžio, o juk visi žino – jo mediena nepaprastai kieta, taigi veikiausiai atspari ir puvimui, ir termitams; paskui Spaikas paminėdavo

ledynuose įšalusius mamutus, stebuklingai išsilaikiusius keliolika šimtmečių – jų mėsa tebėra tokia pat šviežia kaip žlėgtainis artimiausioje užkandinėje; o pabaigoje užsimindavo, kad jei visagalis Dievas būtų panorėjęs ką nors išsaugoti ištisus tūkstantmečius, tai ar nebūtų pasirinkęs kaip tik arkos?

Pastorius Lensas Gibsonas konsultavosi su baptistų universitetuose dirbančiais Bažnyčios istorikais, aiškindamasis, ką šiuolaikinis mokslas mano apie arkos sustojimo vietą; Džimis Falgudas nagrinėjo, kokie vėjai ir srovės galėjo veikti tvano laikais. Kai abu sudėjo krūvon, ką nustatę, ėmė ryškėti vieta pietrytinėje kalno pusėje, kokia pora kilometrų žemiau viršūnės. Aišku, sutiko Spaikas, ten ir pradėsime ieškoti, bet kaip jums mano planas – pradėti pačiame viršuje ir voratinklio pavidalo ratais leistis žemyn, apieškant visą kalno plotą? Džimiui patiko toks požiūris, tačiau kaip alpinistas jis negalėjo jam pritarti, todėl Spaikas čia jam nusileido. Džimis savo ruožtu pasiūlė Spaikui pasinaudoti senais ryšiais su NASA bei oro laivynu, gauti iš jų geras kalno aerofotonuotraukas, paskui jas gerokai padidinti ir ištyrinėti, ar nepasimatys ko nors panašaus į arką. Spaikas sutiko, kad toks pasiūlymas logiškas, bet suabejojo, ar Dievas pritars tokiam užduoties palengvinimui. Juk visas šis projektas – tai savotiška krikščioniška piligrimystė; o senovėje piligrimai keliaudavo labai sunkiomis sąlygomis? Žinoma, jis nė kiek neabejoja, kad būtina imti tik pačias geriausias palapines, virves, batus ir laikrodžius, tačiau, atsidūrus vietoje, galima tikėtis kitokių orientyrų, negu gali suteikti šiuolaikinės technologijos.

Pastoriui Gibsonui sielovados veikla neleido iškeliauti į Turkiją, bet jis žadėjo parūpinti dvasinę paramą ir nuolatinėmis maldomis Aukščiausiajam priminti, kad du jo kolegos iš to paties komiteto šiuo metu tolimoje šalyje vykdo Viešpaties valią. Betė liks namie ir bendraus su žiniasklaida, kurios ypatingu dėmesiu niekas neabejojo. Ekspedicijos dalyviai – Spaikas ir Džimis –

išvyks tų pačių 1977 metų liepos mėnesį. Jie atsisakė iš anksto spėlioti, kiek laiko užtruks. Negalima mėginti įspėti Viešpaties planų, sakė pastorius Gibsonas, jei nenori gauti smūgio į pilvą.

Geradariai, bažnyčių bendruomenės ir ekstremalaus sporto parduotuvės padovanojo įvairios įrangos; atplėšinėdama paketus, atsiunčiamus iki pat išvykimo akimirkos, Betė kartais susimąstydavo, ką žmonės galvoja apie jų projektą. Ir iš tiesų kai kurios dovanos nė iš tolo nepriminė krikščioniškų. Metęs akį į Tiglerių „ekspedicijos kambarį“, galėjai pamanyti, kad Spaikas su Džimiu – porelė nuogų pabėgėlių, kurie pasamdyti žudikais ir siunčiami į Rytų Turkiją išgalabyti jos gyventojų.

Jie paliko namie krūvas senų drabužių, keletą šaunamųjų ginklų, keturias granatas, garotą ir porą savižudybei skirtų nuodų tablečių, kurias paaukojo kažkoks fanatikas. Į žygį pasiėmė lengvų palapinių, japonišką fotoaparatą su naujovišku lęšiu, vitaminų, kredito kortelių, *American Express* keliautojo čekių, bėgti skirtų sportbačių, pintą burbono, šiltų kojinių ir apatinių baltinių, didelį plastiko maišą sėlenų virškinimui gerinti, tablečių nuo viduriavimo, infraraudonąją naktinio matymo lemputę, vandens valymo tablečių, vakuume supakuoto ir be vandens užšaldyto maisto, pasagą laimei, žibintų, siūlų dantims, atsarginių baterijų elektriniams skustuvams, porą aštrių lenktų peilių, tinkamų drožti gofero medieną arba perrėžti užpuolikui pilvą, apsauginio kremo nuo uodų, apsauginio kremo nuo saulės ir Bibliją. Slapčia patikrinęs bagažą, Džimis rado sulankstytą subliūškusį futbolo kamuolį ir mažytį suspausto oro siurbliuką jam pripūsti; atlaidžiai nusišiepęs, atsargiai viską sudėjo atgal. Kai bagažą slapta patikrino Spaikas, rado dėžutę prezervatyvų, kuriuos tuojau pat išmetė, ir Džimiui apie tai neužsiminė. Komitetas apsvarstė, ką ekspedicijos dalyviams paimti kaip geros valios ženklą rytų Turkijos valstiečiams. Betė siūlė vežtis spalvotų atvirukų, vaizduojančius Spaiką Mėnulyje, bet

Spaikui tai pasirodė netinkama – juk jie ten vyksta ne asmeninės tuštybės tenkinti, o dirbti Viešpaties darbo. Dar kurį laiką pasvarstę, pasiėmė du šimtus ženkliukų, pagamintų prezidento Džimio Karterio ir jo pirmosios ponios, žaviosios Rozalinos, inauguracijos proga; suvenyrus už gerokai mažesnę kainą pardavė pastoriaus Gibsono bičiulis, labai apsidžiaugęs proga jais atsikratyti.

Jie nuskrido į Ankarą, kur teko išsinuomoti smokingus iškilmingiems pietums, surengtiems ambasadoriaus. Spaikas apsimetė nė kiek nenusivylęs, kad daugelis svečių mieliau domėjosi astronautika ir tiesiog vengė klausinėti apie „Ararato“ projektą. Po vakarienės, kai Spaikas savo kalboje patriotiškai kreipėsi prašydamas paaukoti lėšų, pasirodė, kad svečių prašymas neįkvėpė; jei taip galima pasakyti, jie pasirodė tikri šykštuoliai.

Užsakymas išnuomoti džipą arba visureigį *Land Rover,* Betės išsiųstas į Erzerumą per I*nterchurch Travel tinklą,* veikiausiai pasimetė pakeliui, todėl ekspedicijos dalyviai toliau važiavo dideliu *Mercedes.* Iš Chorasano į rytus, paskui dar į rytus ir pietryčius, iki Dogubajazito. Kraštovaizdis atrodė tvarkingas, sykiu ir blausiai žalsvas, ir blausiai rusvas. Keliautojai valgė šviežius abrikosus ir dalijo mažiems vaikams besišypsančių Karterių atvaizdus; vieni vaikai atrodė patenkinti, tačiau kiti atkakliai reikalavo dolerių ar bent jau tušinukų. Visur buvo pilna kariškių, tad Spaikas norom nenorom susimąstė apie strateginę vietovės svarbą. Džimiui buvo didelė naujiena, kad vos prieš kokį šimtą metų Ararato kalnas, arba Agri Dagas, kaip iki šiol atkakliai jį vadino vietos gyventojai, ženklino trijų didingų imperijų – Rusijos, Persijos ir Turkijos – susidūrimo vietą ir buvo padalytas tarp šių trijų valstybių.

– Klausyk, labai neteisinga duoti ir sovietams gabalą šito kalno, – pakomentavo Džimis.

– Man atrodo, tada jie dar nebuvo sovietai, – atsakė Spaikas. –

Veikiau tokie patys krikščionys kaip mes, kai dar buvo tiesiog rusai.

– Gal Viešpats tyčia atėmė iš jų kalno gabalą, kai jie pasidarė sovietai.

– Gali būt, – atsiliepė Spaikas, nors nebuvo visiškai tikras, kada buvo peržengtos sienos.

– Tipo, nenorėjo, kad šventasis jo kalnas atsidurtų netikėlių rankose.

– Aš pagavau, – atsakė truputį suirzęs Spaikas. – Bet kad ir turkai, atrodo, ne visai krikščionys.

– Vis tiek ne tokie netikėliai kaip sovietai. – Regis, Džimis nenorėjo taip iš karto atsisakyti savo teorijos.

– Okei.

Važiuojant keliu į šiaurę nuo Dogubajazito, Spaikas sušuko Džimiui, kad sustabdytų automobilį. Jiedu išlipo ir Spaikas parodė mažytį upeliuką. Jo srovė lėtai, bet neabejotinai kilo aukštyn.

– Garbė Viešpačiui, – ištarė Spaikas Tigleris ir atsiklaupė melstis. Džimis truputį palenkė galvą, bet liko stovėti. Po kelių minučių Spaikas grįžo į mersą ir pripylė vandens į du plastiko butelius.

– Čia stebuklų žemė, – paskelbė jis, kai jie vėl leidosi į kelią.

Džimis Falgudas, geologas ir nardytojas, luktelėjo keletą mylių ir tik tada pamėgino paaiškinti, kad vandeniui tekėti aukštyn moksliškai neįmanoma. Tai lemia tam tikras vandens svoris ir slėgis aukščiau kalnuose, taip pat faktas, kad aukštyn kylantis paviršius sudaro palyginti nedidelę bendro nuolydžio dalį. Kiek jam žinoma, apie šį reiškinį jau yra rašyta. Spaikas, kuris vairavo automobilį, tik linkčiojo, neprarasdamas gero ūpo.

– Tai turbūt taip ir galima paaiškinti, – galiausiai tarė jis. – Bet svarbiausia – o kas gi padarė, kad vanduo srūtų aukštyn? Kas jį čia paleido, jei ne Jis, kad galėtume patys pamatyti pakeliui į Araratą? Gerasis Viešpats, štai kas tai padarė. Čia stebuklų žemė, – pakartojo jis, patenkintas linksėdamas galva.

Spaikas Džimiui jau anksčiau atrodė optimistas, o dabar, atvykęs į Turkiją, jis tiesiog krykštavo. Jam neužkliuvo nei uodai, nei nesėkmės; arbatpinigius dalijo dosniai kaip tikras krikščionis ir dar įgijo įprotį kas kartą, pravažiuojant pakelėje besiganančią karvę, nuleisti automobilio langą ir jos šeimininkui ar šiaip kraštovaizdžiui sušukti: „Nagi, vyruti, vairuok ją arba melžk!“ Retkarčiais tai pakyrėdavo, bet kadangi Džimį šimtu dešimčia procentų finansavo „Ararato“ projektas, tai jis kantriai kentė tokius įkarščio proveržius, kaip būtų iškentėjęs kaprizus.

Jie važiavo tol, kol kelias baigėsi ir priešais akis iškilo Didysis ir Mažasis Araratas.

– Jie kaip vyras ir žmona, ką? – užsiminė Spaikas.

– Kaip tai?

– Na, brolis ir sesuo, Adomas ir Ieva. Matai, tas didelis, o anas, šalia, visai mažiukas. Matai? *Kaip vyrą ir moterį sukūrė juos.*

– Manai, Viešpats tada būtent tai turėjo galvoje?

– Viešpats viską turėjo galvoje, – atrėžė Spaikas Tigleris. – Visą laiką.

Džimis Falgudas pažvelgė į tiesiai priešais kylančius pavidalus ir susilaikė garsiai neišsakęs minties, kad Betė Tigler pora colių aukštesnė už Spaiką.

Jie pertvarkė atsivežtą įrangą ir leidosi keliauti pėsčiomis. Burboną paliko automobilio bagažinėje, nes gerti alkoholinius gėrimus ant Viešpaties kalno jiems atrodė negerai; ženkliukų su Karterių atvaizdais irgi nebeprireiks. Pasiėmė keliautojų čekius, laimingąją pasagą ir Bibliją. Perkraustant maisto atsargas Džimis pastebėjo, kad Spaikas slapta įsikišo į kuprinę subliūškusį futbolo kamuolį. Paskui jie ėmė kilti pietine kalno puse: ilgakojis buvęs krepšininkas sekė paskui savyje netveriantį astronautą tarsi jaunesnysis karininkas paskui generolą. Retkarčiais geologinio pobūdžio interesas priversdavo Džimį stabtelėti ir apžiūrėti uolienas, bet Spaikas vis ragino judėti pirmyn.

Ant kalno jie buvo vienut vieni; vienatvė nuteikė pakiliai. Žemiau ant šlaitų matė driežus, aukščiau – kalnų ožius. Užkopė aukščiau vietų, kuriose skrajojo sakalai ir maitvanagiai, viršum sniegynų, kur vienintelis judantis objektas buvo mikliai pralekiančios pro šalį smulkutės lapės. Šaltomis naktimis Džimis rašė ekspedicijos dienoraštį, o Spaikas aršioje šnypščiančios dujinės lempos šviesoje skaitė savo Bibliją.

Jie perėjo į pietvakarinį šlaitą: vietą, dėl kurios tarytum buvo sutarę mokslas ir Bažnyčia. Pagaliais badė uolėtus tarpeklius, apžiūrinėjo tuščias olas. Džimis svarstė, ar jie ras visą sveikutėlę išlikusią arką – tokiu atveju veikiausiai nepražiopsos, – ar tik svarbius jos likučius: gal, pavyzdžiui, vairą ar keletą lentų, dar permirkusių bitumu.

Pirmą kartą paviršutiniškai apžiūrėję vietovę, nerado nieko, tačiau tai jų nei nustebino, nei nuvylė. Išėjo iš sniegynų juostos ir ėmė artėti prie viršūnės. Baigiant kopti dangaus spalva ėmė lėtai mainytis, ir kai jie pasiekė viršūnę, dangus tapo ryškiai žalias. Ši žemė buvo pilna stebuklų. Spaikas atsiklaupė pasimelsti, Džimis trumpam prie jo prisidėjo. Tiesiai jiems po kojomis iki pat kitos viršūnės plytėjo nuožulnus snieguotas slėnis. Atrodė visai įmanoma, kad jame būtų sustojusi arka. Bet paieškos nedavė rezultatų.

Šiaurinį kalno šlaitą buvo perskrodęs milžiniškas plyšys. Spaikas parodė į apačioje žiojinčią kelių tūkstančių pėdų gylio bedugnę ir pasakė, kad kadaise ten stovėjęs vienuolynas. Tikras, su vienuoliais. Bet 1840 metais, pasakojo jis, kalną sukrėtė baisus žemės drebėjimas, supurtė tarsi šuo pagautą žiurkę, bažnytėlė sugriuvo, sugriuvo ir žemiau jos stovėjęs kaimas, kurio pavadinimas prasidėjęs raide A. Atrodo, žuvo visi žmonės, o jei ir nežuvo iškart, tai neilgai pagyveno. Matai tą plyšį – tai štai, praėjus keturioms ar penkioms dienoms po žemės drebėjimo, juo pradėjo slinkti susikaupęs sniegas bei vanduo. Viską pakeliui nušlavė.

Kaip Viešpaties kerštas. Nušlavė vienuolyną ir kaimelį nuo žemės paviršiaus.

Džimis Falgudas, klausydamasis pasakojimo, rimtai linkčiojo galva ir mąstė. Tai įvyko tada, tarė jis sau, kai kalno dalis priklausė sovietams. Na žinoma, jie buvo rusai ir net krikščionys, bet tai tik įrodo, kad Viešpats nuo seno nekenčia sovietų, dar nuo tada, kai jie tokie nė nebuvo.

Jų paieškos truko tris savaites. Džimis įtarė, kad arka gali būti įšalusi giliai ledo atbrailoje, juosiančioje kalną; Spaikas sutiko, jog tai įmanoma, bet tokiu atveju Viešpats tikrai kaip nors jiems arką parodytų. Negali būti, kad Viešpats nusiųstų juos ant kalno, o pats nuslėptų nuo jų priežastį, dėl kurios pasiuntė: Viešpats ne toks. Džimas šiuo klausimu pritarė Spaikui. Jie ieškojo plika akimi, su žiūronais ir su infraraudonaisiais žibintais. Spaikas laukė ženklo. Ar buvo tikras, kad gavęs jį atpažins? Gal reikėtų ieškoti toje pusėje, į kurią pučia vėjas? Ieškojo toje pusėje. Nieko nerado.

Kiekvieną dieną, saulei įšildžius apačioje plytinčią laukymę ir iš jos pradėjus kilti šiltam orui, aplink kalno viršūnę susidarydavo debesų aureolė, uždengianti nuo jų žemesniuosius kalno šlaitus; kiekvieną vakarą, orui atvėsus, debesys išsisklaidydavo. Po trijų savaičių jie nusileido žemyn pasiimti iš *Mercedes* bagažinės naujų atsargų. Nuvažiavo į artimiausią kaimelį, iš kurio Spaikas pasiuntė Betei atviruką su įrašu: „Gera žinia ta, kad žinių nėra“; Betei įrašas pasirodė ne toks aiškus, kokio būtų pageidavusi. Paskui vyrai grįžo ant kalno ir tęsė paieškas dar tris savaites. Tuo metu stojo pilnatis, ir Spaikas kasnakt žvelgdavo į Mėnulį, prisimindamas, kaip smulkiose jo dulkėse užgimė ši jo misija. Vieną vakarą Džimis atsistojo greta ir įsižiūrėjo į gelsvą dėmėtą skritulį.

– Tikrai panašus į pyragą su kremu, – nervingai nusijuokęs, padarė išvadą Džimis.

– O kai ten atsiduri, jis veikiau kaip nešvarus paplūdimio smėlis, – atsiliepė Spaikas. Jis nesiliovė žiūrėjęs aukštyn, laukdamas ženklo. Ženklo nebuvo.

Ir tik trečią kartą pakilus į kalną – jau buvo sutarę, kad tais metais tai paskutinė paieška, – Spaikas padarė atradimą. Jie buvo kelis tūkstančius pėdų žemiau viršūnės, ką tik perėjo klastingą akmenyną ir netrukus rado du greta vienas kito žiojinčius urvus. Tarsi Viešpats būtų įkišęs pirštus į uolieną – nutarė abu ieškotojai. Kupinas nepataisomo optimizmo, kurį Džimis didžiadvasiškai stengėsi ištverti, buvęs astronautas mitriai įlindo į pirmąjį urvą; iš pradžių buvo tylu, paskui nuaidėjo garsus riksmas. Džimis pamanė, kad tai meška, gal net tas pabaisa sniego žmogus, – bet netrukus, rėkiančiajam beveik neatsikvėpus, riksmas pakeitė intonaciją ir virto pergalingų šūkčiojimų virtine.

Įlindęs į urvą, Džimas rado Spaiką Tiglerį netoli nuo įėjimo, suklupusį maldai. Priešais jį gulėjo žmogaus griaučiai. Džimis susmuko greta Spaiko. Net klūpodamas buvęs krepšininkas išliko gerokai aukštesnis už buvusį astronautą. Spaikas užgesino kišeninį žibintą, Džimis irgi. Keletas tyriausios tylos minučių praslinko žvarbioje tamsoje, o paskui Spaikas sumurmėjo:

– Mes radome Nojų.

Džimis neatsakė. Neilgai trukus ieškotojai vėl įsijungė žibintus ir du šviesos spinduliai pagarbiai nuslinko prieš juos gulinčiais griaučiais. Skeletas buvo paguldytas kojomis į urvo angą ir jiems abiem pasirodė sveikutėlaitis. Kur ne kur prie kaulų buvo prikibusios audinio skiautės – vienos baltos, kitos pilkšvos spalvos.

– Šlovė Viešpačiui, – tarė Spaikas Tigleris.

Jie pasistatė palapinę keliais jardais žemiau ir apieškojo kitą urvą. Spaikas slapčia tikėjosi, kad galbūt ras Nojaus žmoną ar kokią arkos nuolaužą, tačiau daugiau nieko nebebuvo. Vėliau, temstant, palapinėje pasigirdo suspausto oro šnypštimas, o paskui

Spaikas Tigleris metė atsivežtą kamuolį per Didžiojo Ararato uolynus į dvejojančio Džimo Falgudo rankas. Vieną, kitą kartą kamuolys atsidūrė didžiuliuose buvusio krepšininko delnuose. Džimiui metimai sekėsi nekaip, tačiau Spaikas nenusiminė. Tą vakarą abu mėtė kamuolį, kol visai atšalo ir žmonių figūras apšvietė tik tekantis mėnulis. Spaiko taiklumas ir tada liko nepriekaištingas; Džimis juto į save atsitrenkiantį kamuolį, taiklų ir akylą tarsi šikšnosparnis.

– Ei, Spaikai, – pagaliau suriko jis, – tu gal naudoji infraraudonąją šviesą, ar ką?

Iš vos įžiūrimo jo partnerio pusės atsklido tylus kikenimas.

Pavalgius vakarienę, Spaikas pasiėmė žibintą ir grįžo į Nojaus kapą, kaip abu buvo jį pavadinę. Džimis, sulaikytas takto arba prietarų, pasiliko palapinėje. Po kokios valandos Spaikas pranešė, kad taip gulėdamas mirštantis Nojus galėjo žvelgti pro urvo angą tiesiai į mėnulį – tą patį Mėnulį, kurio paviršiumi dar taip neseniai vaikščiojo Spaikas Tigleris.

– Šlovė Viešpačiui, – pakartojo Spaikas ir užtraukė nakčiai palapinės durų užtrauktuką.

Neilgai trukus pasidarė aišku, kad nė vienas iš draugų nemiega. Džimis negarsiai kostelėjo.

– Spaikai, – truputį atsargiai prabilo jis, – žinai... na... man pradeda atrodyti, kad turime problemą.

– Mes turime problemą? Turime *stebuklą!* – atsakė Spaikas.

– Na, aišku, kad stebuklą. Bet problemą irgi.

– Papasakok man, Džimi, kur tu matai problemą. – Prašymas buvo ištartas linksmai, tolerantiškai, beveik globėjiškai; kalbėjo puolėjas, kuris puikiai žino, kad jo smūgiu galima pasikliauti.

Džimis toliau šnekėjo atsargiai, pats nebūdamas tikras, tuo ką mano.

– Na, sakykime, kad aš tik balsu samprotauju, Spaikai. Tai štai, kol kas mane yra apėmusios negatyvios mintys.

– Tai gerai. – Niekas šiuo metu negalėjo sugadinti Spaiko nuotaikos. Nevaldomas jį apėmęs pakilumas ir palengvėjimas priminė jausmą, erdvėlaiviui nusileidus.

– Mes ieškome Nojaus arkos, teisybė? Tau... tau buvo *paliepta* ieškoti arkos.

– Žinoma. Ir rasim. Dabar jau tikrai rasim, gal net kitą kartą.

– Bet mes ir ieškojome arkos, – atkakliai kalbėjo Džimis. – Mes... tu... tau buvo *liepta* ieškoti arkos.

– Dairėmės sidabro, o radome auksą.

– Jo. Aš tik pagalvojau... juk po to, kai arka sustojo, Nojus kažkur išsikraustė? Tai yra Biblijoje parašyta, kad jis gyveno kelis šimtus metų.

– Žinoma. Tris šimtus penkiasdešimt. Žinoma. Tas kaimas, apie kurį tau pasakojau, kai buvome viršuje. Arguris. Ten Nojus ir apsigyveno. Pasodino vynuogienojus. Įkūrė pirmą ūkį. Vėl pasistatė namą.

– Tai buvo *Nojaus* kaimas?

– Na žinoma, Nojaus. Sovietams priklausančioje dalyje, – erzindamas pridūrė Spaikas.

Dabar Džimiui viskas atrodė dar neaiškiau.

– Tai Dievas leido, kad Nojaus gimtinę sugriautų žemės drebėjimas?

– Turbūt buvo priežasčių. Visad būna. Na, bet tai nesvarbu. Svarbiausia, kad Nojus įsikūrė čia. Gal paskui persikėlė, gal ir ne. Be to, kas gali būti normalesnio už tai, kad jis panoro būti palaidotas Ararate? Kai pajuto ardančią Laiko galią? Tikriausiai buvo nužiūrėjęs tą urvą dar tada, kai tik išlipo iš arkos. Nusprendė, jog įrodys Viešpačiui savo klusnumą ir dėkingumą, ir užvilko savo senus kaulus į kalną, kai jau suprato, kad ateina paskutinioji. Panašiai kaip drambliai džiunglėse.

– Spaikai, bet tie griaučiai urve... ar jie tau... ar jie neatrodo truputį, kaip čia pasakius, pernelyg gerai išsilaikę? Nesuprask

manęs klaidingai, aš tik, taip sakant, vaidinu šėtono advokatą, tu supranti.

– Nurimk, Džimi, viskas gerai.

– Bet jie tikrai atrodo gerai išsilaikę?

– Džimi, mes čia kalbam apie stebuklus ir ženklus. Juk jie ir turėtų atrodyti gerai išsilaikę, kaip manai? Nojus buvo ne šiaip koks eilinis vyrukas. Be to, kiek jam buvo metų, kai mirė? Devyni šimtai penkiasdešimt. Viešpaties akyse jis buvo gausiai palaimintas. Žiūrėk, jei tiems kaulams pakako stiprumo nešioti jį beveik tūkstantį metų, tai ko tu nori, kad jie sudūlėtų kaip bet kurie kiti kaulai?

– Aš tave supratau, Spaikai.

– Dar kas nors tau neduoda ramybės? – Atrodė, jog jis džiaugiasi Džimio abejonėmis, būdamas visiškai tikras, kad pajėgs pagauti ir atmušti visus jam metamus kamuolius.

– Na, o ką gi darysime toliau?

– Apskelbsime visam pasauliui, štai ką darysime. Pasaulis ims džiūgauti. Dėl šio atradimo daugybė sielų įgis tikėjimą. O ant kalno šlaito vėl bus pastatyta bažnyčia, prie Nojaus kapo. – Gal bažnyčia bus arkos pavidalo. O gal net panaši į erdvėlaivį „Apolonas“. Tai būtų tinkamiausia, tada ratas užsidarytų.

– Aš sutinku, kai tu kalbi apie pasekmes, Spaikai. Bet leisk man kai ką tau pasakyti. Mudu su tavim abu tikintys žmonės.

– Ir mokslininkai, – tarė astronautas geologui.

– Tiksliai. Ir būdami tikintys žmonės, suprantama, norime apsaugoti savo tikėjimą nuo nereikalingo juodinimo.

– Žinoma.

– Na tai štai, gal prieš apskelbdami šią žinią pasauliui mudu, kaip tikri mokslininkai, turėtume patikrinti tai, ką atradome kaip tikintieji.

– Tai yra?

– Tai yra palaukime ir nepradėkime pūsti trimitų, kol neatlikome Nojaus drabužių tyrimo.

Kitoje palapinės pusėje tvyrojo tyla, kol Spaikas pirmą kartą susivokė, kad žmonės anaiptol nebūtinai šlovins šį jų atradimą, kaip kad šlovino iš Mėnulio sugrįžusius astronautus. Galiausiai jis tarė:

– Manau, tu teisingai mąstai, Džimi. Atrodo, ir mane privertei pagalvoti, kad su tais drabužiais iš tiesų turime problemą.

– Ką turi galvoj?

Dabar atėjo Spaiko eilė vaidinti skeptiką.

– Na, gerai, aš tik samprotauju. Atsimeni pasakojimą apie Nojaus nuogumą? Kaip sūnūs jį apklojo? Tai štai, galime būti tikri, kad Nojaus griaučiai ypatingi, bet ar jo drabužiai irgi bus ypatingi? – Neilgam stojo tyla, paskui jis kalbėjo toliau. – Man atrodo, negalima sudaryti progų reikštis neviemiems Tamošiams. Kas, jei Nojus buvo paguldytas su šermenų rūbais, o po keleto šimtmečių jie sudūlėjo į dulkes? Tada pasirodė koks nors piligrimas – gal tam piligrimui paskui nepavyko saugiai grįžti iš netikėlių genčių gyvenamų plotų, – ir rado kūną. Tarsi būtų vėl iš naujo pamatęs Nojaus nuogybę. Taigi piligrimas atidavė Nojui savo drabužius – tuo galima paaiškinti, kodėl jis nebesugrįžo pas saviškius ir nepaskelbė apie savo atradimą. Bet tai reiškia, kad anglies datavimo testai mums gerokai sumeluos.

– Tu teisus, – atsiliepė Džimis. Ilgai buvo tylu, tarsi kiekvienas iš draugų būtų tylomis raginęs antrąjį žengti dar vieną logišką žingsnį. Galiausiai jį žengė Džimis. – Kažin, kokia viso šito teisinė padėtis.

– Mmmmm, – be jokio priešiškumo atsiliepė Spaikas.

– Kaip manai, kam priklauso Nojaus griaučiai? Išskyrus, – skubiai pridūrė Džimis, – išskyrus, žinoma, Visagalį Dievą.

– Kol pereisime visus teismus, gali užtrukti keletą metų. Juk žinai, kokie tie advokatai.

– Žinoma, – atsakė Džimis, kuriam dar nė karto neteko būti teisme. – Nemanau, kad Viešpats nori mus tąsyti po teismus. Tai būtų beveik tas pats, kaip kreiptis į Cezarį, ar ką.

Spaikas linktelėjo ir prakalbo tyliau, nors ant šio Viešpaties kalno jiedu buvo tik dviese.

– Tiems vaikinams daug nė nereikia, ką?

– Ne. Ne. Manyčiau, visai nedaug. – Džimis nenoromis atsisakė trumpos svajonės: oro pajėgų sraigtasparnio, išgabenančio juos iš šios painiavos.

Daugiau nieko neaptarinėdami, buvęs astronautas ir geologas-nardytojas grįžo į urvą, nešini dviem virpančiais žibintais, ir ėmė svarstyti, kurias Nojaus griaučių dalis slapta išgabenti iš Rytų Turkijos. Tyliai reiškėsi pamaldumas, patogiausio varianto ieškojimas ir godulys. Galiausiai jie išėmė mažutį kairės rankos piršto kaulelį ir dar pasiėmė kaklo slankstelį, iškritusį iš deramos vietos ir užriedėjusį ant dešiniojo mentikaulio. Džimis pasiėmė piršto narelį, Spaikas – slankstelį. Sutarė, jog būtų visai bepročiai, jei skristų namo drauge.

Spaikas nusileido Atlantoje, bet reporteriai jį susekė. Ne, kol kas jis neturi ką pasakyti. Taip, „Ararato“ projektas prasidėjo puikiai. Ne, jokių problemų. Ne, daktaras Falgudas skrenda kitu reisu, prieš išvykstant iš Stambulo jam teko sutvarkyti keletą reikalų. Kokių reikalų? Taip, kai reikės, bus ir spaudos konferencija; taip, Spaikas Tigleris tikisi tada jau turėsiąs jiems konkrečių, gal net džiugių žinių. Kaip jaučiatės, ponia Tigler (nuo galvos iki kojų apsitaisiusi raktažolių spalvos drabužiais)? O, aš šimtu dešimčia procentų palaikau savo vyrą, negaliu atsidžiaugti, kad jis pagaliau grįžo.

Pastorius Gibsonas, ilgai dvejojęs ir meldęsis, galiausiai sutiko atiduoti abu Nojaus griaučių kaulelius ištirti mokslininkams. Slankstelį ir piršto galiuką nusiuntė į Vašingtoną per patikimą tarpininką, kuris aiškino juos atkasęs Graikijoje. Betė troško pamatyti, ar Spaikui pavyks įsiropšti į pro šalį lekiantį karjeros traukinį.

Iš Vašingtono atėjo atsakymas, kad abu ekspertizei atiduotieji kauliukai yra apytikriai šimto penkiasdešimties metų senumo

(paklaida dvidešimt metų į abi puses). Savo iniciatyva pridūrė informaciją, kad kaklo slankstelis beveik neabejotinai priklausė moteriai.

Rūkas neramiai sklaidosi viršum tamsių vandenų, septintos valandos keltui plaukiant iš Haterio kyšulio į Okrakoko salą. Kelto šviesos skrodžia priešais plytintį vandenyną. Kiekvieną vakarą keltas turi susirasti kelią, tarsi plauktų pirmą kartą. Šioje baugioje kelionėje jį lydi balti, žali ir raudoni signaliniai žiburiukai. Išlendi ant denio, krūpčiodamas nuo šalčio, ir pažvelgi aukštyn; bet šį kartą žvaigždes užstojęs rūkas, neįmanoma nustatyti, šviečia mėnesiena ar ne. Dar kartą gūžteli pečiais ir grįžti į prirūkytą kajutę.

Už šimto mylių į vakarus, restorane „Mėnulio dulkės", Spaikas Tigleris laiko aukštai iškėlęs plastiko butelį su aukštyn tekančio upelio vandeniu ir skelbia, jog pradedamas vykdyti antrasis „Ararato" projektas.

10

) SKYRIUS (

sapnas

SAPNAVAU, kad nubudau. Tai seniausias iš visų sapnų ir aš jį ką tik sapnavau. Sapnavau, kad nubudau.

Gulėjau savo lovoje. Tai truputį nustebino, tačiau neilgai trukus supratau, jog stebėtis nėra ko. Kieno gi dar lovoje turėčiau nubusti? Apsižvalgiau ir tariau sau: nagi, nagi... Ne kažin kokia mintis, prisipažįstu. Bet ar visada svarbiausiomis progomis randame tinkamų žodžių?

Į duris pasibeldė ir vidun įėjo moteris – sykiu ir atbula, ir šonu. Turėjo atrodyti nerangi, tačiau nieko panašaus: judėjo labai grakščiai ir stilingai. Ji nešė padėklą, todėl taip ir įėjo. Moteriai atsisukus, pamačiau, kad ji vilki kažkokią uniformą. Slaugė? Ne, veikiau priminė skrydžio palydovę iš kokių nors oro linijų, apie kurias nebuvau net girdėjęs.

– Aptarnavimas, – paskelbė ji, lengvai šypsodamasi, tarsi būtų nepratusi patarnauti arba aš būčiau nepratęs naudotis panašiomis paslaugomis; o gal ir tas, ir tas.

– Aptarnavimas? – pakartojau. Mano gyvenimas toks, kad panašūs dalykai nutinka tik filmuose. Atsisėdau lovoje ir pastebėjau, kad esu visai nuogas. Kur dingo mano pižama? Čia tai permaina. Ir dar viena permaina: kai atsisėdau lovoje ir supratau, kad ji mato mane iki pusės nuogą, plikais kiaušais, taip sakant, nė truputėlio nesutrikau. Tai gerai.

– Tavo drabužiai spintoje, – pasakė ji. – Neskubėk. Turi visą dieną laiko. Ir, – pridūrė, nusišypsojusi plačiau, – dar rytoj.

Pažvelgiau į padėklą. Klausykite, aš jums apsakysiu tuos pus-

ryčius. Garbės žodis, tai buvo geriausi mano gyvenime pusryčiai. Pirmiausia – greipfrutas. Na, jūs žinote, kokie tie greipfrutai: kaip jie švirkšteli sultimis tiesiai ant marškinių krūtinės, kaip jų neįmanoma paimti į ranką, jei neprispausi šakute, kaip minkštimas amžinai limpa prie tų blausių plėvelių, o kai patrauki, plyšta drauge su jomis, kokie jie amžinai rūgštūs, tačiau labai nesinori ant viršaus užsipilti cukraus. Tokie tie greipfrutai, teisybė? Gerai, o dabar paklausykite apie šį greipfrutą. Pirmiausia jo minkštimas buvo rausvas, ne geltonas, ir visos skiltelės jau buvo išvilktos iš tų lipnių plėvių. Vaisius buvo persmeigtas kažkokiu strypeliu ar šakute, tvirtai gulėjo lėkštelėje, todėl man nereikėjo jo prilaikyti, išvis nereikėjo liesti. Apsidairiau, ieškodamas cukraus, tačiau tiktai iš įpročio. Skonį sudarė du atskiri pojūčiai – iš pradžių aštrus gaivumas, o paskui – beveik iš karto – užplūstanti saldybės banga; atrodė, kad kiekviena minkštimo skaidulėle (dydžio sulig buožgalviu) atskirai sprogsta burnoje. Negaliu neprisipažinti – tai buvo mano svajonių greipfrutas.

Tarsi imperatorius pastūmiau šalin išgremžtą žievę ir kilstelėjau sidabro gaubtą nuo herbais papuoštos lėkštės. Aišku, žinojau, kas bus po juo. Trys griežinėliai pakepintos šoninės nupjauta odele ir kremzlėmis, traškūs riebalai švyti tarsi laužas. Du kepti kiaušiniai apsiblaususiais tryniais, nes ant jų, kaip ir turi būti, kepant užpilta riebalų, o išoriniai apskrudusio baltymo krašteliai primena vinguriuojančias aukso gijas. Keptas pomidoras, kurį galiu nusakyti tik išvardydamas, koks jis nebuvo. Ne sutižusi stiebo, sėklyčių, minkštimo ir raudonos spalvos skysčio pliurza; pomidoras buvo stangrus, lengvai pjaunamas, puikiai iškepęs, o jo skonis – taip, šitą prisimenu, – skonis tikro pomidoro. Dešrelė: ne vamzdelis iš drungnos arklienos, sukištas į prezervatyvą, bet tamsi, sodri, sultinga... dešrelė, kitu žodžiu jos nepavadinsi. Visos kitos dešrelės, kurias su malonumu valgiau ankstesniame gyvenime, viso labo mokėsi tokios būti; jos dalyvavo atrankoje,

bet vaidmens tikrai negaus. Dar ant padėklo buvo nedidelė pusmėnulio pavidalo lėkštutė su pusmėnulio pavidalo sidabro dangteliu. Kilstelėjau – taip, štai jos, šoninės odelės, atskirai paskrudintos, tik ir laukia, kol užsimanysiu pakramtyti.

Skrebučiai, marmeladas – na, juos galite įsivaizduoti, patys galite juos susapnuoti. Bet apie arbatinuką būtinai papasakosiu. Arbata, be abejo, buvo pati tikriausia, o skonis toks, tarsi ją būtų savo rankomis nuskynęs kokio nors radžos tarnas. Bet arbatinukas... Kadaise, prieš daugel metų, autobusu važiavau su ekskursija į Paryžių. Atsiskyriau nuo grupės ir nuklydau į rajoną, kuriame gyvena turtingi žmonės. Na, bent jau ten apsiperka ir valgo. Ant gatvės kampo praėjau kavinę. Ji neatrodė pernelyg prašmatni, akimirką net pagalvojau, kad gal prisėsiu. Bet neprisėdau, nes prie vieno staliuko pamačiau vyriškį, geriantį arbatą. Jis įsipylė naują puodelį, ir aš pastebėjau rakandėlį, kuris tais laikais pasirodė kone prabangos įsikūnijimas: prie arbatinuko snapelio trimis plonomis sidabro grandinėlėmis buvo pritvirtintas sietelis. Vyriškis palenkė arbatinuką, ruošdamasis pilti, ir sietelis sujudėjo, pasirengęs sulaikyti arbatžoles. Negalėjau patikėti, kad kažkas kadaise rimtai svarstė, kaip išvaduoti šį prakilnų arbatos gėrėją nuo sunkios būtinybės paimti į kitą ranką įprastą arbatos tinklelį. Nužingsniavau tolyn nuo kavinės, jausdamas jos klientams šiokią tokią panieką. O štai dabar ant mano padėklo stovėjo arbatinukas su prašmatnios Paryžiaus kavinės insignijomis. Po jo snapeliu ant trijų sidabro grandinėlių tabalavo sietelis. Staiga supratau, kam jis reikalingas.

Po pusryčių pastačiau padėklą ant staliuko prie lovos ir priėjau prie spintos. Štai jie, visi mėgstamiausi mano drabužiai. Štai sportinio stiliaus švarkas, kurį nuoširdžiai mėgau net tada, kai žmonės pradėjo man kalbėti: kaip keista, jūs jį pirkote dėvėtų drabužių parduotuvėje – dar dvidešimt metų, ir švarkas vėl grįš į madą. Velvetinės kelnės, kurias žmona išmetė, nes sėdynės

nebebuvo įmanoma sulopyti; bet štai kažkam pavyko, ir kelnės atrodo tarsi naujos, nors ne tokios naujos, kad liautumeisi jas mėgęs. Marškiniai tiesė į mane rankoves, ir kodėl gi ne – dar niekada gyvenime jie nebuvo taip lepinami, sukabinti ant aksomu aptrauktų pakabų. Čia stovėjo ir batai, kurių žūtį apgailėjau, kojinės su staiga dingusiomis skylėmis, kaklaraiščiai, kuriuos buvau matęs parduotuvių vitrinose. Šios drabužių kolekcijos niekas nebūtų pavydėjęs, tačiau juk ne tai svarbiausia. Aš atgavau pasitikėjimą. Vėl būsiu savimi. Būsiu daugiau negu savimi.

Prie lovos tabalavo skambučio virvė su kutais, kurios anksčiau nebuvau pastebėjęs. Patraukiau ją, truputį susigėdau ir vėl palindau po antklode. Kai į kambarį įėjo slaugė-skrydžių palydovė, plekštelėjau sau per pilvą ir pareiškiau:

– Žinai ką, mielai dar kartą suvalgyčiau ką nors panašaus.

– Nė kiek nesistebiu, – atsakė ji. – Beveik tikėjausi, kad taip ir pasakysi.

Nesikėliau visą dieną. Pusryčių, pietų ir vakarienės valgiau pusryčius. Sistema man pasirodė vykusi. Pietumis pasirūpinsiu rytoj. Tai yra rytoj nesirūpinsiu pietumis. Rytoj niekuo nesirūpinsiu. Tarp pietų-pusryčių ir vakarienės-pusryčių (jau spėjau kaip reikiant įvertinti tą naujovišką sietelį – pildamas arbatą gali kita ranka ramiai valgyti raguolį) ilgokai numigau. Paskui nusiprausiau po dušu. Galėjau maudytis ir vonioje, bet vonioje turbūt esu praleidęs kelis dešimtmečius, todėl pasirinkau dušą. Susiradau dygsniuotą chalatą su kišenėle ant krūtinės, kur buvo aukso galionu išsiuvinėta mano monograma. Chalatas puikiai tiko, bet monograma pasirodė velniškai pamaiviška. Prieš ką aš čia puikuosiuosi tarsi koks pasipūtęs dabita? Man bežiūrint į auksinius raitinius, jie išnyko. Tik mirktelėjau, ir nebeliko. Chalatas tebeturėjo paprastą kišenėlę ir dėl to atrodė dar patogesnis.

Kitą dieną vėl nubudau – ir vėl pavalgiau pusryčius. Jie pasi-

rodė nė kiek ne blogesni už anuos trejus. Buvo visiškai aišku, kad pusryčių problema galiausiai išspręsta.

Atėjusi pasiimti padėklo, Brigita sumurmėjo:

– Apsipirkti?

– Žinoma. – Būtent apie tai ir pats galvojau.

– Kur norėsi pirkti – namie ar parduotuvėse?

– Parduotuvėse, – atsakiau, nelabai suprasdamas skirtumą.

– Puiku.

Mano žmonos brolis kartą dešimt dienų praleido Floridoje ir grįžęs pasakė:

– Kai numirsiu, nenoriu į dangų; noriu į Ameriką, kad galėčiau apsipirkti.

Antrąjį rytą aš pagaliau supratau, ką jis turėjo galvoje.

Kai prisiartinome prie prekybos centro, Brigita paklausė, ar aš norėčiau eiti, ar važiuoti. Atsakiau, kad gal važiuokim, tikriausiai taip smagiau – atrodo, tokio atsakymo ji ir tikėjosi. Geriau pagalvojus, tai jos darbas kartais gana nuobodus – na, juk mes visi veikiausiai reaguojame panašiai, tiesa? Žodžiu, važiavome. Prekybos centro vežimėliai vieliniai, su motorais, dūzgia grindimis tarsi modeliukai, tik niekada nesusiduria, nes juose įtaisyta kažkokia elektroninė akis. Jau, atrodo, trenksiesi į atlekiantį vežimėlį, bet staiga pajunti, kad suki į šalį. Tarp kitko, tai labai smagu – mėginti į ką nors atsitrenkti.

Pirkimo principą nesunku suprasti. Gauni plastiko kortelę, kurią reikia įkišti į plyšelį šalia pageidaujamos prekės ir pultelyje surinkti norimą kiekį. Po poros sekundžių kortelę pasiimi. Už prekes sumokama ir jos pristatomos automatiškai.

Aš gerokai pasilinksminau su tuo vežimėliu. Atsimenu, kai seniau eidavau apsipirkti, anais laikais, tai kartais matydavau vežimėliuose tarsi narvuose sėdinčius vaikiukus, kuriuos vežiodavo tėvai; aš jiems pavydėdavau. Dabar pavydėti nebebuvo ko. Brolau, kiek aš tą dieną visko prisipirkau! Išpirkau turbūt visus

rausvuosius greipfrutus. Na, bent man taip pasirodė. Prisipirkau maisto pusryčiams, pietums, vakarienei, vėlyviems pusryčiams, popietės arbatai, užkandžių prie aperityvo, peno naktipiečiams. Pirkau vaisius, kurių pavadinimų pats nežinojau, keistus, nematytus man žinomų gyvulių mėsos gabalus ir man žinomus niekada nematytų gyvulių mėsos gabalus. Australiško maisto skyriuje radau krokodilo uodegos kepsnį, vandeninio buivolo filė, ***terrine de kangarou****. Visko nusipirkau. Ištuštinau delikatesų skyrelį. Šaldyta omaro suflė su vyšniniais traškučiais: kaip tokiam daiktui atsispirti?

O gėrimų skyrius... Net neįsivaizdavau, kad žmonės prigalvojo tiek įvairiausių apsvaigimo priemonių. Pats aš labiausiai mėgstu alų ir viskį, bet nenorėjau pasirodyti siauraprotis, todėl nusipirkau keletą dėžių vyno ir visokių kokteilių. Man labai padėjo etiketės ant butelių: jose buvo smulkiai paaiškinta, kaip prisigersi nuo kiekvieno iš šių gėrimų, atsižvelgiant į tokius veiksnius kaip lytis, svoris bei kūno masės indeksas. Radau tokio skaidraus alkoholinio gėrimo apiplyšusia etikete. Gėrimas vadinosi „Nusipliaupėm kaip šiaučiai" (gamintas Lenkijoje), o etiketė skelbė: „Šis gėrimas suteiks jums progą nusigerti taip, kaip dar gyvenime nebuvote nusigėrę". Na, tokio gėrimėlio tai jau tikrai reikėjo paimti bent dėžę, kaip manot?

Rytas buvo praleistas netuščiai. Gal net geriausias iš visų mano praleistų rytų. Beje, prašyčiau nežiūrėti į mane taip iš aukšto. Jūs patys ne ką kita būtumėt darę. Na, sakysime, neitumėte į parduotuves, tai ką tada? Susitikę vieną kitą garsenybę, užsiėmę seksu, žaidę golfą? Galimybių skaičius nėra begalinis – tai svarbu prisiminti, galvojant ir apie šitą vietą, ir apie aną. O jei aš pirmiausia nuvažiavau apsipirkti, tai ką gi: žmonės, tokie kaip aš, visada taip elgiasi. Nežiūrėčiau į jus iš aukšto, jei sugalvotumėt

* kengūros paštetą *(pranc.)*

pirmiausia pasižiūrėti garsenybių, užsiimti seksu ar pažaisti golfą. Be to, laikui bėgant ir tam atėjo eilė. Juk sakiau, mes nesame tokie jau skirtingi.

Grįžęs namo pasijutau... negalėčiau pasakyti, kad pavargęs – čia niekas nepavargsta, – bet, galima sakyti, prisisotinęs. Tie vežimėliai labai smagūs; manau, daugiau niekada nebevaikščiosiu – iš tikrųjų tai prekybos centre nė nemačiau vaikščiojančių žmonių. Atėjo pietų metas, ir Brigita atnešė pusryčius. Po to nusnūdau. Tikėjausi ką nors susapnuoti, kadangi užsnūdęs popiet visad ką nors sapnuoju. Nesapnavau. Kažin, kodėl.

Brigita pažadino mane, atnešusi arbatos su mano pasirinktais sausainiais. Tai buvo serbentų sausainiai, specialiai iškepti tokiems kaip aš. Nežinau, kokia jūsų nuomonė šiuo klausimu, bet aš visą gyvenimą skundžiausi, kad į serbentų sausainius deda per mažai serbentų. Aišku, serbentų neturi būti *per daug,* nes tada gausi ne sausainį, o krūvelę serbentų, bet man visad atrodė, jog proporcijas reikėtų truputį pakeisti. Suprantama, serbentų naudai – na, sakysime, kad tešlos ir serbentų būtų per pusę. Geriau pagalvojus, tie sausainiai taip ir pavadinti: „Pusė per pusę". Nusipirkau tris tūkstančius pakelių.

Atverčiau laikraštį, kurį Brigita buvo apdairiai padėjusi ant padėklo, ir vos neišliejau arbatos. Tai yra arbatą išliejau – tiktai čia tokie dalykai nebesvarbūs. Viskas dėl žinios, kurią perskaičiau pirmame puslapyje. Na, ją ir reikėjo spausdinti pirmame puslapyje, kur kitur? *Leicester City* laimėjo futbolo taurę. Nejuokauju, *Leicester City,* po šimts, rimtai laimėjo futbolo taurę! Jums tikriausiai sunku patikėti, ar ne? Na, nežinau, gal *jums* ir nesunku, jei nieko neišmanote apie futbolą. Bet aš apie futbolą kai ką išmanau, visą gyvenimą sirgau už *Leicester City,* ir aš nieku gyvu nebūčiau tuo patikėjęs – štai kas svarbiausia. Nesupraskite manęs klaidingai, neketinu juodinti savo komandos. Tai gera komanda, kartais net labai gera, tačiau jai kažin kodėl niekaip nesiseka

laimėti nė vienų svarbių varžybų. Antrosios lygos čempionai – kiek tik norite, be skaičiaus, o taip, bet pirmojoje lygoje – nė kartelio. Sykį kovėsi dėl pirmos vietos, taip, tas buvo. Bet kad taurę... faktas, nepaneigiamas faktas yra toks: per visą laiką, kol aš sirgau už *Leicester City* (ir anksčiau) jie nėra laimėję futbolo taurės. Finalinėse rungtynėse jų pokario rezultatai labai geri – bet prizų nelaimėta nė karto. 1949, 1961, 1963, 1969 metai jiems buvo prasti, nors vienas kitas pralaimėjimas, man atrodo, buvo gryniausia nesėkmė, tiesą sakant, išskirčiau... Na gerai, jau matau, kad futbolas jūsų nedomina. Nieko tokio, tik svarbu, kad suvoktumėte svarbiausią dalyką – *Leicester City* iki šiol ničnieko nelaimėdavo, o dabar, pirmą kartą klubo istorijoje, iškovojo futbolo taurę. Be to, tikrai jaudinančiose rungtynėse, jei tikėsime laikraščiu: *City* laimėjo pergalę 5 – 4 per pirmąjį pratęsimą, nors mažiausiai keturis kartus komandai grėsė pralaimėjimas. Koks žaidimas! Koks stebuklingas meistriškumo ir gryniausios valios stiprybės derinys! Didžiavausi vaikinais. Brigita rytoj man atneš vaizdo įrašą, neabejoju, kad gaus. O kol kas nutariau prie pusryčių, kuriuos valgiau vakarienei, išgerti lašelį šampano.

Laikraščiai buvo puikūs. Galima sakyti, būtent laikraščius geriausiai prisimenu. *Leicester City* laimėjo futbolo taurę, šitą jau tikriausiai minėjau. Atrasti vaistai nuo vėžio. Mano partija kaskart laimėdavo visuotinius rinkimus, o galiausiai visi pamatė, kad jos idėjos teisingos, ir didžioji dalis opozicijos perėjo pas mus. Trapios senutės kas savaitę praturtėdavo, išlošusios loterijoje. Seksualiniai nusikaltėliai atgailaudavo, jiems būdavo leidžiama grįžti į visuomenę, ir jie grįžę nepriekaištingai elgėsi. Oro linijų lakūnai išmoko taip vairuoti lėktuvus, kad ore į nieką neatsitrenkdavo. Visi sunaikino branduolinius ginklus. Anglijos rinktinės treneris pasirinko visą *Leicester City* komandą atstovauti šaliai Pasaulio taurėje, ir ji parvežė mums Žiulio Rimė taurę (nepamirštamoje finalinėje kovoje įveikusi Brazilijos rinktinę 4 – 1).

Skaitant laikraščius, spauda netepė rankų, o aprašyti įvykiai – proto. Vaikai vėl buvo nekalti padarėliai, vyrai ir moterys gražiai elgėsi vieni su kitais; niekam nereikėjo gręžti dantų, o moterims niekada nenubėgdavo pėdkelnių akys.

Ką dar veikiau pirmąją savaitę? Jau sakiau, kad žaidžiau golfą, užsiiminėjau seksu, bendravau su garsenybėmis ir nė karto nepasijutau blogai. Iš pradžių pakalbėkime kad ir apie golfą. Ne, šis žaidimas man niekada labai jau gerai nesisekė, bet anksčiau mielai pereidavau savivaldybei priklausančiais laukais, kurių žolė primena kilimėlį iš kokoso plaušų ir kuriuose niekas nesivargina pataisyti savo atskverbtos velėnos, nes aplinkui tiek duobių, kad neįmanoma nustatyti, kas kurioje vietoje ją atskverbė. Tačiau buvau matęs per televiziją beveik visus garsiuosius golfo laukus, ir man buvo smalsu sužaisti – na, savo svajonių žaidimą. Tą pačią akimirką, kai prie pirmos duobutės pajutau lazdą trinktelint į kamuoliuką, o šis kaukdamas nulėkė porą šimtų jardų, pasijutau devintame danguje. Visos lazdos atrodė tobuliausiai pritaikytos mano smūgiams; vešlia, stangria žole apžėlę laukai laikė iškėlę kamuoliuką tarsi padavėjas padėklą su kokteiliais, o mano pagalbininkas (niekad anksčiau nebuvau turėjęs pagalbininko, bet šis elgėsi su manimi nelyginant su Arnoldu Palmeriu* ir negailėjo naudingų patarimų, tačiau nelindo į akis. Golfo laukuose, regis, buvo visko, ko širdis geidžia – upelių, ežerų, senovinių tiltelių, vietomis jie ribojosi su jūra, kaip pasitaiko Škotijoje, vietomis žydėjo šunobelės ir azalijos tarsi Ogastoje, netrūko nei beržų, nei pušų, nei viržynų, nei dygliakrūmių. Laukai buvo sudėtingi, bet teikė daug galimybių. Tą saulėtą rytą surinkau 67, o tai reiškia – dvidešimčia smūgių pagerinau savo rekordą, pasiektą savivaldybei priklausančiuose laukuose.

* Garsus golfo žaidėjas, vėliau treneris, golfo laukų kūrėjas, XX a. septintą dešimtmetį išrinktas „Dešimtmečio sportininku".

Buvau toks patenkintas žaidimu, kad grįžęs paklausiau Brigitos, ar ji nenorėtų su manim pasimylėti. Ji atsakė, jog, žinoma, mielai, aš jai atrodau labai patrauklus, ir nors kol kas yra mačiusi tik viršutinę mano dalį, nė kiek neabejoja, kad ir visa kita puikiausiai veikia; tiesa, yra keletas smulkių problemėlių, pavyzdžiui, ta, kad ji labai įsimylėjusi kitą žmogų, o jos darbo sutartyje aiškiai parašyta, kad už seksą su neseniai atvykusiais asmenimis darbuotojai tuojau pat netenka darbo, be to, dėl įgimtos širdies ydos papildomas krūvis jai gali būti pavojingas, tačiau jei aš porą minučių palauksiu, ji tuojau pat nubėgs ir persirengs dailesniais apatiniais. Tad aš dar svarsčiau apie savo pasiūlymo pliusus bei minusus, o kai ji grįžo, išsikvėpinusi ir švytuodama iškirpte, pasakiau, jog geriau pagalvojęs nutariau verčiau neprasidėti. Ji atrodė labai nusivylusi, sėdėjo priešais mane, sukryžiavusi kojas – žavus vaizdas, pasakysiu jums! – bet aš neatlyžau. Tik gerokai vėliau – iš tiesų, rytojaus rytą, – susivokiau, kad tai ji mane atstūmė. Manęs iki šiol dar niekas nebuvo taip maloniai atstūmęs. Čia net blogi išgyvenimai tampa gerais.

Tą vakarą pavalgiau eršketo su bulvių traškučiais, užsigerdamas didžiuliu buteliu šampano (pagirių čia irgi nebūna), ir jau buvau beužsnūstąs, mintyse dar kartą išgyvendamas klastingą kairinį smūgį, kuriuo trenkiau kamuoliuką prie šešioliktos duobutės, norėdamas jį užmesti ant viršutinio dviejų lygių pievelės sluoksnio, tik staiga pajutau, kaip kažkas kelia antklodės kraštą. Iš pradžių pamaniau, kad tai Brigita, ir pajutau šiokį tokį sąžinės graužimą – vargšė, jos ir širdis nesveika, ir darbą praras, jau nekalbant apie tai, kad yra įsimylėjusi kitą žmogų, – bet kai ją apkabinau ir sukuždėjau: „Brigita?“, išgirdau kuždant: „Ne, aš ne Brigita“. Tartis buvo visai kitokia, balsas slopus ir užsienietiškas, o paskui ir iš kitų ženklų supratau, kad tai anaiptol ne Brigita, nors mergina, žinoma, daugeliu požiūrių labai patraukli. Tai, kas nutiko paskui – kai sakau „paskui“, turiu galvoje anaiptol

netrumpą laiko tarpą, – yra, kaip čia pasakius, sunku nupasakoti. Sugebu pasakyti tik tiek, kad tą rytą buvau pasiekęs golfo rezultatą 67, dvidešimčia smūgių pagerinęs savo iki tol geriausią pasiekimą, o tą naktį irgi įvyko panašus dalykas. Jūs mane supraskite, nesiruošiu čia kritikuoti savo brangiosios žmonos: paprasčiausiai po šitiek metų, žinote, ir dar vaikų, ir to nuovargio – žodžiu, neįmanoma išvengti tam tikro nuobodulio. Malonumas išlieka, bet iš esmės tiesiog darai tai, kas būtina, tiesa? Iki šiol nebuvau nė pagalvojęs, kad kaip partneriai gali vienas kitą nugesinti, lygiai taip pat įmanoma ir vienas kitą užvesti. Oho! Nė pats neišmaniau, taip sugebąs! Nenutuokiau, kad taip išvis įmanoma! Mudu kone instinktyviai nujautėme, ko nori partneris. Niekad anksčiau nebuvau to patyręs. Ne, jūs mane supraskite, visai nenoriu sudaryti jums įspūdžio, kad kritikuoju savo brangiąją žmoną.

Tikėjausi, kad atsibudęs jausiu nuovargį, bet ir vėl jausmas veikiau priminė malonų pasitenkinimą, tarsi po ano apsipirkimo. Nejau viską susapnavau? Ne: ant pagalvės radau du ilgus raudonus plaukus, patvirtinančius, jog viskas įvyko tikrovėje. Jų spalva dar kartą įrodė, kad naktį mane tikrai aplankė ne Brigita.

– Ar gerai miegojai? – paklausė ji, atnešusi pusryčius, ir valiūkiškai nusišypsojo.

– Visa diena buvo labai gera, – atsakiau truputį pernelyg oficialiai, nes spėjau, kad ji žino. – Išskyrus, – skubiai pridūriau, – žinią apie tai, kad tu turi širdies ydą. Labai tave užjaučiu.

– O, kaip nors susidorosiu, – atsiliepė ji. – Varikliukas veiks dar keletą tūkstančių metų.

Mes nuėjome apsipirkti (dar nespėjau tiek aptingti, kad norėčiau pirkti namuose), aš perskaičiau laikraštį, pavalgiau pietus, pažaidžiau golfą, pamėginau užpildyti išsilavinimo spragas – pažiūrėjau vaizdajuostę filmo, pastatyto pagal Dikensą, – pavalgiau eršketo su bulvių traškučiais, išjungiau šviesą ir neilgai trukus

pasimylėjau. Man pasirodė, kad diena buvo praleista puikiai, kone tobulai, be to, man ir vėl pavyko pasiekti 67 rezultatą. Jei nebūčiau prie aštuonioliktos duobutės įvaręs kamuoliuko į šunobeles – manau, buvau tiesiog pernelyg susijaudinęs, – būčiau galėjęs savo kortelėje įrašyti 66, o gal net ir 65.

Taip ir ėjo gyvenimas, kaip sakoma. Praslinko keli mėnesiai – tiek tai tikrai, gal net daugiau; po kurio laiko tiesiog liaujiesi sekti laikraščio išleidimo datą. Supratau, kaip protingai pasielgiau, nesimylėdamas su Brigita. Mudu labai susidraugavome.

– O kas bus, – kartą paklausiau jos, – kai čia atvyks mano žmona?

Turbūt turėčiau paaiškinti, kad šiuo metu mano brangiosios žmonos su manimi nėra.

– Taip ir maniau, kad dėl to nerimausi.

– O, negalima sakyti, kad *dėl to* nerimauju, – atsakiau, turėdamas galvoj naktinę savo viešnią, nes šiaip jaučiausi tarsi koks verslininkas užsienio komandiruotėje, ar ne? – Norėjau paklausti šiaip, apskritai.

– Nėra jokio „apskritai“. Viskas priklausys nuo tavęs. Ir nuo jos.

– Ar jai tai patiks? – paklausiau, šį kartą jau tikrai turėdamas galvoje viešnią.

– O ar ji sužinos?

– Manau, gali kilti problemų, – tariau, ir vėl kalbėdamas apibendrintai.

– Čia visos problemos išsprendžiamos, – atsakė ji.

– Tu sakai, tu žinai. – Jau spėjau patikėti, kad viskas iš tiesų susiklostys taip, kaip tikiuosi.

Pavyzdžiui, ta mano sena svajonė. Na, gal ne visai svajonė, veikiau tai, ko visą laiką labai norėjau. Svajonė, kad išgirsiu nuosprendį. Ne, neteisingai pasakiau, dabar atrodo, tarsi būčiau svajojęs, kad mane giljotinuos, išpers rimbais ar padarys ką nors panašaus. Visai ne. Ne, aš norėjau išgirsti *nuosprendį,* suprantate?

Juk visi to norime, ar ne? Norėjau, kad kas nors, na nežinau, viską apibendrintų, norėjau, kad atidžiai ištirtų mano nugyventą gyvenimą. Šiaip mes nieko panašaus nepatiriame, nebent tenka stoti priešais teismą arba pereiti psichiatrinę ekspertizę; nei vieno, nei antro mano gyvenime nebuvo, ir negaliu pasakyti, kad dėl to liūdėjau, juk nesu nei nusikaltėlis, nei pamišėlis. Ne, aš normalus žmogus, norėjau tik to, ko nori normalūs žmonės. Norėjau, kad į mano gyvenimą būtų atkreiptas dėmesys. Dabar suprantate?

Vieną dieną pradėjau tai aiškinti savo draugei Brigitai, nors nebuvau tikras, ar sugebėsiu pasakyti tiksliau, negu ką tik pamėginau, bet ji iškart mane suprato. Ji pasakė, kad tokie pageidavimai labai dažni, nebus sunku viską surengti. Tad po poros dienų ir patraukiau ten. Paprašiau, kad ji palydėtų mane, moraliai palaikytų, ir ji sutiko.

Iš pradžių viskas atrodė lygiai taip, kaip tikėjausi. Įėjome į prašmatnų senovinį pastatą su kolonomis, kurio frontone buvo išrėžta daugybė lotyniškų, graikiškų ar dar kitokių žodžių, mus pasitiko uniformuoti patarnautojai, ir aš iškart apsidžiaugiau specialiai šiai progai pareikalavęs naujo kostiumo. Viduje buvo milžiniški laiptai, iš tų, kurie skyla perpus, išsiskiria į priešingas puses, sudaro erdvų ratą, o viršuje vėl susitinka. Visur žvilgėjo marmuras, ką tik nušveistas žalvaris, plytėjo ištisi plotai raudonmedžio, kuriame niekada gyvenime neįsiveis jokia kirvarpa.

Patalpa nebuvo didžiulė, tačiau tai ir nesvarbu. Svarbiau kitkas – kad joje tvyrojo tinkama nuotaika, oficiali, tačiau negrėsminga. Buvo beveik jauku, o senas aksomas vietomis atrodė gerokai nutriušęs, ir vis dėlto čia vyksta svarbūs dalykai. Tas ponas, kuris ėmėsi mano atvejo, buvo labai simpatiškas senis. Truputį panašus į mano tėvuką – ne, gal veikiau į dėdę. Žvelgia gana draugiškai, tiesiai į akis; iškart matyti, kad nepakęs jokių

kvailysčių ar išsisukinėjimų. Jis perskaitęs visus mano dokumentus, sako. Štai čia, jam po ranka, yra viso mano gyvenimo istorija, viskas, ką aš esu padaręs, pasakęs, pajutęs, visa šita velniška painiava, viskas, kas buvo gerai ir kas buvo blogai. Nemenka šūsnis, turbūt įsivaizduojate. Nebuvau tikras, ar man galima į jį kreiptis, bet vis dėlto ryžausi. Pasakiau, tai ponas tikrai greitai skaitote. Jis atsakė turėjęs daugybę progų pasitreniruoti ir mes abu gerai pasijuokėme. Tada vogčiomis dirstelėjo į laikrodį – ne ne, labai mandagiai, – ir paklausė, ar norėčiau išklausyti nuosprendį. Pajutau, kaip išsitiesiau, nuleidau rankas, nykščiais liesdamas kelnių siūles, ir sugniaužiau kumščius. Tada linktelėjau ir atsakiau:

– Taip, pone. – Gerokai jaudinausi, ką čia slėpti.

Jis pasakė, kad man viskas gerai. Ne, nejuokauju, būtent taip ir pasakė: „Jums viskas gerai“. Truputį dar palaukiau, tikėdamasis, jog jis tęs, bet pamačiau, kaip jo ranka siekia viršutinio kitos šūsnies dokumento. Paskui jis pakėlė akis, nusišypsojo, pakartojo: „Ne, aš kalbu rimtai, jums tikrai viskas gerai“. Aš vėl linktelėjau; dabar jau buvo aiškiai matyti, kad jis imasi kitos bylos, tad apsisukau ir išėjau. Išėjęs prisipažinau Brigitai, kad esu truputį nusivylęs, o ji atsakė, jog taip nutinka daugeliui, bet tikrai neturėčiau laikyti to sau priekaištu, tad aš ir nelaikiau.

Apytikriai tuo metu pradėjau susitikinėti su garsenybėmis. Iš pradžių truputį drovėjausi, tad prašiau tik kino žvaigždžių ir sportininkų, kuriais žavėjausi. Buvau sutikęs, pavyzdžiui, Stivą Makviną ir Džudę Garland; paskui Džoną Veiną, Moriną O'Salivan, Hamfrį Bogartą, Džiną Tirnį (man kažkodėl nuo seno labai patiko Džinas Tirnis) ir Bingą Krosbį. Kalbėjausi su Dankanu Edvardsu ir kitais *Man Utd* žaidėjais, žuvusiais tada Miunchene per lėktuvo katastrofą. Susitikau ir ne vieną *Leicester City* vyruką iš tų, kurie kitados ten žaidė, bet jų pavardės turbūt jums bus visai negirdėtos.

Neilgai trukus sumečiau, kad galiu susitikti su kuo tik noriu. Kalbėjau su Džonu F. Kenedžiu ir Čarliu Čaplinu, Merilina Monro, prezidentu Eizenhaueriu, popiežium Jonu XXIII, Vinstonu Čerčiliu, Romeliu, Stalinu, Mao Dzedunu, Ruzveltu, generolu de Goliu, Lindbergu, Šekspyru, Badžiu Holiu, Petse Klain, Karlu Marksu, Džonu Lenonu ir karaliene Viktorija. Beveik visi buvo labai malonūs, tokie natūralūs, anaiptol nesipūtė ir nekalbėjo su manimi iš aukšto. Visai kaip normalūs žmonės. Paprašiau, gal būtų galima susitikti su Jėzumi Kristumi, bet man atsakė, kad tai nėra visai aišku, ir aš nebekaulijau. Susitikau Nojų, tačiau – nenuostabu – iškilo kalbos barjeras. Buvo ir tokių žmonių, į kuriuos norėjau tik pažiūrėti. Pavyzdžiui, Hitleris: šitam žmogui tikrai nepaduočiau rankos, bet viskas buvo taip sutvarkyta, kad aš galėjau pasislėpti už krūmų ir stebėti, kaip jis eina pro šalį, apsivilkęs ta savo piktadario uniforma, visiškai kaip gyvas.

Spėkit, kas atsitiko paskui? Ogi aš ėmiau nerimauti. Nerimavau dėl keisčiausių dalykų. Pavyzdžiui, dėl savo sveikatos. Ar ne beprotybė? Gal tai prasidėjo tada, kai Brigita man papasakojo apie savo širdies ydą; staiga pradėjau įsivaizduoti, kad man darosi kažkas negero. Kas būtų patikėjęs? Laikiausi visokiausių sveikuoliškų dietų; įsigijau irklavimo treniruoklį ir dviratį, įgudau kilnoti svorius, atsisakiau druskos ir cukraus, gyvulinių riebalų ir riebių pyragaičių; net sausainių „Pusė per pusę" suvalgydavau tik pusę pakelio per dieną. Kartais nei iš šio, nei iš to susirūpindavau, kad plinku, kad važinėtis prekybos centre gali būti pavojinga (ar tikrai tie vežimėliai saugūs?), kad sutriks lytinis pajėgumas ir baigsis banko sąskaita. Ko aš taip jaudinausi dėl banko sąskaitos, juk neturėjau sąskaitos jokiame banke? Išsigalvodavau, jog prekybos centre staiga įstrigs kortelė, jaučiau kaltę turėdamas tokį didžiulį kreditą. Kuo aš jo nusipelniau?

Šiaipjau beveik visą laiką jaučiausi gerai – pirkimas, golfas,

seksas, susitikimai su įžymiais žmonėmis. Bet kartais imdavau ir pagalvodavau: o kas bus, jei nebegalėsiu sužaisti visų 18 duobučių? Kas, jei nebeturėsiu už ką nusipirkti „Pusės per pusę“? Galiausiai išpažinau šias mintis Brigitai. Ji nutarė, jog laikas mane perduoti į kitų asmenų rankas. Užsiminė, kad jos darbas baigtas. Nuliūdau ir paklausiau, ką galėčiau jai nupirkti, išreikšdamas savo dėkingumą. Ji atsakė turinti viską, ko reikia. Pamėginau parašyti eilėraštį, nes žodį „Brigita“ galima surimuoti su žodžiu „matyta“, bet daugiau nesugalvojau nieko gero, išskyrus „plytą“ ir „kitą“, tad mečiau; kad ir kaip ten būtų, ji veikiausiai jau ne kartą yra gavusi panašių eilėraščių.

Paskui mano priežiūrą perėmė Margaretė. Ji atrodė solidesnė už Brigitą – elegantiški kostiumėliai, glotni šukuosena plaukelis į plaukelį: iš tų merginų, kurios patenka į konkurso „Geriausia metų verslininkė“ finalą. Truputį jos išsigandau – net įsivaizduoti negalėjau, kad drįsčiau jai pasiūlyti seksą kaip Brigitai, – ir beveik tikėjausi sulaukti priekaištų dėl mano pasirinkto gyvenimo būdo. Bet ji, žinoma, nepriekaištavo. Ne, tik pasakė neabejojanti, kad jau esu susipažinęs su visais patogumais, o į ją galiu kreiptis bet kada, kai prireiks ko nors daugiau, ne tik praktinio patarimo.

– Pasakyk man štai ką, – paklausiau aš jos per pirmą susitikimą. – Juk kvaila nerimauti dėl savo sveikatos, tiesa?

– Nėra visiškai jokio reikalo.

– Ir dėl pinigų nerimauti kvaila?

– Visiškai jokio reikalo, – atsakė ji.

Jos balse nuskambėjo užuomina, kad jei tik sugalvočiau geriau paieškoti, tai veikiausiai rasčiau dalykų, dėl kurių verta nerimauti; šito aš nebeklausiau. Turėjau begalę laiko. Ko jau ko, o laiko tai man tikrai nepritrūks.

Žinote, aš gal ir nesu mikliausias pasaulio mąstytojas ir praėjusiame gyvenime buvau linkęs tiesiog daryti, ką reikia arba ką

norisi, ir pernelyg apie tai negalvoti. Normalu, tiesa? Bet tik duokite žmogui pakankamai laiko, ir jis ims mąstyti giliau, pradės klausti rimtesnių dalykų. Pavyzdžiui, kas iš tikrųjų čia viską valdo ir kodėl aš tų valdytojų beveik nematau? Maniau, kad norint čia patekti reikia išlaikyti savotiškus stojamuosius egzaminus arba gauti įvertinimą; tačiau manęs niekas nieko neklausė, išskyrus aną, tiesą sakant, gerokai mane nuvylusį teismą, kai senasis karšena pareiškė, jog man viskas gerai. Leido man per dienas dykaduoniauti ir žaisti golfą. Ar galima patikėti, kad visa tai man dovanota? O gal iš manęs ko nors tikimasi?

Paskui dar ta istorija su Hitleriu. Pakanka patūnoti už krūmo, ir jis pražygiuoja pro šalį – kresnas, su piktadario uniforma, dirbtinai šypsodamasis. Na gerai, aš jį pamačiau, patenkinau savo smalsumą, bet, suprantate, turiu juk savęs paklausti, o ką jis išvis čia veikia? Ar užsisako pusryčius kaip visi kiti? Jau pastebėjau, kad jam leidžiama dėvėti savo drabužius. Ar tai reiškia, kad jam galima žaisti golfą ir užsiiminėti seksu, kada tik užsimano? Kokios čia išvis taisyklės?

O dar tas mano nerimas dėl sveikatos, dėl pinigų ir važinėjimosi po prekybos centrą. Jau nustojau nerimauti dėl šių dalykų, bet nerimavau dėl to, kad jie man kelia nerimą. Ką tai reiškia? Gal tai kur kas rimtesnė problema negu prisitaikymo sunkumai, apie kuriuos užsiminė Brigita?

Manau, būtent dėl golfo galiausiai ryžausi kreiptis į Margaretę paaiškinimo. Nebuvo nė mažiausios abejonės – per mėnesius ir metus, praėjusius nuo to laiko, kai gavau progą žaisti žavinguose, vešliuose laukuose, kupinuose mažyčių paslapčių ir pagundų (kiek kartų, taikydamas į artimą vienuoliktą duobutę, esu įmušęs kamuoliuką į vandenį!), mano meistriškumas be galo išaugo. Vieną dieną taip ir pasakiau Severianui, nuolatiniam savo pagalbininkui: „Mano meistriškumas išaugo tiesiog be galo“. Jis sutiko su manimi, ir tik gerokai vėliau, tarp vakarienės ir sekso,

susimąsčiau, ką pasakęs. Pirmą žaidimo dieną baigiau 67 rezultatu, bet palaipsniui šis skaičius mažėjo. Dar neseniai beveik kasdien pasiekdavau 59, o dabar, treniruodamasis po vaiskiu dangumi, artėjau prie 50. Be jokio vargo nuvažiuodavau 350 jardų, smūgiai pasidarė tikslūs, kamuoliukai riedėdavo į duobutę tarsi magneto traukiami. Nesunkiai įsivaizdavau, kaip siekiamas rezultatas mažėja iki 40, tada – čia svarbus psichologinis momentas, – peržengiu 36 taškų barjerą, o tai reiškia, kad vienai duobutei išeikvoju vidutiniškai po du smūgius, ir galiausiai artėju prie 20. *Mano meistriškumas be galo išaugo,* pamaniau, ir dar kartą pakartojau – *be galo.* Bet juk būtent to niekaip negali nutikti: mano tobulėjimas turi ribas, turi galą. Ateis diena, kai sužaisiu visą žaidimą 18 smūgių, tada pavaišinsiu Severianą keletu taurelių gėrimo, vėliau atšvęsiu pasiekimą valgydamas eršketą su bulvių traškučiais ir mylėdamasis, o toliau? Ar kam nors yra pavykę baigti žaidimą 17 smūgių, net čia?

Margaretės negalėjai išsikviesti, truktelėjęs kutuotą virvelę, kaip blondinę Brigitą: norėdamas su ja pasikalbėti, turėjau užsisakyti audienciją videotelefonu.

– Man kelia nerimą golfas, – prabilau.

– Deja, tai nėra mano specializacija.

– Aišku. Bet matai, kai tik čia atvykau, rezultatas buvo 67. Dabar jau baigiu priartėti prie 50.

– Man tai nepanašu į problemą.

– Ir man seksis vis geriau.

– Sveikinu.

– Galiausiai ateis diena, kai baigsiu visą žaidimą 18 smūgių.

– Tavo siekiai tiesiog pasigėrėtini. – Galėjai pamanyti, kad ji iš manęs šaiposi.

– Bet ką darysiu paskui?

Ji patylėjo.

– Mėginsi kiekvieną kartą baigti žaidimą 18 smūgių?

– Viskas ne taip paprasta.

– Kodėl?

– Tiesiog todėl.

– Neabejoju, kad yra ir daugiau golfo laukų...

– Problema ta pati, – tikriausiai kiek per šiurkščiai nutraukiau jos kalbą.

– Na, tai galėsi imtis kokios nors kitos sporto šakos, ar ne? O kai ji nusibos, grįši prie golfo.

– Bet problema išlieka. Jau būsiu pabaigęs žaidimą 18 smūgių. Viskas, golfas suvartotas.

– Yra aibė kitokių sporto šakų.

– Jas irgi suvartosiu.

– Ką tu kas rytą valgai pusryčiams? – Esu tikras, kad ji iš anksto žinojo atsakymą, nes kai papasakojau, linktelėjo. – Matai? Kas rytą valgai tą patį. Pusryčiai tau nenusibosta.

– Ne.

– Na, įsivaizduok, kad golfas – tai pusryčiai. Gal tada nenusibos baigti žaidimą 18 smūgių.

– Gal, – dvejodamas sutikau. – Man atrodo, kad tu niekada nesi žaidusi golfo. Be to, yra dar kai kas.

– Kas?

– Nuovargis. Čia niekas nepavargsta.

– Ar tai skundas?

– Nežinau.

– Galima parūpinti nuovargį.

– Aišku, – atsakiau. – Bet galiu lažintis, jog tai bus malonus nuovargis. Ne tas visiškas išsekimas, kai labiau už viską norisi numirti.

– Ar tik tu neišsikalinėji? – Ji kalbėjo griežtai, kone nekantriai. – Ko norėjai? Ko tikėjaisi?

Patylomis linktelėjau galvą, ir mudu atsisveikinome. Mano gyvenimas tęsėsi. Dar vienas posakis, keliantis man šypseną. Mano

gyvenimas tęsėsi, o meistriškumas žaidžiant golfą be galo išaugo. Nuveikiau daugybę įvairiausių dalykų:

– kelis kartus nuvažiavau į kruizą

– išmokau plaukti kanoja, lipti į kalnus, skraidyti balionu

– įkliuvau į visokiausius pavojus, iš kurių išsikapsčiau

– tyrinėjau džiungles

– stebėjau teismo procesą (nuosprendis man pasirodė neteisingas)

– pamėginau tapti dailininku (ne taip blogai, kaip maniau!), paskui chirurgu

– be abejo, įsimylėjau daugelį kartų

– apsimetinėjau, kad esu paskutinis (ir pirmas) žemės gyventojas

Visa tai anaiptol nereiškė, kad lioviausi daryti tai, ką dariau nuo pat pirmos dienos, kai atsidūriau čia. Užsiėmiau seksu su įvairiomis (kartais iškart keliomis) moterimis; valgiau vis retesnius ir keistesnius patiekalus; kalbėjausi su visomis garsenybėmis, kurias tik sugebėjau iškrapštyti iš atminties kampelių. Pavyzdžiui, buvau susitikęs su visais kada nors pasaulyje gyvenusiais futbolininkais. Pradėjau nuo įžymiausių, tada perėjau prie tų, kuriais žavėjausi, tada prie vidutiniškų, tada prie tų, kurių vardus prisiminiau, nors nebebūčiau galėjęs pasakyti nei kaip jie atrodo, nei kaip žaidžia; galiausiai paprašiau galimybės susitikti su tais, kurių iki tol nebuvau matęs – bjauraus būdo, nuobodžiais mušeikomis, kuriais anaiptol nesižavėjau. Man visai nepatiko su jais bendrauti – gyvenime jie buvo tokio pat bjauraus būdo, nuobodūs mušeikos kaip ir futbolo aikštėje, – bet nenorėjau, kad futbolininkai kada nors baigtųsi. Tačiau galų gale jie baigėsi. Vėl panorau susitikti su Margarete.

– Jau kalbėjausi su visais futbolininkais, – pasakiau jai.

– Gaila, apie futbolą irgi nedaug išmanau.

– Ir nebeturiu jokių svajonių, – pridūriau tarsi skųsdamasis.

– O apie ką gi galėtum svajoti? – atsakė ji. – Apie ką svajotum?

Pajutau, kad ji, jei taip galima pasakyti, nori mane išmėginti, pasižiūrėti, ar rimtai kalbu. Nejau mano problemos kyla ne tik dėl prisitaikymo sunkumų?

– Manau, turėtum man viską paaiškinti, – pareiškiau; pats pripažįstu, kad kalbėjau truputį pernelyg iškilmingai.

– Klausk, ko tik nori. – Ji patogiau įsitaisė savo darbo kėdėje.

– Klausyk, noriu išsiaiškinti, kaip čia viskas yra.

– Pasigėrėtinas siekis. – Ji buvo pratusi kalbėti kiek oficialiai, panašiai kaip dabar.

Pamaniau, kad reikia pradėti nuo pradžios.

– Žiūrėk, čia juk dangus, tiesa?

– O taip.

– Gerai, o kaipgi sekmadieniai?

– Nesupratau?

– Sekmadieniais, – paaiškinau, – kiek man pavyko apskaičiuoti – nustojau sekti savaitės dienas, – aš žaidžiu golfą, einu apsipirkti, valgau, užsiimu seksu ir visiškai dėl to nesigraužiu.

– Ir tau tai neatrodo... nuostabu?

– Nenoriu pasirodyti nedėkingas, – atsargiai ištariau, – bet kurgi Dievas?

– Dievas. Tau reikia Dievo. Tikrai reikia?

– Ar tai priklauso nuo mano noro?

– Būtent nuo tavo noro tai ir priklauso. Ar nori Dievo?

– Turbūt visą laiką maniau, kad yra kitaip. Turbūt buvau įsitikinęs – Jis arba yra, arba nėra. Ir kada nors tai sužinosiu. Bet nemaniau, jog tai bent kiek priklauso nuo manęs.

– Žinoma, priklauso.

– Ak.

– Danguje šiais laikais demokratija, – tarė ji. Ir pridūrė: – Tai yra, jei tu nori, kad taip būtų.

– Ką tu turi galvoje, kai sakai – demokratija?

– Mes niekam prievarta nebebrukame dangaus, – atsakė ji. – Įsiklausome į žmonių poreikius. Jei žmogus nori dangaus, jis jį turės; jei ne – tai ne. Suprantama, kiekvienas gauna tokį dangų, kokio norėjo.

– O ko žmonės, apskritai paėmus, nori?

– Na, kiek pastebėjome, jie nori gyvenimo tęsinio. Tik... geresnio, to turbūt nė neverta pridurti.

– Sekso, golfo, parduotuvių, skanios vakarienės, susitikimų su įžymiais žmonėmis ir kad nesijaustų blogai? – paklausiau šiek tiek piktokai.

– Kaip kas. Tačiau jei kalbėsime atvirai, nepasakyčiau, kad variantai labai skiriasi.

– Ne taip kaip senais laikais.

– O, senais laikais. – Ji nusišypsojo. – Žinoma, manęs tada čia dar nebuvo, bet svajonės apie dangų iš tiesų buvo kur kas ambicingesnės.

– O pragaras? – paklausiau.

– Ką pragaras?

– Ar yra pragaras?

– O ne, – atsakė ji. – Tai buvo tik būtinas propagandos triukas.

– Supranti, aš apie tai galvojau. Nes buvau sutikęs Hitlerį.

– Labai daug kas jį sutinka. Jis tarsi kokia... turistinė įžymybė. Kaip jis tau patiko?

– O, aš nebuvau *asmeniškai* su juo susitikęs, – tvirtai pareiškiau. – Šitam žmogui nė už ką nepaduočiau rankos. Pasislėpiau už krūmų ir stebėjau, kaip jis eina pro šalį.

– A, taip. Labai daug kas renkasi tokį būdą.

– Tad ir pagalvojau – jei jis čia, tai pragaro negali būti.

– Logiška išvada.

– Šiaip, tik įdomumo dėlei, – paklausiau, – o ką jis veikia per dienas? – Įsivaizdavau, kad kiekvieną popietę lanko 1936 metų Berlyno olimpines žaidynes, stebi, kaip visas rungtis laimi vo-

kiečiai, o vargšas Džesas Ovensas nelemtai parpuola, tada pareina valgyti *sauerkrauto,* klausytis Vagnerio ir raičiotis lovoje su krūtininga grynakrauje arijų blondine.

– Deja, mes giname žmonių teisę į privatumą.

– Be abejo. – Labai teisingai. Geriau pagalvojus, juk nenorėčiau, kad visi žinotų, kuo aš užsiimu.

– Tai pragaro visai nėra?

– Na, yra tai, ką mes *vadiname* pragaru. Bet tai veikiau atrakcionų parkas. Na, žinai, kur tau prieš nosį netikėtai iššoka griaučiai, veidą braižo šakos, sproginėja dvokiančios dūminės bombos ir panašiai. Žodžiu, gerai pagąsdina.

– Gerai pagąsdina, – pakartojau, – būtent *gerai,* o ne blogai?

– Taip. Pasirodė, jog žmonės mūsų laikais kaip tik to nori.

– Ar tu ką nors žinai apie anų laikų dangų?

– Kurį, Senąjį dangų? Taip, mes žinome apie Senąjį dangų. Viskas aprašyta.

– Kur jis dingo?

– A, galima sakyti, buvo uždarytas. Žmonės jo nebenorėjo. Jiems jo nebereikėjo.

– Bet aš pažinojau žmonių, kurie vaikščiojo į bažnyčią, krikštijo kūdikius, nesikeikė. Kas nutiko jiems?

– A, tokių pas mus irgi patenka, – atsakė ji. – Jais gerai pasirūpinta. Kai tu žaidi golfą ir užsiimi seksu, jie meldžiasi ir garbina. Panašu, kad jiems visai gerai, jie gavo, ko norėję. Pastatėme jiems keletą labai dailių bažnyčių.

– Ar jiems Dievas egzistuoja? – paklausiau.

– O, žinoma.

– Bet man ne?

– Nepanašu. Nebent norėtum pakeisti reikalavimus, kuriuos keli dangui. Pati negaliu spręsti šio klausimo. Bet nusiųsiu tave pas tą, kas gali.

– Kol kas man pakaks ir to.

– Puiku. Na, iki kito karto.

Tą naktį blogai miegojau. Negalėjau susikaupti ties seksu, nors jos visos stengėsi iš paskutiniųjų. Gal sustojo skrandis? Gal per dideliais kąsniais sukimšau eršketą? Na štai, ir vėl aš nerimauju dėl savo sveikatos.

Kitą rytą golfo laukuose pasiekiau 67 rezultatą. Mano pagalbininkas Severianas elgėsi taip, tarsi tai būtų geriausias mano žaidimas, tarsi nežinotų, kad galiu pasiekti dvidešimčia taškų geresnį rezultatą. Baigęs pasiklausiau nurodymų ir patraukiau vienintelės regimos prasto oro salelės link. Pragaras, kaip ir maniau, mane visiškai nuvylė: turbūt geriausia buvo audra su perkūnija automobilių stovėjimo aikštelėje. O šiaip – bedarbiai aktoriai badė savo bedarbius kolegas ilgomis šakėmis ir grūdo į statines su užrašu „Verdantis aliejus". Dirbtiniai gyvūnai su pritaisytais plastiko snapais lesiojo iš putplasčio pagamintus lavonus. Mačiau Hiterį, jis važiavo Vaiduoklių traukiniu, viena ranka apglėbęs *Mädchen* su kasomis. Dar buvo šikšnosparnių, girgždančių karsto dangčių, dvokė pūvančiomis grindų lentomis. Nejau žmonės to nori?

– Papasakok man apie Senąjį dangų, – kitą savaitę paprašiau Margaretės.

– Ten buvo taip, kaip jūs įsivaizduojate. Supranti, toks yra pagrindinis dangaus principas – gauni tai, ko norėjai, ko tikėjaisi. Žinau, yra žmonių, kurie įsivaizduoja, kad viskas kitaip, kad iš tiesų gauni tai, ko nusipelnei, bet taip niekad nebuvo. Tenka išsklaidyti jų iliuzijas.

– Ar jie pyksta?

– Dažniausiai ne. Žmonėms labiau patinka gauti tai, ko jie nori, negu tai, ko nusipelno. Tiesa, kai kurie susierzina, kai pamato, kad kiti nesusilaukia pakankamai žiaurios bausmės. Atrodo, jie negali įsivaizduoti, kad yra dangus, jei kiti žmonės tuo metu neatsidurs pragare. Nelabai krikščioniška.

– O kaip... kūniškumas? Ar jie gyveno tik dvasios gyvenimą ir panašiai?

– Taip, žinoma. Juk to norėjo. Na, bent jau kai kuriais laikais. Supratimas apie kūno išnykimą įvairiais šimtmečiais labai skyrėsi. Štai, pavyzdžiui, dabar gana aiškiai pabrėžiama perspektyva išsaugoti ir savo kūną, ir savo asmenybės bruožus. Gali pasirodyti, jog tai tik eilinė fazė.

– Ko tu šypsaisi? – paklausiau. Buvau gerokai nustebęs. Maniau, Margaretės pareiga, kaip ir Brigitos, tik teikti informaciją. Tačiau buvo visiškai aišku, kad ji turi savo nuomonę ir anaiptol nesibodi jos išreikšti.

– Žinai, kartais man pasidaro keista, kaip įnirtingai žmonės kabinasi į savo kūnus. Suprantama, kartais paprašo kokios smulkios chirurginės operacijos. Bet vis tiek atrodo, kad nuo tobulybės juo skiria tiktai nosies forma, pataisyta skruosto linija ar krūvelė silikono.

– Kur dabar Senasis dangus?

– A, kai pastatė Naująjį dangų, kurį laiką jie veikė abu. Bet vis mažiau žmonių domėjosi senuoju dangumi. Visus labiau traukė Naujasis. Ir visai nenuostabu. Mes čia žvelgiame amžinybės požiūriu.

– O kur dingo Senojo dangaus gyventojai?

Margaretė gūžtelėjo pečiais, patenkinta savimi tarsi koks bendrovės strategas, kurio prognozės pasitvirtino iki mažiausio kablelio.

– Jie išmirė.

– Ir viskas? Tu nori pasakyti, kad uždarėte jų dangų ir jo gyventojai išmirė?

– Ne, visiškai ne taip, visiškai priešingai. Čia viskas ne taip. Konstitucija numato, kad Senasis dangus egzistuotų tol, kol to norės Senojo dangaus gyventojai.

– Ar dar liko Senojo dangaus gyventojų?

– Manyčiau, saujelė bus likusi.

– Gal galėčiau su kuriuo nors susitikti?

– Deja, jie nepriima lankytojų. Anksčiau priimdavo. Bet Naujojo dangaus gyventojai ten elgiasi tarsi kokioje išsigimėlių parodoje, rodo į juos pirštais ir klausinėja visokiausių kvailysčių. Todėl Senojo dangaus gyventojai atsisakė su jais susitikti. Ir liovėsi kalbėję su jais, kalbasi tik tarpusavyje. O paskui pradėjo mirti. Dabar liko gal keletas. Žinoma, mes juos stebime.

– Ar jie neturi kūnų?

– Vieni turi, kiti ne. Priklauso nuo sektos. Suprantama, tiems, kurie kūno neturi, kur kas lengviau išsisukti nuo Naujojo dangaus gyventojų.

Ką gi, visai suprantama. Tiesą sakant, viskas man čia atrodė suprantama, išskyrus svarbiausią dalyką.

– Bet ką reiškia – kiti išmirė?

– Kiekvienas gali nuspręsti numirti, jei tik nori.

– To nežinojau.

– Ne. Juk turi likti viena kita staigmena. Nejau tikrai norėjai, kad viską būtų galima numatyti?

– O kaip jie mirė? Nusižudė? Ar jūs juos nužudėte?

Absurdiška mano idėja, atrodo, sukrėtė Margaretę.

– Viešpatie, žinoma, ne. Juk sakiau, pas mus dabar demokratija. Jei nori numirti, prašom. Tik reikia to norėti pakankamai ilgai, ir viskas įvyks. Mirtis čia nesusijusi su pavojais, ji nėra niūri neišvengiamybė, kaip buvo praėjusį kartą. Čia pas mus nebeliko jokių problemų valios laisvei reikštis, tu veikiausiai jau pastebėjai.

Nežinau, ar viską gerai supratau. Teks dar apie tai pagalvoti.

– Sakyk, – paklausiau, – tos mano problemos dėl golfo, tas nerimas... Ar kiti žmonės irgi taip reaguoja?

– O, taip. Žmonės mūsų labai dažnai prašo, pavyzdžiui, blogo oro arba kad kas nors nepasisektų. Jie pasigenda nesėkmių. Kai kurie prašo skausmo.

– Skausmo?

– Žinoma. Štai tu neseniai skundeisi nesijaučiąs pakankamai pavargęs – kaip pats pasakei, toks išsekęs, kad norėtum numirti. Man tai pasirodė įdomus posakis. Žmonės prašo skausmo, čia nieko ypatingo. Kai kas prašo net operacijų. Ne kosmetinių, o tikrų.

– Ar jie jas gauna?

– Tik jei labai prašo. Mes stengiamės jiems išaiškinti, kad operacijos troškimas iš tiesų yra ženklas, liudijantis visai ką kita. Dažniausiai jie su mumis sutinka.

– O koks procentas žmonių pasinaudoja teise numirti?

Ji ramiai pažvelgė į mane, žvilgsniu ragindama nesinervinti.

– Na žinoma, šimtas procentų. Suprantama, tai trunka daugel tūkstančių metų, skaičiuojant senuoju būdu. Bet visi anksčiau ar vėliau pasinaudoja šia teise.

– Tai viskas lygiai taip pat kaip pirmą kartą? Galiausiai vis tiek mirsi?

– Taip, tik nepamiršk, kad čia gyvenimo kokybė daug geresnė. Žmonės numiršta tik tada, kai jiems visko gana, ir jokiu būdu ne anksčiau. Antrąjį kartą viskas kur kas maloniau, nes daroma savo noru. – Ji trumpam nutilo, paskui pridūrė: – Juk sakiau, mes žmonėms parūpiname tai, ko jie nori.

Nė neketinau jos kaltinti. Aš ne toks. Tik norėjau sužinoti, kaip čia viskas sutvarkyta.

– Tai ką... net tikintys, religingi žmonės, kurie čia atvyko tam, kad amžinai garbintų Dievą... ir jie galiausiai viską meta: po kelerių metų, po šimto, po tūkstančio?

– Žinoma. Juk sakiau, dar yra išlikęs vienas kitas Senojo dangaus gyventojas, bet jų skaičius irgi nuolat mažėja.

– O kas greičiausiai pasiprašo mirties?

– Manyčiau, čia netinka žodis *pasiprašo.* Mirties reikia norėti. Čia nebūna klaidų. Jei pakankamai tvirtai nori mirti, miršti – toks pagrindinis principas.

– Taigi?

– Taigi. Na, atsakydama į tavo klausimą, deja, turiu pareikšti, kad greičiausiai mirties pasiprašo tokie žmonės kaip tu. Tie, kurie nori visą amžinybę džiaugtis seksu, alumi, narkotikais, greitais automobiliais ir panašiais dalykais. Iš pradžių jie negali patikėti, kad taip gerai viskas susiklostė, o kai praeina keletas šimtų metų, ima viskuo bodėtis. Jie supranta, kokie iš tikrųjų yra. Negali nebūti savimi. Tūkstančių tūkstančius metų privalo būti savimi. Tie miršta greičiausiai.

– Aš niekada nevartojau narkotikų, – tvirtai atrėžiau. Buvau gerokai supykęs. – Ir turiu tik septynis automobilius. Šioje vietoje tai visai nedaug. Ir važinėju jais ne taip jau greitai.

– Na žinoma, ne. Aš tik išvardijau bendriausias pasitenkinimo kategorijas, supranti?

– O kas išsilaiko ilgiausiai?

– Na, kai kurie Senojo dangaus gyventojai pasirodė gana atkaklūs. Garbinimo jiems pakako labai ilgam. O dabar... gerai laikosi teisininkai. Jie su didžiausiu pasitenkinimu peržiūrinėja savo senas bylas, paskui visų kolegų bylas. Tai gali užtrukti visą amžinybę. Žinoma, kalbant metaforiškai, – skubiai pridūrė ji. – Ir žmonės, linkę į mokslus – tie irgi ilgai laikosi. Mielai sėdinėja ir skaito visas pasaulio knygas. Mėgsta apie jas diskutuoti. Kai kurios diskusijos, – ji pakėlė akis į dangų, – užtrunka tūkstančių tūkstančius metų. Kažkodėl pokalbiai apie knygas jiems padeda išlikti jauniems.

– O kaip tie, kurie rašo knygas?

– Ne, šitie neišsilaiko nė perpus tiek kiek jų aptarinėtojai. Panašiai kaip dailininkai ir kompozitoriai. Jie kažkokiu būdu pajunta, kad jau padarė geriausia, ką galėjo, o paskui tarsi išblėsta.

Pamaniau, gal reikėtų pasijusti blogai, bet nepasijutau.

– Ar neturėčiau dabar pasijusti slogiai?

– Žinoma, kad ne. Juk čia atvykai džiaugtis ir linksmintis. Gavai, ko norėjai.

– Na taip, tikriausiai. Bet gal negalėsiu apsiprasti su mintimi, kad kada nors užsinorėsiu mirti.

– Tam reikia laiko, – tvirtai, bet draugiškai tarė ji. – Palauk.

– Beje, paskutinis klausimas, – jau mačiau, kaip ji čiupinėja pieštukus, dėlioja juos į eilę ant stalo. – Kas esate jūs?

– Mes? O, mes nepaprastai panašūs į jus. Iš tiesų galėtume būti jūs. Gal net esame.

– Jei galima, užeisiu dar kartą.

Po to keletą šimtmečių – gal net ilgiau, bet aš lioviausi skaičiuoti laiką senuoju būdu, – atkakliai treniravausi žaisti golfą. Po kurio laiko kiekvieną žaidimą baigdavau 18 smūgių, ir mano pagalbininko nuostaba virto kasdienybe. Mečiau golfą ir ėmiausi teniso. Neilgai trukus įveikiau visus didžiausius pasaulio tenisininkus asfalto, molio, žolės, medžio, betono kortuose ir ant dirbtinės dangos – visur, kur tik jie norėjo. Mečiau tenisą. Žaidžiau *Leicester City* komandoje taurės finale ir gavau čempiono medalį (mano trečiasis įvartis, galingas smūgis galva iš dvylikos jardų atstumo, lėmė rungtynių baigtį). Sumušiau Rokį Marčiano *Madison Square Garden ringe* ketvirtame raunde (o prieš tai kokį raundą elgiausi su juo gailestingai), pagerinau maratono bėgimo rekordą iki 28 minučių, laimėjau pasaulio smiginio čempionatą; dar negreit kam nors pavyks pralenkti mano kriketo rezultatą, pasiektą Australijos *Lords* stadione per vienadienes tarptautines varžybas. Po kurio laiko olimpiniai medaliai man pakyrėjo. Mečiau sportą.

Rimtai ėmiausi parduotuvių. Suvalgiau daugiau ir įvairesnių padarų, negu jų plaukė Nojaus arka. Paragavau visų pasaulio alaus rūšių ir dar radau nežinomų, tapau vynų žinovu ir gėriau rečiausių pasaulio markių vynų: jie per greitai baigėsi. Susipažinau su daugybe garsenybių. Mėginau seksą su įvairiausiais partneriais bei partnerėmis, įvairiausiais būdais, bet partnerių ir net būdų skaičius vis tiek ribotas. Tarp kitko, nesupraskite manęs

klaidingai: aš nesiskundžiu. Visa tai man be galo patiko. Noriu tik pasakyti štai ką: visa tai darydamas, aš puikiai žinojau, ką darau. Ieškojau išeities.

Mėginau suderinti kelis malonumus ir užsiėmiau seksu su garsenybėmis (ne, nesakysiu su kuo – manęs prašė saugoti žmonių privatumą). Net pradėjau skaityti. Prisiminiau, ką sakė Margaretė, ir pamėginau – o, ilgokai mėginau, keletą šimtų metų, – diskutuoti apie knygas su kitais žmonėmis, kurie irgi buvo jas skaitę. Bet toks gyvenimas man pasirodė sausokas, bent jau palyginti su normaliu gyvenimu: neatrodė, kad jį verta tęsti. Net mėginau prisidėti prie tų, kurie vaikščiojo į bažnyčią giedoti bei melstis, tačiau ten pasijutau svetimas. Išmėginau tai tik todėl, kad norėjau panaudoti visas galimybes ir tik tada ryžtis pokalbiui su Margarete, kuris, jau žinojau, bus paskutinis. Ji atrodė lygiai taip pat kaip prieš keletą tūkstantmečių, mums tik susipažinus; tačiau juk ir aš nepasikeičiau.

– Man kilo mintis, – tariau. – Na, po tiek laiko neišvengiamai pavyks ką nors sugalvoti, tiesa? Klausyk, jei danguje žmogus gauna viską, ko nori, tai kas bus, jei panorėsiu būti žmogumi, nepavargstančiu nuo amžinybės? – Atsilošiau kėdėje, jusdamas silpnutį pasitenkinimą. Mano nuostabai, ji linktelėjo galva, beveik drąsindama.

– Prašom, gali pamėginti, – atsakė. – Tuoj pasirūpinsiu tave perkelti.

– Bet?.. – paklausiau, puikiai žinodamas, kad būtinai bus koks nors bet.

– Perkelsiu kitur, – pakartojo ji. – Tai tik formalumas.

– Pirma pasakyk man, koks tas *bet.* – Nenorėjau kalbėti įžūliai. Kita vertus, nenorėjau kamuotis dar keletą tūkstantmečių, jei galima sutaupyti laiko.

– Žmonės jau mėgino tai daryti, – atsakė Margaretė užjaučiamu balsu, tarsi nuoširdžiai nenorėdama manęs skaudinti.

– Ir kas negerai? Koks tas *bet?*

– Matai, iškyla toks loginis keblumas. Negali tapti kitu žmogumi, nesiliovęs būti tuo, kas esi. Niekas to negali ištverti. Tai mums anaiptol ne naujiena, – kalbėjo ji, beveik užsimindama, kad gal aš būsiu pirmasis, kuriam pavyks išspręsti šį keblumą. – Vienas žmogus – atrodo, jis mėgo sportą panašiai kaip ir tu, – yra pasakęs, kad tai tas pats, kaip iš bėgiko virsti amžinai judančia mašina. Praeina kiek laiko, ir tu paprasčiausiai užsimanai vėl bėgti. Ar supranti?

Linktelėjau.

– Visi, kurie tai pabandė, pasiprašė būti perkelti atgal?

– Taip.

– O paskui visi pasinaudojo teise numirti.

– Pasinaudojo. Ir gana greitai. Gal jų dar liko. Galėčiau juos pakviesti, jei kartais norėtum pasikalbėti.

– Patikėsiu tavo žodžiais. Taip ir maniau, kad mano idėja netobula.

– Atsiprašau.

– Ne, būk gera, neatsiprašinėk. – Tikrai negalėjau skųstis tuo, kaip čia su manimi elgėsi. Nuo pat pirmos dienos viską sakė aiškiai. Giliai įkvėpiau. – Man atrodo, – kalbėjau toliau, – kad dangus yra labai geras sumanymas, net, galima sakyti, tobulas, bet jis mums netinka. Tokiems, kokie esame.

– Mes paprastai stengiamės nedaryti įtakos žmonių sprendimams, – tarė ji. – Vis dėlto nuoširdžiai suprantu, apie ką kalbi.

– Tai kam tada tas viskas? Kam mums dangus? Kam tie sapnai ir svajonės apie dangų? – Atrodo, ji nenorėjo atsakyti, gal laikėsi profesinės etikos; bet aš neatlyžau. – Nagi, pasakyk ką nors.

– Nes jums jų reikia, – tarė ji. – Nes be svajonės negalėtumėte gyventi. Čia nėra ko gėdytis. Man atrodo, tai visai normalu. Tik manau, kad jei iš anksto žinotum, koks yra dangus, gal jo neprašytum.

– O, čia tai nežinau. – Aš puikiai praleidau laiką: parduotuvės, golfas, seksas, susitikimai su garsenybėmis, niekada nesijaučiau blogai, nesu miręs.

– Praėjus kuriam laikui paaiškėja, kad visą laiką gauti tai, ko nori, yra praktiškai tas pats, kaip niekada negauti, ko nori.

Rytojaus dieną, atmindamas senus laikus, dar kartą sužaidžiau golfą. Meistriškumas niekur nedingo: aštuoniolika duobučių, aštuoniolika smūgių. Paskui suvalgiau pusryčius pietums ir pusryčius vakarienei. Peržiūrėjau vaizdajuostėje įrašytą *Leicester City* pergalę taurės finale, nors nebebuvo taip smagu, nes jau žinojau rezultatą. Išgėriau karšto šokolado su Brigita, kuri draugiškai užsuko manęs aplankyti; vėliau užsiėmiau seksu, tiesa, tik su viena moterimi. Baigęs atsidusau ir apsiverčiau ant kito šono, žinodamas, kad kitą rytą reikės pradėti spręsti.

Sapnavau, kad nubudau. Tai seniausias iš visų sapnų ir aš jį ką tik sapnavau.

Autoriaus pastaba

Trečiasis skyrius paremtas tikromis bylomis ir teisinėmis procedūromis, aprašytomis E. P. Evanso knygoje „Gyvūnų baudžiamosios bylos ir jiems įvykdytos mirties bausmės“ (*The Criminal Persecution and Capital Punishment of Animals*, 1906). Pirmoje 5 skyriaus dalyje panaudota Londone išleisto į anglų kalbą išversto Savigny ir Correardo „Pasakojimo apie kelionę į Senegalą“ (*Narrative of a Voyage to Senegal*) faktinė medžiaga ir kalbos stilius; antroje dalyje gausiai naudotasi pavyzdine Lorenzo Eitnerio knyga „Gericault: jo gyvenimas ir darbai“ (*Gericault: His Life and Work, Orbis*, 1982). Trečioje 7 skyriaus dalyje paimti faktai iš Gordono Thomaso ir Maxo Morgano-Wittso knygos „Pasmerktųjų kelionė“ (*The Voyage of the Damned, Hodder*, 1974). Dėkoju Rebeccai John už pagalbą atliekant tyrimus; Anitai Brookner ir Howardui Hodgkinui už suteiktas meno istorijos žinias; Rickui Chilesui ir Jay McInerney už amerikiečių kalbos tikrinimą; dr. Jacky Davis už chirurgės pagalbą; Alanui Howardui, Galenui Strawsonui ir Redmondui O'Hanlonui; ir dar Hermionei Lee.

J. B.

Apie autorių

JULIANAS BARNESAS (g. 1946) – vienas iš įdomiausių, originaliausių šiuolaikinių britų rašytojų, devynių romanų, dviejų apsakymų knygų, poros esė rinkinių autorius, literatūros kritikas, žurnalistas, vertėjas, plačios erudicijos eseistas.

Baigė Magdalenos koledžą Oksforde, dirbo leksikografu sudarant Oksfordo anglų kalbos žodyną, vėliau pradėjo žurnalisto karjerą *Times Literary Supplement* redakcijoje, 1977 m. tapo vienu iš *New Review* redaktorių, 1980–1982 m. dirbo laikraščio *Sunday Times* literatūros redaktoriaus pavaduotoju, vėliau pagarsėjo kaip talentingas laikraščio *The Observer* televizijos kritikas ir žurnalo *New Yorker* korespondentas Londone.

Už savo kūrybą apdovanotas gausybe literatūrinių prizų – turbūt yra jų gavęs kone daugiausiai iš šiuolaikinių Europos autorių; tarp apdovanojimų galima paminėti tokias prestižines premijas kaip Somerseto Maughamo premija (1981), E. M. Forsterio premija (JAV, 1986), Gutenbergo premija (Prancūzija, 1987), Grinzane Cavour vardo premija (Italija, 1988), Alfredo Toepferio fondo Hamburge Shakespeare'o premija (Vokietija, 1993), Medičių ir *Prix Fémina* premija (1995), Austrijos valstybinė 2005 m. premija už Europos literatūrą, kurią anksčiau yra gavę W. H. Audenas, Eugene'as Ionesco, Salmanas Rushdie'is, Antonio Tabucchi ir kt., taip pat Britų knygos premija už geriausią metų knygą (2006), Britanijos tautų sandraugos rašytojų premija (Eurazijos regionas) už geriausią knygą (2006).

Julianas Barnesas net tris kartus buvo nominuotas garsiajai Bookerio premijai (1984, 1986 ir 2005).

Autorius taip pat yra Menų ir literatūros ordino kavalierius (Prancūzija, 1988) ir Menų ir literatūros ordino riteris (1995).

Juliano Barneso kūriniai išversti daugiau kaip į dvidešimtį pasaulio kalbų. Jis yra išleidęs keturis detektyvus Dano Kavanagho pseudonimu.

Kritikai Barnesą vadina „britų literatūros chameleonu“ (dėl gebėjimo virtuoziškai varijuoti įvairias literatūros temas bei formas), „idėjų romano renesanso architektu“, jo prozai būdingas lingvistinis žaismingumas, intelektualumas, autentiškumo bei tiesos paieškos, ji lyginama su Italo Calvino ir Milano Kunderos kūriniais.

„10 1/2 pasaulio istorijos skyrių“ – ypatingas romanas, išsiskiriantis diskursyvinių žanrų įvairove, savitas modernaus žmogaus žvilgsnis į žmonijos istoriją nuo biblinių Nojaus laikų, iššūkis mūsų istorijos ir religijos sampratai; pasak paties autoriaus – „tai *viena* istorija iš daugelio galimų pasaulio istorijų“, tai introspektyvi meditacija apie būtinybę išsaugoti meilę kaip vienintelį tinkamą būdą susidoroti su istorijos našta. Kalbant Barneso žodžiais, „mes išgalvojame istoriją, kad kompensuotume faktus, kurių nežinome ar negalime priimti, mes laikomės kelių faktų ir pamažu apipiname juos nauja istorija“.

BARNES, JULIAN

Ba445

10 1/2 PASAULIO ISTORIJOS SKYRIŲ: ROMANAS / JULIAN BARNES; IŠ ANGLŲ KALBOS VERTĖ RASA DRAZDAUSKIENĖ. – VILNIUS: LIETUVOS RAŠYTOJŲ SĄJUNGOS LEIDYKLA, 2006. – 349 P.

ISBN 9986-39-431-7

Garsaus šiuolaikinio britų rašytojo,
daugelio prestižinių premijų laureato romanas
„10 1/2 pasaulio istorijos skyrių“ – ypatingas romanas,
savitas modernaus žmogaus žvilgsnis į žmonijos istoriją
nuo biblinių Nojaus laikų, iššūkis mūsų istorijos ir religijos
sampratai, subtilaus humoro kupina meditacija apie būtinybę
išsaugoti meilę kaip vienintelį tinkamą būdą
susidoroti su istorijos našta.

UDK 820-3

Julian Barnes

10 1/2 PASAULIO ISTORIJOS SKYRIŲ

Romanas

Redaktorė ir korektorė Gražina Pruskuvienė

Leidyklos redaktorius Saulius Repečka

Dailininkas Dovydas Čiuplys

Maketavo Dalia Kavaliūnaitė

2006 04 05. 14,6 apskl. leidyb. l. Užsakymas 502.

Tiražas 2000. 578-oji leidyklos knyga.

Išleido Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla,

K. Sirvydo 6, LT-01101 Vilnius,

www.rsleidykla.lt / info@rsleidykla.lt

Spausdino UAB „Vilniaus spauda“,

Viršuliškių skg. 80, LT-05131 Vilnius.

Džulianas Barnsas (Julian Barnes, g

britų rašytojas, žurnalistas, eseistas, už savo kūry

tūrinių premijų – jų turbūt yra gavęs daugiausiai iš šiuolaikinių Europos autorių. Tarp apdovanojimų galima paminėti tokias prestižines premijas kaip Somerseto Maughamo premija (1981), E. M. Forsterio premija (JAV, 1986), Grinzane Cavour premija (Italija, 1988), Medičių ir *Prix Fémina* premija (1995), Austrijos valstybinė premija už Europos literatūrą (2005; ją anksčiau yra gavę W. H. Audenas, Eugene'as Ionesco, Salmanas Rushdie'is, Antonio Tabucchi ir kt.), Britų knygos premija už geriausią metų knygą (2006), Britanijos tautų sandraugos rašytojų premiją (Eurazijos regionas) už geriausią knygą (2006).

Taip pat autorius buvo tris kartus (1984, 1986 ir 2005) nominuotas garsiajai Bookerio premijai. Jo kūriniai išversti daugiau kaip į dvidešimtį pasaulio kalbų.

Kritikai Barnesą vadina „britų literatūros chameleonu", „idėjų romano renesanso architektu", jo prozai būdingas pasakojimo žaismingumas, intelektualumas, autentiškumo bei tiesos paieškos, ji lyginama su Italo Calvino ir Milano Kunderos kūriniais.

„10 ½ pasaulio istorijos skyrių" – ypatingas romanas, savitas modernaus žmogaus žvilgsnis į žmonijos istoriją nuo biblinių Nojaus laikų, iššūkis mūsų istorijos ir religijos sampratai, verčiantis naujomis akimis pažvelgti į neabejotinus, kaip atrodo, dalykus ir gerokai nustebti; pasak paties autoriaus – „tai *viena* istorija iš daugelio galimų pasaulio istorijų". Kalbant Barneso žodžiais, mes išgalvojame istoriją, kad kompensuotume faktus, kurių nežinome ar negalime priimti, mes laikomės kelių faktų ir pamažu apipiname juos nauja istorija.

Barnesas... tarsi tikras pasaulietinis viduramžių šventųjų tekstų komentuotojo įsikūnijimas, jis mums siūlo romaną kaip istorijos išnašą, kaip turimo paneigimą, kaip nuostabų, įmantrų brėžinį paraštėse to, ką žinome maną apie visa, ką tariamės žiną.
Salman Rushdie, *Observer*

Aš leidausi į kelionę po mūsų kupiną pavojų istoriją ir puikiai praleidau laiką. Barneso pasakojimas – smagus, ironiškas, išsiskiriantis erudicija, keliantis nuostabą, autorius nebijo nerti per bortą į sielvarto ir netekties gelmes. Man tai – metų romanas.
Nadine Gordimer

ISBN 9986-39-431-7